

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**TÜRK DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI'NIN
KURULMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Dilek ERKİN AKDOĞAN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY

Çanakkale – 2019

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRK DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI'NIN KURULMASI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Dilek ERKİN
AKDOĞAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi
Mithat ATABAY

Çanakkale - 2019

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Kurulması” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğumu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17/09/2019

Dilek ERKİN AKDOĞAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Dilek ERKİN AKDOĞAN'a ait "Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Kurulması" adlı çalışma, jürimiz tarafından Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalında başarılı bulunmuş ve **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği/~~oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.

Üyeler

İmza

Doç. Dr.
Murat KARATAŞ

Dr. Öğr. Üyesi
Mithat ATABAY
(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi
Mensure ÖZTÜRK

Tez No : 10295262

Tez Savunma Tarihi : 22/08/2019

ONAY

Prof. Dr. Şerif KORKMAZ

Enstitü Müdürü

17.09.2019

ÖZET

TÜRK DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI'NIN KURULMASI

“Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Kurulması” konulu çalışmada, 1918 yılından 1953 yılına kadar geçen dönem içinde, Deniz Kuvvetlerinin teşkilat yapısı, kurumda yaşanmış olan önemli hadiseler, kurumun tarihini kapsayan konular ile Deniz Kuvvetleri personelinin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler, kapsamlı olarak incelenmektedir.

Tez, iki ana bölümden meydana gelmektedir. Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan donanmaya genel bir bakış adlı konunun işlendiği kısa bir girişin ardından, Birinci Dünya Savaşı sonundan Kurtuluş Savaşı sonuna kadar Türk Deniz Kuvvetleri ile ilgili konunun üzerinde durulmuş, ikinci ve son bölümde, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın kuruluş süreci ayrıntılı olarak incelenerek ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise, kurumun bu tarihi süreci içerisinde, deniz tarihimiz ve Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın teşkilat yapısı bakımından Cumhuriyet Dönemi'nin özgün ve çağdaş yönleri ortaya konmuş ve konunun genel değerlendirilmesi yapılmıştır.

Tezin incelenen her bir bölümünde; Osmanlı Devleti'nden kalan deniz gücü ile Cumhuriyet Dönemi'ndeki donanmanın teşkilat ve personel yapısı, eğitimde ve lojistik alanında teşkilatlanma ile ilgili konular ayrı ayrı değerlendirilerek, üzerinde durulmuştur. Ayrıca her bir dönem, kendine ait özgün yönleri ile birlikte ele alınırken, öne çıkan unsurların doğurmuş olduğu sonuçların tarihsel sürekliliği korunarak, ortaya çıkartılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelime: Bahriye Vekâleti, Deniz Müsteşarlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.

ABSTRACT

THE FOUNDATION OF TURKISH NAVAL FORCES COMMAND

In the thesis “The Foundation of Turkish Naval Forces Command”, within the period 1918-1953, the organizational structure of Naval Forces, important events occurred inside the institution, the subjects involving the history of the institution and activities of the Naval Forces’ staff are being extensively analyzed.

The thesis is composed of two main parts. After a brief introduction about the navy that was inherited from Ottoman Empire to Turkish Republic, the subject related to Turkish Naval Forces from the end of WWI until the end of the Independence War, are dwelled on. In the second and the last parts the foundation period of the Turkish Naval Forces Command are analyzed in detail. In the conclusion part, the distinctive and contemporary aspects of the institution, in terms of our naval history and the organizational structure of the Turkish Naval Forces Command, are revealed and a general evaluation of the subject is made.

In every part of the thesis subjects related to the naval power inherited from Ottoman Navy, the structure related to the organization and staff of the navy during Republic Period and the organization in terms of education and logistics are evaluated and dwelled on one by one. Also, while every period is reviewed together with its distinctive aspects, the outcomes of the factors are aimed to be revealed within the protection of the historical continuity.

Keywords: Marine Department, Marine Undersecretariat, Naval Forces Command.

ÖNSÖZ

“Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nın Kurulması” adlı tez çalışmasının amacı; personeli olarak çalışmış bulunduğum, “Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı”nın teşkilat yapısının dönemsel tarihçesi ile Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Dönemi deniz tarihimizin belgeler ışığında, ortaya konulmasını sağlamak olmuştur.

Kurtuluş Savaşı’nda, ulusal deniz cephesi ortaya çıkartılmıştır. 1924’te Türk denizciliği ile ilgili çalışmalar, Erkân-ı Harp Dairesi başlısı “Donanma Kumandanlığı” vasıtasıyla yapılmaya başlanmıştır. 1949 yılına geldiği dönemde “Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı”nın teşkil edilmesiyle birlikte Kuvvet, modern donanma olarak teşekkül edilmeye başlamıştır.

Bu tez çalışmasında, 1918 yılından 1953 yılına kadar geçen tarihi süreç içerisinde, Türk Bahriyesi’nin teşkilatı ve yetişkin donanma personeli, denizcilik çalışmaları kapsamında nasıl oluşmuş olduğu bilgisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Kuvvette kabul edilen çağdaş personel kanunlarından lojistiğe, tüm yapılmış olan donanma faaliyetleri değerlendirilmiştir.

Tez araştırmam süresince tüm konuları olabildiğince, kronolojik bir sıra içerisinde, araştırma ve incelemesini yapmaya çalıştım. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nın Kurulması adlı iki ana bölümden oluşmuş olan tezim, ağırlıklı olarak arşiv belgeleri kapsamında “Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü Arşivi” ile “Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşiv Müdürlüğü’nden” elde etmiş olduğum belgeler ışığında hazırlanmıştır. Ayrıca, özellikle “Çanakkale Deniz Müzesi Kütüphanesi’nden” ve “Milli Kütüphane, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, ÇOMÜ Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kütüphanesi, Genelkurmay Başkanlığı Kütüphanesi, YÖK Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Tez Merkezi’nde yapmış olduğum kapsamlı araştırmalar sonucunda ve bibliyografik kaynaklar ile veri tabanlarını kullanarak tez çalışmamda kullanmış olduğum kaynakları temin ettim.

Bütün bu araştırma ve çalışmalarımın hazırlık aşamasında, Yüksek Lisans eğitimim süresince gerek derslerde gerekse ders dışında tez çalışmamda, bana yardımcı olan ve değerli yönlendirmeleriyle çalışmamın tamamlanmasına büyük katkı sağlayan sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY başta olmak üzere, ders aldığım enstitümüzün çok değerli hocalarına, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ile Türk Deniz

Tarihi ile ilgili derin bilgi sahibi olan ve her zaman rehberim olup, tez çalışmam süresince teşviki ve desteği ile her zaman yanımda olan Dz. Alb. Cem Edip AVCI' ya, Çanakkale Savaşları ve Türk Deniz Tarihi ile ilgili konularda kütüphaneler arasında sayılı bir konuma sahip olan“Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığı Kütüphanesi'ne”, “Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü” ile “Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşiv Müdürlüğü” ve değerli personeline şükranlarımı sunar, teşekkürü bir borç olarak bildiğimi belirtmek isterim. Ayrıca, tez çalışmam süresince engin hoşgörü göstererek her zaman desteği ile yanımda olan sevgili eşim Mustafa AKDOĞAN ile bu günlere gelmemde büyük fedakârlıkları olan ve desteği ile hep yanımda olan değerli annem Birgül AKTAŞ'a, sonsuz sevgilerimle, teşekkür ederim.

Dilek ERKİN AKDOĞAN

Çanakkale, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	viii
TABLOLAR LİSTESİ	x
BELGELER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONUNDAN KURTULUŞ SAVAŞI SONUNA KADAR TÜRK DENİZ KUVVETLERİ (1918-1923)

1.1. Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Türk Deniz Kuvvetleri.....	4
1.1.1. Umur-u Bahriye Müdürlüğü Dönemi.....	6
1.1.2. Bahriye Dairesi Reisliği Dönemi	8
1.1.3. Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Türk Bahriyesi'nin İfa Etmiş Olduğu Hizmetler.....	21
1.1.4. Cumhuriyet'in İlanında Türk Deniz Kuvvetleri.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI'NIN KURULUŞ SÜRECİ

2.1. Bahriye Vekaleti Dönemi (1924-1928)	28
2.1.1. Bahriye Vekaleti'nin Kurulması.....	31
2.1.2. Bahriye Vekaleti'nin Merkez Teşkilatı ve Kuruluşu	34
2.1.3. Bahriye Vekili İhsan Bey (ERYAVUZ).....	39
2.1.4. Teknik Özellikleri ve Tarihimizde Yavuz Muharebe Kruvazörü.....	40

2.1.4.1. <i>Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün Onarımı, Yavuz Havuz Davası ve Bahriye Vekâleti'nin Kaldırılması</i>	42
2.1.5. Bahriye Vekâleti Dönemi'nde Karşılaşılan Problemler ve İfa Edilen Faaliyetler.....	51
2.2. Deniz Müsteşarlığı Dönemi (1928-1949).....	54
2.2.1. Deniz Müsteşarlığı'nın Kuruluş ve Merkez Teşkilatı.....	55
2.2.2. Deniz Müsteşarlığı Dönemi'nde Donanmanın Kuruluşu.....	60
2.2.3. İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Deniz Kuvvetleri ve Donanmanın Mevcud Durumu.....	67
2.2.3.1. <i>İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Deniz Kuvvetleri'nin Kayıpları</i> ...72	
2.2.4. Genelkurmay Başkanlığı Kuruluşunda Türk Deniz Kuvvetleri ve Teşkilat Kadrosu.....	73
2.2.4.1. <i>1945 Yılında Türk Deniz Kuvvetlerinin Merkez Kuruluşu</i>	77
2.2.4.2. <i>1945 Yılında Türk Deniz Kuvvetlerinde Donanmanın Kuruluşu</i> ...77	
2.2.4.3. <i>Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı'nın Kuruluşu</i>	79
2.2.4.4. <i>Deniz Ana Üs Deniz Komutanlığı'nın Kuruluşu</i>	83
2.3. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Reorganizasyonu ve Amerikan Askeri Yardımı.....	84
2.3.1. Amerikan Askeri Yardımı ile Türk Deniz Kuvvetlerine Verilmiş Olan Yeni Gemiler.....	88
2.4. Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Kuruluşu.....	91
2.4.1. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Daire ve Şubelerinin Görev Talimatı.....	104
2.5. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1949-1953 Yılları Arasındaki Karargâh Kuruluşu.....	117

2.6. Türkiye'nin NATO İttifakına Girmesi ve Türk Deniz Kuvvetleri

Komutanlığı.....	124
2.6.1. Milli Tatbikat ve NATO Manevraları.....	129
SONUÇ VE ÖNERİLER	131
KAYNAKÇA.....	137
EKLER	146
EK 1. Atatürk'ün Hamidiye Kruvazörü'nün Hatıra Defterine Yazmış Olduğu Metin.....	146
EK 2. Bahriye Vekâleti Teşkilat Tablosu.....	146
EK 3. Denizcilik Bakanlığı'nın Havuzla İlgili 29 Haziran 1927 Tarihinde Göndermiş Olduğu Yazıya İstinaden Danışma Bürosu'ndan 6 Temmuz 1927 Tarihinde Gönderilmiş Olan Bilirkişi Raporu.....	147
EK 4. Deniz Teşkilat ve Talimatnamesi 1929 (Deniz Müsteşarlığı Teşkilatnamesi).....	150
EK 5. İkinci Dünya Savaşı Dönemi İçinde Taarruza Uğrayan ya da Batan Gemi ve Motorların Tablosu.....	151
EK 6. 13 Kasım 1947 Tarihli Amerikan Askeri Yardımları Kapsamında Deniz Müsteşarlığı Tarafından Yazılmış Olan Belge.....	153
EK 7. 12 Aralık 1947 Tarihinde Yazılmış Belge. Amerika'dan Yurdumuza Getirilecek Gemiler Hakkındaki 10 Kasım 1947 Gün ve 16131 Sayılı Talimata Ek Talimat.....	156
EK 8. 30 Eylül 1948 Tarihinde Yazılmış Belge. 1. Parti Olarak Amerika'dan Alınacak İki Muhrip Hakkında.....	157
EK 9. 1950 Yılı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Teşkilatı.....	158
EK 10. 1950 Yılı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Deniz Barış Kuruluşu.....	159
EK 11. 1950-1959 Yılları Arasında Donanmaya Katılan Gemiler	160
ÖZGEÇMİŞ.....	162

KISALTMALAR

AFMED	:	Akdeniz Müttefik Kuvvetler Topluluğu
Alb.	:	Albay
a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
bkz.	:	Bakınız
Bnb.	:	Binbaşı
Bşk.	:	Başkanlığı
c.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
D.	:	Dergi(si)
Der.	:	Derleyen
dk	:	Dakika
Dz.	:	Deniz
Dz.K.K.	:	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
Ed.	:	Editör
Gnkur.	:	Genelkurmay
Gv.	:	Güverte
Gzt.	:	Gazete(si)
Haz. :	:	Hazırlayan
Ibid	:	Aynı eser
Kd.	:	Kıdemli
K.lığı.	:	Komutanlığı
kts	:	Knot; saatte bir deniz miline (1852 metre) karşılık gelen hız birimi
LDGAM	:	Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü
Mk.	:	Makine
NATO.	:	Kuzey Atlantik Savunma Paktı
No.	:	Numara
p.	:	Page
s.	:	Sayfa
ss.	:	Sayfa Arasında
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi

Vd.	:	Ve diđerleri
Vol.	:	Volume
Yb.	:	Yarbay
Yy.	:	Yüzyıl
Yzb.	:	Yüzbaşı

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo: 1.1. Bahriye Dairesi'nin Alt Teşkili	10
Tablo: 1.2. Donanma Kumandanlığı'nın Karargah Kuruluşu	12
Tablo: 1.3. İzmit Bahriye Kumandanlığı'nın Kuruluşu	14
Tablo: 1.4. İstanbul Bahriye Kumandanlığı'nın Kuruluşu	16
Tablo: 1.5. İzmir Bahriye Kumandanlığı'nın Kuruluşu.....	18
Tablo: 1.6. Amasra Bahriye Kumandanlığı'nın Kuruluşu	19
Tablo: 2.1. Bahriye Vekaleti'nin Kuruluşu.....	37
Tablo: 2.2. Deniz Müsteşarlığı'nın Kuruluşu.....	56
Tablo: 2.3. Deniz Müsteşarlığı Dönemi'nde Donanmanın Kuruluşu.....	61
Tablo: 2.4. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na Bağlı Olan Birimlerin Daire ve Amirlikleri.....	75
Tablo: 2.5. Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı Karargah Kuruluşu.....	81
Tablo: 2.6. Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı Karargah Kuruluşu.....	82
Tablo: 2.7. Deniz Ana Üs Komutanlığı'nın Kuruluşu.....	84
Tablo: 2.8. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda III. Şube Halinde Çalışan Haber Dairesi Başkanlığı'nın Kuruluşu.....	93
Tablo: 2.9. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda Harekat Dairesi Başkanlığı'nın Kuruluşu.....	94
Tablo: 2.10. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda İkmal Dairesi Başkanlığı'nın Kuruluşu.....	95
Tablo: 2.11. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda Silah Grup Başkanlığı'nın Kuruluşu....	96
Tablo: 2.12. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Teknik Grup Başkanlığı'nın Kuruluşu.....	97

Tablo: 2.13. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Levazım Grup Başkanlığı'nın Kuruluşu.....	98
Tablo: 2.14. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Sağlık Grup Başkanlığı'nın Kuruluşu.....	99
Tablo: 2.15. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Deniz İstihkâm ve İnşaat Şubesi Müdürlüğü Kuruluşu.....	100
Tablo: 2.16. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Ulaştırma Şube Müdürlüğü Kuruluşu.....	101
Tablo: 2.17. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Merkez Şubesi Müdürlüğü Kuruluşu.....	102
Tablo: 2.18. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Alt Birliklerinin Kuruluşu.....	103
Tablo: 2.19. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1951-1953 Yılları Arasındaki Alt Birlik Kuruluşu.....	119
Tablo: 2.20. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1953 Yılında Karargâh Kuruluşundaki Değişimi.....	121
Tablo: 2.21. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1953 Yılında Alt Birliklerinin Kuruluştaki Değişimi.....	123

BELGELER LİSTESİ

Belge: 2.1. Long Step Tatbikatı Konulu Yazışma.....	128
Belge: 2.2. Long Step Tatbikatında Kullanılacak Olan Elektrikli Şifre Makinası Konulu Yazışma.....	129

GİRİŞ

OSMANLI DEVLETİ'NDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE MİRAS KALAN DONANMAYA GENEL BİR BAKIŞ

Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 tarihinde, Samsun'a çıkışıyla Milli Mücadele başlamıştır. 24 Temmuz 1923 tarihinde, Lozan Barış Anlaşması ile Milli Mücadele sonlandırıldıktan sonra 29 Ekim 1923 tarihinde, Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte bağımsız bir Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Üç tarafı denizlerle çevrili bir konumda olan, bağımsızlık ilkesiyle hareket eden Türkiye'nin, Cumhuriyetin kabul edildiği dönemde, donanmanın mevcut miktarı çok fazla olmasına rağmen, Cumhuriyet Dönemi'ne donanmadan miras olarak, Haliç'te demirli bir şekilde, kötü durumda bulunan gemiler ile yara almış¹ ve hareket dahi edemeyen Yavuz Muharebe Kruvazörü ile beş yıl içinde tezgâhları hiç bir şekilde çalışmamış konumda mevcudiyetini koruyan bir tersane kalmıştır.² Osmanlı Donanması'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne miras olarak kalmış, Haliç'te demirli bir konumda geride bırakılmış gemilerin ve ülkemizin denizlerinde Milli Mücadele'de bulunmuş olan küçük gemilerin dışında, yüzer hiçbir deniz gücü mevcut değildir.³

Cumhuriyet Donanması'na miras kalan, ismi olupta hareket kabiliyetinden yoksun durumda bırakılan gemilere, bütçede yaşanan sıkıntılar sebebiyle mürettebat bile tefrik edilememiştir.⁴ Cumhuriyet Donanması'ndaki gemilerin çoğunluğu, onarım gördüğü için mevcut donanmaya kadro ile bir takım kadrolara mürettebat ataması yapılamamıştır.

Yeni kurulmuş olan genç Türkiye Cumhuriyeti'ne, Osmanlı Devleti'nden donanma olarak kalmış olan 52 parça küçük-büyük gemiden; 26 adedi vazifesini icra edebilecek durumda (1 kruvazör (Hamidiye Kruvazörü), 2 adet yat, 7 adet torpidobot, 5 adet motor gambot ve 2 adet mayın dökücü, 9 adet mayın ihraç motoru), 22 adedi onarım görme

¹ Yavuz Muharebe Kruvazörü, 20 Ocak 1918 tarihinde yapılmış olan İmroz Deniz Savaşı ile almış olduğu üç mayın yarası sebebiyle, harekâttan yoksun bırakılmıştır.

² Fiğen Atabey (Haz.), *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, Deniz Kuvvetleri Yayınları, Ankara 2002, s. 14.

³ Afif Büyüktuğrul, *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisa Matbaacılık, 1969, s. 81.

⁴ Afif Büyüktuğrul, *Atatürk ve Fatih'in Deniz Politikaları: XI. Türk Tarih Kongresi'nden Ayrı Basım*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, s. 2096.

ihtiyacında, 4 adedi de onarım görse dahi hareket edemeyecek durumda bulunan gemiden oluşmuştur.⁵ Tersanede hurda durumunda beklemiş olan gemilerin mevcut son durumları ile buldukları yerler şu şekildedir; Yavuz Muharebe Kruvazörü'nü, Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde İngilizler, İzmit'ten Tuzla Bölgesi'ne çekmiş; Müttefiklerin İstanbul İli'ni terk etmesiyle birlikte de Bebek'te yaralı ve harekât kabiliyetinden yoksun bir biçimde şamandıraya⁶ bağlı olarak bulunmuştur. Faal konumda bulunan Zuhaf Korveti ile Nusret Mayın Gemisi de, Yavuz Muharebe Kruvazörü'ne sitim⁷ vermek maksadıyla yanına gelmiştir. Diğer mevcut gemiler ise, Haliç'teki tersanenin ön kısmında, hurda bir durumda kıçtan kara⁸ olarak, mevcut bir konumda beklemiştir. Haliç'te mevcut olan gemilerin isimlerini şu şekilde verebiliriz; “Turgutreis Zırhlısı, Taşkızak Tersanesi'nin ön tarafında kıçtan kara durumda; Mecidiye Kruvazörü, Turgutreis Zırhlısı'nın yan tarafında bulunmuş ve aynı yerde mevcut olan Hamidiye Kruvazörü'nün de onarım işlemine başlanmıştır. Sultanhisar Torpido Botu ile Sivrihisar Torpido Botu; Taşoz Muhribi, Samsun ve Basra Muhripleri; Muavenet-i Milliye Muhribi ile Numune-i Hamiyet Muhribi, Akhisar Torpido Botu, Musul ile Draç ve Berk-i Efşan Torpido Botları; Peyk-i Şevket ve Berk-i Satvet Kruvazörleri kıçtan kara bir şekilde mevcut olmuştur.⁹

1923 yılında yapılmış olan Lozan Antlaşması'nın hükümlerine istinaden, Boğazlar ile Marmara Denizi'nin tarafsız bir bölge haline getirilmesi nedeniyle, Marmara Denizi'nde donanmaya ait olan bir Üs'sün teşkil edeceği bir liman inşa edilme kararı alınmıştır. Bu amaçla da İzmit Körfezi, en uygun bir bölge olarak seçilmiş ve Körfez'in müsait olan yerlerinde, fizibilite çalışması başlatılmıştır. Ayrıca, 1923'te İzmit Bölgesi'nde, Marmara Üs'sü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Mevki Kumandanlığı ismi altında yeni bir komutanlık kurulmuştur. Daha önceki dönemlerde kilise olarak kullanılan Fransızlara ait olan okul binası, satın alınmış ve komutanlık karargâhı da bu binaya taşınarak görevini burada icra etmeye başlamıştır.¹⁰

⁵ İskender Tunaboşlu, *Yavuz Zırhlısı*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2006, s. 69.

⁶ Şamandıra; limanda, mevcut halka kısımlarına gemi ya da tekne bağlamak amacıyla sağlam bir şekilde demirli olarak her tarafı kapalı içi boş olarak bulunan fiçiyi denir.

⁷ Stım, akaryakıt buharlarını etkisiz duruma getirmek amacıyla kullanılan sistemin adına denir.

⁸ Kıçtan kara; baş yanından demiri atan, kıç taraftan da halatlar ile kıyıya bağlanmış olan gemiye denir.

⁹ Şerafettin Erdem, “Anılarda Gölcük”, *Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Dergisi*, Sayı: 551, Ankara 1991, ss. 28-29; ayrıca bkz. Afif Büyüktuğrul, *Cumhuriyet Donanması (1923-1960)*, Deniz Basımevi, İstanbul 1967, s. 32.

¹⁰ Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, *Denizcilerin Koruyucuları*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi, Ankara 2003, s. 58.

Devletin mali gücü, yapılacak olan inkılaplar, endüstrileşme girişimlerin başlaması gibi hadiseler, donanmanın aşamalı bir şekilde oluşturulup, güçlendirilme mecburiyetini de beraberinde getirmiştir. Bu sebeple donanma, ilk iş olarak elinde mevcut olan gemilerin onarım çalışmalarına ve personelinin idari düzenleme işlerine başlamıştır. Ayrıca donanmanın elinde hiçbir talimname ve program yoktur. Bu sebeple donanma eğitimlerin, bu döneme kadar neye istinaden yapılması gerektiği belli olmamış ve donanma bu kapsamda hemen talimname hazırlığına başlamıştır.¹¹

Görüldüğü üzere, Türkiye Cumhuriyeti'ne miras olarak kalmış olan donanma, bir güç sağlayacak durumda değildir.¹² Haliç'te demirli olarak yatan gemilerin içerisinde en iyi konuma sahip olan gemiler, Hamidiye Kruvazörü ve Ertuğrul Yatı olmuştur.¹³ Bütün bu mevcut durumlar sonucunda yeni teşkil edilmiş olan genç Türkiye Cumhuriyeti, tüm alanlarda olduğu gibi denizcilik alanında da kapsamlı bir şekilde çalışmalara başlamış ve Cumhuriyet Dönemi'nde donanma, modern bir reorganizasyon içine girmiştir.

¹¹ M. Engin Uzun, Atatürk Dönemi Türk Bahriyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2004, s. 3.

¹² Şerafettin Erdem, a.g.m., ss. 28-29.

¹³ Fahri Korutürk, *F. Korutürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1977, s. 172.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONUNDAN KURTULUŞ SAVAŞI SONUNA KADAR TÜRK DENİZ KUVVETLERİ (1918-1923)

1.1. Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Türk Deniz Kuvvetleri

1914 ile 1918 tarihleri arasında süren Birinci Dünya Savaşı, İtilaf Devletleri ile 30 Ekim 1918'de Limni Adası'nda yer alan Mondros Limanı'nda demirlenmiş olarak bulunan Agamennon adlı İngiliz zırhlısında, dört gün sürmüş olan görüşmelerin sonunda Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmış ve bu ateşkes ile Osmanlı Devleti'nin fiilen sona erişti başlamıştır.

30 Ekim 1918'de imza edilen Mondros Mütarekesi hükümleri, bir sonraki gün yürürlüğe girmiş ve bu mütarekenin bir ateşkes olmadığı aslında kayıtsız şartsız Osmanlı Devleti'nin ilk defa yabancı devletler topluluğuna tam bir teslimiyetle kontrolü altına girmiş olduğu kabul edilmektedir.¹⁴

25 maddeden oluşmuş olan Mondros Mütarekesi hükümlerince, Osmanlı Donanması'nı fiilen yok sayan 6'ncı madde, Osmanlı karasularında güvenlik ve buna benzer amaçlarla kullanılacak küçük gemileri hariç bırakmak üzere diğer tüm harp gemilerinin İtilaf Devletleri'ne teslim edileceği ve bu gemilerin gösterilecek olan liman ya da limanlarda mevkufla bulundurulmasını içermiştir.¹⁵

Mondros Mütarekesi hükümlerince, Osmanlı Donanması'nı fiilen yok sayan 6'ncı maddeye istinaden tarihi bir olay gerçekleşmiştir. 20 Ocak 1918 tarihinde yapılmış olan İmroz Harekâtı sırasında Goeben¹⁶ (Yavuz) yara almış ve Birinci Dünya Savaşı sonuna kadarki dönem içerisinde faal olarak görev yapamamıştır. 30 Ekim 1918'de

¹⁴ Yücel Özkaya, *1919'un Siyasi Olayları, Milli Mücadele Tarihi-Makaleler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2002, s. 29.

¹⁵Mithat Atabay, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2018, s. 140; Şemseddin Bargut, *Birinci Dünya Harbi'nde ve Kurtuluş Savaşı'nda Türk Deniz Harekâtı: Seferberlikten Lozan'a*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi, İstanbul 2000, s. 86; ayrıca bkz. Ali Türkgeldi, *Monros ve Mudanya Mütarekeleri'nin Tarihi*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara 1948, s. 6972; Figen Atabey, *Karadeniz'de Türk Donanması: Birinci Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.53.

¹⁶ "Bahriye Nazırı Cemal Paşa, Goeben ve Breslau isimli savaş gemilerinin Osmanlı Devleti'ne satılması ile ilgili sözleşmeyi 20 Eylül 1917 tarihinde Sadaret makamının onayına sunmuştur. Yapılan sözleşmeye göre, Goeben ve Breslau savaş gemileri, ancak savaşın sonunda Osmanlı donanma envanterine dâhil olacaklardı. Ayrıca gemilerin Osmanlı Devleti'ne devredilmesi konusunda Almanya'nın kesin kararı, savaş sonunda imzalanacak olan barış antlaşmasından sonraya bırakılacak olmasıdır." Salih Kış, "Birinci Dünya Savaşı'nın Seyrini Değiştiren Goeben ve Breslau Gerçeği", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Sayı: 22, Çanakkale 2017, ss. 77-81.

imzalanmış olan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hükümlerinde, Osmanlı Donanması'nı fiilen yok sayan 6'ncı madde gereğince sahil güvenlik ve zabıta vazifelerinde kullanılacak olan küçük çaplı gemiler dışında kalan tüm savaş gemilerinin, müttefiklere teslim edilmesi ve kendilerinin göstereceği limanlarda, denetim altında tutulması gerektiğinden, o dönemde Türk karasularında bulunmuş olan Yavuz Muharebe Kruvazörü'ndeki Alman mevcudiyeti de, böylece resmi olarak kalkmıştır.¹⁷

Ayrıca, Mondros Mütarekesi'nin 9'uncu maddesinde geçen hüküm gereğince, Osmanlı Donanması'na ait bütün tersane ve limanların, İtilaf Devleti'nin donanmasında mevcut bulunan her türlü geminin onarım ve tadilatında yardımcı olacak; tesis, araç ve gereçlerin kullanılabilmesi kararı alınmıştır.¹⁸

Mütareke'nin bu hükümleri kapsamında, Osmanlı Donanması'nda mevcut bulunan Turgutreis, Hamidiye ile Mecidiye Kruvazörleri ve küçük tonajlı diğer bütün gemiler, izin alınmadan seyir edemeyecek ve herhangi bir iş yapamayacak duruma getirilerek, donanmaya ait gemiler, Haliç'te enterne edilmiştir. Sadece, büyük olması nedeniyle Haliç'in trafiğini zora sokacağı düşünülen Yavuz Muharebe Kruvazörü'ne ait cephaneye, top kamaları ve kazan kapakları yerlerinden sökülerek, kontrol komisyonunun kararı üzerine İzmit'e nakledilmiştir.

Mevcut bulunan bu dönemde, Osmanlı Donanması'nın faal gemileri de, Marmara Denizi'nde kaçakçılık harekâtında kontrol görevinde bulunan Akhisar ve Draç Torpidobotları ile beraber aynı görevde yer almak için İzmir'e gönderilmiş olan Hızırreis Gambotu¹⁹ ile Saros Körfezi'nde mevcut bulunan mayınları temizlemek için görevlendirilen Nusret ve beraberinde Tir-i Mayın adlı gemilerden ibaret olmuştur.

Bu gemilerden başka, 1919 yılının Şubat ayında da Karadeniz'de bazı limanlarda Anadolu sahillerinde yapılacak olan her türlü kaçakçılığın engellenmesi, şilep ile yolcu gemilerindeki soyulma ve sabotelere engel olmak amacıyla İtilaf Devletleri'nden gelen emir üzerine Preveze Gambotu Sinop'a gönderilirken, Aydınreis Gambotu da Trabzon'a

¹⁷ Salih Kış, a.g.m., ss. 80-81.

¹⁸ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşiv Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, ss. 5-7; ayrıca bkz. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi: Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Cilt: 5, Ankara 1961, s. 6; ayrıca bkz. Mithat Atabay, a.g.e., s. 140.

¹⁹ Gambot; orta süratte giden karakol ve refakat görevlerini yapabilecek nitelikte olan ağır silahları da bulunan küçük gemilere denir.

karakol görevi için gönderilmiştir.²⁰ Fakat, Karadeniz’de doğu ve batı olmak üzere görev dağılımı yapılan bu iki gemi, gönderilmeden önce Mondros Mütarekesi’ne ait hükümler gereğince, iki geminin büyük olan 10 cm. lik topları sökülmiş ve geriye yalnızca 7.65 cm. lik mavzerleri ile 4,7 cm.lik olan topları bırakılmıştır.²¹

Kurtuluş Savaşı Dönemi başladıktan sonra her biri 510 ton da olan Preveze ve Aydınreis Gambotları, Milli Kuvvetlere katılmıştır. Bu iki gambot, Milli Kuvvetlerin ilk harp gemilerini oluşturdukları gibi aynı zamanda bu gambotlar yanlarına motorlu ve yelkenli gibi ufak teknelerin de dâhil olmasıyla beraber bir grup teşkil etmiştir.²²

Osmanlı Donanması’nın diğer gemilerinde işgal kuvvetleri tarafından Haliç’te enterne edilmesi ve memleketin içinde bulunduğu mevcut siyasi, askeri ve kötüye giden ekonomi gibi etkenlerin, donanma personelinin muntazam bir donanma personeli olarak görev yapmasına engel teşkil etmiştir. Ayrıca bu dönemde er, terhis edilmiş ve yalnızca gemilerde günlük rutin olarak nöbet ve temizlik işlerini yapabilecek belirli bir sayıda er bırakılmıştır. Bu durumun sonucu olarak, donanmada yapılan eğitim ortadan kalkmıştır. Fakat; bu dönem zarfında, Bahriye Nezareti’nde yetkili subaylar, ağır olan mütareke hükümlerine rağmen, genç kuşakları eğitmek ve yetiştirmek amacıyla subay ve astsubay gibi asker adayların bulunduğu Heybeliada’da bulunan Bahriye Mektebi ile Gedikli Mızıka Okulu ve Hamidiye ve Yavuz Muharebe Kruvazörü’ndeki Çırak-Gedikli Aday Okulu’nun muntazam bir şekilde çalışabilmesi maksadıyla büyük bir çaba göstermiştir. Ayrıca, Hamidiye Kruvazörü’nde “Deniz Talebesi” ile Yavuz Muharebe Kruvazörü’ndeki “Mühendisler-Asteğmenler” de bu şekilde yetiştirilmiş ve daha sonra mühendis olarak yetiştirilen bu asteğmenlerin belli bir kısmı, Anadolu’da Milli Mücadele’de görev almıştır.²³

1.1.1. Umur-u Bahriye Müdürlüğü Dönemi

Osmanlı Donanması’nın İstanbul’da enterne edilmesi ve Kurtuluş Savaşı’na Anadolu topraklarının da sahne oluşu, düşman kuvvetinin buraya denizaşırı nakliyatı yapmasına, kıyılarımızı kuşatmasına ve sularımızda yapacak oldukları nakliyata engel

²⁰ Afif Büyüktuğrul, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*, Deniz Basımevi, Cilt: 5, İstanbul 1977, s. 29.

²¹ Fiğen Atabey, a.g.e., ss. 60; ayrıca geniş bilgi için bkz. Soner Polat vd., *İstiklal Harbinde Bahriyemiz*, Deniz Kuvvetleri İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Amirliği, Ankara 2008, ss. 25-35.

²² Raşit Metel, *Atatürk ve Donanma*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 1966, s. 29.

²³ Afif Büyüktuğrul, *Cumhuriyet Donanması (1923-1960)*, Deniz Basımevi, İstanbul 1967, ss. 3-4; ayrıca bkz. Türk Silahlı Kuvvetleri, *Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılında TSK Tarihi*, Harita Genel Müdürlüğü, Ankara 1982, s. 167.

olmak için bir takım önlemler almak gerekmiştir. Buna istinaden, Osmanlı Donanması'nın enterne edilmiş olması birtakım düşman hareketlerini baltalama, donanmanın nakliyatını koruma, kıyıları koruma ve bunlardan önce, düşman kuvvetin karaya ayak basmasını önlemek amacı gibi bazı görevlere imkân vermemiş ve bu durum düşman donanmasına hareket olarak tam bir serbestlik sağlamıştır. Bu durumlardan dolayı, Milli Hükümet Donanması'nın yapması gereken ilk iş olarak, Batı Cephesi'ni her açıdan beslemek için en kısa zamanda ve en ekonomik yol olarak nakliyatı Karadeniz'de kaçak olarak yapmak ve önem arz eden limanları top ve mayınla savunmak gibi görevleri yerine getirmiştir. Deniz teşkillerinin kurulmasındaki amacın gerçekleşmesi için gerekli olan subay heyetinin kısmi olarak kendiliğinden kısmi olarak İstanbul'dan çağrılmaları koşuluyla iş başına gelmeleri 1920 yılında başlamıştır.²⁴ Bu amaçla, bahse konu hizmetlerin yerine getirilebilmesi suretiyle, 23 Nisan 1920'de TBMM kurulduktan sonra 10 Temmuz 1920 tarihinde, Müdafaa-i Milliye Vekâleti (Milli Savunma Bakanlığı)'ne bağlanmış ve denizcilik ile ilgili işler, faaliyetler anlamına gelmiş olan Umur-u Bahriye Müdürlüğü teşkil edilmiştir. Umur-u Bahriye Müdürlüğü'nün en önemli görevi, ilk başta, Karadeniz'deki nakliyat olmak üzere emrinde bulunmuş olan deniz teşkillerinin sevk ve idaresini sağlamak olmuştur.

Üzerine harbi beslemek gibi önemli ve büyük bir sorumluluğu olan bu müdürlük, elinde yeterli miktarda kuvvet olmamasına karşın, Ankara Bölgesi'nin Samanpazarı Mahallesi'nde kiralanmış olan küçük bir handa karargâh kurmuştur. Müdürlük Baş makamına, Ön Yüzbaşı Şevket Bey getirilmiş olan karargâh, altı daire şeklinde çalışmıştır. Karargâhtaki bu daireler; “Birinci Daire Personel, İkinci Daire Harekât, Üçüncü Daire Levazım ve İkmal, Dördüncü Daire Limanlar ve Deniz Ticareti, Beşinci Daire Tahakkuk, Altıncı Daire ise Sıhhiye Dairesi'nden teşkil olunmuştur.”²⁵

- a. Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Kumandanlığı,
- b. Ereğli Nakliyat-ı Bahriye Kumandanlığı,
- c. Amasra Bahriye Kumandanlığı,
- d. Samsun Bahriye Müfrezesi Kumandanlığı,

²⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi: Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Cilt: 5, Ankara 1961, ss. 20-21.

²⁵ Methi Bayar, *İstiklal Savaşı'nda Türk Denizciler*, (Çev. Güner Ohrılı), Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara 2004, ss. 23-24.; ayrıca bkz. Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 4.

- e. Eğirdir Gölü Bahriye Müfreze Kumandanlığı,
- f. Ernis (Van Gölü'nde) Tersana Kumandanlığı,
- g. İzmit Bahriye Kumandanlığı,
- h. Fethiye Bahriye İhtiyat Kumandanlığı'ndan ibaret olmuştur.²⁶

Bu komutanlıklardan farklı olarak, Samsun İli'nde Deniz Divan-ı Harbi (Yüksek Askeri Mahkeme) kurulmuştur.²⁷

Bahse adı geçen bu teşkilat, üstün durumda olan düşman ve galip devletlerin donanmalarını sıkı denetim altında tutmuş, yabancı devletlere ait limanlardan harp malzemesi getirmiş ve Anadolu sahillerince askeri nakliyat görevini en iyi şekilde yaparak büyük bir başarı göstermiştir. Osmanlı Donanması, Karadeniz'de bir taraftan denizle boğuşurken, bir taraftan da Yunan ve İngiliz gemileriyle boğuşmuş ve donanma elde ettiği bu başarı ile Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında büyük bir rol oynamıştır.

Umur-u Bahriye Müdürlüğü'nün kuruluş yapısı, 1 Mart 1921'de tekrar düzenlenerek yeni adı Bahriye Dairesi Reisliği olarak değiştirilmiştir.²⁸

1.1.2. Bahriye Dairesi Reisliği Dönemi

1 Mart 1921 tarihinde, Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Deniz Kuvvetlerine duyulmuş olan ihtiyacın en önemli nedeni, deniz nakliyatının ve bu nakliyat için kullanılacak araçların artması olmuştur. Bu kapdamda da Umur-u Bahriye Müdürlüğü teşkilatı genişletilmiş ve bu teşkilat Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlanarak Bahriye Dairesi Reisliği adını almıştır.

Bu doğrultuda, Bahriyenin tüm şubeleri idari yapı olarak, Bahriye Dairesi kanalıyla "Milli Müdafaa Vekâleti Müsteşarlığı"na, harekât ve eğitim yönünden de Erkân-ı Harbiye Umumiye Reisliği (Genelkurmay Başkanlığı)" şubelerine bağlanmıştır.²⁹

Ankara Bölgesi'nin Samanpazarı mahallesinde, küçük bir binanın içinde yer alan Bahriye Dairesi 1930 yılına kadar geçen dönemde, bu binanın içinde kalmıştır. Bu mevcut olan bina, devlet malı olmamış ve bina bedeli olarakta belirli bir kira ödenmiştir.

²⁶ Methi Bayar, a.g.e., ss. 23-24.

²⁷ A.g.e., ss. 23-24; ayrıca bkz. Emrullah Nutku, "Trabzon Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı", *Yakın Tarihimiz Dergisi*, Cilt: II, Sayı: 18, Haziran 1962, s. 149; Ayrıca geniş bilgi için bkz; Soner Polat vd., a.g.e., ss. 47-52.

²⁸ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 82.

²⁹ Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü (LDGAM), *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi: (1923-1925)*, s.4.

Ankara'nın iskân durumunun yetersizliği sebebiyle Bahriye Dairesi'nin farklı büyük bir binaya taşınması, imkânsız bir hale gelmiştir.

Başkent'in iskân durumunun bu şekilde olması, Bahriye Dairesi'nin ilk karargâh teşkilatının yapısını da etkilemiştir. Teşkilat küçük tutulurken, teşkilat yapısında yer alan bazı şubelerin icra etmesi gereken işleri de diğer şubeler yapmıştır. Bahriyeye ait olan bazı kuruluşlar da Ankara'da kalmış, İstanbul'a getirilememiştir.³⁰

Bahriye Dairesi'nin teşkilatı, İngiltere'nin kullanmış olduğu sistem örnek alınarak teşkil edilmiş olan eski Bahriye Nezareti kuruluşunun yapısı esas alınmamış, Kurtuluş Savaşı'nda mevcut olan Bahriye Dairesi'nin kuruluşu örnek alınarak teşkillenmiştir. Kurtuluş Savaşı'nda Bahriye Dairesi, altı adet şube ve altı adet özel birim şeklinde teşkil edildiği için, İstanbul'daki kuruluşun Ankara'ya nakil edilmesiyle de burada yer alan bazı birimler, buradaki teşkilatın içine dâhil edilmiştir. Böylece “imalat, bahriye fabrikaları, hidrograf, neşriyat, harekât şubesinin bahriye mekteplerinin eğitim işleri”³¹ de zatişleri şubesine dâhil edilmiştir.

Bahriye'nin idari yönden tüm birimleri, Bahriye Dairesi aracılığı ile Milli Müdafaa Vekâleti Müsteşarlığı'na bağlanırken, harekât ve eğitim-öğretim yönünden de Erkân-ı Harbiye Umumiye Reisliği'ne bağlanmıştır. Bu teşkilatın, Milli Müdafaa Vekâleti'nin harekât ve eğitim hususlarını kapsayan çalışmalarında, hiç bir şekilde denetleme ve teftiş yetkisi olmamıştır. Eğitim ve harekât hususlarındaki plan ve programları, Erkân-ı Harbiye Umumiye Reisliği yaparken, denetleme ve teftiş işleri de bu makamın yetkisi altına verilmiştir.

Sadece tek bir amirden yönetilen Bahriye Dairesi Reisliği, Bahriye ile ilgili olan tüm politika, harekât ve teknik konularını kapsayan hizmetleri icra ederken, birimler arası koordine vazifelerini de yerine getirmiştir.³²

Böylece o dönemde Bahriye Dairesi Reisliği, Deniz Kuvvetlerinin en yüksek idari makamı olmuştur. Deniz Kuvvetlerine ait tüm idari ve harekât vazifelerini yetkisi altında bulunduran Albay Abdürrahim Fevzi Bey, Bahriye Dairesi'nin başına getirilmiştir. Dairenin, tek yetkili yöneticisi olan Bahriye Daire Reisi Abdürrahim Fevzi Bey'in yerine getirmesi gereken sorumlulukların arasında, hem Müsteşarlık hem de Bahriye Kurmay

³⁰ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-3.

³¹ A.g.e., s. I-3.

³² A.g.e., s. I-3.

Başkanlığı görevlerini icra etmek ve deniz politikası ile ilgili hususlarda da düşüncelerini ve önerilerini, Milli Müdafaa Vekâleti'ne takdim etmek olmuştur. Bahriye Reisliği Dairesi yedi birimden oluşmuş olan “personel, harekât, eğitim, teçhizat (teknik), donanma, levazım ve sıhhiye” gibi dairelerden teşkil olmuştur.³³

Bahriye Dairesi'nde, Hukuk Müşavirliği, Deniz Divan-ı Harbi ve Deniz Müzesi gibi özel bölümlerin dışında; arşiv, harp tarihi ve genel evrak gibi birimler de bu teşkilatın içinde yer almıştır. Bu birimlerin dışında, İstanbul'da mevcut olan Bahriye Okulu, Gedikli Sınıf Okulu, Mızıkça Çırak Okulu ve Er Eğitim Merkezi de Bahriye Dairesi kuruluşuna bağlanmıştır.

1924 yılının Ekim ayında ise, İstanbul'da Bahriye Dairesi Reisliği kuruluşuna bağlı olarak İstanbul Liman Kumandanlığı teşkil olmuştur.³⁴

Tablo: 1.1. Bahriye Dairesi'nin Alt Teşkilleri³⁵

S.	Bahriye Dairesi
1	Donanma Kumandanlığı
2	İzmit Bahriye Kumandanlığı
3	İstanbul Bahriye Kumandanlığı
4	İzmir Bahriye Kumandanlığı
5	Amasra Bahriye Kumandanlığı
6	Ereğli Bahriye Kumandanlığı
7	Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Kumandanlığı
8	Seyri Sefain İdaresi
9	Liman Reislikleri

Bu birimlerin dışında, dairenin alt teşkillерinden olan Mekteb-i Bahriye, Çırak Mektebi, Muzıkça Çırak Mektebi (Muzıkacı Gedikli Subay Yetiştirme Okulu) ve

³³ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 7.

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Kayaabalı ve Cemeder Arslanoğlu, “Türk Deniz Kuvvetlerinin Tarihçesi”, *Türk Kültürü ve Medeniyeti Dergisi Özel Sayısı*, Sayı: 1 Ağustos 1976, s. 530, İsmail Kayaabalı ve Cemeder Arslanoğlu, “Çağdaş Donanma Bakımından Türk Deniz Kuvvetlerinin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu”, *Doruk Dergisi*, s. 545.

³⁵ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-5.

Efradı Cedide Mektebi (Er Eğitim Merkezi) İstanbul'da Bahriye Dairesi'nin 1'inci şubesine bağlanmıştır. Bu birimlerde olduğu gibi İstanbul'da bir de, Hariciye Vekâleti aracılığıyla Bahriye Dairesi ile doğrudan ilgili olan Uluslararası Boğazlar Komisyonu olmuştur. Komisyon, Lozan Antlaşması'nın hükümlerine istinaden teşkil edilmiş olup, Cenevre'de yer alan Cemiyet-i Akvam'ın bağlısı olarak çalışmıştır. Uluslararası Boğazlar Komisyonu'nun başkanı Tümamiral Vasıf Temel olmuş,³⁶ üyeleri ise farklı devletlerden meydana gelmiştir. Bu Komisyon, Boğazlardan yapılacak olan geçişi tanzim ve kontrol ederek, Cemiyet-i Akvam'a yıllık olarak rapor vermiştir. Boğazlar Komisyonu'nun şartlarına göre Türkiye Hükümeti Komisyonu, İstanbul Karaköy'de bulunan Tophane Kasrı (Köşkü)'da idari bir bina ile her iki boğazda birer işaret ve telsiz istasyonu tahsis etmiştir.³⁷

Bahriye Dairesi, bu teşkilatlardan sonra bir tanesi 29 Kasım 1924 tarihinde diğeri de 9 Aralık 1924'te olmak üzere, bu teşkilata iki önemli ilave yapmıştır. Bu kuruluşlar, İstanbul Liman Kumandanlığı ile İnşaiye ve Makine Müfettişlikleri adını almıştır.

İstanbul Liman Kumandanlığı, İstanbul'da mevcut olan gemilerin onarım ve bakım hizmetleri ile denetimini yapmak, tiri güverte görevlerini yerine getirerek, güvenliklerini sağlamak amacıyla teşkil edilmiştir. İstanbul'a onarım hizmetleri amacıyla gelmiş olan tüm gemiler, İstanbul Liman Kumandanlığı emri altına girdikten sonra, onarımlarının gidişatı ile ilgili konuda bu kumandanlığa periyodik olarak raporlar sunmuş ve onarımların bitimine müteakip, gemiler hareket yöntemleri hakkında da kumandanlıktan emir almıştır.

İnşaiye ve Makine Müfettişlikleri adı altında teşkillenmiş olan kuruluş ise barışta ve savaşta gemilere yapılması gereken onarım ve bakım gibi teknik hizmetleri; teftiş edip, denetimini sağlamıştır.³⁸

Donanma Kumandanlığı, Mütareke Dönemi'nde, İstanbul Kasımpaşa'da yer alan Bahri Nezaret binasının içinde teşkil edilmiştir. Donanma, Kumandan Forsu'nu ise Haliç'te demirli olarak bulunan, Turgutreis Zırhlısı'na toka ettirmiştir³⁹. Bahriye Dairesi, teşkil edildiği dönemde, 30 Ekim 1922 tarihinde "Donanma Kumandan Gemisi" olarak

³⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Mayıs 2006, s. 17. Tümamiral Vasıf Temel, Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın dostudur. Ayrıca Reşadiye Zırhlısı'nın komutanı olan Tümamiral Vasıf, 1'inci Dünya Savaşı'nda Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın Müsteşarlığını yaparak Cumhuriyet Dönemi'nde, Osmanlı Devleti'nden kalan tek amiral olarak anılmıştır.

³⁷ Abdurrahman Bozkurt, "Boğazlar Komisyonu'nun Kuruluşu ve Faaliyetleri (1924-1936)", *MHB*, Cilt: 37, Sayı: 1, s. 7.

³⁸ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-5.

³⁹ Toka etmek; bir şeyi yerine kadar kaldırma işlevine denilmektedir. [Sancak toka etmek, işaret toka]

seçilmiş olan Yavuz Muharebe Kruvazörü, bu dönem itibariyle Donanma Kumandan Forsu'nu toka etmeye başlayan gemi olmuştur.

Tablo: 1.2. Donanma Kumandanlığı'nın Karargâh Kuruluşu⁴⁰

Donanma Kumandanı
<ul style="list-style-type: none"> • Emir Subayı
<ul style="list-style-type: none"> • Erkân-ı Harp Reisi <p>Topçu Erkân-ı Harbi</p> <p>Torpedo Erkân-ı Harbi</p> <p>Seyir Erkân-ı Harbi</p> <p>Baş Çarkçı</p> <p>Baş Tabip</p> <p>Telsiz ve Muharebe Uzmanı</p> <p>Donanma Levazım Müdürü</p> <p>Donanma Katibi</p>

İzmit Bahriye Kumandanlığı, 1923 yılında Lozan Antlaşması'nın hükümleri gereği Boğazlar ile Marmara Denizi'nin, tarafsız bir bölge haline getirilmesi ve Yunanistan'ın göstermiş olduğu saldırgan davranış üzerine Erkân-ı Harbiye Umumiye Reisliği, İzmit Bölgesi'nde bir deniz Üs'sü ile Darıca'da da bir Müstahkem Mevkii kuruluşunun oluşturulmasına karar vermiştir. Bunun sebebi ise Türkiye'nin, İstanbul Tersanesi dışında Gebze'den Silivri'ye kadar mevcut olan ve Tekirdağ'dan Karabiga'ya kadarki bölgelerde Askeri kuvvet bulundurmuyacak olmasıdır.⁴¹ Bu nedenle, 1923'te savunma tedbirlerinin ortadan kaldırılmasıyla, Marmara Üs'sü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Komutanlığı, İzmit Bölgesi'nde kurulmuş ve kilise olarak kullanılan Fransız okulu binası da satın alınarak, karargâh binası olarak hizmete girmiştir. Başlıca görevi, Körfez içinde nakliyatı yapmak olan İzmit Bahriye Kumandanlığı'nın diğer sorumlulukları ise, gemilere ait araç-gereç ve silah ikmalini sağlarken donanmaya ait gemilerin ihtiyacı olan akaryakıtı ve suyu sağlamak

⁴⁰ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-6.

⁴¹ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-9.

olmuştur. Ayrıca, yeni teşkili yapılacak olan Üs'sün inşaatını, gözetim altında tutmak da sorumlulukları arasında olmuştur.⁴²

İzmit Bahriye Kumandanlığı bağlısı muhafaza bölüğünün, piyade eğitim taliminden farklı olarak yapacak olduğu başka bir talim vazifesi olmamıştır. Yalnızca, mayın grubunun emri altında açılacak olan mayın kurslarına, amirlik vazifesi yapmıştır.

Daha sonraki dönemde torpido kurs gemisi olarak kullanılacak olan Muin-i Zafer Gemisi⁴³ de İzmit Tersanesi'ne kıçtan kara bağlanmış⁴⁴ ve bu gemide açılacak olan mayın kursları ise İzmit Bahriye Kumandanlığı'nın amirliği altında yapılmıştır.

⁴² Genelkurmay Başkanlığı, 1961, a.g.e., s. 29.; Afif Büyüktuğrul, *Çanakkale Olayı: İstiklal Harbi'nde Deniz Cephesi*, Yeni İstanbul Matbaası, Cilt: 1, İstanbul 1969, s. 122.

⁴³ 1868 yılında yapımına başlanan Muin-izafer Gemisi, haziran ayının 1869 yılında suya indirilmiştir. Gemi Osmanlı Donanması ile Türk Deniz Kuvvetleri'nde hizmetini vermiştir.

⁴⁴ Kıçtan Kara Bağlama; dar bir bağlama alanı olan bir mevkide gemiyi bağlamak amacıyla baştan demirleyip, kıçtan bu alana bağlamak maksadıyla yapılacak olan işleme denilir.

Tablo: 1.3. İzmit Bahriye Kumandanlığı'nın Kuruluşu⁴⁵

İzmit Bahriye Kumandanlığı	
• Emir Subayı	
<ul style="list-style-type: none"> • Erkân-ı Harp Reisi Muamelatı Zatiye Şubesi Levazım Şubesi Sıhhiye Şubesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Erkân-ı Harp Şubesi Muhafız Bölüğü İnşaat Komisyonu Umumi Evrak Liman Kumandanlığı
<ul style="list-style-type: none"> • Erkân-ı Harp Şubesi Top Atölye ve Depoları Torpedo Atölye ve Depoları Merkez Mayın Grubu 	<ul style="list-style-type: none"> • Liman Kumandanlığı Römörkör Su Dubaları Mavnalar

30 Ağustos 1922'de Büyük Taarruz ile 11 Ekim 1922 tarihinde yapılan Mudanya Mütarekesi'nden hemen sonra düşman kuvvetleri, Trakya Bölgesi'ni boşaltma işlemine başlamıştır. 4 Kasım 1922 tarihinde İstanbul, Milli Hükümet'in yönetimi altına girmiştir. Aynı tarihte, katılımcı delege heyetimiz, müzakerelere başlamak amacıyla Lozan'a hareket etmiştir. 20 Ekim 1922 tarihinde, Bahriye Dairesi Reisi Deniz Yarbey Şevket Bey'de delege heyetinin Deniz Müşavirliği'ne atanmıştır. Böylece İstanbul'da bulunan deniz tesis ve kuruluşları da Bahriye Dairesi'nin emri altında hizmete girmiştir. Bu sebeplerden dolayı 14 Kasım 1922 tarihinde İstanbul Bahriye Kumandanlığı kuruluşunu tamamlamış ve başına Deniz Albay Nazmi Bey⁴⁶ getirilmiştir.⁴⁷

İstanbul Bahriye Kumandanlığı karargâhı, Kasımpaşa'da mevcut olan Bahriye Nezareti binasının içinde teşkil edilmiştir. Kumandanlık, idari bakımından Bahriye

⁴⁵ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-11.

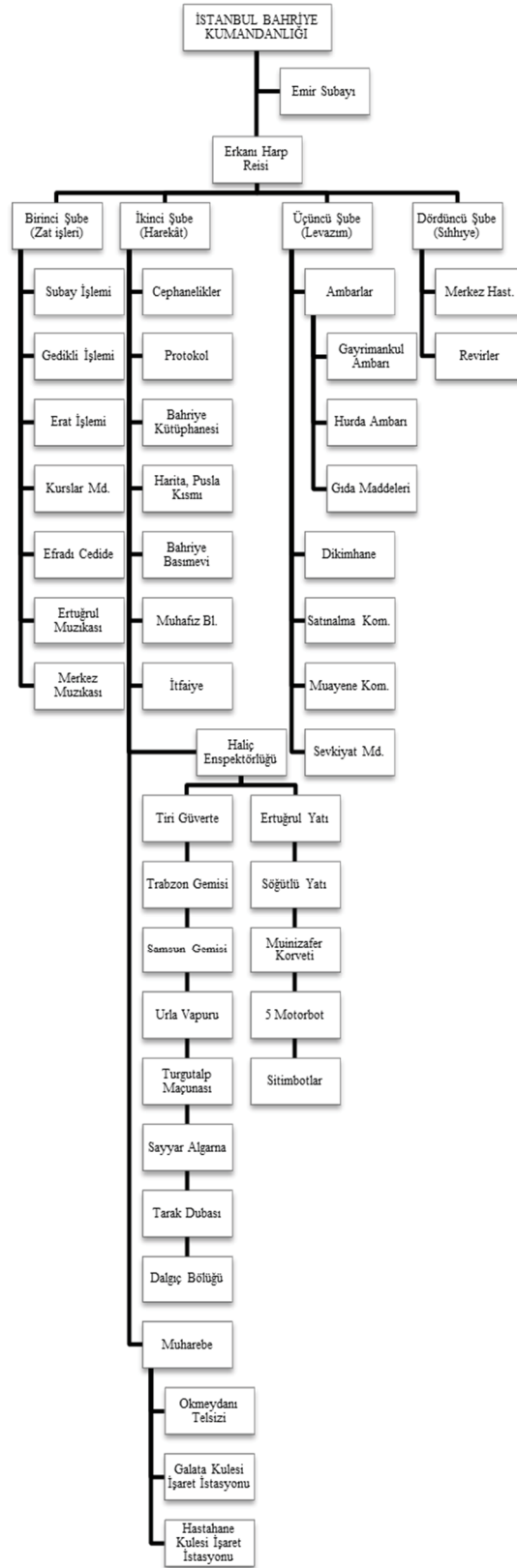
⁴⁶ Nazmi Bey'in başkanı olarak bulunmuş olduğu Muaveneti Bahriye Grubu, bu zamana kadar gizli olarak yaptığı yardımları bu görev ile daha serbest yapmaya başlamış ve bununla birlikte de İtilaf Bahriye Komisyonu'da denetleme ve kontrol görevlerini yapmaya devam etmiştir.

⁴⁷ Genelkurmay Başkanlığı, 1964, a.g.e., s. 74.

Dairesi'ne bağlanırken, harekât ve eğitim olarakta Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanmıştır. İstanbul Bahriye Kumandanlığı'nın görevi, seferberlik için hazırlık yapmak, gemilere ikmal hizmeti sağlamak, tersanelerde ve havuzlarda denetim ve kontrolü sağlamak olmuştur.⁴⁸ Kumandanlık faal bir duruma geldikten sonra ilk iş olarak, Haliç'teki birtakım ufak savaş gemilerinin onarımını yapmıştır. Fakat düşman kuvvetleri, bütün gemilerin tamirine izin verirken, bu gemilerin Ankara Hükümeti'nin emri altına almasına müsaade etmemiştir. Mevcut olan bu durum, Cumhuriyetin ilanına kadar bu şekilde devam etmiştir.⁴⁹

⁴⁸ İ. Kayaabalı ve Cemeder Arslanoğlu, "Çağdaş Donanma Bakımından Türk Deniz Kuvvetlerinin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu", *Doruk Dergisi*, Sayı: 1, Ankara 1976, s. 545.

⁴⁹ Genelkurmay Başkanlığı, 1961, a.g.e., s. 29.

Tablo: 1.4. İstanbul Bahriye Kumandanlığı'nın Kuruluşu⁵⁰

⁵⁰ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-13.

Liman Reislikleri, Merkez Reislikleri'nin aracılığıyla Bahriye Dairesi'nin bağlısı konumunda olmuştur. Bu dönem içinde, Liman Reislikleri başlangıçta, ticaret vekâleti hizmetinde bulunmamıştır.

- a. Tüm liman hizmetlerinin yapılması,
- b. Limana gelecek olan donanma gemilerindeki ihtiyaçların sağlanması,
- c. Kıyı gözetlemesinin yapılması,
- d. Bölgelerinde denizde yapılacak olan görevlerde yetenekli vatandaşların tespit edilip, askerlik şubeleri aracılığıyla bunların deniz askeri olarak sınıflandırılmasının yapılması,
- e. Seferberlik hazırlığı için, bölgelerde bahriye görevlerinin kolaylaştırmasını sağlayacak gemiler ile özel sektörde mevcut bulunan atölye ve ikmalin tespitinin yapıp, Bahriye Dairesi'ne bildirimini yapılması, gibi görevler, branşı subay olan Liman Reisleri tarafından, yerine getirilmiştir.⁵¹

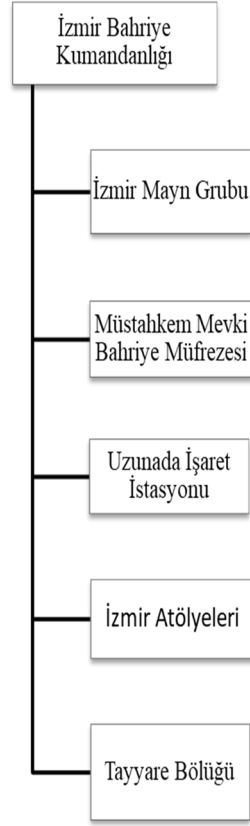
İzmir'de bahriyeye ait olarak bulunan birlikler, dağınık bir şekilde mevcut olmaları sebebiyle İzmir Bahriye Kumandanlığı mensubu olan birliklerin idari yönetimi, kendisine bağlanmıştır.⁵² Bu birlikler, eğitim ve harekât bakımından da Erkân-1-1 Harbiye-i Umumiye Reisliği'nin sorumluluğu altında olmuştur. İzmir Bahriye Kumandanı da eğitim ve harekât yönünden, Erkân-1-1 Harbiye-i Umumiye Reisliği'nin bağlısı olarak, altında bulunmuştur.

İzmir Bahriye Kumandanlığı'nın idari binası olarak, kordon boyunda bulunan büyük bir bina kiralanmıştır. Bu kumandanlığının emri altına sadece Mayın Grubu verilmiştir. Mayın Grubu, Basmane mevkiinde olup, görevi; mayınların bakım, kontrol ve muhafazasını sağlamak olmuştur. Mayınların dökülmesi için kullanılacak olan gerekli hatları da Müstahkem Mevkii Kumandanlığı seçme işlemini yaptıktan sonra Erkân-1-1 Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne de onaylatmıştır.⁵³

⁵¹ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 7.

⁵² A.g.e., s. 7.

⁵³ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-18.

Tablo: 1.5. İzmir Bahriye Kumandanlığı'nın Kuruluşu⁵⁴

Amasra Bahriye Kumandanlığı, Kurtuluş Savaşı'ndan kalma bir kumandanlık konumunda hizmet vermiştir. Bu kumandanlığın emri altına, her birinden ikişer adet olmak üzere 15' lik, 12' lik ve 4,6' lık top ile Samsun Limanı'nın da korunması ve güvenliğinin sağlanması için 2 adet 4,7' lik top verilmiştir. Daha sonra bu toplar, zamanında alınmış oldukları Kara Kuvvetlerine geri verilmiştir.

Oldukça küçük bir kumandanlıktan meydana gelmiş bulunan Amasra Bahriye Kumandanlığı'nın emri altında, hiçbir savaş gemisi bulunmadığı gibi deniz aracı da olmamıştır.

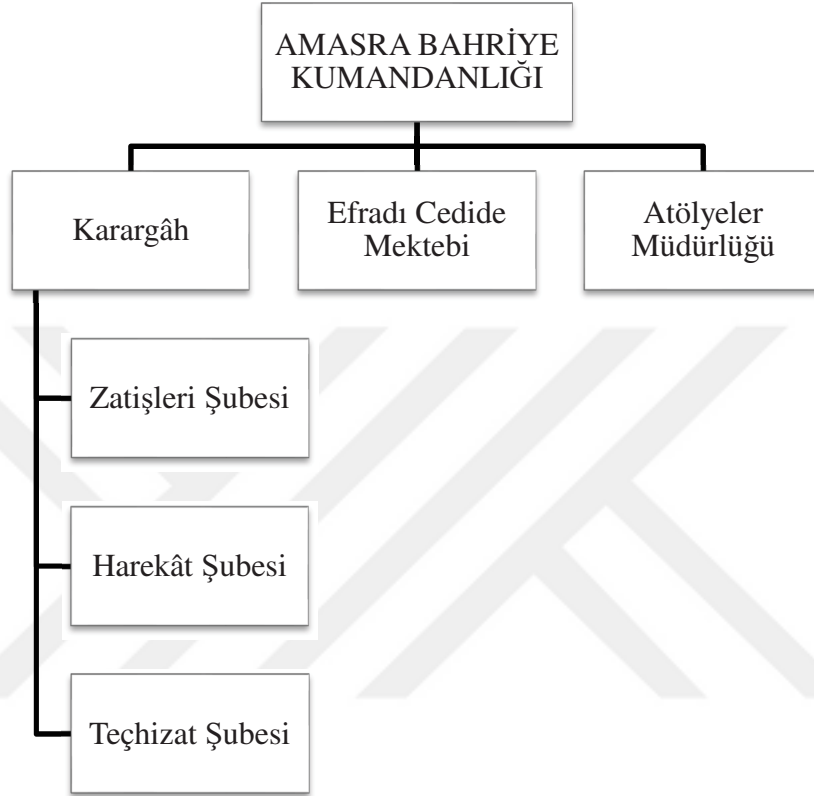
Amasra Bahriye Kumandanlığı'nın tek bir Üs olmak üzere Karadeniz Bölgesi'nde seçilme sebebi, kendisinden çok daha uygun bir Üs olarak bulunan Ereğli Limanı'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan geriye kalmış olan batık gemilerle dolu bulunması olmuştur.⁵⁵ Amasra'daki bölgeler, Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde, küçük teknelerin onarım ve bakım hizmetlerini yapacak bir biçimde hazır oldukları için Cumhuriyet Donanması'nın

⁵⁴ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-18.

⁵⁵ A.g.e., s. I-19.

ihtiyaçlarına cevap verecek durumda olmamıştır.⁵⁶ Amasra Bahriye Kumandanlığı kısa bir süre sonra yürürlükten kaldırılmış ve Kumandanlığın tüm malzemeleri, İstanbul'a gönderilmiştir.⁵⁷

Tablo: 1.6. Amasra Bahriye Kumandanlığı'nın Kuruluşu⁵⁸

Ereğli Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı, 7 Şubat 1921'de kurulan Ereğli Liman Reisliği'nin lojistik nakliyatının ve bazı faaliyetlerindeki yoğunluğunun artması sebebiyle harekâttaki ihtiyaçlara cevap verememiş ve 17 Nisan 1921'de Ereğli Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığı kurulmuştur.

Deniz Binbaşı Hulusi Bey'in emrine verilmiş olan Bahriye Kumandanlığı, kuruluşunu tamamladıktan sonra, İstanbul Limanı ile Akçakoca ve Trabzon Limanlarının belirli bir plan içerisinde aralarında yapacak oldukları deniz nakliyatından sorumlu tutulmuştur. Bu Komutanlık, limana gelmiş olan gemilerin bakımı ve gemilerde ihtiyaç duyulan onarım işlerinin yapılması için bir atölye kurmuş ve bu atölyenin emrine makine subayı ile mesleği bakım ve onarım ile ilgili olan erler verilmiştir.⁵⁹

⁵⁶ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-20.

⁵⁷ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 12.

⁵⁸ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-19.

⁵⁹ Mithat Işın, *İstiklal Harbi Deniz Deniz Cephesi*, Deniz Matbaası, İstanbul 1946, s. 60.

Ereğli Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı, hava şartlarını dikkate alarak nakliye gemilerinin yükleme ve boşaltma yapacak oldukları limanların hangisi olacağı konusunda planlamalar yapmıştır. Ayrıca Komutanlık, askeri malzemenin ve cephanenin gönderileceği kara birliklerinde bulunan komutanlar ile iyi derecede işbirliği içinde olmuştur. Fakat; Amasra Limanı'nın lojistik nakliyatta önemli limanlardan bir tanesi olması nedeniyle, Ereğli Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı, 23 Ocak 1922'de, Amasra'ya intikal ettirilmiş ve Ereğli'de yapılacak olan deniz faaliyet hizmetleri de Zonguldak Merkez Liman Reisliği'ne verilmiştir.⁶⁰

Trabzon Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı teşkil edilmeden önce, deniz nakliyat görevini Trabzon'da bulunan 3'üncü Kafkas Fırkası yapmış ve firkanın cepheye nakil edilmesiyle de bu görevi, 13' üncü tümen icra etmeye başlamıştır. Bu tümenin, sivil şahısların ve sivil motorların gerçekleştirmiş oldukları nakliyatı gizli tutamaması, bir takım kötü sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçlar üzerine deniz nakliyat görevi, 13' üncü tümeden alınıp, Trabzon Kaçakçı Müfrezesi adındaki bir askeri makama verilmiştir. 21 Eylül 1920' de Trabzon'da kurulmuş olan bu deniz birliği, 25 Ekim 1920'de Trabzon Nakliyatı Bahriye Müfrezesi olarak isim almıştır. Bu Müfreze, 9 Şubat 1921'de görev ve sorumluluklarının artması üzerine, yönetim olarak Umur-u Bahriye Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Harekât yönünden de 3'üncü Kafkas Tümen Komutanlığı'na bağlı Trabzon Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı kurulmuştur.⁶¹

Trabzon Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı'na ilk komutan olarak, Trabzon Liman Reisliği görevini icra eden Binbaşı Nazmi Bey getirilirken, komutan yardımcılığına da Kıdemli Yüzbaşı Mehmet Celal getirilmiştir.⁶² Binbaşı Nazmi Bey komutan olarak atanmaz Liman Reislikleri ile görüşme yaparak tüm kıyıda bulunan "Gözetleme İstasyonları'nı" çalışır duruma getirmiştir.⁶³ Ayrıca Kumandanlık; deniz nakliyatının ve gemilerin harekâtının, işgal gemilerine ait olan istihbarat bilgilerini de göz önünde bulundurarak koordinasyonunu ve planını yapmıştır. Bu Kumandanlığa bağlı olarak, Şubat 1921 tarihinde; Trabzon, İnebolu ve Batum'da İrkap⁶⁴ ve İhraç Komutanlıkları⁶⁵

⁶⁰ *İstiklal Harbinde Bahriyemiz*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara 2003, s.59.

⁶¹ Afif Büyüktuğrul, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi*, Deniz Basımevi, Cilt: V, İstanbul 1977, s. 82.

⁶² Emrullah Nutku, "Trabzon Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı", *Yakın Tarihimiz Dergisi*, Cilt: II, Sayı: 18, Haziran 1962, s. 149.

⁶³ *İstiklal Harbinde Bahriyemiz*, a.g.e., s. 53.

⁶⁴ İrkap Komutanlığı; nakliye gemilerin yükleme faaliyetlerinden sorumludur.

⁶⁵ İhraç Komutanlığı; nakliye gemilerin boşaltma faaliyetlerinden sorumludur.

teşkil edilirken Ereğli ile Akçakoca'da da Yükleme ve Boşaltma Memurlukları kurulmuştur.⁶⁶

Seyri Sefain ve Deniz Ticaret Filosu adı altında devlete bağlı olan bu kuruluş, Tersane-i Amire tarafından teşkil olunmuştur. Fevaidi Bahriye adıyla tesis olunacak şirket daha sonraları İdarei Aziziye adını almış ve ilerleyen süreçte İdarei Mahsusa olarak anılırken zamanla Seyrisefain adı altında nitelendirilmeye başlanmıştır. 1876 yılında Juan adındaki bir İngiliz, bu şirketi düzenledikten sonra 1923 yılına kadar Seyrisafain İdaresi'ni, bahriyeli subaylar yönetmiştir.⁶⁷

1.1.3. Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Türk Bahriyesi'nin İfa Etmiş Olduğu Hizmetler

Türk halkı Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde, zor koşullar altında bulunmuştur. Milletimiz, 1911 yılından 1918 yılına kadar geçen yedi yıl içerisinde yenilgi ile sonuçlanmış olan üç savaşa girmiştir. Bu savaşların sonucunda halkımız, büyük kayıplar vermiştir. Bu durumların yanısıra, Türk Milletinin Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Zaferi gibi büyük bir başarı elde etmesinden sonra bu savaştan da yenilgi ile çıkmış olması milletimizi sıkıntılı bir ruh haline sokmuştur. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi sonucunda, bahriyenin mevcudiyette bulunan gemilerine el konularak görevlerini icra edemeyecek bir duruma getirilmiş olsa da Türk Bahriyesi, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması için çok çaba harcamıştır.

Dört yıl sürmüş olan Kurtuluş Savaşı'nda, Türk Bahriyesi'nin temel görevi, Karadeniz Bölgesi'ndeki nakliyat hizmetinin icra edilmesi ve Batı Cephesi'nin de her yönden ikmal ve sevkiyatını en iyi koşullarla sağlamak olmuştur. Kurtuluş Savaşı başladığı dönemde, Bahriye'nin, Karadeniz'e karakol vazifesini icra etmesi için gönderilmiş olan Milli Hükümet'in emri altında bulunan iki gambotun dışında, başka bir faal olarak kullanılan gemisi mevcud olmamıştır. Fakat; zaman içerisinde çeşitli imkanlar kullanılarak sağlanmış olan irili ufaklı teknelerden oluşan Taşıt Filosu; milli cephele, dört yıl devam eden savaş süresince desteklemiş ve bunu en önemli temel vazifesi konumuna getirmiştir.

⁶⁶ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Harp Tarihi Vesikalari Dergisi*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayını, Belge 1192, Sayı: 52, Haziran 1965, ss. 9-10.

⁶⁷ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., ss. 18-19.

Kurtuluş Savaşı başlamadan önce, Osmanlı Bahriye Nezareti'nin karakol vazifesini icra etmesi amacıyla Karadeniz'e göndermiş olduğu; Preveze ve Aydınreis Gambotları,⁶⁸ 1919 yılının son günlerinde kömür ikmali yapılmaması sebebiyle hareket kabiliyetinden yoksun bir durumda bırakılmıştır. Kurtuluş Savaşı başladıktan sonra da Sinop ve Trabzon Bölgelerinde bulunmuş olan Preveze ve Aydınreis Gambotları, İstanbul Hükümeti'nin tüm ısrarlarına rağmen, İstanbul'a dönmemiş ve Milli Hükümet'in emri altında Kurtuluş Savaşı'nda, Nakliye Filosu'nun temel taşı olmuştur.

Bu faaliyetlerin dışında, 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılmış olan Türkiye Büyük Millet Meclisi ilk hizmet olarak, Rusya Hükümeti ile mütalaa edip, askeri malzeme ikmalinin yapılmasını sağlamıştır. Bu nedenle, 21 Eylül 1920'de teşkil edilen Trabzon Kaçakçı Müfrezesi, Milli Müdaafa Vekâleti'nin 26 Ekim 1920'de yayınlamış olduğu bir talimatı ile Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Müfrezesi ismini almış ve nakliyat görevi için tüm hazırlık faaliyetlerine başlamıştır. Böylece, 1920 yılının Eylül ayının ortalarına doğru, iki ila üç adet ufak parça gemiden oluşmuş olan Milli Hükümet Nakliye Filosu'nun ve sivil teknelerinin, 26 Ekim 1920 tarihinden 1921 yılına kadar olan süreç içerisinde Rus limanlarından temin etmiş oldukları silah ve cephane ikmalinin nakliyatı, sorunsuz bir şekilde başarıyla icra edilmiştir.⁶⁹ 1921 yılında da, Karadeniz'e ifa edilmiş olan nakliyat hizmetinin artması ve bu artan nakliyata Doğu Cephesi'nden gönderilmiş olan silah ile mühimmatın da eklenmesiyle Yunan Donanması'nın icra etmiş olduğu faaliyetlere rağmen, Batı Cephesi'ne büyük ölçüde yardım yapılabilmektedir.

Milli Mücadele süresince düşmanın sıkı ablukasına rağmen, bakım ve onarım imkânlarının zor koşullar altında olduğu, eski ve hızı çok yavaş olan, silahlı bir korumanın ve esaslı olarak sağlam üslerin bulunmadığı nakliye gemileri, tüm zorluklar altında vazifelerini fedakârca ve başarılı bir şekilde icra etmiştir.

Yapılan nakliyatın dışında, Doğu ve Batı Karadeniz'de büyük ölçüde olmasa da bir nevi ticaret savaşı icra edilmiştir. Düşmana ait iki adet şilep ele geçirilip, Nakliye Filosu'nun kapasite miktarı arttırılmıştır. Ayrıca bunlara istinaden, Karadeniz Bölgesi'nin sahil kesimlerinde bulunan, Rum Pontus çeteleri ile fedakâr ve başarılı bir şekilde

⁶⁸ Aydınreis ve Preveze Gambotu; Karadeniz'de 26 Nisan 1919'da kaçakçılığı engellemek üzere bu iki gambot görev yapmıştır. 1912 yılında hizmete girmiş olan bu iki gambot sürati 6-7 mil, ağırlığı ise 503 tondur.

⁶⁹ Genelkurmay Başkanlığı, 1961, a.g.e., s. 30.

mücadele edilmiştir. Böylece mevcut olan kaçakçılık ortadan kalkmış ve eşkiyalığın da bir nevi önüne geçilmiştir.⁷⁰

30 Ekim 1918 tarihinde imzalan Mondros Mütarekesi ile ellerindeki mevcut gemiler alınarak görevlerini ifa edemeyecek duruma getirilen Türk Bahriyesi'nin bir kısmı, aktif bir şekilde denizde çalışmış, Mondros Mütarekesi sonucu Rus limanlarından aldıkları tüm savaş malzemesini, düşmanın el koymuş olduğu kendi limanlarımızda ve depolarımızda mevcut olan silah, cephane ile askeri araç ve malzemeyi kaçırmak şartıyla naklini yaparak, cephede bulunan cephane ihtiyacının ikmalini sağlamıştır.⁷¹ Bahriyenin diğer subayları da Kurtuluş Savaşı'nın; İnönü, Sakarya ve Dumlupınar Muharebelerine katılmak için Anadolu'ya gönderilmiştir.

İstanbul'da vazifesinin başında olan bahriyeliler ise, teşkil etmiş oldukları Muavenet-i Bahriye Cemiyeti ile Milli Hükümet'in deniz gücüne, personel ve ikmal yönünden takfiye ettiği gibi, İstanbul'da mevcut olan düşman gemilerinin icra etmiş oldukları harekâtı da, merkeze bildirerek zafere doğru gidilmesine katkı sağlamıştır.⁷²

11 Ekim 1922' de Mudanya Mütarekesi imzalandıktan sonra 14 Kasım 1922'de Kasımpaşa'da bulunan Bahriye Nezareti binası, İstanbul Bahriye Kumandanlığı karargâhı olarak teşkil edilmiştir. Bu Kumandanlık, ilk iş olarak Türk Bahriyesi'ne ait olan küçük savaş gemilerinin onarım ve tadilatlarını yaptırmış ve gemilerin aktif olarak hizmet vermesi için hemen çalışmaların başlatılmasını sağlamıştır. Bu maksatla, ilk onarım hizmeti görececek geminin, Hamidiye Okul Gemisi olması konusunda karar verilmiştir.⁷³

Ayrıca; İzmit Bahriye Kumandanlığı da, İzmit Körfezi'nde taşıma hizmetini planlamış ve aynı dönem içerisinde de bu İzmit Bölgesi'nde tahrip olmuş tren köprülerinin tadilatını yaparak, seferlerin tekrar başlamasını sağlamıştır.

İlk başta Fethiye Bahriye Yedek Grubu olmak üzere, Ege ve Doğu Akdeniz Bölgelerindeki Liman Reislikleri de; kıyı denetimi, haber alımı, nakliyat, kaçakçılarla ve çetecilerle mücadele edilmesi konularını kapsamış olan tüm hizmet ve görevleri yerine getirmiştir. İzmir Bahriye Kumandanlığı'nın icra etmiş olduğu, Körfez savunması ve nakliyat faaliyetleri gibi görevlerin yanı sıra Eğridir Bahriye Birliği de Antalya'da askeri araç ve gereç ikmalini sağlamış ve Batı Cephesi'ne nakledilmek üzere Eğridir Gölü

⁷⁰ İsmail Kayaabalı ve Cemeder Arslanoğlu, a.g.m., s. 543.

⁷¹ Raşit Metel, 1966, a.g.e., s. 28.

⁷² İsmail Kayaabalı ve Cemeder Arslanoğlu, a.g.m., s. 545.

⁷³ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 5.

üzerinden gönderilmesinde de büyük bir başarı elde etmiştir. Ankara’da bulunan Bahriye Dairesi’nin, görevlerini ve sorumluluklarını en iyi şekilde icra etmiş olması, tüm bu başarıların planlı bir şekilde yönetilmesini sağlamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk Bahriyesi’nin Kurtuluş Savaşı’nda göstermiş olduğu başarısını,

Düşman ablukasına ve sahip olduğu kısıtlı deniz araçlarına rağmen, Bahriyemizin mensupları Karadeniz’de birkaç gemi ile harikalar göstererek, hiçbir şey kaybetmeksizin deniz nakliyatını sağlamak suretiyle teşekkürle değer hizmetler yapmışlardır sözleriyle, takdir ettiğini belirtmiştir.⁷⁴

1.1.4. Cumhuriyet’in İlanında Türk Deniz Kuvvetleri

24 Temmuz 1923’te Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasından sonra, Türk Donanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin emri altında görev ve sorumluluklarını ifa etmiştir. 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra donanma, “Cumhuriyet Donanması” adı altında nitelendirilmiştir. Fakat; 29 Ekim 1923 tarihinde, Osmanlı Devleti’nden miras olarak; Haliç’te demirli bir şekilde terkedilmiş ve hareket kabiliyetinden yoksun bir durumda bırakılan birkaç adet gemi ile beş yıl gibi uzun bir zamandır tezgâhları çalışmayan bir tersane, Cumhuriyet Donanması’na kalmıştır. Kurtuluş Savaşı Dönemi’nde, Yavuz Muharebe Kruvazörü’nü, hareket kabiliyetinden yoksun bir şekilde bırakan İngilizler, kruvazörü Tuzla’ya çekmiştir. Yavuz Muharebe Kruvazörü dışında, 1923 yılında Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet Donanması’na, yaşları 11 ila 30 arasında farklılık gösteren Turgureis, Mecidiye ile Hamidiye Muharebe Gemileri, beş adet kruvazör, iki adet torpido gemisi, beş adet muhrip, sekiz adet torpidobot, sekiz adet gambot, dokuz adet motorgambot, üç adet mayın gemisi ve sayıları kesin belli olmamakla birlikte birkaç adette yardımcı gemi kalmıştır.⁷⁵

Ayrıca, Birinci Dünya Savaşı’nın bitimine müteakip, Almanlar savaş dönemi içerisinde yazılmış olan tüm talimname ve vesikalarımızı himayeleri altına almış ve beraberinde götürmüştür. Bu sebeple donanmanın elinde, bahriye eğitime ait hiçbir not,

⁷⁴ Ergun Demirel, “Cumhuriyetin 60’ıncı Yılında Türk Deniz Kuvvetleri”, *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Sayı: 523, s. 4.

⁷⁵ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, *Cumhuriyetin 70’inci Yılında TSK Tarihi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994, s. 24.

ders kitabı ve esas bulunmamıştır. Dolayısıyla Heybeliada da yer alan Deniz Okulu'nda, Hamidiye ve Yavuz Muharebe Kruvazörlerinde mevcut bulunan bahriye öğrencilerine ve mühendislerine “Deniz Tabiyesi”⁷⁶ dersi verilememiştir. Böylece, bahriyeli öğrenciler donanmaya ait olan bu belgelerden; talimname ve vesikalara erişim sağlayamadıkları için harp notlarından ve tecrübelerinden çok fazla yararlanamamıştır.⁷⁷

Bir başka durum ise; Donanma Komutanlığı, İstanbul Bahriye Kumandanlığı'nın binasının bulunduğu yerde teşkil edilmiştir. Bu Komutanlığın, asli olarak ilk önemli görevi hemen hemen tümü hurdaya ayrılacak nitelikte olan donanma gemilerinin, onarım ve bakımlarının yapılmasını sağlamak olmuştur.

1923 yılında donanmanın emri altında teşkil edilen kara birlikleri şu şekildedir;

- a. İstanbul, İzmir, İzmit ve Amasra Deniz Komutanlıkları,
- b. Seyrisefain (Limanlar İdaresi) Dairesi,
- c. Bahriye Mektebi, Çırak/Gedikli Okulları,
- d. Muhtelif şehirlerdeki Liman Reislikleri,
- e. Deniz fabrikaları, havuzlar,
- f. Deniz hastanesi, deniz basımevi, deniz müzesi, deniz dikimevi ve muhtelif lojistik kuruluşlarından teşekkül edilmiştir.⁷⁸

Ayrıca yine 1923 yılında, Bahriye Dairesi'nde teşkil olunan Komutanlık ve teşkilatlarda, bir takım değişiklikler yapılmıştır. İstanbul'da mevcut bulunan; Ana Üs Komutanlığı, İzmit Bölgesi'ne taşınmıştır. Lozan Barış Antlaşması hükümleri gereğince, Boğazlar Bölgesi'nin özel bir komisyon tarafından yönetileceği tarafsız bir bölge olması hükmünün kabul edilmesi nedeniyle, Marmara Bölgesi'nde donanmaya Üs teşkil edecek bir limanın yapılma zorunluluğu, ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, bazı koşulları daha elverişli olduğu için İzmit Körfezi tercih edilmiş ve bir Deniz Üs'sü teşkil olabilmesi için gerekli olan tüm hazırlık çalışmaları da burada başlatılmıştır. Ayrıca İzmit'te, Marmara Üs'sü Bahri (Deniz Üs) ve Kocaeli Müstahkem Mevki Komutanlığı isminde yeni bir komutanlık tesis edilmiştir. Bu yeni kurulmuş olan Komutanlığa, İzmit Deniz

⁷⁶ Tabiye; hazırlama, yerleştirme ve taktik olarak nitelendirilmektedir.

⁷⁷ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., , s. 6.

⁷⁸ Ergun Demirel, a.g.m., s. 4.

Komutanlığı ile 10'uncu Topçu Alayı bağlanmış ve bu Komutanlığın emrinde de görevlerini yerine getirmiştir.

Teşkil edilen bu Komutanlıklardan başka, donanmada teşekkül edilmiş olan eğitim kuruluşları,

- a. Deniz Harp Okulu ve Lisesi,
- b. Deniz Telsiz ve Elektrik Fen Tatbikat Okulu,
- c. Deniz Erbaş Hazırlama Okulu,⁷⁹

adları altında tekrar düzenlenmiştir.

Bu kuruluşların dışında, Haliç ve Gölcük'te Astsubay Sınıf Okulları kurulurken, Kasımpaşa'da da "Deniz Yeni Erat Talim Alayı" teşkil edilmiştir. Yeni kuruluşlar tesis edilirken, bir taraftan da donanmada yer alan gemilerin onarımları, süratle devam etmiştir.⁸⁰ Ayrıca, Lozan Barış Antlaşması maddeleri gereğince, Türk İdaresi'ne iade edilmiş olan Bozcaada⁸¹ ile Gökçeada'nın egemenliğinin Türkiye'ye geçmesini sağlamak⁸² üzere 1923 yılının Ekim ayı başında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin göndermiş olduğu heyet, Hızırreis Gambotu⁸³ ile denize çıkmıştır.⁸⁴ Ayrıca, Hızırreis Gambotu'ndan sonra İsareis ve Kemalreis Gambotları da onarım işlerinin bitmesine müteakip, İzmir ve Samsun'a gönderilmiştir.⁸⁵

Bahriye Dairesi Reisliği Dönemi'nde İstanbul Tersanesi, gemilere onarım hizmeti veren, Haliç'te tesis edilmiş tek tersane olmuştur. Fakat, gerek savaş sonrası durumun ve gerekse Yavuz Muharebe Kruvazörü gibi bir çok gemide meydana gelmiş olan onarım güçlüğüne yaşanması gibi nedenlerden dolayı, İzmit Körfezi'nde daha kapsamlı ve geniş

⁷⁹ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, *a.g.e.*, s. 24; ayrıca bkz. Figen Atabey (Haz.), *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargah Basımevi, Ankara 2002, s. 15.

⁸⁰ Figen Atabey (Haz.), *a.g.e.*, s. 15.

⁸¹ Bozcaada, 20 Eylül 1923 tarihinde Yunan işgalinden kurtulduğu için günümüzde 20 Eylül tarihi, Bozcaada'nın kurtuluş günü olarak kutlanmaktadır.

⁸² 24 Temmuz 1923 tarihli barış antlaşması Türk ve Yunan Hükümetleri tarafından onaylandıktan hemen sonra, Gökçeada ve Bozcaada'dan Yunanlılara ait olan birlik ve makamlar çekilmiştir. *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar ve Belgeler*, (Çev; Saha L. Meray), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Takım: 2 Cilt: 2, Ankara 1973, s. 122.

⁸³ Figen Atabey (Haz.), *a.g.e.*, s. 15.

⁸⁴ Tanin, 11 Teşrinievvel 1923; ayrıca bkz. Bilal Şimşir, *Lozan Telgrafları I (1922-1923)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990, s.190

⁸⁵ Figen Atabey (Haz.), *a.g.e.*, s. 15.

bir alanda tersane kurulmasının gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu amaçla, Bahriye Dairesi Dönemi'nde Bahriye Çiftliği ismiyle anılan bu alan, donanmaya verilmiştir. Ayrıca bu dönemde, İstanbul'dan İzmit'e ilk olarak taşınan kuruluş, torpido fabrikası ile torpido deposu olmuştur. Böylece, Kocaeli'nde yer alan Çuhane Caddesi'nde, Kocaeli Deniz Fabrikası ismi altında, bir torpido fabrikası teşkil edilmiştir. Yine 1924 yılında, İzmit Tersanesi'nde mevcut olan saç barakaların iç tarafında, Mayın Komutanlığı'nın teşkil edilmesiyle İzmit-Gölcük Bölgesi, tersane ve çeşitli kuruluşları ile donanmanın bir Üs'sü durumuna gelmiştir. Ayrıca diğer bir taraftan da yeni mezun olan bahriye subaylarının ve bahriye de öğrenim gören öğrencilerin, moral ile motivasyonu sağlamak ve Cumhuriyet Donanması'nda ortak yapılacak bir atış birlikteliğini sağlamak maksadıyla ilk topçu atışı 1924'te ifa edilmiştir. Bu amaçla, 5 Mayıs 1924 tarihinde Erdek'te, Cumhuriyet Dönemi'nde yapılmış olan ilk topçu atışı; “Yavuz, Turgutreis, Hamidiye, Mecidiye ve Peyk-i Şevket”⁸⁶ Gemilerinde topçu sınıfı olan mürettebatın Turgutreis Muharebe Gemisi'nde bir araya gelmesi ile gerçekleştirilmiştir.

⁸⁶ Figen Atabey (Haz.), a.g.e., s. 15.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI'NIN KURULUŞ SÜRECİ

2.1. Bahriye Vekâleti Dönemi (1924-1928)

Cumhuriyet Donaması'nın asıl çekirdeği, Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde 1920'de Umur-u Bahriye Müdürlüğü'nün teşkil edilmesi ve 1921 yılında kuruluşunu tamamlayan bu müdürlük kanalında olan teşkilat, Bahriye Dairesi Reisliği ismi altında nitelendirilip, genişletilmiş ve tesis edilmeye başlamasıyla da oluşum başlamıştır.

Donanma gibi büyük bir yatırımın yapılmasının zorunlu olduğu gerekliliğini ortaya çıkartmış olan Mustafa Kemal Atatürk, Deniz Kuvvetlerinin, kısa bir süreçte teşkil edilemeyeceğinin de farkında olmuştur. Ayrıca Atatürk, donanmanın iyi koşullarda faaliyetlerine devam edebilmesi için, özerk bir vekâletin de teşkil edilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir.⁸⁷

1924 yılında Bahriye Vekâleti'nin kurulması maksadıyla, 26 Milletvekili Büyük Millet Meclisi'ne bir önerge sunmuştur. Büyük Millet Meclisi ise önergede yer almış olan Vekâletin tesis edilme fikri ile Bahriyelilerin yapmış olduğu donanma programını kabul etmemiştir. Yalnızca Meclis, Bahriye Dairesi makamının, Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlı Bahriye Müsteşarlığı adını taşıyan bir kurum olmasını istemiştir. Fakat; bu teşkilat kurulmadan önce mühim bir hadise meydana gelmiştir.⁸⁸ Gazi Mustafa Kemal Paşa (Atatürk), 29 Ağustos 1924 tarihinde Ankara'dan hareketle Dumlupınar İlçesi'nden başlayarak, 50 günü kapsamış olan bir yurt gezisine çıkmış ve bu gezi Mustafa Kemal'in 18 Ekim 1924 tarihinde, Kırşehir'den Ankara'ya avdet⁸⁹ etmesiyle sona ermiştir.⁹⁰ Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, 11-24 Eylül 1924 tarihleri arasında Hamidiye Kruvazörü ile Karadeniz illerine yapmış olduğu bu yurt gezisinde, halkın sıkıntılarını yakından görerek, sorunlarını dinlemiş ve halkı yakından tanıma fırsatı bulmuştur.

⁸⁷ Coşkun Güngen, "Bahriye Vekâleti", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Sayı: 531, Ankara 1985, s.23.

⁸⁸ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s., I-34.

⁸⁹ Avdet etmek; bir yere gidildikten sonra tekrar o yere geri dönme eylemine denilir.

⁹⁰ Raşit Metel, 1966, a.g.e., ss. 45-49; ayrıca bkz. Piri Reis Araştırma Merkezi, *Gazi Hamidiye ve Akın Harekâtı*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2006, s. 130.

Gezi devam ederken, 19 Eylül'ü 20 Eylül'e bağlayan Cumartesi günü Hamidiye'nin kış güvertesinde,⁹¹ Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal tarafından bir ziyafet düzenlenmiş ve bu ziyafette Hamidiye Komutanı Binbaşı Hüsamettin Ülsel,⁹² şükran niteliği taşıyan bir konuşma yaparak duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir. Cumhurbaşkanı ise bu konuşmaya cevap olarak şu tarihi sözleri söylemiştir:

Bir haftadır Hamidiye ile seyahatimde memleketimizin güzel şehirlerini gördüm. Bundan daha mühim olmak üzere donanmamızı, zabitlerini tanıdım. Bu seyahatimde sevk ve idarenizdeki gemide gördüğüm inzibat ve intizamdan ve yüksek nezaketten pek memnunum.

Tarihte büyük bahri kumandanlarımız vardır. Fakat modern donanma teşekkülüne teşebbüs ettikten sonra bu gibi kahramanlıklara, parlak harekâta pek tesadüf olunamaz. Benim için gemiden ziyade zabitlerini tanımak mühimdir. Mücadele-i Milli'ye esnasında donanmamızın toplu olarak istihdamına imkân yoktu. Bununla beraber müteferrik ve vatanperverane hizmetler pek çoktur.

Seyahatim boyunca gördüğüm intizam, inzibat ve terbiye bana müstakbel Cumhuriyet Donanması namına pek kuvvetli ümitler vermiştir. Bu hususta pek müsait intibalarla ve emniyet-i kalple ayrılıyorum. Ben daha yakından alakadar olarak bu donanmanın teşekkülüne yardım edeceğim. Bu seyahatim bana, güzel Karadeniz şehirlerini ve bahriyemizi tanıttı. Bunu temin eden Hamidiye'nin süvarisine, zabitlerine ve bütün mürettebatına samimi teşekkürlerimi takdim ederim.⁹³

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal konuşmasını bitirdikten sonra, Hamidiye Kruvazörü'nün şeref defterine şu manidar sözleri yazmıştır:

⁹¹ Kış Güverte: Geminin kış tarafında bulunan güvertedir. Buna Kışüstü de denilir.

⁹² Güverte Binbaşı Hüsamettin Ülsel: 1904 yılında okul birincisi olarak mezun olmuştur. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in Karadeniz illerine yapmış olduğu gezi sırasında, Hamidiye Kruvazörü'nde Komutan olarak görev yapmıştır. Hüsamettin Ülsel, Hamidiye Kruvazörü'nde 8 Şubat 1924 tarihinde başlamış olduğu komutanlık görevini, 11 Nisan 1925 tarihine kadar sürdürmüştür. Güverte Kıdemli Yüzbaşı Ali Ülgen 11 Nisan 1925 tarihinden sonraki dönemde Hamidiye'nin komutanlığını yapmıştır. Bahriye Vekâleti döneminde ise Deniz Kurmay Başkanı'dır. Daha sonra Müsteşar olarak görev yapmış ve Yavuz-Havuz mahkemesinde beraat etmesine rağmen 25 Mayıs 1928 tarihinde istafe ederek meslekten ayrılmıştır. Heybeliada mezarlığında, toprağa verilmiştir.

⁹³ Raşit Metel, 1966, a.g.e., ss. 70-71; ayrıca bkz. Afif Büyüktuğrul, 1969, a.g.e., s. 103.

Hamidiye Kruvazöründe

20 – Eylül-1340

Cumartesi

Hamidiye Kruvazörü maziden yadigâr kalan, donanma aksamı içinde Türk Cumhuriyeti'nin denizlerde faaliyete geçen ilk gemisi oldu. Beş seneden beri mütehassisi olduğum deniz hayatını bana yaşatan bu sefine oldu. Türk Donanması kumanda ve zabitan heyetini bu gemide ve buna refakat eden Peyk-i Şevket Torpido Kruvazörü'nde tanıdım.

Temas ettiğim ruhu genç, mefkûresi genç bu istikbal kumandan ve zabitan bize Bahriyemiz için kuvvetli ümitler hâsıl etti. Bu kıymetli, şedit arzulu heyeti yadigârı mazi olan bu gemi içinde bırakmakla iktifa olunamaz. Onları, müstait ve müstahak oldukları kadar inkişafa mahzar edebilmek için, bugünün icabatına kavuşturmak lazımdır. Hudutlarının mühim ve büyük aksamı deniz olan Türk Devleti'nin Donanması da mühim ve büyük olmak gerektir. O zaman Türk Cumhuriyeti daha müsterih ve emin olacaktır. Mükemmel ve kaadir bir Türk Donanması'na malik olmak gayedir. Bunun ilk azimet noktası sefain-i Harbiye tedarikinden evvel onları muvaffakiyetle sevk ve idareye muktedir kumandanlara, zabitlere, mütehassıslara malikiyettir. Hamidiye'de ve Peyk-i Şevket'te tanıdığım arkadaşlar, gayeye yürüyebileceğimiz canlı ve kıymetli delilleridir.

Bugün için bu güzide heyet büyük alâka ile muhafaza olunacaktır. Mevcut büyük, küçük gemilerimizden yalnız kabili istifade olanlar tefrik ve ihya edilebilir. Donanmamız heyeti umumiyesinde faal ve nafi unsurlardan mütevazı bir bari cüz-ü tam vücuda getirmek imkânına kani oldum. Bunun için Hükümet-i Cumhuriye'nin tedbir ve teşebbüsleriyle şahsan alâkadar olacağım. Esaslı ve kıymetli bir nokta-i azameti bulduktan sonra ondan muazzam gayeye yürümek ve ona vasıl olmak elbette müyesser olacaktır.

Gazi Mustafa Kemal⁹⁴

Atatürk, 20 Eylül 1924 tarihinde Hamidiye'nin şeref defterine yazmasıyla ülkemizdeki bir ilke önderlik etmiş ve bu tarihten sonra da Avrupa Devletleri'ndeki

⁹⁴ Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Arşivi, Atatürk Salonu, TCG Hamidiye Hatıra (Şeref) Defteri, No: 2290. Defterin orijinalindeki ilgili sayfası, Ek-1'de yer almaktadır.

gemilerde, gelenek haline gelmiş olan şeref defterine yazma uygulaması,⁹⁵ Türkiye’de de başlamıştır.⁹⁶

Cumhurbaşkanı, Hamidiye Kruvazörü’nün şeref defterine yazmış olduğu sözler ile donanmanın ülke savunması için ne kadar çok önemli olduğunu, Türk Halkına açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca yazmış olduğu bu nutkunda, donanmada bir reorganizasyonun yapılması gerekliliğini de dile getirirken, bu yeni yapılanma içinde de Bahriye Vekâleti kurumunun mevcut olması gerektiğine de değinmiştir.⁹⁷

Cumhurbaşkanı, Bahriye Vekâleti’nin kurulmasını taraflı olmakla beraber Bahriyelilerin ifa etmiş olduğu programı, devletin mevcut bütçesinin çok üzerinde bulmuş ve bahriyelilere "mübalağalı isteklerde bulunmayın" sözleriyle tavsiyede bulunmuştur. Bahriye Vekâleti’nin kurulması fikri, 26 Milletvekilinin vermiş olduğu önerge ile değil,⁹⁸ Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal’in Hamidiye Kruvazörü ile Karadeniz illerine gerçekleştirmiş olduğu gezi sırasında doğmuştur.⁹⁹

Türkiye Cumhuriyeti’nde, Bahriye Vekâleti’nin kurulmasının gerekliliği, ülkemizin jeopolitik özelliği sebebiyle lüzum görülmüştür. Ülkemiz, jeopolitik öneme sahip olmasaydı, donanma işleri tek bir Milli Müdafaa Vekâleti teşkiliyle de yönetimi sağlanabilirdi. Cumhurbaşkanı, Bahriye Vekâleti’nin kurulmasına ve donanma işlerinin bahriyelilerin yetkisi altına verilmesini istemiş ve böylelikle İkinci Meşrutiyet ile başlamış olan, Kara-Bahriye rekabetinde son duruma gelinmiştir.¹⁰⁰

2.1.1. Bahriye Vekâleti’nin Kurulması

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, 1 Kasım 1924 tarihinde Büyük Millet Meclisinin ikinci dönem üçüncü yasama yılını açarken, bir ay önce Hamidiye Kruvazörü ile gerçekleştirmiş olduğu Karadeniz gezisindeki izlenimlerine nutkunda yer verirken Bahriyeye ve Bahriyenin sorunlarına da önem verilmesinin gerekliliğini şu kelimelerle ifade etmiştir:

⁹⁵ Gemilerde şeref defterine yazma uygulaması günümüzde yerine birlik ziyaret defterlerine bırakmıştır. Sadece Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanlıkları, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı idari hizmetler yönergesinde belirtilmiş olan makamlara şeref defterini imzalatırlar.

⁹⁶ Ulvi Keser, “Hamidiye Zirhlisi: 1924 Karadeniz ve 1938 Kıbrıs Gezileri”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, Sakarya 2008, s. 309.

⁹⁷ Afif Büyüktuğrul, 1969, a.g.e., s. 104; ayrıca bkz. Ersan Baş, *Türk Tarihinde Yavuz Zirhlisinin Rolü*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2008, s. 181.

⁹⁸ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-34.

⁹⁹ Afif Büyüktuğrul, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*, Deniz Basımevi, Cilt 4, İstanbul 1984, s. 617.

¹⁰⁰ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s., I-34.

Efendiler,

Bahriyemizi esaslı ve ciddî bir surette islâh etmek düşünölmelidir. Bu bapta noktai azimet bilhassa güzide anasırı bihakkın yetiştirip, ondan memleketin müstacel ihtiyacında istifade temin etmek ve her halde memleketin takati fevkinde hayalâtta münezzeh kalmak olmalıdır.¹⁰¹

Ayrıca, Atatürk yukarıdaki nutkunda, Bahriyenin daha iyi bir hizmet verebilmesi için otonom bir Deniz Bakanlığı'nın da kurulmasının gerekliliğini dile getirirken, demecü sonunda söylemiş olduğu “memleketin takati fevkinde hayalâtta münezzeh kalmak olmalıdır” cümlesini de Hamidiye Kruvazörü'nün Komutanı Hüsamettin Ülsel'in Karadeniz İllerine yapmış olduğu yurt gezisi sırasında, Gazi Mustafa Kemal'den büyük bir donanma isteğinde bulunması sebebiyle de söylemiştir.¹⁰²

Atatürk'ün bu demecinden sonra Emekli Güverte Binbaşı Ordu Milletvekili Mehmet Recai Bey (Baykal),¹⁰³ İstanbul Milletvekili Ahmet Hamdi Bey (Denizmen), Ahmet Saffet (Ohkay) ile Kastamonu Milletvekili Ali Rıza Bey (Direkoğlu) gibi Meclis'te yer almış olan bahriyeden gelme subaylar bu konuda yoğun hazırlıklara başlamış ve Bahriye Vekâleti'nin kurulmasında önemli rol oynamıştır. Bahriye Vekâleti'nin kurulması için gerekli olan kanun tasarısının ön hazırlıkları devam ederken İsmet Paşa'nın 6 Mart 1924 tarihinden itibaren görev yapmış olan ikinci Hükümeti, 22 Kasım 1924 tarihinde görevi bırakmıştır.¹⁰⁴ Bu nedenle Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Ali Fethi Bey'in (Okyar) Başbakanlık makamına tayin olduğu belgeyi 22 Kasım günü göndermiş ve Ali Fethi Bey de aynı gün hükümeti kurmuştur. Ali Fethi Bey, aradan beş gün geçtikten sonra 27 Kasım günü hükümet programını, Mecliste sunmuş ve böylece hükümet, değışen üyeleri ile yeniden kurulmuştur.¹⁰⁵

Donanmanın değerini ve Bahriye Vekâleti'nin kurulmasının gerekliliğine, daha Hamidiye ile yapmış olduğu gezi sırasında inanmış olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk,

¹⁰¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, *Tarihe Düşölen Notlar 1: Yasama Yılı Açılışlarında Cumhurbaşkanlarının Konuşmaları – 1 (1 Mart 1924 - 14 Aralık 1987)*, TBMM Basımevi, Ankara 2011, s. 11; Afif Büyöktüğrul, 1967, a.g.e., s. 22.

¹⁰² A.g.e., s. 22.

¹⁰³ Rasim Ünlü, “Cumhuriyet Donanmasının Oluşumu ve Güç Haline Gelmesi: Takdim Metni ve Müzakereler”, *Donanma Komutanlığı 1'inci Deniz Harp Tarihi Semineri, Gölcük/Kocaeli*, (18-20 Şubat 2003), 2003, s. 268.

¹⁰⁴ Mithay Atabay, *Çanakkale Cephesi'nde Türkiye Büyük Millet Meclisi*, Çanakkale Belediyesi, Çanakkale 2017, ss. 95-97, 121.

¹⁰⁵ Rasim Ünlü, *Atatürk Döneminde (1923-1938) Cumhuriyet Bahriyesinin Oluşumu ve Gelişim Süreci*, İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1996, ss. 18-19.

parti oturumunda donanma aleyhine yapılmış konuşmalara rağmen, eski deniz subayı Kastamonu Milletvekili Ali Rıza Bey tarafından verilmiş olan Bahriye Vekâleti'nin teşkili hakkındaki kanun tasarısını TBMM'ye göndermiştir.¹⁰⁶

Böylece tasarı, 29 Kanunu Evvel 1340 (29 Aralık 1924) tarih ve 539 numaralı kanun ile kabul edilmiş ve Ali Fethi Bey tarafından 22 Kasım 1924 tarihinde kurulmuş olan hükümet programına bahriye hizmetlerinin Milli Savunma Vekâleti'nden ayrılarak, Bahriye Vekâleti adının altına gireceği bir bakanlığa dâhil edilmiştir.¹⁰⁷ Bu kanun tasarısı aşağıda görüleceği gibi dört maddeden oluşmuş ve kabul edilmiştir. Vekâleti açan kanun maddeleri şu şekildedir:

1. Bahriye Umur-u Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nden ayrılarak, bu umurla meşgul olmak üzere, Bahriye Vekâleti teşkil edilmiştir.
2. Bahriye Erkân-ı Harbiye'si, bir Bahriye Erkân-ı Harp Reisi'nin emrinde olarak, Erkân-ı Harbiye Umumiye'ye raptedilmiştir.
3. İş bu kanun neşri tarihinden mer'idir.
4. İş bu kanunun icrasına İcra Vekilleri memurdur.¹⁰⁸

Bu kanuna istinaden, Türkiye Cumhuriyeti'nin Bahriye Vekâleti (Denizcilik Bakanlığı), 14 Ocak 1925 tarihinde 82 sayılı kuruluş kanunu ile Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Böylece; Bahriye Vekâleti, 14 Ocak tarihinde kurulmuş ve bu tarihten sonra da Milli Müdafaa Vekâleti'nden (Milli Savunma Bakanlığı) tamamen ayrı bir teşkil olarak, görevini icra etmeye başlamıştır. Donanma; eğitim, strateji ve harekât yönetimi açısından Genelkurmay'a bağlanırken, idari ve mali yönetim olarakta, Bahriye Vekâleti'ne bağlanmıştır.¹⁰⁹ Milli Müdafaa Vekâleti ise Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın Bakanlığı konumunda olmuştur.¹¹⁰

Bahriye Vekâleti'nin teşkili amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilmiş olan önergede yazılan gerekçeler, şu şekilde belirtilmiştir;

Mondros Mütarekesi'nden sonra donanmamız silahlarından arındırılmış, subay ve erat görevden uzaklaştırılmış ve donanma Haliç'te gözaltında

¹⁰⁶ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-38.

¹⁰⁷ Rasim Ünlü, 2003, a.g.m., ss. 268-269.

¹⁰⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: II, Cilt: II, .s. 355.

¹⁰⁹ Rasim Ünlü, 1996, a.g.e., s. 25.

¹¹⁰ Coşkun Güngen, a.g.m., s. 23.

tutulmuştur. Yalnızca iki gambotumuz Karadeniz kıyılarında güvenliği sağlamak amacıyla serbest bırakılmıştır. Bu iki gambotun personeli ile Anadolu'ya geçen donanma personeli, Kurtuluş Savaşı süresince Milli Müdafaa Vekâleti emrinde vazife görmüş ve bu vekâlet bünyesinde kurulan bir şube barış anlaşmasının imzalanmasına kadar Bahriye görevlerini yürütmüştür.

Donanmamız, ancak İstanbul'un işgal kuvvetleri tarafından boşaltılmasından sonra serbest kalmış ve yabancı kontrolünden kurtulmuştur. Üç tarafı denizlerle çevrili ve binlerce mil uzunluğundaki kıyılara sahip ülkemizin deniz savunması ve tesisleri ile deniz ticaretimizin gelişmesi ve ilerlemesinin gerektiği görüşünden hareketle, Bahriyemizin yeniden kurulmasına ve donanmamızın düzenlenmesine acilen gerek vardır. Bundan sonra Bahriye, Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlı bir şube ile idare edilmez. Ülkenin deniz savunması ile donanmamızın yeniden kurulması ve düzenlenmesi gibi önemli hususların uzmanlık çerçevesinde yürütülebilmesi, ancak Bahriye Vekâleti'nin kurulmasına bağlıdır.¹¹¹

Bahriye Vekâleti kurulduktan sonra, Ticaret-i Bahriye Müdürlüğü'nü (Denizcilik İşletmeleri ve Deniz Yolları) kendi teşkili altına alarak, denizcilik görev ve sorumluluklarını iki başlıktan kurtarmıştır.

2.1.2 Bahriye Vekâleti'nin Merkez Teşkilatı ve Kuruluşu

Bahriye Vekâleti karargâh teşkili olarak, yeniden Bahriye Nezareti'ni kendi kuruluşuna dâhil etmiştir. Yalnızca Bahriye Vekâleti'nden, Erkân-ı Harbiye-i Bahriye Dairesi ayrılmıştır.

Bahriye Vekâleti, 1 Şubat 1925 tarihinden itibaren kuruluşuna ait talimnameyi bastırıp, icra etmeye başlamıştır. Bu icra edilecek görevlerden alınacak olan sonuçlara istinaden gerekli şekilde düzeltmeler yapıp, Askeri Şuraya kanunlaştırılması için gönderilmiştir. Hazırlanan talimnameye göre, Bahriye Vekâleti, Donanma Muamelatı Zatiye (Personel), Teçhizat ve atölyeler, levazımat (ikmal) ve Sıhhiye daireleri adı altında oluşturularak, altı daire ve dört özel bölümden meydana gelmiştir. Böylece; Bahriye Vekili

¹¹¹ Coşkun Güngen, a.g.m., s. 23.

donanmanın politika ile bütçe işlerini yönetmiş, Müsteşar da şubeler arasında işbirliğini sağlayarak, karargâhtaki mevcut disiplini kontrol altında tutmuştur.

Bahriye Vekâleti'nin eğitim, harekât ve sevki idare yönünden herhangi bir görevi olmamıştır. Vekâlet yalnızca, bahriyenin idare işleri ile ilgili yapacağı çalışmalar ile Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nin hazırlayacağı projeler ve yapacağı tekliflere göre bahriyenin idari yönden harbe hazırlanmasını sağlamakla görevlendirilmiştir. Eğitim ile harekât idaresi Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nin yönetimine girmiştir. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi ise donanmanın sevki idare görevini, Bahriye Erkân-ı Harp Reisi aracılığıyla icra etmiştir. Bahriye Vekâleti, Bahriye Erkân-ı Harp Reisliği'nden farklı bir teşkilat yapısı ile oluşmuştur.

Donanma dairesinin şubesi olan Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nin teşkilatında bulunan birinci şubenin görevleri arasında; bütçe, kadro ve kuruluş ile ilgili işlemler bulunurken, ikinci şube kanunlar ve genel sorumluluklar ile ilgilenmiştir. Üçüncü şube ise Seyrisefain görevleriyle ilgili sorumlulukları yerine getirmiştir.

Müstahkem Mevkiiye ait olan görevler, kıyı gözetleme şubesi ile işaret istasyonları Donanma Dairesi'nin teşkili altında bulunan ikinci şubenin genel işlem bölümünde yer almıştır. Genel İşlem bölümü, donanmanın neşriyat ile ilgili işlemlerini de yerine getirmiştir. Donanma Dairesi'nin bağlısı Seyrisefain teşkili, seyir emniyet ile güvenlik konuları, gemilere ait seyir teçhizat ve klavuz kitapları ile ilgili işlemleri yürütmüştür.¹¹²

Bahriye Vekâleti teşkilatında, İstanbul'da görevini icra eden daimi Divan-ı Harp, müze ve arşiv teşkilleri mevcut olmuştur. Bu teşkillerin arasında bulunan Daimi Divan-ı Harp, Trablusgarp ve Balkan Savaşlarındaki olay ve davalar ile meşgul olmuştur. Kuruluş, 1928 yılında çalışmasını sonlandırdıktan sonra, aynı yıl kapanmış ve yerine Askerlik Adliyesi teşkil edilmiştir.¹¹³

Bahriye Vekâleti'nin alt teşkilatında bulunan, Muamelatı Zatiye (personel) Dairesi; subay, gedikli, emekli işlemleri ve mektuplar adları altındaki bölümlerden meydana gelerek, dört farklı teşkil şeklinde, görevini icra etmiştir. Bu daire, subay künye işlemleri ile tayin ve terfi işlemlerini yürütürken, emekli işlemlerini de icra etmiştir.

¹¹² LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-39.

¹¹³ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-40.

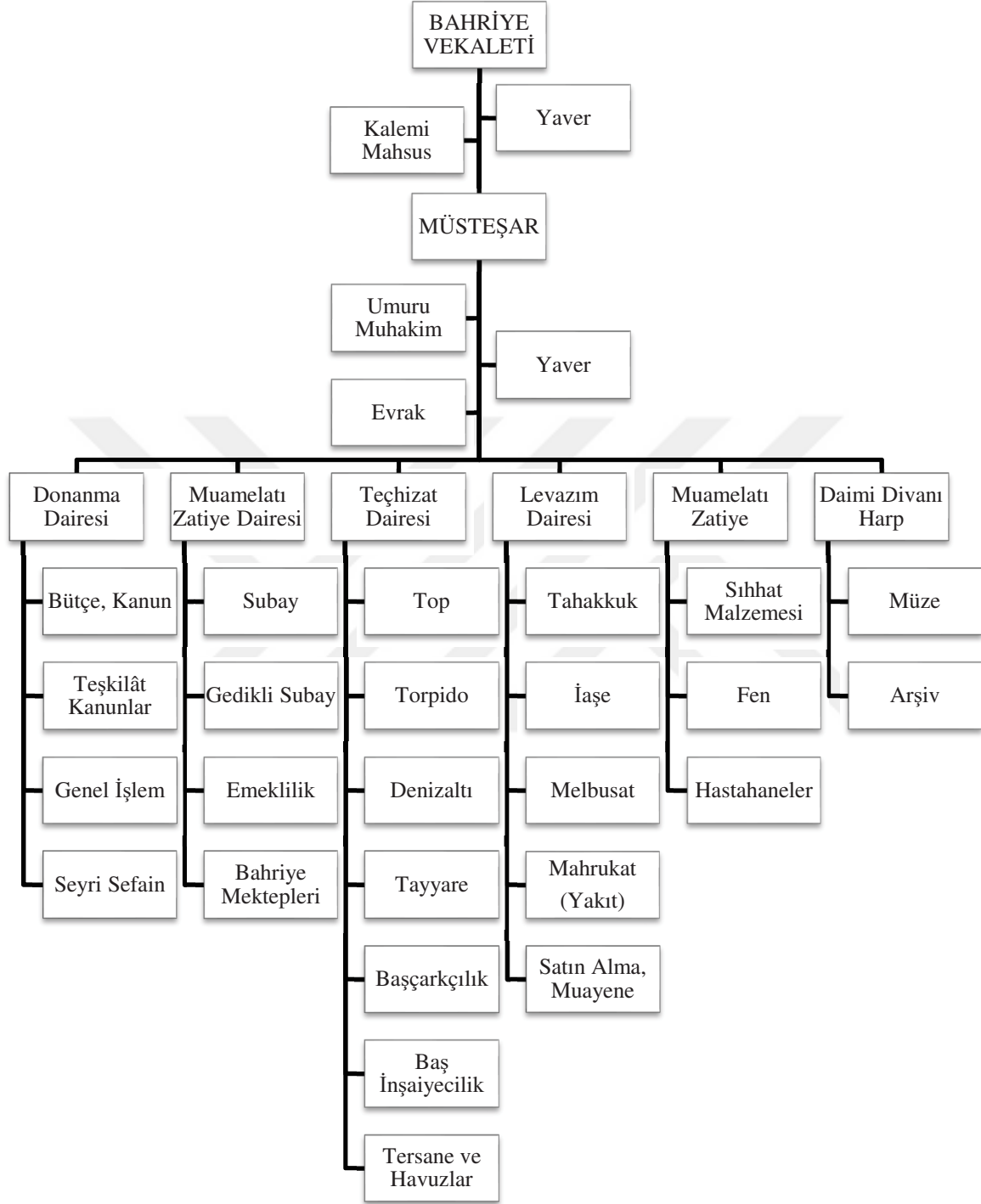
Ayrıca Mektepler de, Muamelatı Zatiye Dairesi'nin mühim bir bölümünü oluşturmuş ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti teşkilatının da hazırlamış olduğu başlıca yönetmeliklere göre mektep faaliyetlerini yürütmüştür.

Bahriye Vekâleti teşkilatının diğer bir teşkili olan Teçhizat Dairesi'ne ait olan şubeler; top, torpido, mayın, denizaltı, tayyare, başçarkçılık, baş inşaiyecilik, tersane ve havuzlar olarak dokuz başlık altında kurulmuştur. Bu şubeler, kendilerine ait olan esaslarda, savaş kifayetine artmasını sağlayacak önlemler almayı ve malzeme tedarik etmeyi görev bilmiş, ayrıca silah, teçhizat ve kuruluşların teknik olarak gelişimini sağlamakla görevlendirilmiştir.

Vekâletin diğer bir alt teşkili olan Levazım Dairesi ise, tahakkuk, gıda maddeleri, melbusat (elbise, çamaşır ve yatak takımları) mahrukat, satın alma ve muayene gibi bölümlerden meydana gelmiştir. Daire, bu bölümlerin ihtiyaçları kapsamında gerekli bulunan malzemeleri satın almış ve saklama ile muhafaza etme görevlerini yerine getirmiştir. Ayrıca daire, alınan malzemelerin gemilere ve mevkilere dağıtımını yapmıştır. Bu dairenin diğer bir görevi de savaş stoğu yapmak olmuştur.

Sıhhiye Dairesi; sıhhat malzemesi, fen ve hastane teşkilleri adı altındaki şubelerden meydana gelmiştir. Daire; doktor, eczacı, kimyager, dişçi, sıhhiye memurları, hemşire ve hasta bakıcıların işlemlerini yürütmüş ve onların tayinleri ile ilgili görevler hakkında Muamelatı Zatiye Dairesi'ne teklifler sunmuştur.¹¹⁴

¹¹⁴ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-40; Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü, Bahriye Vekaleti Teşkilat Tablosu, Bölüm: Bahriye Vekâleti, Eski Bölüm: Mülga Bahriye Nezareti: 26, Dosya No: 1345.

Tablo: 2.1. Bahriye Vekâleti'nin Kuruluşu¹¹⁵¹¹⁵ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-39.

Bahriye Vekâleti, görev ve sorumluluklarını, bir müsteşarın emri altında yerine getirirken de altı daire tarafından icra edilmiştir. Bu görevler;

1. Personel ve okul işlemleri Personel Şubesi tarafından,
2. Kadro, asker, kanun ile yönetmelik, gemi alım-satım ve harekât ihtiyaçlarının yürütülmesi Donanma Şubesi tarafından,
3. Silah işlemlerinin yerine getirilmesi Teçhizat Şubesi tarafından,
4. Gemi yaptırımı ve onarım görevleri İmalat Şubesi tarafından,
5. Levazım ve ikmal işlemleri Levazım Şubesi tarafından,
6. Hekimlik ve tedavi işlemleri Sıhhiye Şubesi tarafından ifa edilmiştir.¹¹⁶

Merkezi İstanbul'da yer alan donanmaya ait bütün okullar, Deniz Okullar ve Kurslar Müdürlüğü adı altında teşkil olmuştur. Bunun dışında Ankara'da kurulmuş Bahriye Vekâleti teşkilatı dışında, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanmış olan, bir Deniz Kurmay Başkanlığı kuruluşu da teşkil edilmiştir. Bu kuruluşun altında, harekât, istihbarat ve eğitim şubeleri oluşturulmuştur.

Ayrıca, harekât ve sevki idare yönünden Bahriye Vekâleti ve Genelkurmay Başkanlığı emri altında, "İstanbul Bahriye Komutanlığı, Marmara Üs'sü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Mevkii Komutanlığı, Samsun'da kurulan Karadeniz Bahriye Komutanlığı ve İzmir'de kurulan Akdeniz Bahriye Komutanlığı" teşkil edilmiştir.¹¹⁷

Yapılan düzenlemeye istinaden, İzmir'de ve Amasra'da kurulmuş olan Bahriye Komutanlıklarının isimleri, Akdeniz ve Karadeniz olarak değiştirilmiş ve Amasra'da bulunan Bahriye Komutanlığı, Samsun'a taşınmıştır. Akdeniz Bahriye Komutanlığı ise, İzmir'de görevini icra etmeye devam etmiştir.¹¹⁸

¹¹⁶ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 24.

¹¹⁷ A.g.e., s. 24.

¹¹⁸ LDGAM, *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi: (1923-1935)*, s. 4.

2.1.3. Bahriye Vekili İhsan Bey (ERYAVUZ)

Binbaşılıktan emekli olmuş olan Ali İhsan Bey, Topçu sınıfında, askerlik hizmetini yerine getirmiştir. İhsan Bey, Milletvekilliği yapmış ve İstiklal Mahkemesi Başkanlığı görevinde de bulunmuştur.

İhsan Eryavuz 1877 yılında, İstanbul'un Üsküdar semtinde, dünyaya gelmiştir. Annesi Fatma, Babası İshak Ağa olan Dimitçiler lakabıyla anılan, bir aileden gelmiştir. İhsan Bey, ilkokulu bitirdikten sonra eğitimini Askeri İdadi'de devam etmiştir. İdadide eğitimini tamamlamış olan İhsan Bey, 1897 yılında Topçu Subay sınıfına ayrılmış ve 26 Ocak 1901 tarihinde de Üsteğmen rütbesi ile eğitim hayatının sonuna gelmiştir. Temmuz ayının 1908 yılında, Yüzbaşı olarak rütbesini almış ve o döneme kadar Edirne İli'nde yer alan 2'nci. Ordu birliklerinde, vazifesini ifa etmiştir. İhsan Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmiş ve Edirne'de cemiyete ait olan bir şubeyi, gizlice kurmuştur.

İhsan Eryavuz, 31 Mart Ayaklanması döneminde, Harekât Ordusu ile beraber İstanbul'a doğru hareket etmiştir. Bu dönemde kurulmuş olan "Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi"nin, mevcut üyesi olarak katılmıştır. İhsan Bey, Balkan Savaşı'nın Çatalca Hattı'nda açılmış olan Kartaltepe Muharebesi'nde, üstün başarı ve fedakârlık göstermesi sebebiyle iki sene kıdem zammı şeklinde ödüle tabi tutulmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nda Kolorduda komutan olarak Topçu Subayı sınıfında görev yapan İhsan Bey'e, Batı ve Doğu Cephesi'ndeki Muharebelerde göstermiş olduğu başarılarından dolayı savaş madalyası verilmiştir. 29 Kasım 1914 tarihinde Binbaşı olan İhsan Bey, 21 Ocak 1919 tarihinde emekli olmuştur.

1920 yılının Mart ayında Anadolu'ya gelmiş olan Topçu İhsan Bey, TBMM'de Cebelibereket¹¹⁹ Milletvekili olarak görev yapmıştır. Ayrıca TBMM'de "Milli Savunma Komisyonu"nda görev almıştır. İhsan Bey, Eylül ayının 1920 yılında, Ankara İstiklal Mahkemesi'nin başkanlığını, 22 Temmuz 1922 yılına kadar devam ettirmiştir.

Ağustos ayının 1924'dünde, Türkiye İş Bankası'nın teşkil edilmesinde ve kurucusu olarakta Yönetim Kurulu Üyeliği görevinde bulunmuştur.¹²⁰

Cumhuriyet Dönemi'nde de 30 Aralık 1924 tarihinde ilk Denizcilik Bakanlığı'nın başına, Cebelibereket Milletvekili olarak görev yapan, Topçu İhsan Eryavuz gelmiştir.¹²¹

¹¹⁹ Cebelibereket; Osmaniye İli'nin eski adına denilmektedir.

¹²⁰ Fahri Çöker, "Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Ankara Temmuz 1994, Sayı: 560, s. 78.

İki çocuk babası olan İhsan Bey, Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün onarımı sırasında Fransız şirketinden rüşvet alma iddiasıyla, Yüce Divan'da yargılanarak 1928'de hüküm cezası almıştır. Soyadı Kanunu ile birlikte almış olduğu "Eryavuz" soyadını, "Yavuz-Havuz Davası"ndan hemen sonra "Topçu"soyadı olarak değiştirmiştir. 1930 yılından itibaren yaşamını balıkçılık yaparak idam ettiren İhsan Bey, 6 Mart 1947 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.¹²²

2.1.4. Teknik Özellikleri ve Tarihimizde Yavuz Muharebe Kruvazörü

Goeben (Yavuz)'in Teknik Özellikleri:¹²³

Tipi	: Birinci Sınıf Muharebe Kruvazörü
Yapımcı	: Blohm & Voss A.G, Hamburg
Denize İniş Tarihi	: 28 Mart 1911
Donanmaya Katılış Tarihi	: 16 Ağustos 1914
Deplasman	: Yük Tonajı: 25.380 ton Normal Tonajı: 22.97 ton
Boy / Genişlik /Draft	: 186,6metre / 29,5 metre / 8,1 m.- 9,19 m.
Personel Kadrosu	: 1941: 1050, 1915: 1322
Ana Makine	: 4 türbünli
Yakıt	: 3100 t Kömür
Kazan	: 24 Marine Blohm & Voss
Azami Hızı	: 28 kts
Silah	: 10-280 mmL/50 : 12-150 mm L/45

¹²¹ Nejat Saner, "Atatürk Dönemi 19 Altın Yılın Öyküsü", *Radyo Dergisi*, Ankara Şubat 1947, Sayı: 62, s. 85.

¹²² Kamil Maman, *Kara Defter: Atatürk'ün Silah Arkadaşı İhsan Eryavuz Anlatıyor Milli Mücadele ve Lozan*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 13.

¹²³ MF, Military Factory, https://www.militaryfactory.com/ships/detail.asp?ship_id=SMS-Goeben (Erişim Tarihi: 10.7.2019); ayrıca bkz. Bernd Langensiepen ve Ahmet Gülerüz, *1828-1923 Osmanlı Donanması*, Denizler Kitabevi, İstanbul 2000, s. 127.

: 10-280 mm L/45, 4TT 500mm

: 10-280 L/50

: 10-150 mm. L/45

: 16-88 mm.L/45

: 4 TT 500 mm.

Almanya'dan zor koşullar altında almış olduğumuz Yavuz Muharebe Kruvazörü, Türk Deniz Tarihi'nin ve kültürünün en önemli simgelerinden bir tanesi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı Dönemi'nden önce, 1909'da tezgâha konmuş olan Yavuz Muharebe Kruvazörü, Goeben ismiyle 28 Mart 1911 tarihinde Alman Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın en önemli kruvazörlerinden bir tanesi olmuştur. Saatte 28 mil hız yapan kruvazörün hızı, kendi sınıfındaki gemilere göre iyidir.¹²⁴ S.M.S Goeben'e Osmanlı Devleti "Yavuz Sultan Selim" ismini koymuştur.¹²⁵ 2 Ağustos 1914'te Osmanlı Devleti ile Almanya arasında gizli olarak yapılmış olan ittifak antlaşmasından bir hafta sonra, S.M.S Goeben isimli Muharebe Drednotu ile yapımı 16 Mayıs 1911 tarihinde tamamlanan S.M.S Breslau Hafif Kuvazörü, Akdeniz'de İngiliz Donanması'nın önünden kaçıp, Çanakkale Boğazı'na gelmiştir.¹²⁶ Osmanlı Devleti'ne sığınmış olan S.M.S Goeben ve S.M.S Breslau gemileri, Birinci Dünya Savaşı içerisinde, Osmanlı'nın önemli bir yerde bulunmasına neden olmuştur.¹²⁷

Bulunduğu çağın en çağdaş kruvazörlerinden olan Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün Alman mürettebatı da, gemi ile beraber Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Yavuz Muharebe Kruvazörü, Birinci Dünya Savaşı süresince özellikle Karadeniz'de bulunan Rus Donanması'na karşı çok etkin bir rolü olmuştur. 20 Ocak 1918 tarihinde İmroz Harekâtı olarak isimlendirilen, İngiliz gemileriyle İmroz civarında yapılmış olan savaşta Breslau (Midilli), mayına çarptığı için batmış; Goeben (Yavuz) Kruvazörü ise bu harekâttan yara aldığı için savaş sonuna kadar görev yapamamıştır.¹²⁸

¹²⁴ Rasim Ünlü, 2003, a.g.e., s. 39.

¹²⁵ B. Kaptenleutnant ve B. Weyer, *Teschenbach Der Kregslottoten* 18. Jahrgano, Munchen 1917, s. 402.

¹²⁶ Hermann Lorey, *Türk Sularında Deniz Hareketleri*, (Çev. Tekirdağlı H. Sami), Deniz Matbaası, İstanbul 1936, s. 6.

¹²⁷ İbrahim Akkaya, "Yavuz Geliyor Yavuz", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Ankara Ocak 1987, Sayı: 535, s. 26.

¹²⁸ Salih Kış, "Birinci Dünya Savaşı'nın Seyrini Değiştiren Goeben ve Breslau Gerçeği", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Çanakkale Bahar 2017, Sayı: 22, s. 81.

Yavuz Muharebe Kruvazörü, Cumhuriyet Dönemi'nde yara almış ve onarım görmeye ihtiyaç duyan bir gemi olarak döneme geçmiştir. Bu kruvazörün almış olduğu üç büyük yara ile bırakılması, Türkiye için çok büyük şans olduğu değerlendirilmektedir. Bunun sebebi olarakta, Yavuz Muharebe Kruvazörü eğer yara almayıp, sağlam olarak kalsaydı, İngiliz Donanması tarafından el konulabilirdi düşüncesi hâkim olmuştur. ¹²⁹

Yavuz Muharebe Kruvazörü, döneminde üstün niteliğe sahip olduğu için geminin varlığı ve Türkiye'de kalması çok önemli olmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde, Devlet için en büyük sorun, Yavuz Kruvazörü'nün havuza alınma işlemi olmuştur. Bu sebeple, Bahriye Vekâleti teşkil edilmeden önce, bir girişimde bulunulmuş; fakat bir sonuca varılamamıştır.¹³⁰

2.1.4.1. Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün Onarımı, Yavuz Havuz Davası ve Bahriye Vekâleti'nin Kaldırılması

Mustafa Kemal Atatürk, 21 Eylül 1925'te Yavuz Muharebe Kruvazörü'ne ziyaret etmiş ve ziyaretinin ardından "Bu gemiyi TBMM'nin ihtiyacı olan sağlam ve kudretli bir zırlı şekline sokacağız"¹³¹ sözleriyle Atatürk'ün vermiş olduğu talimat sonucunda, Yavuz Kruvazörü'nün onarımın yapılması için tüm işlemler hızlandırılmıştır.¹³² Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün onarılması için yurtdışında bulunan firmalar bir ara düşünülmüş; fakat mali imkânların yetersizliği sebebiyle de hemen hayata geçirilme fikri durdurulmuştur. Türkiye'de mevcut olan tersane havuzlarının onarım için yetersiz kalması ve Lozan'dan sonra vuku bulmuş olan Boğazlara verilen yeni statü de yüzer havuzun Kocaeli-Gölcük Bölgesi'nde yapılması fikrini orta çıkarmıştır.¹³³ Bahriye Vekâleti'nin Donanma Komutanlığı ile bir plan dâhilinde yürütmüş olduğu çalışmaların sonucunda, Alman Şirketi Flander'in yüzer havuzun yapımı için yeterli düzeyde bir altyapısının bulunduğu tespit edilmiş ve şirket ile 9 Mayıs 1925 tarihinde bir anlaşma imzalanmıştır.¹³⁴

"Yüzer Havuzun" inşasını yapacak olan Alman Flander Şirketi, Gölcük'ün çeşitli alanlarına onarım-tamir atölyeleri, yaşam mahalleri, kulübeler, mayın atölyesi,

¹²⁹ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 130.

¹³⁰ Şerafettin Erdem, a.g.m., s. 37.

¹³¹ Saim Besbelli, "İki Dost Bahriye", *Donanma Dergisi*, İstanbul Nisan 1957, Sayı: 417, s. 14.

¹³² Saim Besbelli, a.g.m., s. 14.

¹³³ Şerafettin Erdem, a.g.m., s. 37.

¹³⁴ Celal Eyiceoğlu, "Geçmişte ve Şimdi Gölcük Deniz Fabrikaları", *Donanma Dergisi*, İstanbul Ekim 1962, Sayı: 3, s. 17.

akümülatör fabrikası ve torpido test, bakım ve onarım istasyonları teşkil etmiştir.¹³⁵ Gölcük'te, 1925 yıllarında havuzun kurulacağı bataklık ve fundalıklardan oluşan çevrede tesislerin inşaa edilmesiyle birlikte büyük bir değişim meydana gelmiştir. Böylelikle Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ilk olarak Gölcük Bölgesi'nde onarım kuruluşlarını inşa etmiştir. Daha sonraki dönemlerde aralıksız olarak inşa edilmiş yeni onarım-tamir ve bakım tesisleri, "Poyraz Rıhtımı"¹³⁶ ile Gölcük Tersanesi'nin ilk çekirdeğini oluşturmuştur. Diğer bir taraftan da, Lozan Antlaşması'nın hükümleri içinde yer alan "Boğazlar Bölgesi'nin askerden arındırılması" maddesi gereğince Gölcük Bölgesi'nin Ana Üs olması kararı alınırken, Haliç ve İstinye'de yer alan Osmanlı Devleti'nden kalmış olan Tersane-i Amire de Gölcük'e nakil olmuştur.¹³⁷ Flander Şirketi, Gölcük'te 4-5 ay sürmüş olan bir çalışma programının akabinde,¹³⁸ altı parçadan meydana gelmiş olan, parçaları birbirinden ayırdığında, ayrı olarak üç gemisinde aynı zamanda havuzlanacağı üç havuz şekline gelebilen çok amaçlı "yüzer havuzun" yapımını, tamamlamıştır.¹³⁹ Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün havuzlanma işi bittikten sonra, kruvazörün onarımının yapılabilmesi için de 5 Aralık 1926'da Fransız "Penohed" Şirketi ile sözleşme yapılmıştır. 5 Aralık'ta Fransız "Penohed" Şirketi ile yapılmış olan sözleşmeye göre, kruvazörün onarımının yapılması, bir yıl içinde gerçekleşecektir. Kruvazörün onarımının yapılması süresince sigortalacağı şeklindeki bir ibarede, sözleşmeye yazılarak dâhil edilmiştir.¹⁴⁰

Yüzer Havuzun yapımı, 1926 yılının aralık ayında bitmiştir.¹⁴¹ Havuzu teslim aldıktan sonra, Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün havuzlama işleminin yapılabilmesi amacıyla bir takım çalışma hazırlıkları yapılmıştır. Burada önemli olan husus, sarnıçlar arasındaki dengenin sağlanabilmesi olmuştur. Türk mühendis subayları, dengeyi kendilerinin kurabileceği teklifinde bulunmuşlar; fakat Bahriye Vekâleti bu teklifi, kabul etmediğini, havuzlama işleminin daha güvenli bir şekilde yapılabilmesi için Almanya'dan Müler isimli bir mühendis ile 10.000 TL. ücret karşılığında anlaşma yapıldığını ve mühendisi, Türkiye'ye getireceğini bildirmiştir.¹⁴² Alman Mühendis Müler, gerekli

¹³⁵ Celal Eyiceoğlu, a.g.m., s. 137.

¹³⁶ Poyraz Rıhtımı; hala günümüzde Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın en önemli merkezini oluşturmaktadır.

¹³⁷ Şerafettin Erdem, a.g.m., ss. 30-37.

¹³⁸ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e, s. 221.

¹³⁹ Türk Parlamento Tarihi, TBMM III. Dönem (1927-1931), I, Ankara, s. 285.

¹⁴⁰ Türk Parlamento Tarihi, a.g.e., s. 250.

¹⁴¹ İskender Tunaboşlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyete Yavuz (Goeben) Zırhlısı*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2006, s. 78.

¹⁴² Afif, Büyüktuğrul; "Büyük Atatürk'ün Deniz Politikası", *Deniz Kuvveleri Dergisi*, Ankara Temmuz 1981, Sayı: 514, ss. 9-10; ayrıca bkz. Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 37.

hazırlıkları yaptıktan sonra, Yavuz Kruvazörü'nün havuza alım işlemini başlatmıştır.¹⁴³ Kruvazör, havuza alınır alınmaz iki basamak yükseltildikten sonra denge tutturulamamış ve Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün kızaklarını yıkmasıyla havuza düşmesi bir olmuştur. Bu kazanın sonucu olarak, hem havuzun platformu büyük hasar görmüş, hem de Yavuz Kruvazörü'nün özellikle kış tarafı çökmüştür.¹⁴⁴ Kruvazör, kış tarafının çökmesi sebebiyle havuzdan çıkartılmıştır. Çıkartıldıktan sonra sahile çekilmiş olan Yavuz, Flander Şirketi'nin imzalamış olduğu sözleşmenin gereği olarak üç aylık bakıma alınmış ve bakım sürecinden sonra kruvazör, eski durumuna getirilmiştir.¹⁴⁵ 20 Ağustos 1927 tarihinde bakımı biten Yavuz'un, bu seferki havuza alınma işlemi, gemi inşa subayı olan Binbaşı Cevat Bey'in, tüm çabalarıyla yapılmıştır.¹⁴⁶ Yavuz, bu defa hiçbir sorun yaşamadan havuza konmuştur. Havuza alınan kruvazörün, kış tarafında meydana gelen çöküntünün inceleme işlemi yapılmış ve karina¹⁴⁷ onarımının yapılabilmesi için çalışmalara başlanılmıştır.¹⁴⁸ Ayrıca o dönemde Yavuz Kruvazörü'nün onarılması ile ilgili hususta, enteresan bir olay meydana gelmiştir. Kruvazörün onarım ihalesi, havuzun inşasını yapan Alman Flander şirketine değil,¹⁴⁹ Fransa'da Sain Nazar (Nazaire) şehrinde kurulmuş olan, Penohed Şirketi'ne, 5 Aralık 1926 tarihinde verilmiştir.¹⁵⁰ Fransız Penohed Şirketi, Gölcük'te çalışma hazırlıklarına başlamıştır. Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün büyük bir karinası olması sebebiyle, Gölcük'te yeni atölyeler teşkil edilmiştir. Bu kapsamda,

¹⁴³ Havuzlanma işi şu şekilde yapılmaktadır; Havuza girecek olan geminin, öncelikli olarak özelliklerini ve sualtı karinasını ayrıntılı bir şekilde gösteren teknik çizim ve resimler, havuzlama işini gerçekleştirecek mühendis tarafından incelenir. Mühendis, bu işlemi gerçekleştirdikten sonra gemiyi, havuzun içinde platforma otutturacağı ağaç dayanakları, havuzda gerekli olan hesaplamaları yaptıktan sonra yerleştirme işlemine geçilir. Seyyar konumda olan havuz, çekim işlemi deniz kıyısından, çekicilerin yardımı ile denize doğru yapılır. Havuzda mevcut olan sarnıçlar, kontrollü bir şekilde su alarak, havuzun denize daldırılması işlemi yapılır. Havuzlama işlemi yapılacak olan gemi; denizde, havuza alımı yapılacak şekilde, havuzun önüne doğru alım işlemi yapılır. Havuzlanacak gemiden, havuza doğru halat uzatılır ve havuzun üst güverte bölümünde bulunan havuzlama işlemi yapan yardımcılar tarafından, halat ile gemi havuza doğru çekilir. Havuzun sarnıç kısımlarına alınmış olan tulumba yardımıyla, havuzun iskele (sol) sancak (sağ) tarafı ve Baş/kış tarafı ile verdiği meyil, denetimi yapılarak, mevcut olması gereken ideal değeri, yani sıfır ya da bir derecelik açığa gelecek oranda, sarnıçların tahliyesi yapılır. Geminin, havuzdaki platformunda yer alan ağaç dayanaklara oturmasına yakın, yapılacak olan hassas tashih işlemi yapıldıktan sonra, suyun tamamının tahliyesi yapılır. Bu işlemin hemen devamında, havuz sahile taşınır ve havuzlama işlemi yapılmış olan geminin karinasının (geminin omurgası) tadilat işlemi başlatılır.

¹⁴⁴ Şerafettin Erdem, a.g.m., s. 37.

¹⁴⁵ Henry F. Woods, *Türkiye Anıları: Osmanlı Bahriyesinde Kırk Yıl*, (Çev. Fahri Çoker), Deniz Kuvvetleri Yayını, İstanbul 1976, s. 311.

¹⁴⁶ Türk Parlamento Tarihi, a.g.e., ss. 288-290.

¹⁴⁷ Karina; gemilerin, suyun altında kalmış olan bölümüne denilir. Gemi, denizde mevcut iken, suyun altında kalması sebebiyle onarım işinin yapılabilmesi için kuru havuza çıkartılması gerekir. Geminin genel temizliği yapıldıktan sonra, altı ya da yedi kat zehirli boya kullanılır. Daha sonra, mekanik olan bu parçalar çalıştırılıp, yağlanma işleminin yapılması sağlanır.

¹⁴⁸ Şerafettin Erdem, a.g.m., ss. 28-40.

¹⁴⁹ Celal, Eyiceoğlu, a.g.m., ss. 1-17.

¹⁵⁰ Gölcük Tersanesi Komutanlığı, *Gölcük Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi: 1926-1999*, Gölcük 1999, s. 10.

“tekne atölyesi, porsun/boya ambarları, yara savunma ambarı, lastik ve kalıp işlemleri atölyesi, makine aksamaları montaj fabrikası, döküm atölyesi, boru atölyesi”¹⁵¹ gibi toplam otuz kadar kuruluş, aktif hala getirilmiştir.

Yavuz’un onarım çalışmalarındaki sürenin uzaması ile birlikte açılmış olan atölyelerin miktarı, günden güne artarak büyük bir alan kaplamaya başlamıştır. Günümüzde de mevcut olan bu alanlar, “Gölcük Askeri Tersanesi” bölgesini oluşturmuştur.¹⁵² Fransız Penohed Şirketi, Yavuz’un onarım işinin, tespit edilmiş olan bedelden çok daha fazla olduğunu öne sürmüş ve maddi olarak zarar etmiş olduğunu bildirmiştir. Kruvazörün onarımını, dört sene de bitirmiş olan şirket, 25 Şubat 1930’da, Yavuz’u havuzdan indirmiştir. Yavuz, Turgutreis Zırhlısı’na aborda olduktan¹⁵³ sonra kruvazöre yapılan onarım işleminin kalan kısmı, burada devam etmiş ve 11 Ağustos 1930 tarihinde Yavuz, son tücrübesini yaptıktan sonra Türk Donanması’ndaki mevcut yerini almıştır.¹⁵⁴

Havuzla ilgili Denizcilik Bakanlığı’nın 29 Haziran 1927 tarihinde göndermiş olduğu yazıya istinaden, Danışma Bürosu’ndan 6 Temmuz 1927 tarihinde gönderilmiş olan Bilirkişi Raporu aşağıda verilmiştir:

İstanbul, 6.7.27

(1) Havuzla İlgili Bilirkişi Raporu

Denizcilik Bakanlığı’na

Angora.

29/6.27 tarihli yazıya cevaben,

1- İlk sorunuz şu şekildedir: Havuz planının incelenmesine göre, havuzun genel düzeninde herhangi bir hata söz konusu mudur?

Cevap: Havuzun yapımında gerçekleştirilmesi zor olan farklı istekler söz konusu olmuştur. İlk olarak Yavuz için bir havuz yapılması istenmiştir.

Detaylı bir şekilde bakıldığında Yavuz için yapılacak olan havuzun,

¹⁵¹ Gölcük Tersanesi Komutanlığı, a.g.e., ss. 10-11.

¹⁵² A.g.e., ss. 10-11.

¹⁵³ Aborda Olmak; geminin bordasının tam olarak farklı bir gemiye, iskeleye yanaşma işlemine denilir.

¹⁵⁴ Mustafa Hergüner, *Cumhuriyetimizin Başlangıç Denizciliğimize İlişkin Bir İnceleme*, İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2003, ss. 73-75.

yalnızca birkaç on yıl süreyle ayakta kalabileceğinden, havuzun yalnızca Yavuz için değil, 25000 ton ağırlığına kadar olan daha büyük gemiler için de inşa edilmesi, gözden geçirilmiştir. Fakat o büyüklükte gemilerin yapımının mümkün olup, olmadığı bilinmediğinden havuzun parçalara bölünerek ayrı ayrı üç bölmeye ayrılarak değerlendirilmesi düşünülmüştür.

2- Bu üç ayrı bölmenin yapım maliyetinin hesaplanması, oldukça zor görünmektedir. Bu nedenle havuz inşasının, havuzun kullanılabilirliği göz önünde bulundurularak önceden düşünüldüğü şekilde değerlendirilmesi görüşünde uzlaşmıştır. Örneğin; eğer havuz, yalnızca Yavuz için inşa edilecekse o zaman ortası, yani geminin ağırlığının en fazla ve kaldırma kuvvetinin en güçlü olduğu tombazların/pontonların olduğu yer daha fazla su çekimi olacak şekilde yapılırken, geminin ağırlığının daha az olduğu sonda bulunan pontonların/tombazların olduğu alana kaldırma kuvveti daha az olacak şekilde su çekimi yapılması gerekmektedir. Bu yapım şekli de, havuzun üç bölüme ayrılıp, değerlendirilmesi düşüncesine uygun olmadığından mümkün olmamaktadır; çünkü o zaman da her parçanın birbiriyle eşit olması gerekmektedir. Yavuz'dan daha uzun olan 25.000 ton'luk bir kruvazör gelmesi durumunda da o zaman havuzun arka kısmının daha uzun inşa edilmesi gerekmektedir.

3- Yavuz ile hiçbir ilgisi olmayan bu talepler, dikkate alındığında yalnızca Yavuz için yapılacak olan havuzun şüphesiz zorluklar çıkaracağı ve havuzun yalnızca Yavuz için yapıldığı takdirde bu zorlukların üstesinden gelinemeyeceği değerlendirilmiştir. Fakat bu zorluklar çok büyük değildir ve havuzun doğru kullanımı ile aşılabilecek düzeydedir. Türk Denizciliği'nin genel durumu düşünüldüğünde, havuz yalnızca Yavuz için inşa edilecek olsa, bunu bir para israfı olarak görürdüm. Söz konusu Yavuz olmadığına da başka konularda, tereddüte kapılındığı doğrudur.

Havuzun yapımıyla ilgili geride başka soru işaretlerim yoktur. Ancak yeni yaşanan bir kaza sonucu havuzun oldukça dayanıklı inşa edildiği görülmüş ve daha fazla önlem alınarak daha da iyileştirilebileceği sonucuna varılmıştır.

Öne sürülen ilk soruyu bu nedenle şu şekilde cevaplıyorum: havuzun yapımına 4- yönelik özel istekler dikkate alınarak havuzun genel inşası iyidir ve yapımda herhangi bir hata görünmemektedir.

1) Havuzun sözleşmeye uygun yapılıp yapılmadığı.

Türk Hükümeti tüm bu inşa süresince havuzla ilgili belirli bir izlenim elde etmiştir. Bu nedenle inşanın sözleşmeye uygun yapılıp, yapılmadığından tüm bu izlenimler sorumludur. Bu konuda, benim de bu zamana kadaki izlenimlerimi göz önünde tuttuğumda, havuzun sözleşmeye uygun yapılıp, yapılmadığı ile ilgili hiçbir şüphem bulunmamaktadır. Havuz, Türk Hükümeti'nin uygun gördüğü değişiklikte yapılmaktadır.

2) Kazadan sonra havuzun yapımıyla ilgili sözleşmede yer almayan gerekli değişikliklerin ve iyileştirmelerin devam etmesi ve Force majeure kazasında meydana gelen hasarın ortadan kaldırılması için gerekli çalışmaların yapılması.

Cevap: Bu talihsizlik öngörülemedi. Havuz kusursuz bir şekilde kullanılmış, yapım şirketi her şeyi detaylı bir şekilde hesap etmiş olsaydı, bu kaza kesinlikle önlenebilirdi.

5- Sigorta şirketinin yaptığı incelemeler sonucunda, bize sözlü olarak bildirdikleri ve benim de buna dayanarak verdiğim karara göre, gemi tezgâhı sayısı çok azdır. Fakat mevcut sayı sözleşmede yer alan sayı ile eşit olduğundan, bundan sonra gemi tezgâhı sayısı arttırılacak ve havuz daha iyi kullanılarak başka bir kazanın yaşanmasına yer verilmeyecektir. Gemi tezgâhının sayısı bu şekilde arttırılmıştır ve pontonda iyileştirmeler yapılmış ve yeniden düzenlenmiştir. Kızak takozları düzenlenerek, eşzamanlı olarak kaburgadaki eşitsiz olan baskılar dağıtılmış ve kaburganın dayanıklılık süresi uzatılmıştır. Havuzla ilgili geriye yalnızca kazadan kalan hasarı ortadan kaldıracak çalışmalar kalmıştır.

6- Asıl havuz inşaatının güçlendirilmesi ele alınmamış ve gerekli görülmemiştir; çünkü havuz, kazadan sonra tam anlamıyla sağlamlaştırılmıştır. Havuz her iki tarafa doğru, olması gereken genişliğe sahiptir. Havuz, Havuz Komisyonu tarafından, herhangi bir yerinde çatlak

ya da başka bir hasar olduğuna dair bir ipucu olup olmadığı konusunda her açıdan incelenmiştir ve bu denli detaylı incelenmesine rağmen, bu tarz bir hasar tespit edilmemiştir. Özellikle şiddetin en fazla meydana geldiği çapraz yönde araştırıldığında havuzda hiçbir zararın görülmediği saptanmıştır. Zararın en fazla olduğu yerde meydana gelen hasar onarılabilir cinstendir.

7- En büyük hasar son takoza fazla yüklenen yerde meydana gelmiştir ve bu sorun da, ki benim bunda hiç şüphem yoktur, iyileştirmeler sonucu giderilmiştir ve havuzun kullanılması ile ilgili bir engel teşkil etmemektedir.

2) Havuzda yapılan iyileştirme çalışmalarından sonra Yavuz yalnızca birkaç sefer mi yoksa sürekli mi havuzlanabilir?

Cevap: Yavuz şu anki durumuyla yapılan iyileştirmeler sonunda, kömürsüz ve cephanesiz olarak kalıcı bir şekilde hiçbir tehlike olmadan havuzlanabilir. Bu noktada hiçbir şüphem yoktur. Esas soru, Yavuz'un yerinin, geminin arka kısmına baskı yapmadan, ne kadar genişletilebileceğidir. Bu soru iyi hesap edilerek ve gerekli araştırmalar yapılarak açıklığa kavuşturulmalıdır.

Teknik Şef

Danışma Bürosu¹⁵⁵

“Yavuz-Havuz Davası” olarak Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk örneği görülen olayda, bir Bakan olarak görev yapmış olan İhsan Eryavuz, Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün onarım hizmetinin yapılacağı ihalede, yolsuzluk ve usulsüzlük yaptığı gerekçesiyle, Yüce Divan'a gönderilmiştir. Cumhuriyet tarihinde ilk defa, bir Vekilin Yüce Divan'da yargılama işlemi yapılmıştır. Bahriye Vekili İhsan Eryavuz, Vekillik vazifesini, 3 Mart 1925 tarihinde, Fethi Okyar Hükümeti'nin yapmış olduğu istifaya istinaden İsmet İnönü'nün teşkil etmiş olduğu IV. Hükümet'te, 03 Mart 1925 tarihi ile 01 Kasım 1927 tarihleri arasında devam etmiştir. Yavuz Kruvazörü'nün, havuza düşürülmesi olayı, Bahriye Vekâleti'nin lağv edilmesine sebebiyet vermiştir.¹⁵⁶ Yeni kurulmuş olan kabinede, Bahriye Vekâleti'nin varlığına rağmen, mevcut olan kabine yenilenmeye gitmiş ve eskiden

¹⁵⁵ Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü, *Yavuz Zırhlısı'nın Havuz Hadisesi ile İlgili Fen Müşavirliği ve Heyet-i Müşaverenin Çizim ve Fotoğraflarda İçeren Raporlarına Ait Dosya*, Bölüm: Bahriye Vekâleti, Dosya No: 1466, 1926-1927.

¹⁵⁶ İskender Tunaboylu, a.g.e., s. 78; ayrıca bkz. Rasim Ünlü, 1996, a.g.e., ss. 44-45.

görev yapmış olan Çankırı Milletvekili “Abdülhaluk (Renda) Bey” de Bahriye Vekili olarak tefrik edilmiştir. İhsan Eryavuz’un kabineye girememesinin nedeni olarak, İsmet İnönü’nün, İhsan Eryavuz ile olan kişisel sorunları gösterilmektedir.

1927 yılında yapılmış olan seçimlerin akabinde, İsmet İnönü’nün kurmuş olduğu V. Hükümet’te Bahriye Vekilliği, tam olarak kaldırılmıştır. 1 Kasım 1927’de Hükümet listesinin onaylanmasının ardından¹⁵⁷ Kasımın 5’inde hükümetin programı, Mecliste sunulmuştur. Yine 5 Kasım’da yapılmış olan oylama sonucunda, toplam 271 üyenin 270 üyesi olumlu oy vermiştir. Böylece yeni kurulmuş olan kabinede, Bahriye Vekilliği mevcut olmadan güvenoyu almıştır. İsmet İnönü, Malatya Milletvekili vasfıyla, 24 Aralık 1927’de, Gölcük’te Yavuz’un onarım işinin yapılması ve İhsan Eryavuz’un Bakanlığı süresinde; icra vekilleri heyetinin almış olduğu kararlara aykırı bir şekilde davranış göstermesi, vazifesini kötüye kullanması, devlet hazinesini zarara uğratması ve Yavuz’un onarımını yapan Fransız Penohed Şirketi’ne ayrıcalıklar tanıması gibi iddialarda bulunmuş ve bu hususta, soruşturma açılması ile ilgili olan önergeyi¹⁵⁸ TBMM’ye sunmuştur.¹⁵⁹ Bu önerge, Meclis’in ilk oturumunda oybirliği ile kabul edilmiş ve hemen bir “Meclis Tahkikat Komisyonu” meydana getirilmiştir. Tahkikat Komisyonu, soruşturmaya hemen başlamış ve 13 Şubat 1928’de komisyon, Vekil İhsan Eryavuz ile Bilecik Milletvekili Dr. Fikret Onuralp’in siyasi dokunulmazlıklarının hemen kaldırılıp, “Divan-ı Ali’de” yargılanmaları gerektiği kararını almıştır.¹⁶⁰ Divan-ı Ali’de, iki aya geçkin süre zarfında devam etmiş olan davada, çeşitli hususlara değinilmiş ve dava, 16 Nisan 1928’de sonuçlandırılmıştır.¹⁶¹ Divan’ın vermiş olduğu karar neticesinde; İhsan Eryavuz’u, “vazifesini kötüye kullanmak, rüşvet almak için bir takım girişimlerde bulunmak, devlet gücünü kullanarak, kendisine avantaj sağlayacak girişimlerde bulunmak, ihaleye fesat

¹⁵⁷ Cafer Demiral, *Türkiye’nin 42. Hükümeti*, Başbuğ Yayınları, Ankara 1973, s. 12; Nejat Gülen, *Dünden Bugüne Bahriyemiz*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1988, ss. 369-376.

¹⁵⁸ “Meclis’in Sevk Kararı; Sabık Bahriye Vekili Cebelibereket Mebusu İhsan Beyin Masuniyeti Teşriyesinin Refile Divanı Aliye Sevki Hakkında (Resmi Gazete ile neşir ve ilanı 30 Kanunusani 1928 - Sayı 801) No: 394 Sabık Bahriye Vekili ve Cebelibereket Mebusu İhsan Bey’in, vekaleti esnasındaki efal ve hareketi kendisinin mali ve cezai mesuliyetini mucip olduğu görüldüğünden, mumaileyhin masuniyeti teşriyesinin refile Ankara’da teşkil edilecek Divanı Aliye sevki ve Tahkikat Encümeni maz-batası ile zabıtnamelerinin ve bilcümle evrakı tahkikiyenin dahi Divanı Aliye tevdi ve teslimi, encümen mazbatasında alakadarlıkları zahire çıkarılanlardan mevkuf ve gayri mevkuf olanlar hakkında da Divanı Alice muamelei kanuniye ifası, Heyeti Umumiyenin 26 Kanunusani 1928 tarihli otuz altıncı inikadının birinci celsesinde takarrür etmiştir.”

¹⁵⁹ Cumhuriyet, 23 Kanunuevvel 1927.

¹⁶⁰ Latif İslam Nadir, *Türkiye’de Gensoru ve Mecis Tahkikatı*, Saygın Yayınları, Ankara 1966, s. 51.

¹⁶¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: III, Cilt: 3, ss. 174-175.

kariştirmek”¹⁶² gibi suçlardan iki sene ağır hapis ve iki sene memurluktan uzaklaşturma cezasına çarptırmıştır. Bu davada Divan-ı Ali’de yargılanan diğere bir sanık Bilecik Milletvekili Dr. Fikret Onuralp ise Fransız Penohed Şirketi’nden, komisyon almış olduğunu itiraf etmesi üzerine dolandırıcılıktan dört ay hapis cezası almış ve yüz lira da para cezasına çarptırılmıştır. Divan-ı Ali’de alınmış olan bu karar, Türkiye Cumhuriyeti’nde bir Bakan’a verilen ilk mahkûmiyet kararı olması ve bir Bakan’ın yolsuzluk yapması ve usulsüzlükle sorgulanıp, hapis cezasına çarptırılması gibi hadiseler sebebiyle de bu dava, Türkiye Cumhuriyeti tarihine, unutulmayacak izler bırakarak geçmiştir.¹⁶³

Ayrıca Yüksek Mahkemeye, Bahriye Vekili İhsan Eryavuz ile beraber;

“Bahriye Vekâleti Müsteşar Yardımcısı Yarbay Hüsamettin Ünsel, Donanma Dairesi Reisi Yarbay Ethem, Teçhizat Dairesi Reisi Yarbay Mehmet Ali Ülgen, İmalat Dairesi Reisi Yarbay Mustafa Ziya, Donanma Komutanı Yarbay Fahri Aczi”¹⁶⁴ de gönderilmiştir. Mahkeme neticesinde, sadece Teçhizat Dairesi Reis’i, “Yarbay Mehmet Ali Ülgen” hakkında beraat kararı çıkmamıştır.¹⁶⁵

Bu gelişmiş olan olayların sonucunda TBMM, 16 Ocak 1928 tarih ve 1198 sayılı yasa ile Bahriye Vekâleti teşkilinin “Milli Müdafaa Vekâletine” bağlı olarak görev yapacak bir müsteşarlık olması kararını almış ve kabul etmiştir.¹⁶⁶ 21 Ocak 1928’de ise tarihte ilk Denizcilik Bakanlığı olan Bahriye Vekâleti teşkili, lağv edilmiştir.¹⁶⁷ Hükümet’te İsmet İnönü, Bahriye Vekâleti’nin lağv edilmesinin sebeplerini şu şekilde açıklama yaparak bildirmiştir;

Cumhuriyet’in kuvvetlerinde emir ve kumanda bir Erkân-ı Harbiye-i Umumiye de birleştirilince, idare ve siyasi cihazların da bir Vekâlet

¹⁶² Ferudun Kandemir, “Yavuz-Havuz Davası”, *Resmi Tarih Mecmuası*, Sayı: 58, İstanbul Ekim 1954, s. 3414.

¹⁶³ Erdoğan Oran, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bir Kurum Olarak Bahriye Vekâleti, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2012, s. 214; ayrıca bkz. Ferudun Kandemir, a.g.m., s. 3414.

¹⁶⁴ Fahri Çoker, “Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler”, *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Deniz Basımevi, Ankara Temmuz 1994, Sayı: 560, ss. 39–50.

¹⁶⁵ Konuyu gurur meselesi durumuna getirmiş olan tüm subaylar hakkında, beraat kararı çıkmasına rağmen mahkemeye sevk edilen tüm subaylar istifa etmiştir.

¹⁶⁶ Fahri Çoker, a.g.m., ss. 39–50.

¹⁶⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: III, Cilt: 2, İçtima: 1, 32, İnikat, 16.01.1928, s. 7; ayrıca bkz. Raşit Metel, 1966, a.g.e., s. 87; Fahri Çoker, a.g.m., ss. 39–50.

makamında müteaddit Müsteşarlarla, birleşmesini en müsmir teşkilat zannediyoruz. Bahriye Vekâleti bu teşkilat içine kalb ve mezcedilmekle bahri ordunun müdafaa-i memleket ve millet mecmuasındaki vazife ve vesaitini daha iyi tanzim ve teçhiz edeceğimizi ümit ediyoruz.”¹⁶⁸

Bahriye Vekâleti teşkilinin lağv edilmesi ile birlikte Türk Donanması, “Müsteşarlık-Müşavirlik” seviyesinde bir oluşum konumuna gelmiştir. Bahriye Vekâleti teşkiline ait olan tahsisat da, Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı’na dâhil edilmiştir.¹⁶⁹

2.1.5. Bahriye Vekâleti Dönemi’nde Karşılaşılan Problemler ve İfa Edilen Faaliyetler

Bahriye Vekâleti, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’ün direktiflerine istinaden, kuruluşunu icra etmiştir. Bu Vekâletin karşılaştığı en büyük sıkıntı ve problemler, ülkedeki mevcut olan mali olanakların orantısında bir donanma teşkil ederek, kara tesislerini donanmanın gerekli olan ihtiyaçlarına cevap verecek bir yapıya sokmak ve eğitim kurumlarını tekrardan düzenleyerek, muharebe talimnamelerini yazarak, donanmayı yeterli ve güçlü bir duruma getirmenin hedeflenmesi olmuştur.¹⁷⁰

Bahriye Vekili İhsan Eryavuz, hükümetin düşüncelerine cevap olarak gazetecilere vermiş olduğu demeçte “Türkiye, varidatının büyük bir kısmını ıslahatı dâhiliyeye sarf etmeğe mecburdur; hayali programlardan sarfı nazar etmek lazımdır” sözlerini söylemiştir.¹⁷¹ Böylelikle; donanma bütçesine sadece altı milyon lira ayrılması neticesinde, yeni bir donanma teşkil etmek uzun vadede olurken kademeli bir sistem doğrultusunda program yapmaya mecbur kılınmıştır. Bu sebeplerden dolayı, Vekâletin kurulduğu ilk yıllarda, daha çok alt yapı çalışmalarına yatırım yapılmıştır.

Bahriye Vekâleti, belirlenmiş olan bu kıstaslar dâhilinde;

1. Yavuz Muharebe Kruvazörü’nün onarımın yapılması,
2. Donanmanın, Turgutreis Zırhlısı, Hamidiye ve Mecidiye Kruvazörleri, Peyk-i Şevket ve Berk-i Satvet Torpido Kuvazörleri ile Samsun, Basra ve Taşoz Muhriplerinden teşkil olunması,

¹⁶⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: III, Cilt: 2, İçtima: 1, 32, İnikat, 16.01.1928, s. 6; Cemal Kutay, “Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal’in Arşiv ve Kitaplara Girmemiş Bir Hasretinin Metni”, *Tarihi Sohbetleri 1*, İstanbul 1966, s. 119.

¹⁶⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: III, Cilt: 2, İçtima: 1, 32, İnikat, 16.01.1928, s. 7-8.

¹⁷⁰ Harita Genel Müdürlüğü, a.g.e., s. 175.

¹⁷¹ Cumhuriyet Gazetesi, 14 Mart 1926.

3. İki adet denizaltı siparişinin verilmesi,
4. Gölcük'e bir tane tersane kurulması,
5. Yabancı uzmanlardan oluşan bir heyet getirtilerek, personele yeterlilik kazandırılması kararları alınmıştır.¹⁷²

Ayrıca, Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün tamir edilmesi sorununun yanında, iki denizaltı gemisinin sipariş verilmesi sorunu da Bahriye Dairesi Dönemi'nde başlamıştır. 1924 yılında verilmiş olan ilana istinaden, Türkiye Cumhuriyeti Donanması'na denizaltı gemisi yapmak üzere başta; Fransız, İsveç ve Hollanda olmak üzere yedi yabancı firma bu konuda istekli olmuştur. Yalnız, İsveç ve Hollanda firmalarının asılları Alman olması sebebiyle bu firmalar yapmış oldukları tekliflerini Binbaşı Vahit başkanlığındaki bir heyete tetkik ettirmiştir. Kurulan bu heyetin başkanı, denizaltıcı bir subay değildir. Yalnız üyeleri, Birinci Dünya Savaşı'nda Alman Donanması'nda denizaltıcılık kursu görmüş, meslek uzmanlığı olan Şükrü Okan, Kıdemli Yüzbaşı Avni Gemicioğlu, Yüzbaşı Rıza Ülmen ve Yüzbaşı Hami Özger'den meydana gelmiştir.

Bahriye Dairesi Reisi Albay Abdurrahim Bey, görev sonunda bu heyetin vermiş olduğu raporla yetinmemiş ve tekrar 1924 yılında, heyet üyelerinden Binbaşı Şükrü Okan, Yüzbaşı Rıza Ülmen ve Yüzbaşı Hami Özgeri durumu yerinde tetkik etmeleri için Fransa, İsveç ve Hollanda'ya göndermiştir. Bu heyette yer alan üyeler, ülkeye geri dönmeden önce Bahriye Dairesi kalkmış ve bunun yerine Bahriye Vekâleti teşkil edilmiştir. Bu sebeple, Bahriye Vekâleti Dönemi'nde, 1925 yılının aralık ayında Yüzbaşı Abdülhalim Babacan başkanlığında oluşturulan komisyon tarafından, ikinci bir denizaltı satın alma görevi icra edilmiştir. Komisyon başkanı Abdülhalim Babacan'ın sınıfı, denizaltı değildir. Fakat; kurulan komisyondaki üyeler, denizaltıcı Kıdemli Yüzbaşı Hami Gemicioğlu ve diğer denizaltıcı subaylardan oluşmuştur. Bu komisyonun yapmış olduğu tetkikler sonucunda, İsveç'te yer alan Kokomos ile Hollanda'daki Feijenoord Şirketi'nin yapmış olduğu denizaltılar uygun bulunmuş ve bu yönde de rapor verilmiştir.¹⁷³

Bahriye Vekâleti, hükümet ile üçüncü heyetin vermiş olduğu sonuç neticesinde, Hollanda'nın Feijenoord Şirketi, uygun bulunmuş ve denizaltı gemilerinin

¹⁷² LDGAM, 1923-1925, s. I-50.

¹⁷³ Meclis tahkikat encümeninde Akgül Halim Bey'in ifadesi; "Bu arada Binbaşı Şükrü Okan başkanlığındaki heyet Avrupa'dan dönmüş ve Türk Bahriyesi için en iyi denizaltı tipinin İsveç'teki Kokomos ile Hollanda'daki Feijenoord Fabrikalarının yaptığı denizaltılar olduğunu rapor etmiştir. Böylece Bahriye Vekâleti Binbaşı Şükrü Okan başkanlığında üçüncü denizaltı seçme komisyonunu teşkil edip, son kararın verilmesine bu heyete bıraktı."

ısmarlanmasına¹⁷⁴ karar verildikten sonra, 24 Aralık 1925 tarihinde de gerekli olan mukavele imzalanmıştır.¹⁷⁵

Ayrıca bu dönemde, Kasımpaşa'da bulunan havuz ve tersane, Seyrisefain Dairesi (Deniz Ticaret Yolları)'ne devredilmiştir. Seyrisefain Dairesi tarafından, İstinye tersaneleri yetersiz bulunduğu için Kasımpaşa'da yer alan donanmaya ait olan tersane ve havuzlar, hükümet aracılığı ile donanmadan talep edilmiştir. Bu talebe istinaden Hükümet, 1 Temmuz 1927 tarihinde gemi onarımı ve bakımlarının Seyrisefain Dairesi tarafından yapılması için "gemi bakım ve tamiri hakkında" bir karar çıkarmış; fakat bu karar Seyrisefain Dairesi'ni tatmin etmemiştir. Böylelikle devir işlerini konuşmak amacıyla 27 Aralık 1927 tarihinde bir komisyon kurulmuş ve aynı gün bir protokol imzalanmıştır.

Bu komisyon tarafından imzalan protokolü kapsayan maddeler aşağıda verilmiştir;

1. Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün Gölcük'teki tamiri tamamlandıktan sonra, donanmaya ait olan Kasımpaşa Tersanesi'nde bulunan havuzlar, en kısa zamanda Seyrisefain Dairesi'ne devredilme işlemleri yapılacaktır.
2. Valide Kızağı Tersanesi, denizaltı gemisi inşa etmek amacıyla donanmaya ait olarak kalacaktır.
3. Kasımpaşa Tersanesi, Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün tamirinden sonra kademeli olarak Gölcük'e taşınacak ve donanma da istediği tezgâhları, bu tersaneden alabilecektir.
4. Seyrisefain Dairesi, Gölcük'e askeri bir tersane kurulması için Bahriye Vekâletine 3 milyon lira para yardımında bulunacaktır.
5. Seyrisefain Dairesi, kendi havuz ve tersanesinde yapılacak olan bakım ve onarımlarda, harp gemilerine öncelik sağlayacaktır.¹⁷⁶

Böylece, Sultan Abdülaziz Dönemi'nde kurulmuş olan askeri tersane, Gölcük'e taşınmıştır. Havuzlar da, karar ve protokol kapsamında en kısa sürede, Seyrisefain

¹⁷⁴ Hollanda'nın Feijenoord Şirketi'ne ısmarlanmış olan bu iki denizaltı gemisinin özellikleri; sathın üstünde 519 ton, sathın altında 674 ton, 1 tane 7,5 ilk top, 1 tane de 2 cm. lik top, 58,7 metre boy ve mukavim tekne 3,8 metredir. Kadrosu; 5 subay, 26 gedikli erbaş ve 13 mükellef erden meydana gelmiştir. Bu iki denizaltı gemisine, Kurtuluş Savaşı'nda ki iki İnönü Zaferi'ni temsil etmek üzere "Birinci İnönü" ve "İkinci İnönü" isimleri verilmiştir

¹⁷⁵ LDGAM, 1923-1925, s. I-50.

¹⁷⁶ A.g.e., s. I-50.

Dairesi'ne devredilmiştir. Fakat; başka bir tersane olmaması ve İstanbul tersanelerinde donanma gemilerindeki tamir-onarım hizmetlerinin yapılmasına devam edildiği için tersanenin tamamen teslim edilme süreci uzamış ve İstanbul Tersanesi ile 1931 yılında ilişik tamamen kesilmiştir.¹⁷⁷

Ayrıca tüm bu gelişmelerin dışında, 1926 yılının son aylarında donanma, Ege Bölgesi'nde Kara ve Hava Kuvvetlerinin katılım sağlaması ile ilk ortak yapılan tatbikatı da başarıyla sonuçlandırmıştır.¹⁷⁸

1927 yılında ise Yavuz Muharebe Kruvazörü, yeniden tamire alınmış ve Mecidiye ile Turgutreis Kruvazörleri de çalışır duruma getirilmiştir.

Büyük atılımlar gerçekleştirmiş olan Bahriye Vakaleti, 16 Ocak 1928 tarihinde lağvedilmiştir. Vekâletin üç yılda donanmaya sağlamış olduğu gelişme, dönemin olanaklarına göre fazla miktarda olmuştur. Bu dönem, iki adet muharebe ve torpido kruvazörü ile üç adet muhriple kurulmuş ve Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün de tamiri ile başlanmış ve bir denizaltı filosu teşkil edilerek çağdaş ve güçlü bir Türk Donanması kurulması yolunda çok büyük ilerlemeler katedilmiştir.¹⁷⁹

2.2. Deniz Müsteşarlığı Dönemi (1928-1949)

Bahriye Vekâleti Dönemi'nde, donanma ve donanmadaki personele verilen eğitimlerde, çok büyük ilerlemler sağlanmıştır.¹⁸⁰ Ayrıca bu vekâlet döneminde, Türk Silahlı Kuvvetlerini tekrardan, yalnızca tek bir Milli Müdafaa Vekâleti teşkilatı bünyesinde toplamak düşüncesi gündemde yer almıştır.¹⁸¹ Bu duruma istinaden de Türkiye Büyük Millet Meclisi, 16 Ocak 1928 tarihinde 1198 numara ile çıkarılan bir yasa ile aşağıda verilmiş olan kanun maddelerini kabul ederek, yayınlamıştır.

Madde 1- Bahriye Vekâleti teşkiline mütedair 29 Kanunuevvel 1340 tarihli kanun ilga edilmiş ve Bahriye Umuru Müdafai Milliye Vekâletine devr olunmuştur.

Madde 2- 1927 senei maliyesi Bahriye Vekâleti bütçesi senei maliye nihayetine kadar mer'idir.

¹⁷⁷ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-51.

¹⁷⁸ Ergün Demirel, "Cumhuriyetin 60. Yılında Türk Deniz Kuvvetleri", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Sayı: 523, s. 5.

¹⁷⁹ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 34.

¹⁸⁰ Türk Silahlı Kuvvetleri, a.g.e., s. 179.

¹⁸¹ İ. Kayabalı; C. Arslanoğlu, a.g.m., s. 549.

Madde 3- Bu kanun neşri tarihinden mukteberdir.

Madde 4- Bu kanunun ahkâmının icrasına İcra Vekilleri heyeti memurdur.”¹⁸²

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, yine aynı gün kabul etmiş olduğu 1199 numaralı (Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nde bazı kuruluşların icrası hakkında) yasa ile de Milli Müdafaa ve Bahriye Vekâletleri Müsteşarları ilga edilmiş ve Milli Müdafaa Vekâleti'nde de mevcut bulunan Kara, Deniz ve Hava Müsteşarlıkları ile ilgili olarak Fen ve Sanat Umum Müdürlüğü adı altında, teknik bir umum müdürlük teşkil edilmiştir. Bu kanun ile Bahriye Vekâleti lağv edilmiş olsa da donanmaya bir takım özgürlükler verilmiştir. Daha sonra bu kanuna istinaden, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 27 Nisan 1929 tarihinde 1428 numaralı kanun ile Milli Müdafaa Vekâleti'nin de Kara, Deniz ve Hava Müsteşarlıklarının da üst makamında ayrıca mevcut olacak bir Milli Müdafaa Vekâleti Müsteşarlığı teşkil etmiştir.¹⁸³

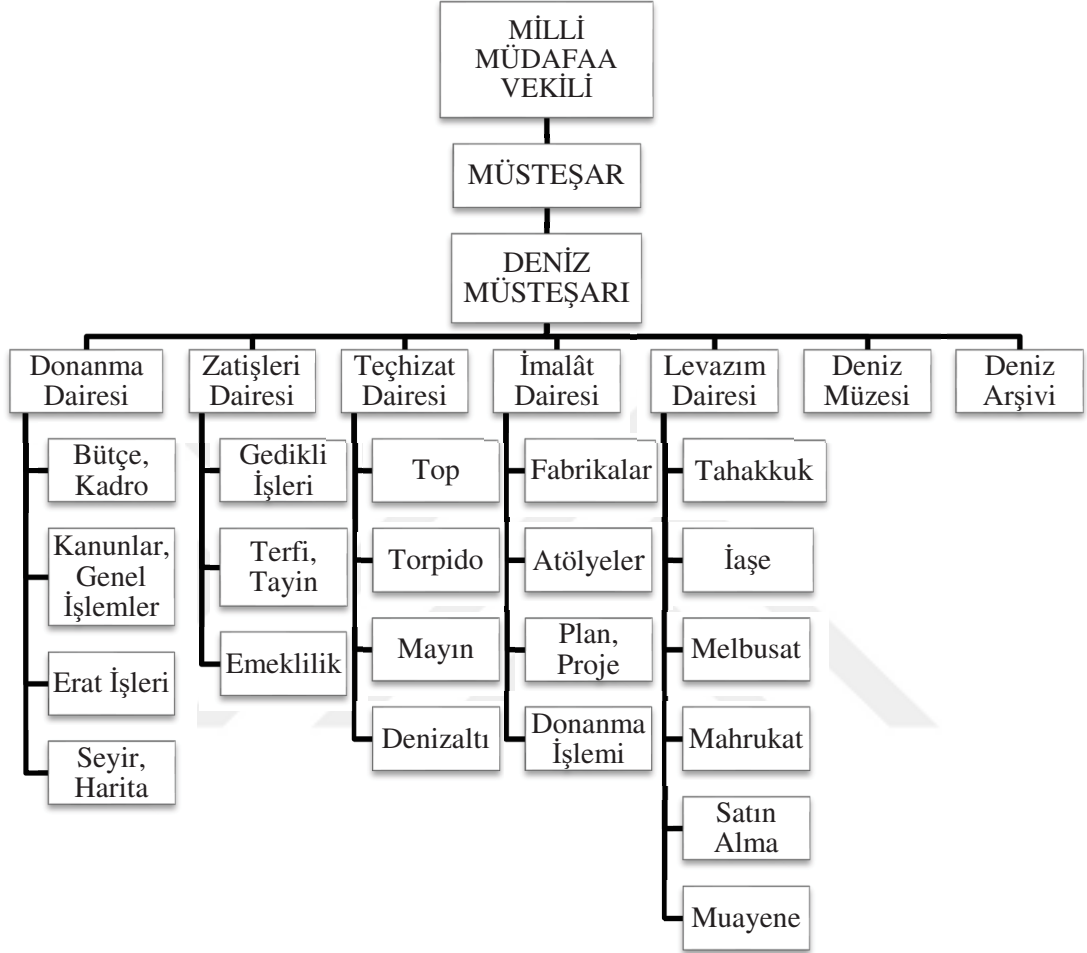
2.2.1. Deniz Müsteşarlığı'nın Kuruluş ve Merkez Teşkilatı

Deniz Müsteşarlığı, Milli Müdafaa Vekâleti Müsteşarlığı'nın başlısı olarak, onun emri altında bulunan bir makam olarak teşkil edilmiştir. Müsteşarlık, kurulduğu ilk aylarda direkt vekile bağlı olarak teşkil edilmişken bir yıl içinde tekrardan bir müsteşarlık olarak kuruluşunu tamamlamış ve bu makama bağlı olarak da görevini icra etmeye başlamıştır.

Deniz Müsteşarlığı'nın teşkilleri, Ankara'da Milli Müdafaa Vekâleti'nin bulunduğu binanın içinde yer alan alanda, yeni yapımı tamamlanmış olan dairelere yerleştirilmiştir. Bu makama da, donanmada en kıdemli deniz personeli olarak görev yapan, Güverte Albay Mehmet Ali Dalay tayin edilmiştir.

¹⁸² LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-51.

¹⁸³ A.g.e., s. I-52.

Tablo: 2.2. Deniz Müsteşarlığı'nın Kuruluşu¹⁸⁴

Ayrıca Sıhhiye Dairesi'nde; Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nda teşkil edilmiş olan Sıhhiye Dairesi'ne, Tarih Şubesi de Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisliği Harp Tarihi Dairesi Reisliği bağlı olarak, kuruluşunu tamamlamıştır. Bunların dışında Deniz Müsteşarlığı'nda bulunan hukuk hizmetlerini de vekâleten, Hukuk Müşavirliği ifa etmiştir.

Deniz Müsteşarlığı teşkilinde, belli süreçler içerisinde, dönem dönem değişiklik yapılmıştır. Müsteşarlık, teşkilatı itibariyle Fen ve Sanat Umum Müdürlüğü, Askerlik Adliyesi'nin kuruluş teşkilinde bulunan subay öğretmen sınıfı, muamele memuru sınıfı

¹⁸⁴ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-53.

gibi bir takım kuruluşlardaki yapılarda değişiklikler icra edilmiştir. Teşkilat yapılarında yapılmış olan değişiklikler de olduğu gibi donanma birliklerinin isimleri de, Kara Kuvvetlerine uygun olacak şekilde değiştirilmiştir.

Donanma, idari ve lojistik yönden, Milli Müdafaa Vekâleti'nin bağlısı olarak görev yaparken, harekât ve eğitim-öğretim yönünden de Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanarak görevini icra etmiştir. Ayrıca, Deniz Askeri Nakliye Komiserliği de Müsteşarlığa bağlı bir makam olarak kurulmuştur. Bu teşkilatın görev ve sorumlulukları, deniz ulaştırması ve yapılacak olan bu ulaştırmanın kontrolü ve denetimi, gemi teçhizat ve yönetimini sağlamak olmuştur. Aynı yıl içinde, Denizaltı Gemileri Komutanlığı teşkil edilerek, tüm sualtı işletmeleri ile denizaltılar bu komutanlığa bağlanarak, görevlerini yerine getirmiştir.¹⁸⁵

Denizaltı Gemileri Komutanlığı'nın İdari Talimatnamesi aşağıda belirtilmiştir;

- 1- Bu Komutanlığın karargâhı tersane dâhilinde cami altı mevkiindeki binadır.
- 2- Dz. Altı gemileri kurslarıyla bunlara mütallik müessiani ve Deniz altı sefainiyle Raşit sefinesi, Dalgıç grubu tahti emrinde olup, vazaifi umumiyesi ayrı bir talimname ile tayin edilmiştir.
- 3- Tahti emrindeki mebani ve kurslara ait telefon, elektrik, su sarfiyatının ve kadrosundaki zabitan, efrat, müstahdemin maaşatıyla tavmiye ve dâhili harcırahı ve emrindeki sefain manşatının tediyatının Amiri itadır.¹⁸⁶

Karadeniz Bahriye Komutanlığı, Ekim 1929 tarihinde kapatılmıştır. Deniz Müsteşarlığı Dönemi'nde, Genelkurmay Başkanlığı emri altında bulunmuş olan donanma kuruluşunda, "Donanma Komutanlığı, Marmara Üs'sü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Mevki Komutanlığı, İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı ve İzmir Deniz Komutanlığı" adları altında, dört komutanlık teşkil edilmiştir.¹⁸⁷

Bahriye Erkân-ı Harp Mektebi açılmıştır. Fen ve San'at Umum Müdürlüğü, Baş Müsteşarlığa bağlı olarak, bir makamda görevini icra etmiş ve donanmanın silah ve

¹⁸⁵ Ergün Demirel, a.g.m., s. 5.

¹⁸⁶ Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü, *Deniz Teşkilat ve Talimatnamesi 1929 (Deniz Müsteşarlığı Teşkilatnamesi) Dosyası*, Bölüm: Deniz Müsteşarlığı, Eski Dosya No: MBN 1222-D, 1929, s. 2.

¹⁸⁷ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 40.

cephane ile ilgili hizmet işleri de, teknik olarak bu müdürlüğe bağlanmıştır. Yeni alınan gemilerin teslimatı, silah arızaları ile ilgili işlemler de Deniz Müsteşarlığı'na ait olan şubelerde değil, Umum Müdürlüğü'nde yapılmıştır. Müdürlüğe, yalnızca donanmadan bir üye¹⁸⁸ tayin edilmiştir.

Deniz Müsteşarlığı'nda teşkil edilmiş bu teşkilata uygun olarak, 7 Eylül 1930 tarihinde Gölcük Bölgesi'nde, bir Mayın ve Torpido Müfettişliği kuruluşu teşekkül edilmiştir. Mayın ve Torpido Müfettişliği, Fen ve San'at Umum Müdürlüğü'nün bağlısı olarak görevini icra etmiştir.¹⁸⁹

Mayın ve Torpido Müfettişliği'nin İdari Talimatnamesi aşağıda belirtilmiştir;

- 1- Bu teşekkülün karargâhı İzmitte'ki Dairei mahsusadır.
- 2- Ana Mayın Grubu, Torpil Arama ve Tarama Grubu, Mayın depo gemileri ve ayrıca kendine tevdi edilecek vasait ve merakip tahti emrinde olup, vazai umumiyesi ayrı bir talimatname ile gösterilmiştir.
- 3- Mayın ve Torpido talim ve rumeliyatıyla kurslarına mütealilik taamiye ve dâhili harcıraha ait bordrolar Müfettişlik kâtibi tarafından tanzim edilerek, Marmara Üs'sü Bahri Kumandanlığı'nca tediye edilir.
- 4- Üs'sü Bahri Kumandanlığı, Donanma Kumandanlığı, Dz. Mektepler ve Kursları Umum Müdürlüğü, Dz. Altı Gemileri Kumandanlığı, Mayın ve Torpido Müfettişliği hususati harbiyede ve talim ve terbiye işlerinde Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği ile idari işlerde, Milli Müdafaa Vekâleti'yle muhabere ederler. Ancak; hüküm ve kararı veya bir emri mutazammen olmayup iş'ar, istiş'ar, istizah ve istifsar mahiyetinde olan hususatta Vekâletin devair ve şuahatı aidesi ile muharebe edebilirler.¹⁹⁰

Müsteşarlık bünyesi altında teşkil edilmiş olan Askerlik Adliyesi kuruluşu ise 22 Mayıs 1930 tarihli ve 1631 sayılı "askeri muhakeme usulü kanunu " ile kurulmuştur. Askeri muhakeme usulü kanununa göre, gerek Kara Kuvvetlerinde, gerekse donanmada

¹⁸⁸ Tarihçede verilmiş olan dipnota; Binbaşı Ertuğrul adlı subayın ilk üye olduğu yazılmıştır.

¹⁸⁹ Tarihçede verilmiş olan dipnota; ilk Müfettişin Binbaşı Hulusi Gökdalay adında bir deniz subayının olduğu not edilmiştir.

¹⁹⁰ Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü, *Deniz Teşkilat ve Talimatnamesi 1929 (Deniz Müsteşarlığı Teşkilatnamesi)* Dosyası, Bölüm: Deniz Müsteşarlığı, Eski Dosya No: MBN 1222-1929, s. 2.

belli bir düzen içerisinde alay, tümen, kolordu ve ordu mahkemeleri kurulmuş ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisliği'nden de ayrı olan askeri mahkemeler, hukuk yönünden¹⁹¹ askeri temyize bağlı olarak vazifelerini yerine getirmiştir.¹⁹²

Ayrıca 1934'te yürürlükte yer almış olan 2590 sayılı yasaya göre kanunlar; Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri arasında vazife olarak birlikteliği sağlamak amacıyla, “Ordu Dâhili Hizmet Kanunu” ile “Donanma Dâhili Hizmet Kanunu” (İç Hizmet Kanunu) isimleri altında nitelendirilmiştir. Yapılmış olan bu düzenlemeye göre;

- 1- Deniz subaylarıyla kara subaylarının terfi sistemleri birleştirilerek deniz ordusunada kıta mecburiyeti koyuyordu.
- 2- Deniz Kuvvetlerindeki ananevi subay rütbe isimleri kaldırıldı.
- 3- Gemiler, kıta olarak kara birliklerine benzetildi.¹⁹³

Müsteşarlık Dönemi'ne kadar, donanmada kullanılmış olan subay rütbe isimleri, Kara ve Hava Kuvvetlerinde mevcut olan rütbe isimlerinden farklı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanılan rütbelere; kullanılacak olan geminin türüne göre nitelendirilmiştir. Korvet gemisinde komuta görevinde bulunan ya da bulunmuş olan bir subaya “Korvet Kaptanı” denilirken, fırkateynde komuta görevinde bulunan ya da bulunmuş olana bir subaya “Fırkateyn Kaptanı” denilmiş ve kalyonlarda komuta görevinde bulunanlara da “Kalyon Kaptanı” rütbe ismi verilmiştir.

Müsteşarlık Dönemi'nden önce kullanılmış olan rütbe isimleri değiştirilmiş ve yeni düzenleme ile aşağıdaki rütbe isimleri kullanılmaya başlanmıştır;

- a- Mülazım-1 Sani; Teğmen
- b- Mülazım-1 Evvel; Üsteğmen
- c- Sağ Kolağası; Ön Yzb.
- d- Sol Kolağası; Kd. Yzb.

¹⁹¹ Görülen davalar bakımından ayrı olması anlamında kullanılmıştır.

¹⁹² Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü, *Deniz Teşkilat ve Talimatnamesi 1929 (Deniz Müsteşarlığı Teşkilatnamesi) Dosyası*, Bölüm: Deniz Müsteşarlığı, Eski Dosya No: MBN 1222-D, 1929, ss. 2-10; daha ayrıntılı bilgi için bkz. LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-52.

¹⁹³ Türk Silahlı Kuvvetleri, a.g.e., s. 179.

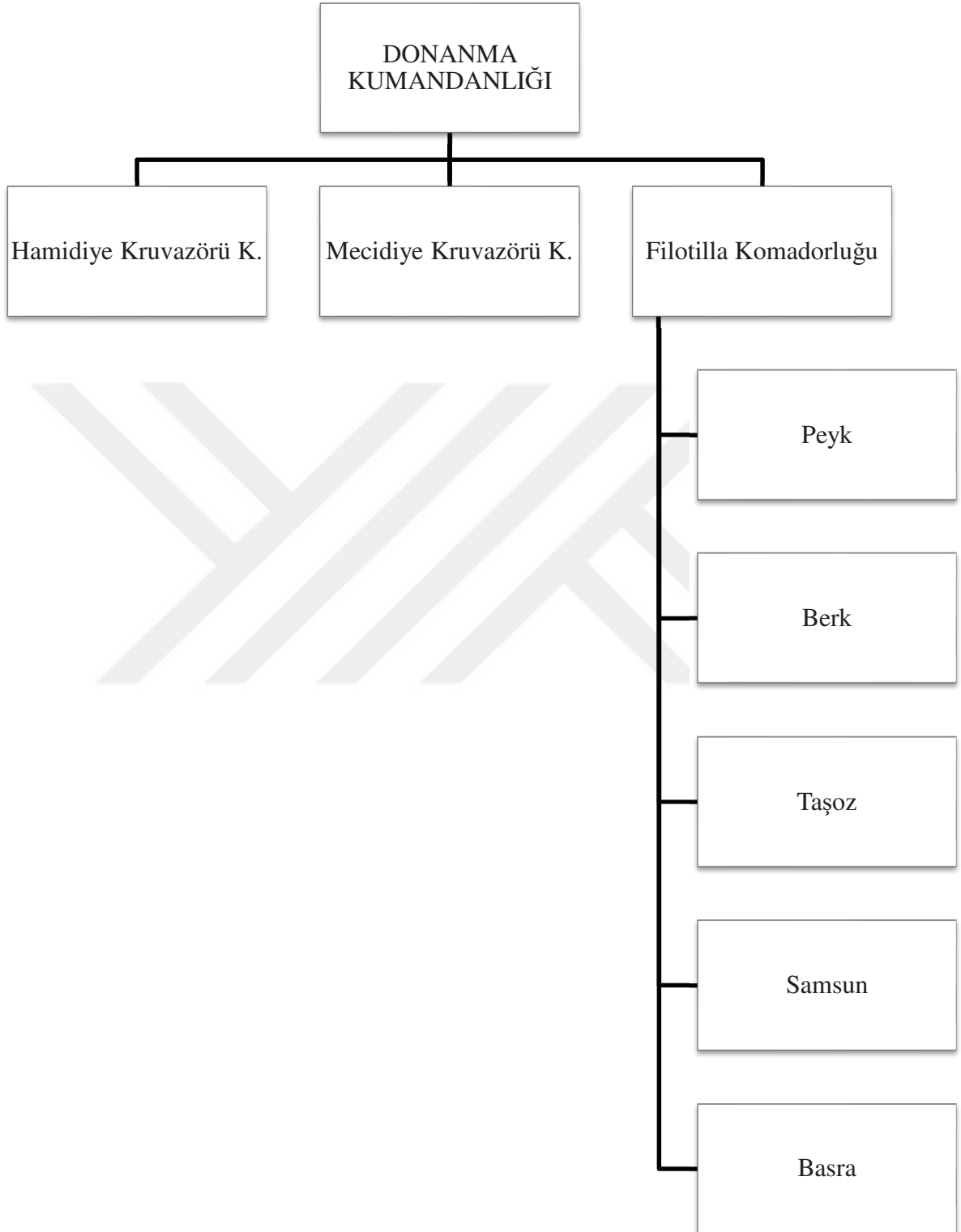
- e- Korvet Kaptanı; Binbaşı
- f- Fırkateyn Kaptanı; Yarbay
- g- Kalyon Kaptanı; Albay
- h- Liva Amiral; Tuğamiral (1935 yılından öncekiler Tümamiral)
- i- Ferik Amiral; Koramiral
- j- Birinci Ferik Amiral; Oramiral
- k- Müşir Amiral; Büyük Amiral.¹⁹⁴

2.2.2. Deniz Müsteşarlığı Dönemi'nde Donanmanın Kuruluşu

Donanma, Bahriye Vekâleti Dönemi'ndeki teşkiliyle Müsteşarlık Dönemi'ne başlamıştır. Bu makama, hem Yavuz Muharebe Kruvazörü'nün Komutanlığı'na hem de donanma komutan vekilliğine, Yarbay Fahri Engin tayin edilmiştir. Yavuz'un, havuzdan indirilmesine müteakip, seyir hizmetlerinde faal olarak bulunacağı için tek bir komutanın hem Yavuz Muharebe Kruvazörü'nü hem de donanmaya komuta edemeyeceği düşüncesinde olunması sebebiyle, donanmaya başka bir komutan vekili (Yarbay Şükrü Okan) tayin edilmiştir.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 40.

¹⁹⁵ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-54. Yarbay Fahri Engin, sadece Yavuz'un komutanı olarak görevlendirilmiştir. (Mart 1930)

Tablo: 2.3. Deniz Müsteşarlığı Dönemi'nde Donanmanın Kuruluşu¹⁹⁶

¹⁹⁶ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-54.

Deniz Müsteşarlığı Dönemi'nde donanmaya ait olan merkez teşkilatı, Donanma Komutanlığı teşekkülünü, donanmanın en iyi eğitim-öğretim ve harekât branşlarında da en deneyimli teşkilat yapısı durumuna getirilmesini sağlamıştır. Ayrıca donanma, Bahriye Vekâleti Dönemi'nde kullanmış olduğu teşkilat yapısında herhangi bir değişiklik yapmadan Deniz Müsteşarlığı Dönemi'ne devam etmiştir. Müsteşarlık Dönemi'nde donanma teşkilatının ana gücünü; “Turgutreis Zırhlısı, Hamidiye ve Mecidiye Muharebe Kruvazörleri, Peyk-i Şevket, Berk-i Satvet Torpido Kruvazörleri ile Samsun, Basra ve Taşoz Muhripleri” oluşturmuştur.¹⁹⁷

Müsteşarlık Dönemi'nde Turgutreis Zırhlısı'nın bir kısmı, Deniz Gedikli Erbaş Orta Okulu'na,¹⁹⁸ diğer bir kısmı ise Donanma Komutanlığı'nın karargâhı olarak tanzim edilmiştir. Yavuz Muharebe Kruvazörü de, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisliği'ne bağlı olarak görevini icra eden müstakil bir gemi olarak teşkillenmiştir.¹⁹⁹

Bahriye Mektebi 1928 yılında, Deniz Lisesi ve Deniz Harp Okulu olarak iki bölüme ayrılmış ve eğitimine bu sistemde devam etmiştir. Deniz Lisesi, İstanbul Heybeliada'da teşkiline devam ederken, Harp Okulu ise İstanbul Kasımpaşa'da Kuzey Deniz Saha Komutanlığı'na bağlı bulunan Bahriye Nezareti binasına nakil olmuş ve burada iki yıl eğitim dönemi geçirdikten sonra tekrar Heybeliada'ya taşınmıştır.²⁰⁰

Ayrıca yine bu dönemde, Marmara Üs'sü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Mevki Komutanlığı, İzmit'te bulunan Fransız okulunu almış ve karargâh binası olarak kullanmaya başlamıştır. Böylece, İzmit Tersane kapısında bulunan, eski Marmara Üs'sü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Mevki Komutanlığı binası da, İzmit Deniz Komutanlığı karargâhı olarak bu binada teşkilini sağlamıştır. Müstahkem Mevki Komutanlığı ise Darıca'da teşekkül edilmiştir.²⁰¹

İstanbul Deniz Komutanlığı, İstanbul Kasımpaşa'da bulunan, daha önce Divanhane binası olarak teşkil edilen bir karargâhta vazifesini icra etmiştir. İstanbul Deniz Komutanlığı emri altında olan deniz araçları, yalnızca donanmada bulunan gemiler ve mevkileri, idare etmede kullanılacak küçük taşıma araçlarından meydana gelmiştir.²⁰²

¹⁹⁷ Türk Silahlı Kuvvetler, a.g.e., s. 180.

¹⁹⁸ Daha sonraki yıllarda bu okul Astsubay Hazırlama Okulu olarak görevini icra edecektir.

¹⁹⁹ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-54.

²⁰⁰ Figen Atabey (Haz.), a.g.e., s. 27.

²⁰¹ Türk Silahlı Kuvvetler, a.g.e., s. 180.

²⁰² Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 44.

İzmir Deniz Komutanlığı'nın vazifesi ise İzmir Müstahkem Komutanlığı'nın emri altında Körfez'in deniz müdafaasını yapmak olmuştur. Böylece, İzmir Deniz Komutanlığı'nın emri altına, İntibah Mayın Gemisi'nin tahsisi yapılmıştır. Ayrıca mayın ile ilgili hizmetlerin gelişmiş bir teknikle yapılması için donanma, İzmir'in Karşıyaka mevkiinde bulunan bir yer satın almış ve öncelikli olarak bu satın alınan araziye mayın tesisleri teşkil etmiş ve daha sonra İzmir Deniz Komutanlığı karargâhı da bu mevkiye taşınmıştır.²⁰³

Tüm yapılmış olan bu idari düzenlemelerin dışında, 2 Eylül 1928 tarihinde Pazar günü, ilk defa Türk Donanması manevra icra etmiştir. 1 Eylül 1928 tarihinde Cumartesi günü, Atatürk saat 03.30' da Ertuğrul Yatı ile beraber Marmara gezisine çıkmak üzere Dolmabahçe'den ayrılmıştır. Ertuğrul Yatı, Tekirdağ Bölgesi'ndeyken ajanslar tarafından gelen habere göre Yunan Donanması, Çanakkale Boğazı'nda bir manevra gerçekleştirmiştir. Türkiye ve Yunanistan arasında hukuki konularda anlaşmazlıkların artması gibi siyasi bir amaç teşkil eden bu manevraya karşı olarak Türk Donanması, Atatürk'ün vermiş olduğu emirle, hemen karşı bir manevra icra etmiştir.²⁰⁴

Bu dönemde Türk Donanması, yeni bir tatbikattan geri döndüğü için gemiler dağınık bir durumda bulunmaktadır. Yine de bu durumda olmalarına rağmen gemiler, 2 Eylül 1928 tarihinde sabah, Bolayır'a gelmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün vermiş olduğu harekât emrine göre; ilk olarak Gelibolu Yarımadası'nda, daha sonra Çanakkale Boğazı'nda yapılmış olan planlar doğrultusunda icra edilen bu iki manevra da Türk Donanması tarafından, mükemmel bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Beş gün boyunca devan eden manevranın son gününde Atatürk, donanma mürettebatının bu kısa vadede icra ettiği manevrada göstermiş olduğu başarıyı, takdir etmiştir. Bu dönemden itibaren, ülke imkânlarının sınırları içerisinde, Türk Donanması'nın çağdaştırılmasına ve ilerlemesine büyük ölçüde önem verilmiştir.²⁰⁵

Ayrıca 1929 senesinde İtalya Devleti ile ilişkilerin dostane olarak devam etmesi, yeni yaptırılmak istenen gemiler için büyük bir fırsatı ortaya çıkarmıştır. Türk Donanması'nı kuvvetlendirmek amacıyla, parasını on yıl içinde planlı bir şekilde ödemek şartıyla İtalya Devleti'ne; "Adatepe, Kocatepe, Tınaztepe ve Zafer adları verilmiş

²⁰³ Türk Silahlı Kuvvetler, a.g.e., s. 180; ayrıca bkz. Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 44.

²⁰⁴ Raşit Metel, 1966, a.g.e., ss. 121-122.

²⁰⁵ Nejat Gülen, a.g.e., s. 379.

olan dört adet muhrip, Dumlupınar ile Sakarya adları verilen iki adet denizaltı ve Martı, Denizkuşu ile Doğan adları verilen üç adet hücumbot” siparişi verilmiştir.²⁰⁶

Tüm gerçekleşmiş olan bu gelişmelerin dışında; 1930’da Haliç’te yer alan bütün tesis ve tezgâhlar, Gölcük Bölgesi’ne nakil edilmiştir. Havuz ve barakalardan oluşmuş olan atölyeler, Gölcük Tersanesi’nin en önemli parçaları arasında yer almıştır. Bu sebeple İstanbul Tersanesi, Ağustos 1930 tarihinden sonra Gölcük’te çalışmaya başlamıştır. Fabrikaların kurulduğu ve aktif olarak çalışmaya başlamış olduğu 4 Ağustos 1930 tarihinden itibaren modern ve yenilikçi Türk Donanması’nın temelleri Gölcük’te, atılmıştır.²⁰⁷

Türk Donanması’na kurmay subay yetiştirmek amacıyla 2 Kasım 1930 tarihinde modern eğitim-öğretim veren Deniz Harp Akademisi, İstanbul Yıldız Sarayı’nda bulunan binada üç yıl süreyle eğitim ve öğretime devam etmiştir.

1931 senesinde Taşoz, Samsun, Basra tipi küçük muhripler; hız ve teçhizat açısından hâlihazırda herhangi bir savaş görevi icra edecek yapıda olmadıkları için kadro dışı bırakılmıştır. İtalya Devleti’ne, 1929 yılında sipariş verilmiş olan dört muhrip, iki denizaltı ile üç hücumbot Türk Donanması’na katılmış ve Yavuz Muharebe Kruvazörü’nün de reorganizasyon çalışmaları sonuca ulaşmıştır.

Böylece, Yavuz Muharebe Kruvazörü’nün modernleşmesinin tamamlanması ve İtalya ile Hollanda’dan da yeni savaş gemilerinin alınmasından sonra donanmada, Kumandanlık teşkili kaldırılmıştır. Donanma, 24 Kasım 1931 tarihinden itibaren "Harp Filosu Kumandanlığı" adı altında nitelendirilmeye başlanmıştır. Harp Filosu Kumandanlığı da, eski Donanma Kumandanlığı’nda olduğu gibi kolordu komutanının yetkisi altında olmuştur.²⁰⁸ Bu tarihten itibaren Kumandanlık adı, Komutanlık adı altında teşkil edilmeye başlamıştır. Bu yapılmış olan teşkile göre, Harp Filosu Komutanlığı’nın teşkilatı aşağıdaki şekilde kuruluşunu tamamlamıştır.

- 1- Harp Filosu Komutanlığı; Yavuz Muharebe Kruvazörü,
- 2- Filotilla Komodorluğu; Zafer, Tınaztepe, Kocatepe ve Adatepe Zırhlıları ile Doğan, Martı ve Denizkuşu Hücumbotları,

²⁰⁶ Nejat Gülen, a.g.e., s. 380.

²⁰⁷ A.g.e., s. 380.

²⁰⁸ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., I-54.

3- İhtiyat Filosu Komutanlığı; Hamidiye ve Mecidiye Kruvazörleri ile Peyk-i Şevket ve Berk-i Satvet Torpido Kruvazörleri.²⁰⁹

“Birinci İnönü, İkinci İnönü, Dumlupınar ve Sakarya Denizaltı Gemilerinden”²¹⁰ mürekkep denizaltı gemileri, ayrı bir birlik olarak kurulmuştur. Böylece, Yarbay Şükrü Okan²¹¹ hem Donanma Kumandanlığı’na vekâlet ederken, hem de denizaltı gemilerinde komutan olarak görev yapmıştır. Yarbay Şükrü Okan, donanmada yalnızca zati bulunurken, denizaltı gemilerinin yönetiminde de Güverte Mütahassısı Binbaşı İbrahim Rıza'ya, tüm yetkiyi vererek çalıştırmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; kurulacak olan yeni ana Üs’sün, Gölcük’te 1933 yılında teşkil edilmesini kabul ettikten sonra, kuruluş işlemlerini hemen başlatmıştır. Yine aynı dönem içinde, Gölcük Tersanesi’nde ilk inşası tamamlanan gemilerden olan, TCG Gölcük Akaryakıt Gemisi’nin kızağa konulma işleminin yapılmasının ardından, 1934 yılında da geminin denize indirilme işlemleri tamamlanmıştır.²¹² Böylece; Cumhuriyet Dönemi Donanması, gemi inşasında ilk adımı atmıştır.

Eylül 1933 tarihinde, Yavuz Muharebe Kruvazörü ile Tınaztepe ve Zafer Muhripleri, Varna’da gemileri demirlemelerinin ardından Başbakan İsmet İnönü, Bulgaristan Hükümeti’ne resmi ziyaret görevinde bulunmuş ve daha sonra İstanbul’a avdet etmiştir. Bu durum, Türkiye’nin dış ülkelerle olan siyasi ilişkilerinde olumlu sonuçlar doğurduğu gibi Balkanlar’da mevcut olan Türkiye hakkındaki sert ve keskin fikirler, az da olsa değişmiştir.

1935 senesinde, bahriyedeki mevcut mayın gücünün yetersiz olması sebebiyle; Hızır Reis, İsa Reis ve Kemal Reis Gambotlarının kuruluş yapılarında bir takım değişiklikler yapılmış ve bu gambotların onarım hizmet işlemlerinin yapılmasının ardından da gambotların, mayın arama-tarama gemisi olarak kullanılmasının kararı alınmıştır. 30 Eylül 1935’te; Hızır Reis, İsa Reis ve Kemal Reis Gambotları ile teşkil edilmiş bir Mayın Arama-Tarama Filotillası kurulmuştur. Yine bu dönemde, Donanma Komutanlığı kaldırılmış ve yerine Harp Filosu Komutanlığı, adı altında bir komutanlık teşkil edilmiştir. Bu durumun, bahriyelileri çok üzümüş olması ve Donanma Komutanlığı’na duyulan ihtiyacın artması sebebiyle de 30 Eylül 1935 tarihinde Donanma Komutanlığı

²⁰⁹ LDGAM, 1923-1935, a.g.e., s. 50.

²¹⁰ A.g.e., s. 50.

²¹¹ Yarbay Şükrü Okan, Hamidiye ve Mecidiye Kruvazörlerinde bulunmuştur.

²¹² Ergün Demirel, a.g.m., s.6.

tekrardan kurulmuştur. Harp Filosu Komutanlığı ise tümen yetki ve görevlerini, Donanma Komutanlığı'nın bağlısı olarak icra etmeye başlamıştır.

Donanma Komutanlığı; “Harp Filosu, İhtiyat Filosu ve Mayın Arama-Tarama Filotillası”²¹³ adları altında oluşmuş olan üç birlikten teşkil edilmiştir. Donanma Komutanlığı'nın teşkilat yapısında, Denizaltı Gemileri Komutanlığı yine yer almamıştır. 1935 yılında yaşanmış olan bir başka olay ise, Donanma Komutanlığı karargâhının, Yavuz Muharebe Kruvazörü'nden alınarak, Gölcük Bölgesi'ne taşınması işlemi olmuştur. Böylece; Donanma Komutanlığı karargâhı, bu dönemden itibaren karada konuşlanmış olan bir komutanlık durumunda bulunmuştur.

Denizaltıcılıktaki en önemli gelişmeler, 1935 yılında vuku bulmuştur. Denizaltı Gemileri Komutanlığı, 1935 senesinde Denizaltı Filotilla Komodorluğu adı altında Donanma Komutanlığı'na bağlı olarak görevini icra etmiştir. Almanya'dan “Gür” adı verilmiş olan denizaltı gemisi getirildikten sonra, Türk Donanması'ndaki denizaltı sayısı beşe çıkmıştır. Yine aynı yıl içinde, Almanya ve Türkiye arasında denizaltıcılığın daha da geliştirilmesi konusunda, bir anlaşma sağlanmış ve bu duruma istinaden de Almanya bu dönemden sonra kendisine ait olan denizaltı personelinin, eğitim ve öğretim uygulamalarını Türk Denizaltı Filosu'nda icra etmeye başlamıştır. Türk Donanması, 1933 yılında, Malta ve Atina Limanlarına ziyaret gerçekleştirmiştir. Marmara Gemisi ise Seyrisefain İdaresi'nden satın alınmış ve Türk Donanması, Denizaltı Filotillası'nda ana gemi olarak vazifesini yapmak üzere katılmıştır.²¹⁴

20 Temmuz 1936 tarihinde imzalanmış olan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni takip eden günlerde ise Karadeniz ile Çanakkale Boğazı birbirlerinden ayrı olarak iki Müstahkem Mevki Komutanlığı durumunda kurulmuş ve bu komutanlıklar, İstanbul'da mevcut olan Birinci Ordu Komutanlığı'na bağlı olarak görevini ifa etmiştir. Ayrıca bu Müstahkem Mevki Komutanlıklarının emri altında görev yapacak Karadeniz Boğazı Deniz Komutanlığı ile Çanakkale Boğazı Deniz Komutanlığı isimleri verilmiş olan iki tane yeni deniz komutanlığı kurulmuştur. Kuruluşunu yeni tamamlamış olan bu komutanlıkların başlıca görevi ise, Çanakkale ve Karadeniz Boğazı'nın pasif deniz savunmasını yaparak, gözetimini sağlamak olmuştur.²¹⁵

²¹³ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 63.

²¹⁴ LDGAM, 1923-1935, a.g.e., s. 63.

²¹⁵ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 72.

Denizaltı Filotillası Komodorluğu teşkili, 20 Ağustos 1936 tarihinde kaldırılmış ve yerine Denizaltı Filosu Komutanlığı kurulmuştur. Erkin (1) Gemisi²¹⁶, 27 Temmuz 1936 ile 25 Kasım 1960 tarihleri arasında Denizaltı Filosusu'nda, Denizaltı Ana Gemisi olarak ihdas edilmiştir.²¹⁷ Almanya'da, Türk Donaması için 1937 yılında yapım işlemine başlanılan Atlay ile Yıldıray Denizaltı Gemilerinin imla istasyonu, yatakları ve atölyesi Haliçte yer alan Taşkızak Tersanesi'nde kızağa konulması sağlanmıştır.²¹⁸ Diğer bir gelişme ise, 14 Eylül 1937 tarihinde Akdeniz'de meydana gelen korsanlık olaylarına engel olmak, denizlerde kontrollü ve güvenli bir seyahat yapabilmek ve kimlikleri bilinmeyen denizaltı gemileriyle mücadele edebilmek amacıyla İsviçre'nin Nyon kentinde, dokuz Akdeniz ülkesinin temsilcilerinin katılmış olduğu konferansta, Nyon Antlaşması imzalanmış ve komisyonun başına da Türk Donanması'nda vazifesini ifa eden bir deniz subayı getirilmiştir.

19 Kasım 1938 tarihinde donanmaya ait olan gemiler, Atatürk'ün cenaze töreninin korteje altıncı sırada bando önde olacak şekilde deniz taburuyla iştirak etmiştir. Ulu Önder Atatürk'ün aziz naaşı, 19 Kasım günü Yavuz Muharebe Kruvazörü tarafından "Hamidiye Kruvazörü, Zafer ve Tınaztepe Muhripleri"²¹⁹ ile beraber yabancı görevli donanma gemileri refakatinde, İstanbul'dan İzmit'e taşınmıştır. Naaş, trenle 20.32'10'da Ankara'ya gönderilmek üzere hareket etmiştir. Ankara'da, 21 Kasım 1938 tarihinde yapılan törenle de deniz bandosu ve kıtası kortejde altıncı sıradaki yerini almış ve Türk Donanması Atatürk'e karşı olan son görevini, icra etmiştir.²²⁰

2.2.3. İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Deniz Kuvvetleri ve Donanmanın Mevcud Durumu

İkinci Dünya Savaşı Dönemi'nde Türk Donanması, kısa sürede beklenmedik bir şekilde hızla ilerleme kaydederek gelişmiş ve kendisini modernize ederek, güçlü bir donanma konumuna gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ilan edildiği Eylül 1939 tarihindeki dönemde Türkiye Cumhuriyeti, "Yurtta sulh, Cihanda Sulh" prensibi doğrultusunda,

²¹⁶ Erkin (1) Gemisi, Almanya'da "Trier" adını taşıyan bir yolcu gemisi olarak görev yapmıştır. Geminin satın alma işleminden sonra gemiye, "Erkin" adı Mustafa Kemal Atatürk tarafından verilmiştir. Erkin (1) Gemisi, hizmet dışına çıkarıldıktan sonra ifa etmiş olduğu vazifesinin anısına; gemiye ait olan subay salonu, alabanda kaplamaları ile aksesuarları Denizaltı FiloKomutanının makamında kullanılmıştır.

²¹⁷ Piri Reis Araştırma Merkezi, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Adları Süre Gelen Gemiler*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2010, s. 128.

²¹⁸ Saim Besbelli, "Cumhuriyet Deniz Kuvvetlerinde 50 Yılda Önemli Gelişmeler Oldu", Türk Donanma Vakfı Dergisi, Sayı: 73, 1973, s. 12.

²¹⁹ Afif Büyüktuğrul, 1969, a.g.e., s. 234.

²²⁰ Raşit Metel, 1966, a.g.e., ss. 285-293.

tarafsızlığını göstermiş ve İkinci Dünya Savaşı'nın dışında kalmış olan bazı sayılı devletlerden biri olmuştur. Türkiye'nin içinde bulunmuş olduğu konum itibariyle coğrafi ve stratejik olarak önemli bir noktada olması ve donanmaya, savaş döneminde çok ağır vazife ve sorumlulukların yüklenilmesi, ülkenin kısıtlı sanayisi ve dış ikmalinin yapılamaması gibi sebeplerden dolayı Türk Donanması, kendisini revize ve idame etmekte ciddi derecede zorluklar yaşamış ve bunlarla savaşmıştır. Tüm bu yaşanmış olan zorluklara rağmen, yine de Türk Deniz Kuvvetlerini modernize etmek hedefi doğrultusunda birçok adım atılmıştır. İkinci Dünya Savaşı boyunca teçhizat, ulaşım ve akaryakıtta yaşanmış olan tüm sıkıntılara bakıldığında; savaşın Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nı kötü yönde etkilemiş olduğu sonucuna varılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile beraber Türk Donanması'ndaki seferberlik durumu doğrultusunda, harekete geçilmiştir. Kuvvetteki mevcut eğitim ve öğretim çalışmalarının aksamadan devam edebilmesi maksadıyla donanma, Gölcük'ten Erdek'e gönderilmiş ve ekim ayının 1942 yılında da Erdek Deniz Üs Komutanlığı kurulmuştur. Böylece; Deniz Kuvvetleri personeli, merkezi Erdek olacak şekilde Marmara Bölgesi'nin batı tarafında eğitim ve öğretim atış çalışmalarını düzenli bir şekilde icra etmiştir.

Deniz Kuvvetleri, seferde el atılacak olan mevcuttaki ticaret gemilerini tespit ettikten sonra eğitmiş, personelini de seferi kadroya almış ve Boğaz ile Deniz Üs'lerindeki güvenlik önlemlerini almıştır. Bu tertibat doğrultusunda, 5 Eylül 1939 tarihinde²²¹ Türk Donanması, Gölcük Bölgesi'nden Erdek'e gelmiştir. Erdek'e gelmiş olan donanma gemilerinin isimleri, aşağıda verilmiştir;

- a- Harp Filosu: Yavuz Muharebe Kruvazörü ve Tınaztepe, Zafer, Adatepe, Kocatepe Muhripleri,
- b- İhtiyat Filo: Hamidiye ve Mecidiye Kruvazörleri;
- c- Denizaltı Filosu: Erkin Ana Gemisi, Dumlupınar, Sakarya, Saldıray, Gür, I. İnönü ve II. İnönü Denizaltı Gemileri, Akın Hedef Gemisi;
- d- Mayın Arama-Tarama Filotillası: Hızırreis, İsareis, Kemalreis Gambotları. Sonradan Kalkan Gemisi;

²²¹ LDGAM, *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1950-1973a*, Cilt:3, Dosya:1, s. 499.

e- Yardımcı Gemiler: Gölcük Yağ Gemisi, Pınar Su Gemisi ve Doğanaslan Römorkörü.²²²

Ayrıca Deniz Kuvvetleri, denizaltı gemileri dışında donanmaya ait olan tüm gemileri, kamufle edecek bir biçimde boyamıştır. Bu gemiler, temmuz ayının 1940 yılına kadar²²³ kalmıştır. Olağanüstü hal sebebiyle, hiçbir personele izin verilmemiştir. Ayrıca bu gemilerin bakım ve onarım hizmetleri de zor koşullar altında icra edilmiştir. Genelkurmay Başkanı, yapmış olduğu denetleme sırasında bu durumu tespit etmiş ve mevcut durumun sakın ve uygun olması sebebiyle de temmuz ayında Erdek'te bulunan donanmaya, Gölcük Üs'süne geri dönmesi için emir vermiştir.²²⁴

Almanya'da 1939 yılında yapımı tamamlanan "TCG Saldıray Denizaltısı", Türk Deniz Kuvvetleri bünyesine katılırken, Almanya'nın teknik olarak yardım etmesi ile Taşkızak Tersanesi'nde inşaa edilen ve gemilerin adlarını bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün vermiş olduğu, "TCG Atılay" ve "TCG Yıldırıy" Denizaltıları da donanma bünyesinde denize indirilmiştir. Alman Deniz Kuvvetleri, "TCG Batıray Denizaltısı"nı eylül ayının 1939 yılında ele geçirmiştir.

Ayrıca bu gemilerin dışında, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına yakın bir tarihte, nisan ayının 1939 yılında, gelebilecek herhangi bir savaş tehdidi ve devletlerin silahlanma yarışına istinaden Türk Hükümeti de donanmaya gemi takviyesinde bulunmak amacıyla İngiltere'ye dört adet muhrip, dört adet denizaltı gemisi, iki adet mayın dökücü gemi ile on iki adet araba vapuru siparişi vermiştir. Siparişi verilmiş olan bu gemilerin İngilizler tarafından teslimi, İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne yapılamamıştır.

İngiltere Hükümeti, "TCG Yüzbaşı Hakkı" ve "TCG Sivrihisar" Mayın Gemilerinin 1940 yılında yapım aşamasını tamamlandıktan sonra Türkiye'nin içinde bulunduğu stratejik ve coğrafik konumu itibarıyla bu gemilerin teslimini yapmak zorunda kalmış ve 1940-1941 yılları arasında da teslim işlemini gerçekleştirmiştir.²²⁵ Görüldüğü üzere

²²² LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 500.

²²³ A.g.e., s. 500.

²²⁴ A.g.e., s. 501.

²²⁵ Şemsi Bargut, "1945'ten 1974'e kadar Türk Deniz Kuvvetleri" *Türk Donanma Vakfı Yayını*, Sayı: 94, 1975, s. 11.

İkinci Dünya Savaşı Dönemi'nde bazı gemiler, siyasi ilişkiler doğrultusunda Deniz Kuvvetlerinin bünyesine dâhil edilmiştir.²²⁶

İkinci Dünya Savaşı sebebiyle 1941 yılında bir güvenlik tedbiri olarak, tüm Deniz Kuvvetleri başlısı olan deniz okullarının, Anadolu'ya taşınması gerektiği kararı alınmıştır. Böylece, savaşın bitimine kadar Deniz Harp Akademisi, Ankara'ya nakil olmuş ve "Deniz Harp Okulu, Deniz Lisesi ile Deniz Astsubay Okulu da Mersin'de, Talim Alayı ise İskenderun Bölgesi'nde²²⁷ eğitim ve öğretim programlarını ifa etmiştir.

Batı Avrupa Ülkelerinin Türkiye'ye gönderecekleri askeri teçhizatı, boşaltma hizmeti amacıyla kullanılacak olan limanın güvenliğini sağlamak için 5 Nisan 1942 tarihinde, İskenderun Bölgesi'nde bir Deniz Üs Komutanlığı kurulmuştur.

Ayrıca 1942'de Denizaltı Filosu teşkili, iki filotilla olacak şekilde teşekkül edilmiştir. "TCG Saldıray", "TCG Dumlupınar", "TCG Sakarya" ve "TCG Gür" Denizaltı Gemileri Birinci Filotillaya; "TCG I. İnönü", "TCG II. İnönü" ve donanmaya yeni dâhil olan "TCG Muratreis" ve "TCG Oruçreis" Denizaltı Gemileri ise İkinci Filotilla ile kuruluşa dâhil olmuştur.

Bu denizaltı gemiler ile birlikte İngiltere Hükümeti'ne sipariş verilmiş olan "TCG Sultanhisar" ve "TCG Demirhisar" Muhripleri, İngiliz Kraliyet Donanması'nda görev yapmış ve 1943'te bu denizaltılar, Türk Donanması'nın bünyesine katılmıştır. Ayrıca, ilk ağ gemisi olan "Ağ I" isimli gemi, İngiliz Hükümeti'nin yapmış olduğu askeri yardım sonucunda Deniz Kuvvetlerinin hizmeti altına girmiştir.

Savaş döneminde meydana gelen diğer bir mühim olayda, İngiliz Hükümeti'nin yapmış olduğu yardımlara istinaden Boğaz ve Deniz Üs'lerinde bir Denizaltı İhbar ve Savunma Tesislerinin teşkil edilmesi olmuştur. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda kullanılmakta olan denizaltı savunma cihazları Kuvvete, 18 Şubat 1941 tarihinde İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Donanması'na yeni katılan "TCG Sultanhisar Muhribi"yle beraber dâhil olmuştur. 1943 yılında İngiltere Hükümeti'nin Türk Donanması'na, "denizaltı savunma cihazı eğitim masası" vermiş olması ile birlikte İstanbul Deniz Komutanlığı'nın bulunduğu binanın içine, bir Denizaltı Müdafaa Okulu teşkil edilmiştir.²²⁸

²²⁶ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 85.

²²⁷ A.g.e., s. 85.

²²⁸ A.g.e., s. 85.

Deniz Kuvvetlerinin teknik olarak donanımda modernleşmesi, Mithat Üler'in²²⁹ ilk defa Güvert Bnb. Vahtettin Aytan'ı²³⁰ İngiltere'ye göndermesiyle başlamıştır. Vahtettin Aytan ve bazı subaylar, İngilizler'in Degaussing²³¹ ve Vaying ile ilgili konularda denizaltı savunma okullarında, eğitim görmelerini sağlamak amacıyla subay istemelerine istinaden gönderilmiş ve bu döneme kadar Türk Donanması'nın ve donanma personelinin bu teçhizatlar ile ilgili hiçbir bilgisi olmamıştır.²³²

Güverte Bnb. Vahtettin Aytan, 6 Kasım 1940 tarihinde İngiltere'ye Degavsing ve Vaying eğitimini almak amacıyla hareket etmiştir. Bnb. Aytan'ın Türkiye'ye geri dönmesinden hemen sonra İngiltere'den gelen uzmanların yardımlarıyla bu hizmetler ve tesisler, Türk Donanması'nda teşkil edilmiştir.²³³

İkinci Dünya Savaşı Dönemi'nde ve sonrasında gereksinim duyulan savunma sistemlerinin ihtiyaçları doğrultusunda “Deniz Komutanlığı”, “Üs Komutanlığı” ve “Deniz İleri Üs Komutanlığı” isimleri altında nitelendirilen komutanlıkların teşkil edilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu kapsamda, Erdek Deniz Üs Komutanlığı ile İskenderun Deniz Üs Komutanlığı kuruluşlarının dışında, 15 Ağustos 1943 tarihinde İskenderun ve İzmir arasında nitelikli bir ara liman olması noktasında mevcut olacak olan bir Deniz İleri Üs Komutanlığı, Marmaris'te kurulmuştur. Deniz İleri Üs Komutanlığı teşkilinin yanında, Trabzon İli'nde 13 Ekim 1946'da yeni bir Deniz İleri Üs Komutanlığı, 11 Ağustos 1947'de Karadeniz Boğazı'nın boğaz savunması için çok önemli bir yan limanı durumunda bulunan Karadeniz Ereğlisi'nde de bir Deniz Komutanlığı teşkil edilmiştir.²³⁴

Türk Hükümeti, 1939 yılında çok dikkatli davranmış ve uzak durmuş olduğu İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz sonuçlarını dolaylı olarak hissetse de ülkedeki gelişmelerin ve çalışmaların engellenmesi konusunda hiçbir şekilde imtiyaz vermemiştir. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, bir taraftan gemilerin ikmali ve onarımları için teçhizat sağlamaya çalışırken, diğer bir taraftan da donanma bünyesine yeni gemileri almaya çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı Dönemi içerisinde; iki adet muhrip, üç adet denizaltı gemisi, dokuz adet

²²⁹ Yüzbaşı Mithat Üler; Denizaltı Müdafaa Okulu'nun ilk müdürü olarak tefrik edilmiştir.

²³⁰ Güvert Bnb. Vahtettin Aytan, Türk Deniz Kuvvetlerinde Degaussing ve Vaying hizmetleri ile ilk defa uğraşan personeldir.

²³¹ Gemileri, mıknaatıslı mayınlara karşı koruyacak olan malzemeye ve istenilmeyen manyetik bir alanı nötr duruma getirme sürecine denir.

²³² Mevcut dönemde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın personel dairesinde görev yapmış Emekli Makina Albay Ali Bora'nın vermiş olduğu bilgidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 505.

²³³ A.g.e., s. 505.

²³⁴ LDGAM, *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi*, Cilt:2, Dosya:1, s. 84.

mayın tarama, üç adet mayın gemisi, sekiz adet liman savunma gemisi, dört adet hücumbot ve bir adet ağ gemisi ile beraber toplamda otuz adet olan muhtelif tipte ve özelliklere sahip olan savaş gemilerini Deniz Kuvvetleri bünyesine altına almıştır.

2.2.3.1. İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Deniz Kuvvetlerinin Kayıpları

İkinci Dünya Savaşı Dönemi'nde, Türk Donanması'nda iki tane önemli kayıp, vuku bulmuştur. Bu kayıplardan ilki, 1941 yılında meydana gelen Refah faciası olmuştur. İngiltere'de 1941 senesinde yapımı tamamlanmış olan; "Burakreis, Muratreis, Oruçreis ve Uluçalireis"²³⁵ Denizaltılarının alımlarını yapmak amacıyla II'nci Denizaltı Filotilla Komodoru Yb. Zeki Işın komutasında bulunan donanma personelinin seyire çıkması için bir karar alınmıştır. Akdeniz'in savaş sahası içerisinde bulunması sebebiyle de personelin en kısa şekilde yapacağı seyir güzergâhı planlanmıştır. Böylece, Akdeniz'den geçit sağlamak amacıyla hazırlanmış olan seyir planına göre, ilk olarak personelin tren ile Mersin'e seyahati, oradan da Refah adındaki Şileb ile İngilizler'in işgalinde bulunan İskenderiye'ye ve oradan da geçtikten sonra seyahatin devamı ise İngiltere Hükümeti tarafından sağlanması için karar alınmıştır. Refah Şilebi'nde; 19 kişiden oluşan denizci subay, 63 kişi deniz astsubayı, 68 kişi deniz eri ve 1 havacı Yzb. klavuzluğunda İngiliz Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nda staj yapmak amacıyla İngiltere'ye kursa gönderilmiş, toplam 20 kişiden oluşan Hava Harp Okulu öğrencisi mevcut olmuştur.²³⁶

Refah Şilebi, 23 Haziran 1941 tarihinde, Mersin'den saat 17.30'daki hareketinden beş saat geçtikten sonra, kimliği belirsiz olan bir denizaltının atmış olduğu torpido sonucu batmıştır. Refah Şilebi faciasında, komodor, üç kişiden oluşan gemi komutanları ve 1 başçarkçı ile beraber; personelden 15'i subay, 48'i astsubay, 63'ü erbaş ve er, 16'sı Hava Harp Okulu'nda öğrenci ve 25'i gemi personeli olmak üzere şilebte bulunan personel şehit düşmüştür. Sadece faciadan, 4'ü deniz ve 1'i hava subayı, 15'i deniz astsubayı, 4'ü Hava Harp Okulu öğrencisi, 5'i deniz eri ve 3'ü gemi mürettebatı olan, toplam 32 kişi bu faciadan kurtulabilmeyi başarmıştır.²³⁷

Türk Donanması'nda yaşanan ikinci büyük deniz faciası ise, Refah Şilebi faciasından tam bir yıl sonra meydana gelmiş olan Atılay faciasıdır. 14 Temmuz 1942 tarihinde, Çanakkale Boğazı'nın çıkış yerinde "sualtı ihbar savunma sistemleri"

²³⁵ Fahri Çoker, a.g.e., s. 76.

²³⁶ A.g.e., s. 76.

²³⁷ Raşit Metel, *Türk Denizaltıcılık Tarihi*, İstanbul, Ankara, 1960, s. 208.

hususlarında deneme seyirlerini gerçekleştiren Atılay Denizaltısı, vazife dalışı esnasında Almanya'nın boğaza döşemiş olduğu Birinci Dünya Savaşı Dönemi'nden kalmış olan mayınlara çarptıktan sonra batmıştır. Denizaltının batmasından hemen sonra Deniz Kuvvetlerine ait olan gemiler,²³⁸ hadisenin yaşandığı yere gelmişler fakat; Atılay Denizaltısı'nın yerini tespit edememişlerdir. Bu kazada da 6'sı subay, 7'si astsubay ve 23'ü erbaş/er mevcut olmak üzere toplamda 36 kişiden oluşan mürettebat, şehit düşmüştür.²³⁹

2.2.4. Genelkurmay Başkanlığı Kuruluşunda Türk Deniz Kuvvetleri ve Teşkilat Kadrosu

Bahriye Vekâleti kaldırıldıktan sonra tek bir Savunma Bakanlığı'nın teşkil edilmesiyle hizmete başlamış olan Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı kuruluşu, 1935 yılında da titizlikle tatbik edilmiştir. Bu kuruluşun dayanmış olduğu temel ilke, üç Silahlı Kuvvet ile Genelkurmay Başkanı'nın tek bir komutan ile savaşa hazırlık işlemlerinin yapılması ve savaşta sevk ve yönetimin icra edilmesi konusu prensip edinilmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinde yer alan bu temel özellik, Deniz ve Hava eğitim ve harekâtının birer birimi olarak, Genelkurmay eğitim ve harekât yarbaşkanlıklarının teşkili içine alınması ve Silahlı Kuvvetler ile arasında bulunan işbirliğini ve Genelkurmay Başkanlığı'na ait olan kademelerdeki eğitim-öğretim yarbaşkanlıkları statüsündeki işbirliğini Genelkurmay İkinci Başkanı ifa etmiştir.²⁴⁰

Deniz Kuvvetleri teşkilatında yer almış olan Genel Başkanlığı'nın karargâhı içinde bulunan ana birimlerin dışında Kara Kuvvetlerine ait olan diğer ilgili birimlerde de birer, ikişer deniz subayı görevde bulunmuştur.²⁴¹

Harekât yarbaşkanlığının bağlısı olan beşinci şube, Sevkiyat ve Nakliyat Şubesi olarak nitelendirilmiştir. Genelkurmay İkinci Başkanlığı bağlısı onbirinci şubenin adı ise İstihbarat (Haberalma) Şubesi olarak isimlendirilmiştir.

Yine aynı şekilde doğrudan Genelkurmay İkinci Başkanlığı'na bağlı olan onikinci personel şubesi ise, Kara Kuvvetlerinde Kurmay Alb. olarak görev yapan başkanın emri altında bir deniz subayı bulunmuştur.

²³⁸ Bu gemiler; Mecidiye Kruvazörü, Turgutalp Maçunası (1887 yılında Bremen'de Weser Tersanesinde üretilmiş olan yüzer vinçtir), Sultanhisar Muhribi ile Saldıray Denizaltısı'dır.

²³⁹ Raşit Metel, 1960, a.g.e., s. 246; ayrıca bkz. Afif Büyüktuğrul, 1984, a.g.e., s. 656.

²⁴⁰ LDGAM, 1923-1925, a.g.e., s. I-5.

²⁴¹ A.g.e., s. 4.

Deniz Kuvvetlerinin merkez kuruluşu, donanma komutanlık makamını, Deniz Kuvvetlerinin en modern, eğitim ve harekât hususlarında en deneyimli bir makamı konumuna getirmiştir. Bu sebeple, resmi olarak sorumlu olmamakla birlikte Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı, büyük problem ve sorunlarda Donanma Komutanlığı'nın yazılı olarak düşüncelerini öğrenmeden gerekli olan kararı almamıştır. Talimname ile teknik tekliflerin de bu konuları ihtiva etmesi, Donanma Komutanlığı karargâhındaki çalışma konularının kapsam bakımından oldukça artmasına sebep olmuştur.

1945 yılına kadar Genelkurmay Başkanlığı Deniz Müşavirliği adı altında görev yapmış olan makamın adı, bu tarihten sonra Genelkurmay Başkanlığı Deniz Kurmay Başkanlığı adı altında nitelendirilmeye başlanmıştır. Tuğamiral tarafından idare edilecek olan Genelkurmay Başkanlığı, Deniz Kurmay Başkanlığı makamının emri altında doğrudan deniz harekât, deniz eğitim ve Kurmay Başkanlığı'na bağlı olarak ayrı bir "İstihbarat" ve "Nakliyat" teşkilinin açılması fikrini kabul etmemiş ve bu kısımlar yine eski şubelerinde görevlerine devam etmiştir.²⁴²

Genelkurmay Başkanlığı bağlı olan Deniz Kurmay Başkanlığı'nın karargâh teşkilatında yapılmış olan yeniliği, Deniz Harekât ve Deniz Eğitim birimlerine bir Deniz Teknik Şubesi'nin ilave edilmesi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı Dönemi'nde deniz tekniğinin hız kazanarak modern bir şekilde gelişmiş olması, Türk Deniz Kuvvetlerine ait olan teknik ihtiyaçları ortaya çıkarmış ve alımı yapılacak olan silah ve teçhizatların eğitim ve bakımlarını yapmak amacıyla da Genelkurmay Başkanlığı'na bir ilave yapılmıştır.²⁴³

Ayrıca Amerikan askeri yardım kapsamında, Türk ve Amerikan generaller ile amiraller arasında birlikte yapılmış olan faaliyetler, Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Yüksek Komuta teşkilatı konusunda yeni fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu durum Askeri Yüksek Şura da ve hükümetin programında incelenmiş ve sonuç olarak; 5398 sayılı kanun ile "Kuvvet Komutanlıkları Yasası"²⁴⁴ kabul edilmiştir.

Bu kanunda yer alan Madde 4'te geçen yasa gereğince,

Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanları ile ordu komutan ve diğer Orgeneral ve Amiraller, Genelkurmay Başkanı'nın mütalaası alınarak,

²⁴² LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 5.

²⁴³ A.g.e., s. 6.

²⁴⁴ Milli Savunma Bakanlığının kuruluş ve görevlerini kapsayan kanuna denir.

Milli Savunma Bakanı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından tayin ve tebdil olunurlar...²⁴⁵

Kuvvet komutanlıklarının kuruluşu ile birlikte Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı olan eski birimler lağv edilmiş ve Genelkurmay Başkanlığı karargâhı, ikinci başkan emri altında işbirliği ile kurulacak olan bir karargâh konumuna getirilmiştir. Kara, Deniz ve Hava Kuvvet Komutanlıkları, Genelkurmay Başkanlığı bağlısı olarak görev yaparken, harekât olarakta ayrı birer karargâh durumuna getirilmiştir. Kuvvetlerden Genelkurmay Başkanlığı karargâhına, üç Silahlı Kuvvet arasında işbirliğini yapacak sayı kadar personel²⁴⁶ verilmiştir. Özellikle karargâhın harekât ile eğitim-öğretim şubelerinde, birer ya da ikişer deniz subayı²⁴⁷ görev yapmıştır.²⁴⁸ Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na ait olan karargâh kuruluşu, bu hususlara istinaden hazırlanmıştır. Fakat; gerekli olan deneyim ve hazırlık çalışmalarının zamanında icra edilmemiş olması, 1949 yılında yapılmış olan teşkilatın kuruluş yapısının 1950 yılında yeniden değişmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır.²⁴⁹

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1949 yılında kurulmuş olan teşkilinde, Kurmay Başkanlığı'na bağlı olarak görev yapan 3 daire ile 4 adet amirlik mevcut olmuştur.

Tablo: 2.4. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na Bağlı Olan Birimlerin Daire ve Amirlikleri²⁵⁰

Daireler	Amirlikler
Personel Başkanlığı	Hukuk İşleri Amirliği
Haber Başkanlığı	Teftiş İşleri Amirliği
İkmal Başkanlığı	Adalet İşleri Amirliği
	Bütçe İşleri Amirliği

²⁴⁵ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 6.

²⁴⁶ Kurmay subay, kıt'a subayı, yardımcı subay verilmiştir.

²⁴⁷ Bu subaylar, daha çok Genelkurmay Başkanlığı ile Kuvvet Komutanlıkları arasındaki işbirliği sağlayacak vazifelerde görev almıştır.

²⁴⁸ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 7.

²⁴⁹ A.g.e., s. 8.

²⁵⁰ A.g.e., s. 9.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Kurmay Başkanlığı'na bağlı olan karargâh yapısının teşkilatı 1949 yılında, ikmal dairesi başkanlığı biriminin birbirleriyle bağlantısı olmayan görevlerde bir araya gelmesi sonucunda, istenilen hizmete cevap verememesi sebebiyle başkanlığa ait olan daire amirlikleri, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Kurmay Başkanlığı'na bağlı olarak, görevini icra etmesini uygun görmüştür. Ayrıca bu dönemde, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesine ilave edilen daire ve hizmetler ile Amerikan deniz subaylarıyla kurulan temaslar sonucunda ortaya çıkmış olan lojistik hizmetinin eklenmesiyle birlikte Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na yeni bir karargâhın teşkil edilmesi, mecbur kılınmıştır.²⁵¹

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda görevini icra eden Kurmay Başkanı'nın, hizmetler arasındaki işbirliğini sağlayabilmesi, yeni teşkil edilmiş olan kuruluşun esasını oluşturmuştur. Teşkilatta yer alan personel, haber ve harekât başkanlarının teşkilleri, aynı şekilde görevlerini icra ederken sadece muharebe kuruluşu daha iyi bir hizmet verebilmek ve muharebeyi daha hızla yapabilmek amacıyla Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Telsiz ve İstasyon Şubesi Harekât Başkanlığı Dairesi'nin Plan ve Harekât Şubesi Başkanlığı'na bağlanmıştır.

Deniz Kuvvetlerindeki en büyük değişiklik ise ikmal teşkilatında yapılmıştır. Amerikan askeri yardımlarından gelmiş olan mevcut malzeme miktarının fazla ve çeşidin çok olması nedeniyle Deniz Kuvvetlerinde, Amerikan sistemine uyacak özel bir ikmal kuruluşunun teşkil edilmesi gerekli görülmüştür. Bu duruma istinaden; malzeme tedariki, depolanması ve dağıtım gibi vazifelerin yapılması, İkmal Şubesi'ni Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda, istisnai bir kuruluş durumuna getirmiştir. Bu dönemden sonra İkmal Başkanlığı, Deniz Kuvvetleri bünyesinde mevcutta yapmış olduğu teknik ve silahlar ile ilgili görevleri icra etmemiş, sadece ikmal işleriyle ilgili görevleri yerine getirmiştir. Bu teşkilatlarda yapılan en önemli değişiklik, Deniz Kuvvetleri karargâhında bulunan daire ile bu dairelere bağlı olan şubeler tarafından2 numara kullanılmasının kaldırılması ve bu numaraların yerine, dairelerin yapmış oldukları hizmetlere göre isimlendirilmesi olmuştur.²⁵²

²⁵¹ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 15.

²⁵² A.g.e., s. 17.

2.2.4.1. 1945 Yılında Türk Deniz Kuvvetlerinin Merkez Kuruluşu

1935 yılından 1945 yılına kadar geçen on yıl süre zarfında Türk Donanması'nı komuta etmiş olan Koramiral Şükür Okan, yaş haddi sebebiyle emekli olmuş ve onun yerine, Tümamiral Mehmet Ali Ülgen Donanma Komutanı görevine tefrik edilmiştir. Bu atanma görevinden kısa bir zaman önce de, 1921 yılından itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri Komutanlığı'nı komuta etmiş olan Mareşal Fevzi Çakmak emekli olmuş ve onun yerine de Orgeneral Kazım Orbay Genelkurmay Başkanlığı görevine atanmıştır. Yine 1945 yılında, Tuğgeneral Sadık Altıncan da Genelkurmay Deniz Kurmay Başkanlığı'na tefrik edilmiştir.

Yapılmış olan bu yeni atamalar, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Genelkurmay Başkanlığı ile olan iletişimlerinde birtakım yeniliklerin yapılmasını da gerektirmiştir. İlk olarak, Deniz Müşavirliği'nin Genelkurmay Başkanlığı'nda bulunan deniz şubelerini oluşturmuş olan, 6'ncı (Deniz Harekât) ve 9'uncu (Deniz Eğitim) teşkilleri üzerinde daha etkin bir otorite sağlamak amacıyla bu makamın adı, "Deniz Kurmay Başkanlığı" olarak nitelendirilmiştir.²⁵³

Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı Dönemi'nde, deniz teknolojisindeki modernleşmede hızla ilerleme kaydedilmesi, Türk Deniz Kuvvetlerinin ihtiyaç duyduğu yeni alınacak olan teknik malzeme, silah ile araçların bakım ve onarımlarını yaptırabilmek amacıyla Kuvvet, bir teknik şubenin açılmasını uygun görmüştür.²⁵⁴

Bu duruma istinaden Genelkurmay Başkanlığı, Deniz Kurmay Başkanlığı bünyesinde bulunan karargâh teşkilatındaki, Deniz Harekât ve Deniz Eğitim Şubeleri'ne ilave olarak bir de "Deniz Teknik Şubesi"ni eklemiştir. Bu suretle bir Tuğamiral tarafından idare edilecek olan Deniz Kurmay Başkanlığı teşkilinin emri altında Deniz Harekât, Deniz Eğitim ve Deniz Teknik Şubeleri mevcut olmuştur.

Yeni kurulmuş olan bu teşkil, Deniz Kuvvetleri bünyesinde daha fazla bir otonomi sağlamıştır. Fakat; bu teşkilin tek sakıncalı olan yönü ise Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın en büyük teşkilatının donanmada mevcut bulunması olmuştur.²⁵⁵

2.2.4.2. 1945 Yılında Türk Deniz Kuvvetlerinde Donanmanın Kuruluşu

İngiltere'ye siparişi verilmiş olan "TCG Gayret Muhribi", "TCG Muavenet Muhribi", "TCG Burakreis Denizaltısı" ve iki ağ gemisi, 1946 yılında Deniz Kuvvetlerinin

²⁵³ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 93; ayrıca bkz. Türk Silahlı Kuvvetleri, a.g.e., s. 180.

²⁵⁴ Figen Atabey (Haz.), a.g.e., s. 36.

²⁵⁵ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 1.

envanterine dâhil olmuştur. Deniz Kuvvetine dâhil olmuş olan bu gemiler, Kuvvetin teşkilat yapısında, yeniden düzenleme yapılarak, idari bir mekanizma oluşturulmasını, gerekli kılmıştır. Bu dönemde, Donanma Komutanlığı teşkilat yapısında, bazı değişikliklerin yapılması uygun görülmüştür.

Donanma Komutanlığı 1946 yılında; Harp Filosu, Denizaltı Filosu, Hücüm ve Emniyet Filosu isimleri altında üç filodan teşkil olmuştur.

Yeniden yapılan düzenlemeyle beraber Harp Filosu; Yavuz ve Muhrip Filotillaları Komutanlığı ismi altında yer alan iki birlik şeklinde kurulmuştur.²⁵⁶

Muhrip Filotillaların emri altına, iki filotilla verilmesi uygun görülmüştür. Bunlardan TCG Sultanhisar ve TCG Demirhisar Muhripleri ilk Filotilla'yı oluştururken İngiltere'den sipariş ile alınmış olan TCG Gayret ve TCG Muavenet Muhriperi de filonun bünyesine dâhil edilmiştir. TCG Zafer, TCG Tınaztepe, TCG Adatepe ve TCG Kocatepe Muhripleri de İkinci Filotilla'yı oluşturmuştur. Denizaltı Filotillaları ise daha önceki teşkili ile Denizaltı Filo Komutanlığı'nın başlığı altında bulunmuştur.

Yeni kurulmuş olan Hücüm ve Emniyet Filosu'nun vazifesi ise donanmanın liman ve seyri sırasında, mayın güvenliğini sağlarken hücumbotların da sevk ve idare görevlerini yerine getirmek olmuştur. Bu duruma istinaden Filo, hücüm ve emniyet isimleri altında nitelendirilmiştir. Yeni kurulan teşkilde, eski teşkilde mevcut bulunan İhtiyat Filo ile Arama-Tarama Filotillası kaldırılmış ve bu iki kuruluşun yerine; mayın arama-tarama botları, avcı botları ve hücumbotları da içine alan bir Hücüm ve Emniyet Filosu teşkili kurulmuştur. Bu durumun neticesinde, Hamidiye, Mecidiye ve Peyk-i Şevket İhtiyat Filo gemileri de harp gemisinde mevcut bulunduğu kadrosundan görev dışı bırakılmıştır. Berk-i Satvet Torpido Kruvazörü ise Filoya ait karargâh gemisi olarak görevlendirilirken, bunun dışında Filoda dört adet komodorluk mevcut olmuştur. Bu komodorlukların sıralaması şu şekilde yapılmıştır;

I- Birinci Filotilla; Alanya-I (M-501- A 589), Antalya-II (M-500), Amasra-I

(M-502-A 590), Ayvalık-II (A-588), Ayancık-I (M-503) Mayın Arama-Tarama Gemileri 22 Ağustos 1947'de İngiltere'den getirilmiştir.

²⁵⁶ Figen Atabey (Haz.), a.g.e., ss. 37-38.

II- İkinci Filotilla; Edincik-I (M-509-A 597), Erdemli-I, Ereğli-III (M-511) (A-592), Edremit-III (M-512) Mayın Arama-Tarama Gemileri 24 Mart 1947'de İngiltere'den getirilmiştir.

III- Üçüncü Filotilla; Çarşamba-I (A-651-A-594), Çandarlı-I (A-593), Çeşme-I (M 505-A 595), Çardak-I (M-507-A 596) Mayın Arama-Tarama Gemileri 24 Mart 1947'de İngiltere'den getirilmiştir.

IV- Hücumbot Filotillası; Doğan-I, Martı-I, Şimşek-I, Yıldırım-I, Kasırga-I, Bora-I Hücumbotları.²⁵⁷

Yapılmış olan bu düzenlemeye istinaden ilk olarak Kasımpaşa, daha sonra Derince Hücüm ve Emniyet Filosu'nun Üs'sü durumuna gelmiştir. Böylelikle, Üs duruma gelen bu bölgelerde, erat kışalları ile Filo atölyeleri inşa edilmeye başlamıştır.²⁵⁸

2.2.4.3. Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı'nın Kuruluşu

Deniz Kuvvetlerinde görevli olan subay ve astsubay rütbelerindeki personelin kurs ihtiyacı, 1935 yılında zor şartlar altında yapılmasına rağmen Kuvvet, mevcuttaki donanma gemilerinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Yalnız motor ve telsiz kursları, İstanbul'da özel binaların içinde bulunan dairelerde teşkil edilmiştir. Diğer tüm kurslar, Yavuz Muharebe Kruvazörü başta olmak üzere mevcut olan diğer donanma gemilerinde verilmiştir. Donanma bünyesinde görevli olan subaylar, bir taraftan kendi görevlerini icra ederlerken diğer bir taraftan da açılmış olan bu çeşitli kurslarda kurs amirliği ya da öğretmenlik yapmıştır. Bu durum personelin, hem donanma bünyesinde yer alan görevlerini aksatmasına hem de gerekli şekilde kurs öğretmenliği yapamadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Genelkurmay Başkanlığı tarafından, karada ayrı bir kurs teşkilinin kurulması fikri onaylanmamış ve kursların sürekli olacak şekilde yine donanma gemilerinde açılması uygun görülmüştür.

Donanmayı teşkil eden gemilerin miktarının zaman içerisinde artması ve İkinci Dünya Savaşı Dönemi'nde Türk Deniz Kuvvetlerine çeşitli türde yeni silah ve teçhizatın alınmış olması ve meslek branşlarında subay ve astsubay gibi personel yetiştirme konusunda duyulan ihtiyacın artmış olması, 1946 yılında teşkil edilmiş olan Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı'nın kurulmasının başlıca nedenleri arasında yer almıştır. Bu tarihten sonra, Deniz Kuvvetlerinde görevli olan donanma personeli, kurs öğretmenliği ve

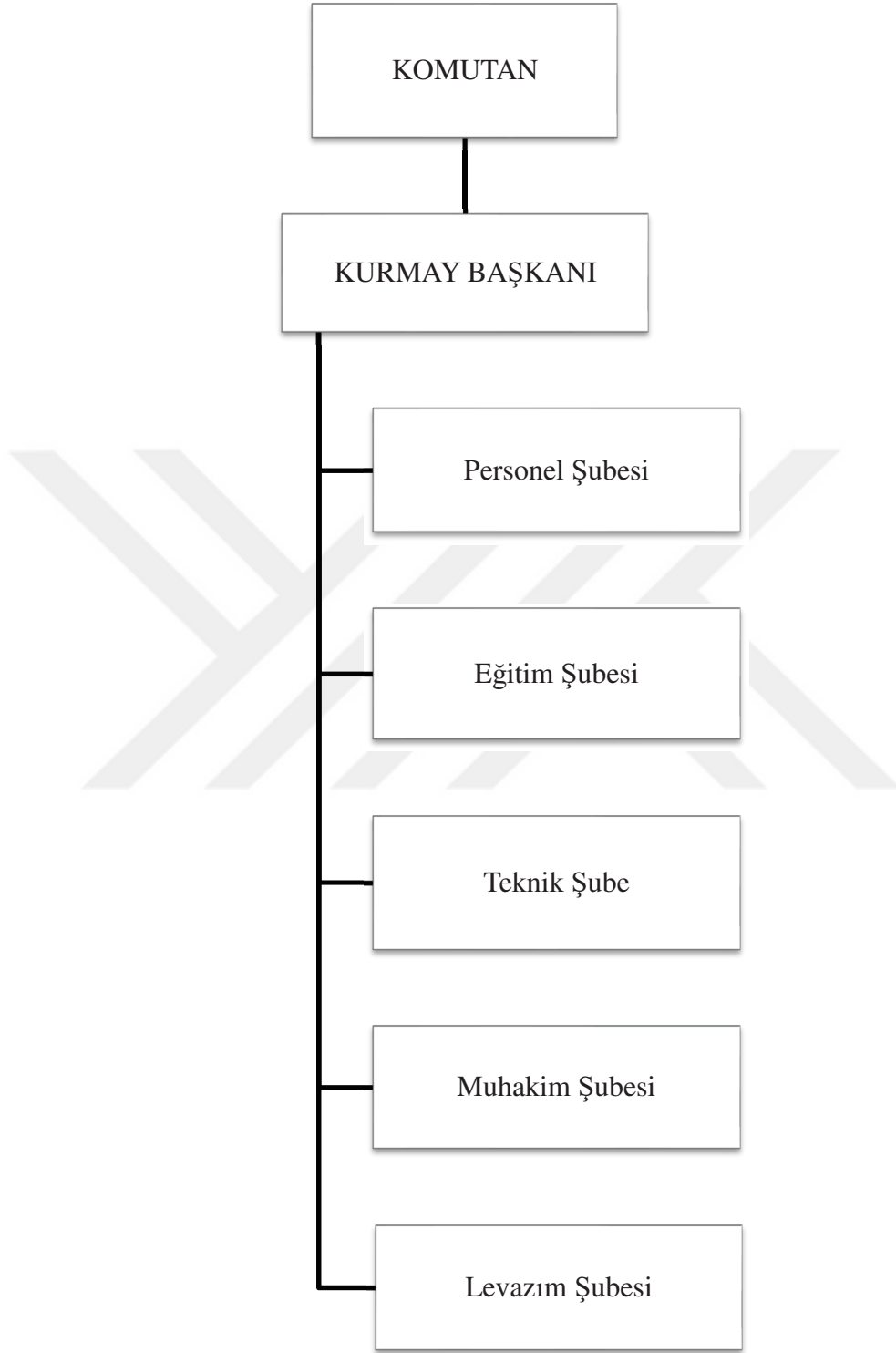
²⁵⁷ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 74, ayrıca bkz. Türk Silahlı Kuvvetleri, a.g.e., s. 193.

²⁵⁸ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 74.

idare işler ile ilgili vazifeleri icra etmemiş yalnızca bütün zamanını donanmada harp kifayeti kazandırmaya çalışmıştır.

Eylül 1946 tarihinde, Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı, Heybeliada'daki eski Rum Ruhban Okulu'nun içinde yer alan özel bir tesiste teşkil edilmiştir. Bu tesisleri, Birinci Dünya Savaşı Dönemi'nde Bahriye Nezareti istimlak etmiş ve donanma bünyesine makine subayı yetiştirmek amacıyla Çarkçı Okulu ismiyle eğitim-öğretim görevini burada ifa etmiştir. Fakat; Osmanlı Devleti'nin savaşı kaybetmesiyle beraber Rumlar, galip gelmiş olan devletlerden yardım alarak bu Ruhban Okulu'nu geri almış ve bu bina tekrardan Ruhban Okulu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra Deniz Müsteşarlığı, bu Ruhban Okulu sorununu dava konusu yapmış ve dava uzun süre devam ettikten sonra, 1946 yılında davada istenilen sonuca varılmıştır. 1 Eylül 1946 tarihinde, Deniz Okullar ve Kurslar Komutanı, Deniz Harp Okulu ve Lisesi'ne ait olan şeref dairesinde kalmayı devam etmek istemiştir. Çarkçı Okulu'nun kuzey yönündeki bahçede, Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı'nın binasının inşası 14 Eylül 1947 tarihinde tamamlanmış ve Komutan görevini yeni makamında ifa etmeye başlamıştır. Bu Komutanlığın kadro rütbesi ise, Tuğ-Tümamirallik olarak teşkillenmiştir.

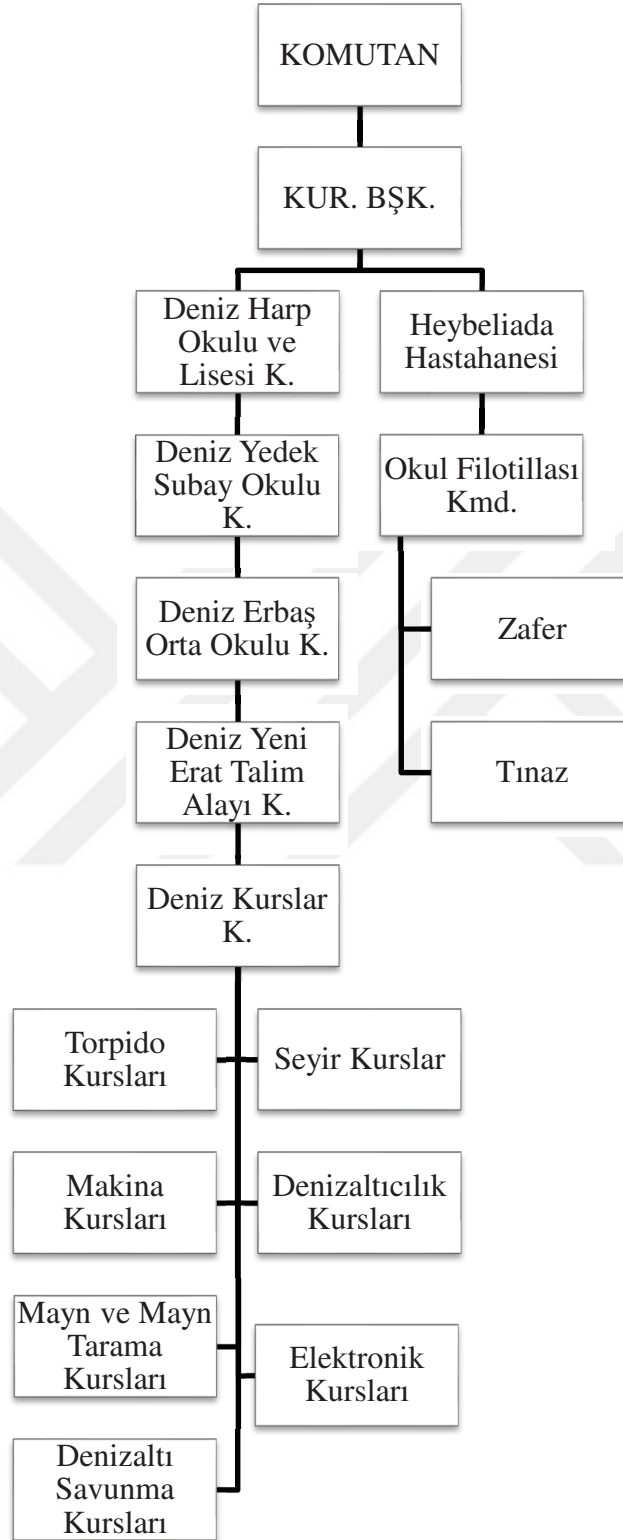
Tablo: 2.5. Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı Karargâh Kuruluşu²⁵⁹

Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı karargâhına, komutanlık teşkilindeki askeri mahkemeyi kurup, işletmesi amacıyla bir de Muhakim Şubesi teşkil edilmiştir.²⁶⁰

²⁵⁹ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 96.

²⁶⁰ A.g.e., s. 97.

Tablo: 2.6.Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı Karargâh Kuruluşu²⁶¹

²⁶¹ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 98.

Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı'nın teşkilatına; donanmanın teşkilatından çıkarılarak hizmet dışı bırakılmış olan Zafer ve Tınaztepe Muhriplerinin oluşturmuş olduğu bir Eğitim Filotilla Komodorluğu ilave edilmiş ve Komutanlığın emrinde bulunmuş olan ufak gemiler ise bu Komodorluğun emri altında görevlendirilmiştir.

Deniz Okullar ve Kurslar Komutanlığı'nın teşkilatına, Heybeliada'da ve Komutanlık karargâhına yakın olan bir yerde özel hastane yaptırılması, planlar dâhiline alınmış ve 1950 yılından sonra da bu hastanenin inşasına başlanmıştır.²⁶²

2.2.4.4. Deniz Ana Üs Deniz Komutanlığı'nın Kuruluşu

Çanakkale ve Karadeniz Boğazı Müstahkem Mevkileri'nin gelişimlerini tamamlamasıyla birlikte Kocaeli Müstahkem Mevkiinin stratejik olarak önemini kaybetmeye başlaması, donanma gemilerine ait olan mevcut demirbaş sayısının artması ve bunun sonucunda da levazım, akaryakıt ve silah ikmalinin büyümesi gibi sebeplerden dolayı 1946 yılında Marmara Üs'sü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın esaslı bir teşkilat değişikliği yapması zorunlu olmuştur. Ayrıca ikmal olarak, tüm Deniz İleri Üs'lerinin de bir makam altında bulunması gerekliliği, Marmara Üs'sü Bahri ve Kocaeli Mevki Komutanlığı'nın 1946 yılı sonunda kaldırılmasını zorunlu kılmış²⁶³ ve bu Komutanlığın yerine Deniz Ana Üs Komutanlığı teşkilatı getirilmiştir.

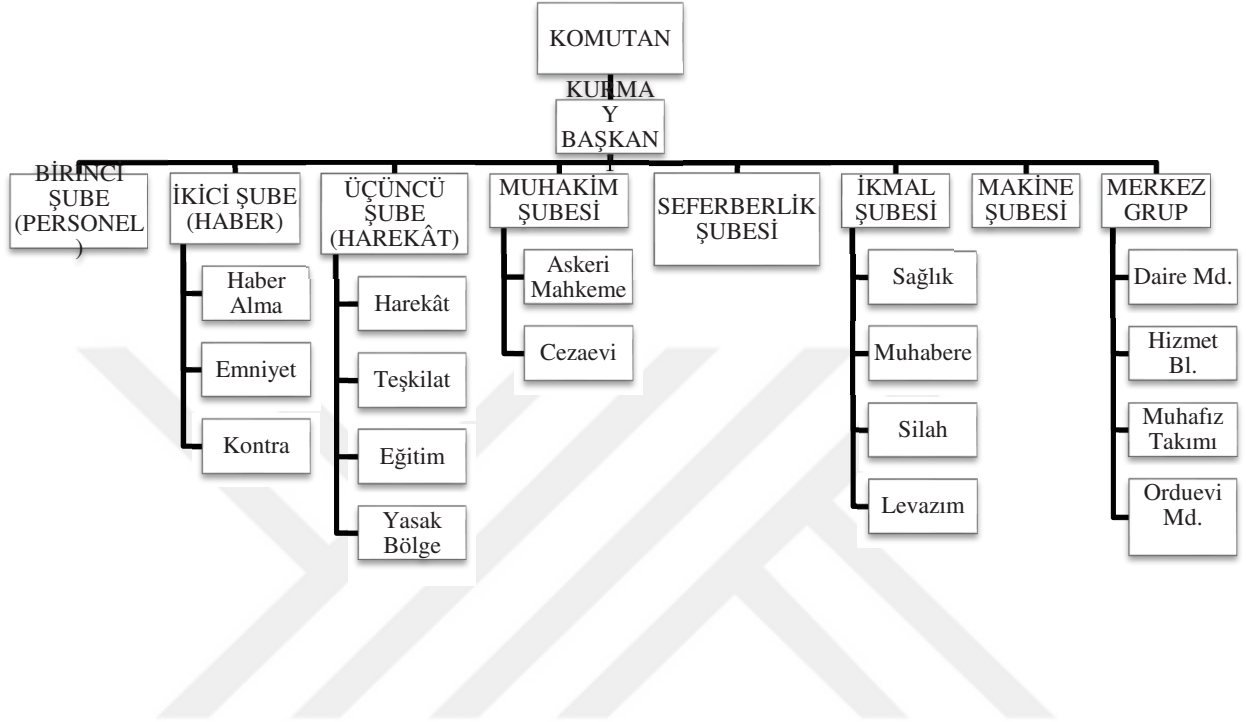
Deniz Ana Üs Komutanlığı'nın temel görevi, donanma hangi Türk denizlerinde mevcut olursa olsun, orada bulunan ileri Üs'ler aracılığıyla donanmanın ikmalini sağlamak olmuştur. Ana Üs Komutanlığı, harekât olarak Genelkurmay Başkanlığı'na, yönetim açısından da Milli Savunma Bakanlığı Deniz Müsteşarlığı'na bağlanmıştır. Bu komutanlık, İzmit'te yer alan Marmara Üs'sü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın görevini ifa ettiği eski binasında teşkil edilmiştir.²⁶⁴

²⁶² LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 99.

²⁶³ A.g.e., s. 74.

²⁶⁴ A.g.e., s. 75.

Tablo: 2.7. Deniz Ana Üs Komutanlığı'nın Kuruluşu²⁶⁵

2.3. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Reorganizasyonu ve Amerikan Askeri Yardımı

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında Yunanistan'da meydana gelen Komünist isyanı ile birlikte ülkede çıkan iç savaş, İngilizler'in yapmış oldukları askeri yardımlar sonucunda bastırılmıştır.²⁶⁶ Daha sonra bu olayı, Ruslar'ın Boğaz savunmasına katılması ve Kars ile Ardahan İllerini istemek amacıyla Türk Hükümeti'ne talepte bulunmaları takip etmiştir. Rusya'nın yapmış olduğu bu sert taleplere karşı Türkiye'nin azimli tutumu, Dünya devletleri tarafından takdirle karşılanmıştır.²⁶⁷

Ruslar'ın Türkiye ile Yunanistan'a gerçekleştirmiş olduğu sert politikalar sonucunda, Amerikan Cumhurbaşkanı Truman'ın siyasi alanda tedbirler almasına zorunlu kılmıştır. Bu tedbirlere istinaden Amerika, Türkiye ve Yunanistan'a askeri sahada

²⁶⁵ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 75.

²⁶⁶ Pınar Selçuk Özgür, "Yunanistan İç Savaşı ve Dış Güçlerin Rolü", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara Güz 2015, ss. 101-103.

²⁶⁷ Barış Ertem, "Türkiye ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Yardımı= Truman Doctrine and Marshall Plan in Turkey-USA Relations, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 12 Sayı: 21, Balıkesir Haziran 2009, ss. 378-379.

yardım sağlayarak, bu devletlerin savunmadaki güç oranlarını arttırmayı hedeflemiştir.²⁶⁸ Bu siyasi alanda alınmış olan tedbirler ile yapılmış olan politika, siyasi tarihe Truman Doktrini²⁶⁹ adıyla geçmiştir. Çok kısa sürede Doktrin, Amerikan parlamentosundan geçerek kanunlaşmıştır.²⁷⁰ Yapılacak olan yardımların gerçekleşmesi maksadıyla 12 Temmuz 1947’ de Ankara’da yapılan anlaşma, Türkiye ile ABD arasında imzalanmıştır.²⁷¹

I- ABD, Türkiye ile Yunanistan’a askeri yardım yapacaktır,

II- Amerika, Türkiye ve Yunanistan tarafından teknik şartların uygun olarak kullanıp, kullanılmadığını yakından kontrol etmek amacıyla bu iki devlete askeri heyetler gönderecektir.²⁷²

Anlaşmadaki bu maddeye göre, Türkiye ile Yunanistan’ın yardım alabilmesi için topraklarında Amerikan askeri sistem altında teşkil edilecek olan kontrol kampının kurulmasını iki devletin de kabul etmesi gerekmiştir. Bu kanun maddeleri TBMM’de incelendikten sonra Meclis, maddeleri aynı şekilde kabul etmiştir. İkinci Dünya Savaşı, gemi ve silah fiyatlarının artmasına sebep olmuş ve ortaya çıkmış olan yeni silah ve malzeme ikmalini tedarik etmek zor bir duruma gelmiştir. Bu durumlar karşısında Türkiye, ABD’nin yapmış olduğu yardım teklifindeki samimiyete inanmıştır.²⁷³

Türk Hükümeti’ne yapılacak olan yardımları, nitelik olarak incelemek maksadıyla Ankara’ya gelen Amerikan askeri heyetin deniz bölümüne Amiral Hermann başkanlık etmiştir. 10-15 Haziran tarihleri arasında Türkiye’de bulunan bu Amerikan askeri heyeti, 12 albaydan mürekkep olan bir heyet teşkil etmiştir.

²⁶⁸ Amerika Birleşik Devletleri, 17 Temmuz 1945 - 2 Ağustos 1945 tarihleri arasında Postdam Konferansı’nın yapılmasından kısa bir zaman sonra, Boğazlar ile ilgili konulardaki düşüncelerini değiştirmiş ve Türkiye’yi bu konuda desteklediğini göstermek için de bir takım önemli gelişmelerde bulunmuştur. Bu gelişmelerden en önemlisi ise Amerika Birleşik Devletleri’nin 2 Kasım 1945 tarihinde, Türk Hükümeti’ne Boğazlar ile ilgili konularda sunmuş olduğu notadır. 2 Kasım 1945 tarihinde ABD tarafından sunulmuş olan notanın ayrıntılı metni için bakınız; Başbakanlık Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, *Ayin Tarihi*, Ülkü Basımevi, No: 144, Ankara Kasım 1945, s. 71.

²⁶⁹ Truman Doktrini ismini, ABD Başkanı Harry S. Truman’ın tarafından 4 Mart 1947’ de Türkiye ile Yunanistan’a vaat etmiş olduğu askeri konulardaki yardımlardan almıştır.

²⁷⁰ İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Cumhuriyetin Harcı Modernitenin Altyapısı Oluşurken*, Cilt 3, İstanbul 2004, s. 402.

²⁷¹ Cumhuriyet, 13 Temmuz 1947, s.1.

²⁷² Ayrıntılı bilgi ve antlaşmanın metni için bkz; Fahir Armaoğlu, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, ss. 162-165.

²⁷³ Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 102.

Mevcut bulunan bu Heyet, Ankara’da resmi ziyaretlerini gerçekleştirdikten sonra ilk defa yapacağı konuşmalarını tamamlamış ve sonra Genelkurmay Deniz Kurmay Başkanı Tümamiral Necati Özdeniz eşliğinde Maltepe Limanı’nda bulunan donanmaya gelerek Yavuz Muharebe Kruvazörü ile muhrip denizaltı ve mayın arama-tarama gemilerinin icra etmiş oldukları muharebe talimlerini izlemiştir. Talimleri izledikten sonra Amerikan Deniz Kuvvetleri ile Türk Deniz Kuvvetleri arasında Ankara Bölgesi’ne yapılacak olan gemi ve malzeme yardımları hususlarında resmi bir konuşma gerçekleştirilmiştir.²⁷⁴ Gerçekleştirilmiş olan bu resmi konuşmaya, Türk Deniz Kuvvetlerinden katılmış olan subayların isimleri aşağıda verilmiştir;

- Genelkurmay Başkanlığı Dz. Kurmay Başkanı Tümamiral Necati Özdeniz (Başkan),
- Genelkurmay Dz. Eğitim Şubesi Müdürü Kurmay Alb. Tevfik Samurkaş,
- Genelkurmay Dz. Harekât Şubesi Müdürü Kurmay Alb. İzzet Saltun,
- Genelkurmay Dz. Eğitim Şubesinden Kurmay Yb. Kemal Ülergin,
- Deniz Müsteşarlığı’ndan Makine Alb. Cevat Taluy,
- Deniz Müsteşarlığı’ndan Levazım Alb. Cezmi Denizmen,
- Genelkurmay Dz. Teknik şubeden Gv. Yb. Vahtettin Aytan’dır.²⁷⁵

Amerikan Deniz Kuvvetlerinden katılmış olan subayların isimleri ise;

- Tümamiral Ernest Hermann (Başkan),
- Alb. William V. O’regan,
- Alb. Buf Simmons,
- Alb. Fritz Gleim,
- Bnb. Gliffard Messevheimer şeklinde verilmiştir.²⁷⁶

²⁷⁴ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 124.

²⁷⁵ A.g.e., s. 124.

²⁷⁶ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 124.

Ayrıca Kurmay Yb. Kemal Ülgerin, Yb. Vahtettin Aytan ve Makine Alb. Cevat Taluy'dan meydana gelmiş olan heyet, Amerika'ya gitmiş ve o dönemin Deniz Ataşesi Saip Caner başkanlığında, Amerika'ya ait olan gemiler ile deniz tesisleri hususlarında bir inceleme yapmıştır.

Türk Deniz Kuvvetlerinin mali imkânları hususunda malumatı olan Amerikalılar, ilk olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na 1 adet akaryakıt gemisi, 8 adet mayın arama-tarama gemisi ve 12 adet hücumbot verilmesi konusunda karar vermiştir. Fakat; daha sonra yapılmış olan tartışma sonrasında bu konu değişmiş; 4 adet muhrip, 4 adet denizaltı gemisi, 8 adet avcı botu, 8 adet mayın arama-tarama gemisi, 1 adet akaryakıt gemisi, 1 adet onarım gemisi, yeteri ölçüde fabrika ve eğitim için kullanılacak olan malzemenin verilmesi konusunda bir anlaşmaya varılmıştır.

Türkiye'ye yapılacak olan askeri yardım hususundaki anlaşma, Genelkurmay Başkanlığı'na intikal etmiş ve anlaşma iki taraf arasında 12 Temmuz 1947 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.²⁷⁷

Türk Hükümeti'nin, 1 Eylül 1947 tarihli 5123 sayılı yasayla anlaşmayı onaylaması ile beraber Amerika, askeri yardımları fiilen başlatmıştır. Yapılan bu anlaşma sonucunda, Türkiye yeni bir teknik sistemin içine girmiş ve bu yeni teknik sistemle beraber Türkiye taktik sistemlerini de değiştirmek zorunda kalmıştır. Diğer bir taraftan da Amerika, kabul edilen yasa gereğince de Amerikan deniz subaylarını Gölcük'e göndermiş ve Türkiye'ye vermiş oldukları silahların kullanılma ve muhafaza edilme taktiklerini yerinde görüp, kontrol etmelerini istemiştir.

Böylelikle Türkiye ile Amerikan Deniz Kuvvetleri arasında çok samimi ve sıkı bir işbirliği oluşmaya başlamıştır. Amerikan deniz subayları, yeni sistemdeki tekniğe uygun olarak donanmada mevcut olan gemilerin, fabrika içindeki atölyelerin, ikmal merkez-tesislerinin nasıl çalışması gerektiğini, Türk deniz subaylarına öğreterek bilgi vermiştir. Farklı meslek gruplarına mensup olan deniz subayları da Amerika'ya giderek Deniz Kuvvetlerine ait olan eğitim kuruluşlarında eğitim görmüştür.

Bu sistemin iyi işleyebilmesi amacıyla Ankara'da, "Amerikan Askeri Yardım Kurulu" kurulmuştur. Tümgeneral başkanlığında kurulmuş olan bu kuruluşun deniz kısmını, Tümamiral seviyesinde olan Amerikan subayları ile bu subaylara tercümanlık

²⁷⁷ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 124.

hizmeti verecek Türk personeli teşkil etmiştir. Bunun dışında Gölcük'te, bir Amerikan Deniz Albayı başkanlığında mevcut olan Amerikan subay ve uzman astsubaylar bulunmuş ve bu personel; donanmanın, fabrikaların ve ikmal merkezinin ihtiyaçlarını belirlemiş, daha sonra yapılacak olan yardımların hem bu tespitlere dayanmasını sağlamış hem de Amerikan teknik sisteminin adapte edilmesi amacıyla Donanma Komutanlığı'na, Gölcük Fabrikası Müdürlüğü'ne ve sonradan ikmal merkezi ismini alacak olan levazım işlerine danışmanlık görevini yapmıştır.²⁷⁸

2.3.1. Amerikan Askeri Yardımı ile Türk Deniz Kuvvetlerine Verilmiş Olan Yeni Gemiler

a- Muhripler:

Giresun ve Gelibolu Muhripleri, Amerika'dan Gölcük'e Amerikan subayları tarafından 28 Nisan 1949 tarihinde getirilmiş ve gemilere Gölcük'te törenle Türk sancağı çekildikten sonra bu iki muhribe, Türk Deniz Kuvvetleri personeli²⁷⁹ atanmıştır. Amerikan Deniz Kuvvetleri personeli ise Gölcük'e getirilmiş olan bir Amerikan muhribiyle geri dönmüştür.²⁸⁰

Gelibolu Muhribi'ne ilk komutan olarak, Kurmay Bnb. Necdet Uran tefrik edilirken Giresun Muhribi'ne de Kurmay Bnb. Mahmut Ülseven'in atama işlemi yapılmıştır.

Gemlik ile Gaziantep Muhripleri ise Amerika'ya gönderilmiş ve Türk Deniz Kuvvetleri personeli tarafından ülkeye avdet ettirilmiştir. Bu duruma istinaden Türk mürettebatının, Amerika'ya ait olan bir tanker ile Amerika'ya gönderilme işlemi yapılmıştır. Gemlik ile Gaziantep Muhriplerine, sancak çekme ile teslim alma töreni Amerika'da yaptırıldıktan sonra, Türk mürettebatının getirmiş olduğu bu gemiler, 18 Ağustos 1949 tarihinde Maltepe'de yapılan bir törenle Türk Donanması'na katılmıştır.

Gemlik, Giresun, Gaziantep ve Gelibolu Muhriplerinin 1630 (dolu olarak 2300) ton, 36 mil sür'at, 4 tane 12.7'lik, 12 tane 4'lük, 6 tane 2'lik top ve 5 tane 53.3'lük torpido kovanı ve gerektiği zaman atmak ve almak üzere kullanacağı 430 adet mayın şeklindeki teknik özelliklerini verebiliriz.

²⁷⁸ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 125.

²⁷⁹ A.g.e., s. 125.

²⁸⁰ A.g.e., s. 126; ayrıca bkz. Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 105.

b- Denizaltı Gemileri:

Amerikan tipinde bir özelliği sahip olan denizaltı gemileri, Türk Donanması'ndaki denizaltıcılar için yepyeni bir teknik kapsamında kalmıştır. Bu kapsamda, bu denizaltı gemilerini kısa sürede öğrenmek amacıyla subaylara kurs verme zorunluluğu ortaya çıkmış ve Yzb. Şahap Karaca, Yzb. Nazmi Erkan ve Makine Yzb. Niyazi Serdar Oğlu'ndan oluşan üç denizaltıcı subay, bu maksatla 1 Ocak 1948 tarihinde Amerika'da başlayacak olan "Amerikan denizaltı kursuna" gönderilmiştir.

Ayrıca bu dönemde, Amerikan askeri yardım kapsamında verilecek olan 4 adet denizaltı gemisine atanmış olan komutan ile aşağıda isimleri yazılı mürettebat da İskenderun'dan hareket etmiş ve bir Amerikan tankeriyle 20 Şubat 1948 tarihinde gönderilmiştir.

I. İnönü Denizaltı Gemisi; Komutan Yzb. Ferit Denizmen, Başçarkçısı Yzb. Mahmut Hışankan ve 6 astsubay,

II. İnönü Denizaltı Gemisi; Komutan Yzb. Barbaros Günergin, Başçarkçısı Yzb. Kadri Kurulberk ve 6 astsubay,

Sakarya Denizaltı Gemisi; Komutan Yzb. Muzaffer Yangöl, Başçarkçısı Yzb. Edip Balaş,

Gür Denizaltı Gemisi; Komutan Yzb. Rauf Atakan, Başçarkçısı Yzb. Raşit Metel ve 6 astsubay.²⁸¹

Türk Donanması'na ait olan bu mürettebat, Amerika'da çekirdek eğitimi görmüştür. Amerikan Deniz Kuvvetleri personeli tarafından denizaltı gemiler ile Türkiye'ye gelmek için 19 Nisan 1948' de Amerikalı Albay Stanley P. Moseley kendi sorumluluğunda mürettebatı ile birlikte hareket etmiştir. Seyirde Atlantik, su üstü ve dalış talimi yapılarak geçilmiştir²⁸² ve 11 Mayıs 1948 tarihinde İzmir'e varılmıştır. İzmir'e gelinme sebebi, Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin maddeleri gereğince, yabancı bayrak taşıyan denizaltı gemilerin, boğazdan geçememesi nedeniyle sancak çekme ve teslim alma töreni İzmir'de yapılmış ve gemiler, Türk Deniz Kuvvetlerinin komutasında, boğazdan geçerek Türk Donanması'nın bünyesine dâhil olmuştur.

²⁸¹ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 126;

²⁸² A.g.e., s. 126; ayrıca bkz. Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 103.

Sancak töreni, 23 Mayıs 1948 tarihinde, İzmir’de yapılmış ve daha sonra denizaltılar 26 Mayıs 1948 tarihinde İzmir’den hareketle Dolmabahçe Sarayı önüne demirlemiştir. Bu arada Türk Donanması, Cumhurbaşkanı’na teftiş vermiş ve daha sonra denizaltılar hareket ederek, Gölcük’te bulunan Denizaltı Filosu’nun hizmeti altına girmiştir.

Amerikan tipi denizaltı gemilerinin teknik özelliklerini; “su üstünde 1525, su altında 2300 ton; 21 mil sür’at, 2 tane 12.7’lik ve 2 tane 4’lük top ve 10 tane torpido kovani” şeklinde verebiliriz.²⁸³ Ayrıca bu denizaltı gemileri, gerektiği zaman torpido kovanlarından mayın da atabilme özelliklerine sahiptir.²⁸⁴

c- Avcı Botları:

1948’de Amerikan Donanması’nın mürettebatının ülkeye getirmiş olduğu Avcı botlar, Haliç’e sokulmasının ardından Türk Donanması tarafından sancak çekme ve teslim alma töreni icra edilmiştir.

Avcı botların teknik özelliklerini; “85 ton, 21 mil sür’at, 1 tane 4.7’lik ve 2 tane 2 cm’lik top ve su bombası atma cihazlarının bulunması” şeklinde sıralayabiliriz.²⁸⁵ Ayrıca bu avcı botlarda, dönemin teknolojisinin kullanıldığı radarlar ile sualtı dinlenme cihazları da bulunmuştur. Böylece, Türk Donanması ilk defa modern ve teknik özellikleri gelişmiş olan avcı botlara sahip olmuştur. Avcı botlar ile Liman Savunma Botları, denizaltı arama ve imha etme teşkilinde iyi bir yere gelmiştir.²⁸⁶

d- Mayın Arama-Tarama Gemileri:

K sınıfı olarak niteledirilmiş olan bu tip gemiler sekiz adet olup, bu gemileri Türk Donanması’ndan bir kafiye başkanı ile personeli, Amerika’dan teslim alarak Ülkemize getirmiştir. Türk Donanması’nın kafiye başkanı olarak Güverte Alb. Lütfi Kerman ve onun emri altında görev yapan mayın tarama-arama gemilerinin kafiye başkanı, Yb. Vehbi Dümer tefrik edilmiştir.

Türkiye’ye gelecek olan gemi kafiyesini, “Akpınar Akaryakıt Gemisi”, “AG. 4 Ağ Gemisi” ile sekiz adet mayın arama-tarama gemisi oluşturmuştur. Türk Deniz Kuvvetlerinin mürettebatı, alınmış olan bu gemileri ve cihazları iyi bir şekilde öğrenip,

²⁸³ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 127.

²⁸⁴ A.g.e., s. 127; ayrıca bkz. Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 104.

²⁸⁵ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 128.

²⁸⁶ A.g.e., s. 128.

çalıştırmak amacıyla Amerika'da belirli bir dönem eğitim görmüş ve 23 Temmuz 1948 tarihinde Maltepe önünde yapılmış olan bir törenle de bu gemiler, Türk Donanması'na dâhil olmuştur.

Gemilerin teknik özelliklerini, “215 ton, 12 mil sür’at, 1 tane 7.6’lık, 2 tane de 2’lik top ve modern mayın arama-tarama cihazları olarak” nitelendirebiliriz.²⁸⁷

Amerikan askeri yardım kapsamında Türk Deniz Kuvvetlerine gönderilmiş olan gemilere, yeni isimler verilmiştir. Yeni isimler verilen bu gemileri,

- 1- Muhripler: Gemlik-Gelibolu, Gaziantep, Giresun,
 - 2- Denizaltı gemileri: I. İnönü, II. İnönü, Sakarya, Gür,
 - 3- Avcı botları: A.B.1, A.B.2, A.B.3, A.B.3, A.B.4, A.B.5, A.B.6, A.B.7, A.B.8,
 - 4- Onarım gemisi: Onaran,
 - 5- Akaryakıt gemisi: Akpınar,²⁸⁸
- şeklinde listeleyebiliriz.

Amerika'dan daha sonra verilmiş olan gemileri de,

- 1- Denizaltı onarım gemisi: Başaran,
 - 2- Denizaltı Kurtarma gemisi: Kurtaran,
 - 3- Ağ dökücü gemi: AG.4,²⁸⁹
- şeklinde listeleyebiliriz.

2.4. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Kuruluşu

1948 yılında başlamış olan Amerikan askeri yardımın kapsamında, Türk ve Amerikan Deniz Kuvvetleri komutanları arasında alınan kararlar ve yapılan çalışmaların

²⁸⁷ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 128; ayrıca bkz. Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 105.

²⁸⁸ LDGAM, 1935-1950, a.g.e., s. 125.

²⁸⁹ A.g.e., s. 125.

sonucunda, bu tarihe kadar genel olarak Alman sistemine göre kurulmuş olan Türk Silahlı Kuvvetlerinde, köklü bir reorganizasyonun yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.²⁹⁰

Bu kapsamda mevcut durum, Yüksek Askeri Şura ve Mecliste ele alınmış ve Türkiye Cumhuriyeti Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 5398 sayılı “Kuvvet Komutanlıkları Yasası”na²⁹¹ dayanan bir teşkilatla 15 Ağustos 1949 tarihinde yeni kuruluşunun esaslarını sağlamıştır. Bu teşkilat, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nın eski teşkilatına göre daha özgür ve daha yetkili bir şekilde çalışmalarını ifa etmiştir. Bunun esas sebebi ise, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nın, eski kuruluşunun gereği olarak Genelkurmay II. Başkanlığı ile Yarbaşkanlıkları teşkilatından çıkarak direkt Genelkurmay Başkanlığı’na bağlanması olmuştur.²⁹²

1949 yılında, reorganizasyon dâhilinde uygulamaya geçilmiş olan planlamada, Kara ve Hava Kuvvetleri Komutanlığı’nın yanında, “Deniz Kuvvetleri Komutanlığı” da kurulmuştur. 1949 yılında donanma komutanı olarak görev yapan Oramiral M. Ali Ülgen, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nın ilk komutanı unvanını alarak görevine başlamıştır. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’na Kurmay Başkanı olarak, Tuğamiral Rıdvan Koral atanmıştır. Kurulan yeni teşkilatla göre, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nın karargâhı, Kuvvetin Kurmay Başkanlığı’nın bir alt kademesi içerisinde, doğrudan doğruya Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’na bağlanırken, Donanma Komutanı olarakta Tümamiral Sadık Altıncan tefrik edilmiştir.²⁹³

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı teşkilatına; dört daire başkanı, dört şube müdürü ve beş tane grup başkanı tefrik edilmiştir. Tefrik edilmiş olan bu daire ve grup başkanları ile şube müdürleri, Kurmay Başkanı’nın emri altında çalışmıştır. Yalnızca; yargılama, tetkik şubeleri ve hukuk danışmanlığı doğrudan doğruya Kuvvet komutanına bağlanmıştır. Bunun en önemli sebebi ise bu şubelerin görevleri; savaş hazırlığı, harekât ve eğitim gibi hususlarının dışında kalmış olması ve diğer daire ve şubelerle de iş birliği yapmalarına gerek kalmaması olmuştur.²⁹⁴

²⁹⁰ Şemsi Bargut, “1945’ten 1974’e kadar Türk Deniz Kuvvetleri” *Türk Donanma Vakfı Yayını*, Sayı: 94, 1975, s. 11.

²⁹¹ Kuvvet Komutanlıkları Yasası’nda, öncelikli olarak batı demokrasilerindeki sistemler örnek alınmış ve Genelkurmay Başkanı’nı, Milli Savunma Bakanı’nin emrine sokmuş ve ona karşı sorumlu tutulmuştur.

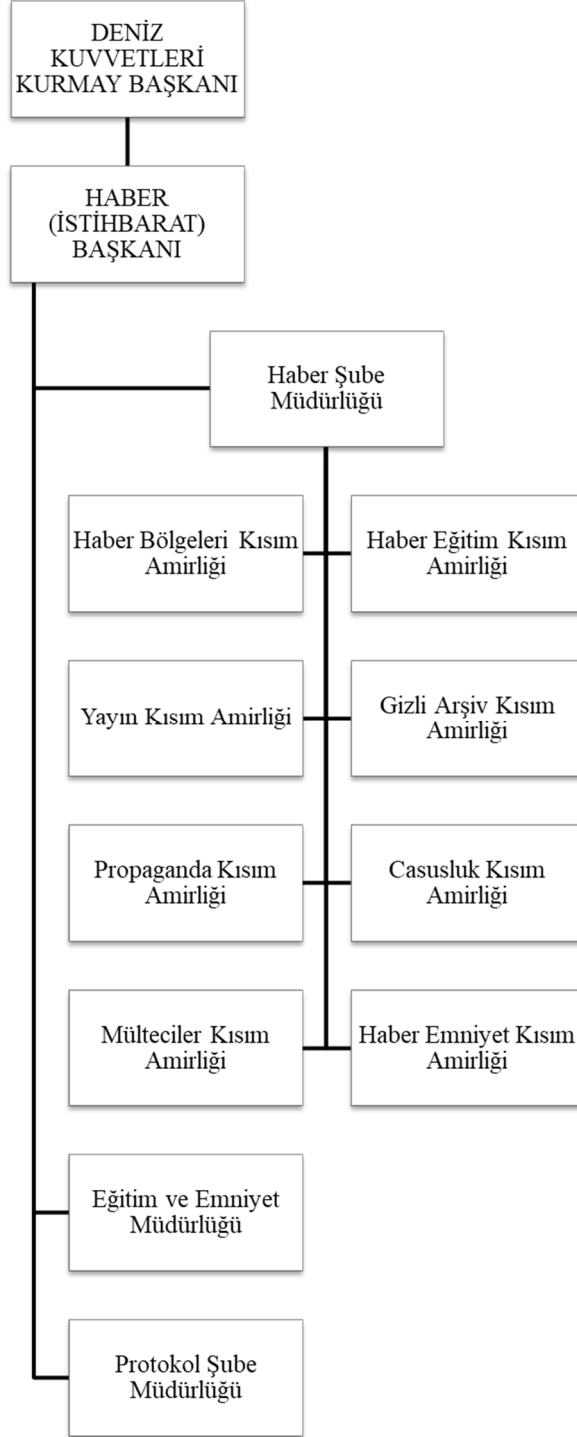
²⁹² LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 1.

²⁹³ Şemsi Bargut, a.g.m., s. 11.

²⁹⁴ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 2.

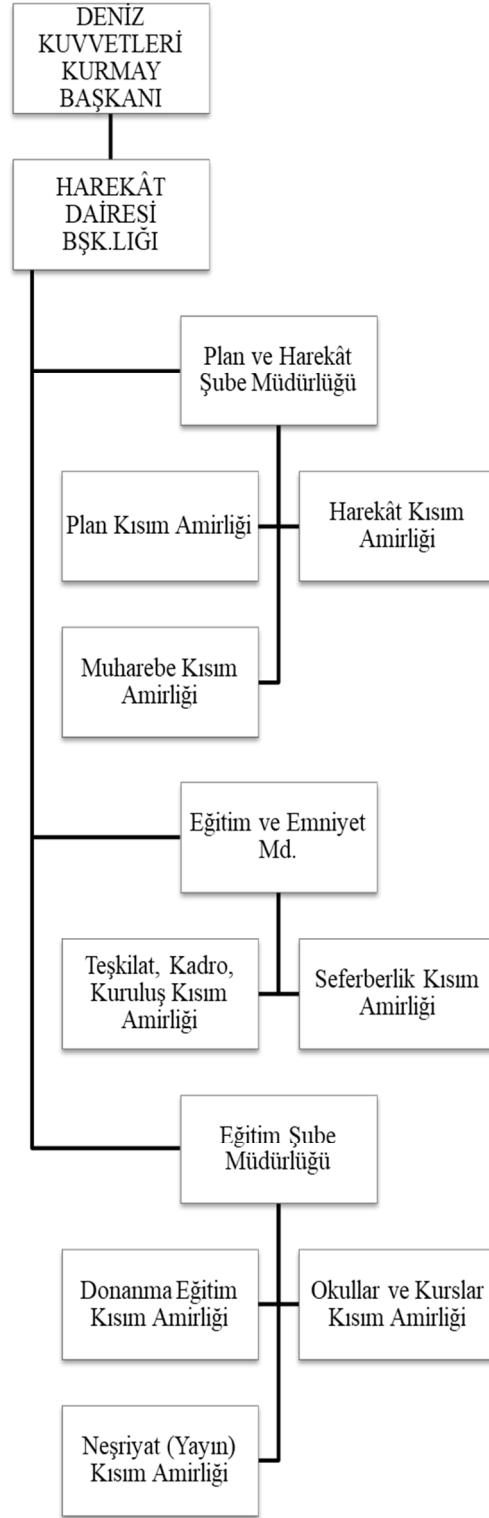
Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın mevcut karargâhı, Milli Savunma Bakanlığı'na ait olan bir binanın içinde teşkil edilmiştir.

Tablo: 2.8. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda III. Şube Halinde Çalışan Haber Dairesi Başkanlığı'nın Kuruluşu²⁹⁵

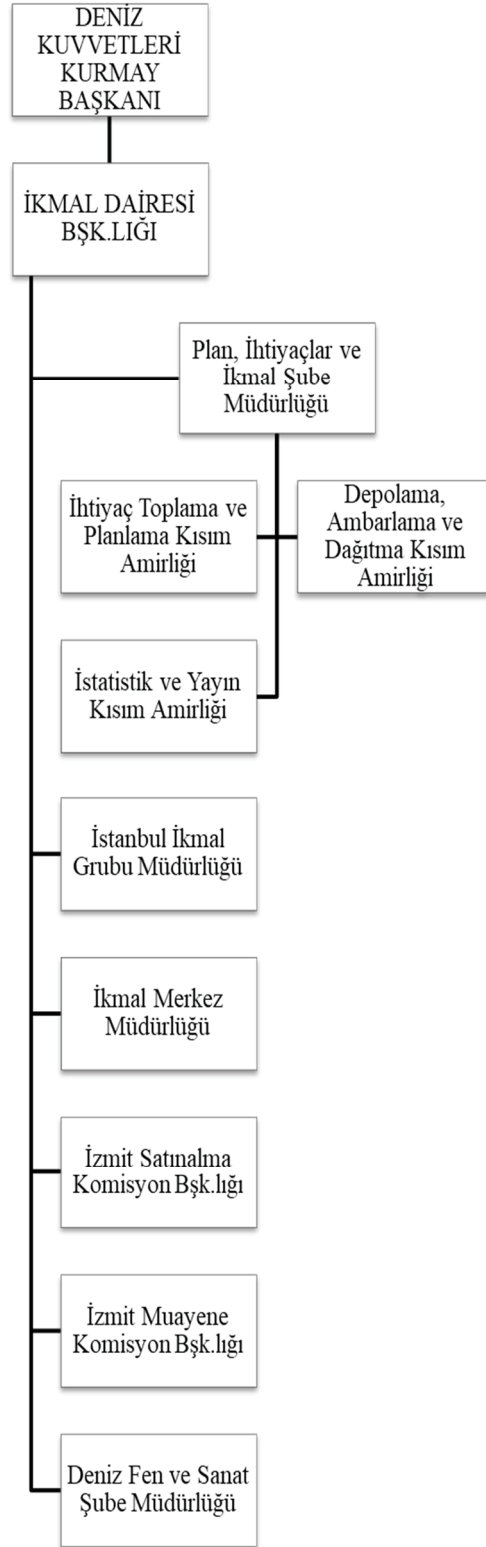
²⁹⁵ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 4.

Tablo: 2.9. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda Harekât Dairesi Başkanlığı'nın Kuruluşu²⁹⁶

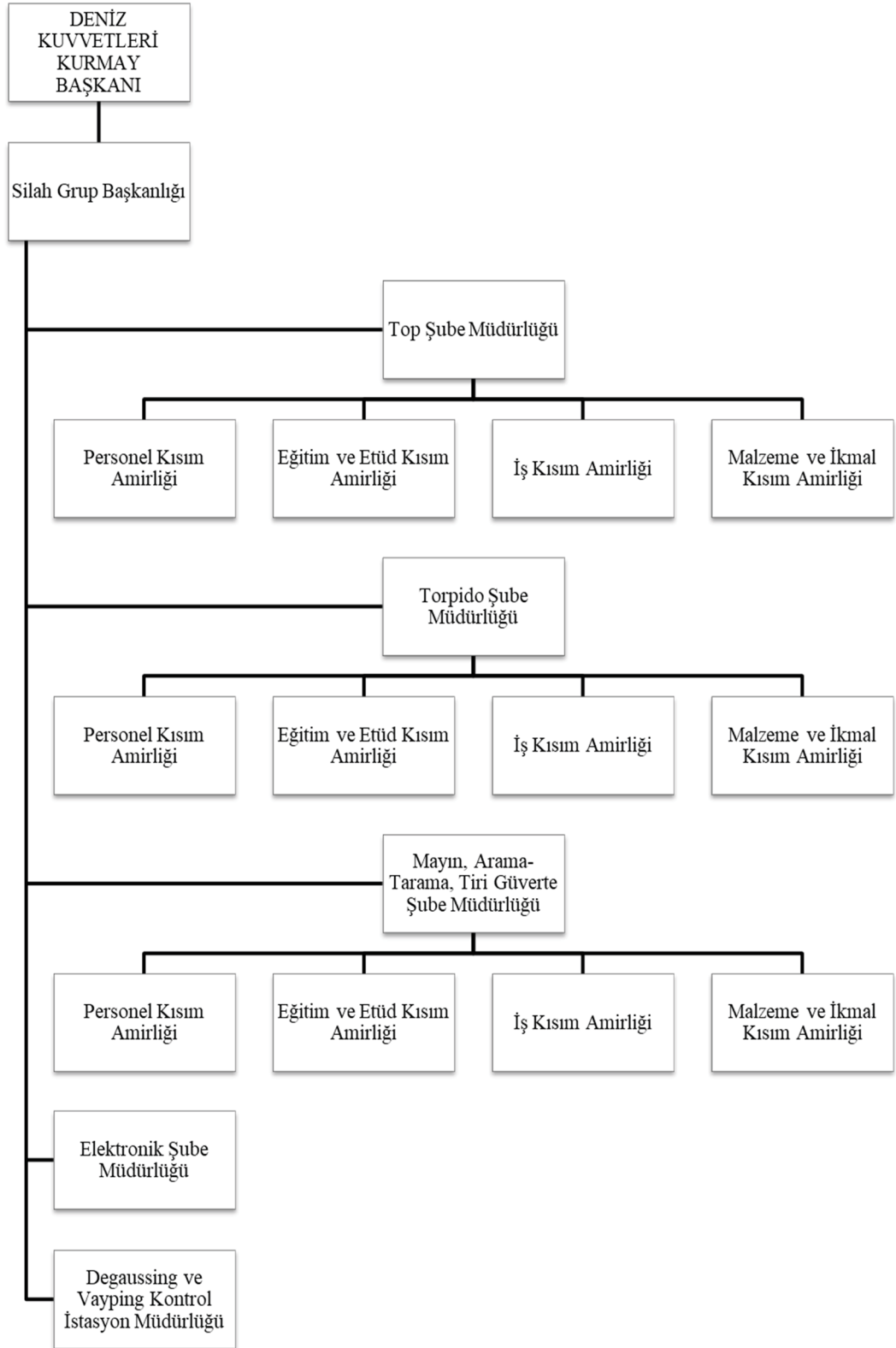
²⁹⁶ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 5.

Tablo: 2.10. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda İkmal Daire Başkanlığı'nın Kuruluşu²⁹⁷

²⁹⁷ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 7.

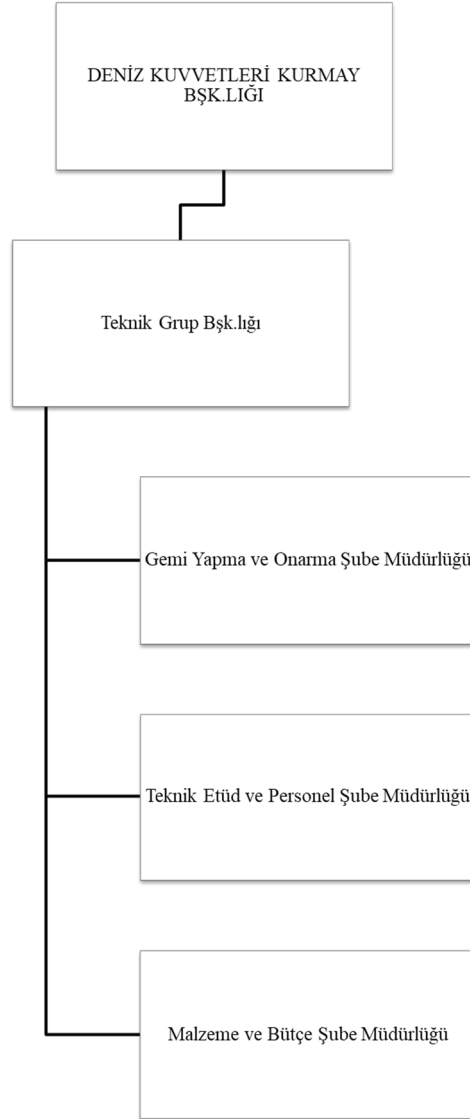
Tablo: 2.11. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda Silah Grup Başkanlığı'nın Kuruluşu²⁹⁸

²⁹⁸ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 8.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Kurmay Başkanlığı bağlısı olarak alt biriminde çalışan Teknik Grup Başkanlığı teşkili; gemi yapma ve onarma, teknik personel ve etüd, malzeme tedariki ile fabrikaların bütçe hizmetleriyle uğraşmıştır. Bu duruma istinaden Teknik Grup Başkanlığı, üç şubeden oluşan birimler halinde çalışmıştır.

Tablo: 2.12. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Teknik Grup Başkanlığı'nın Kuruluşu²⁹⁹

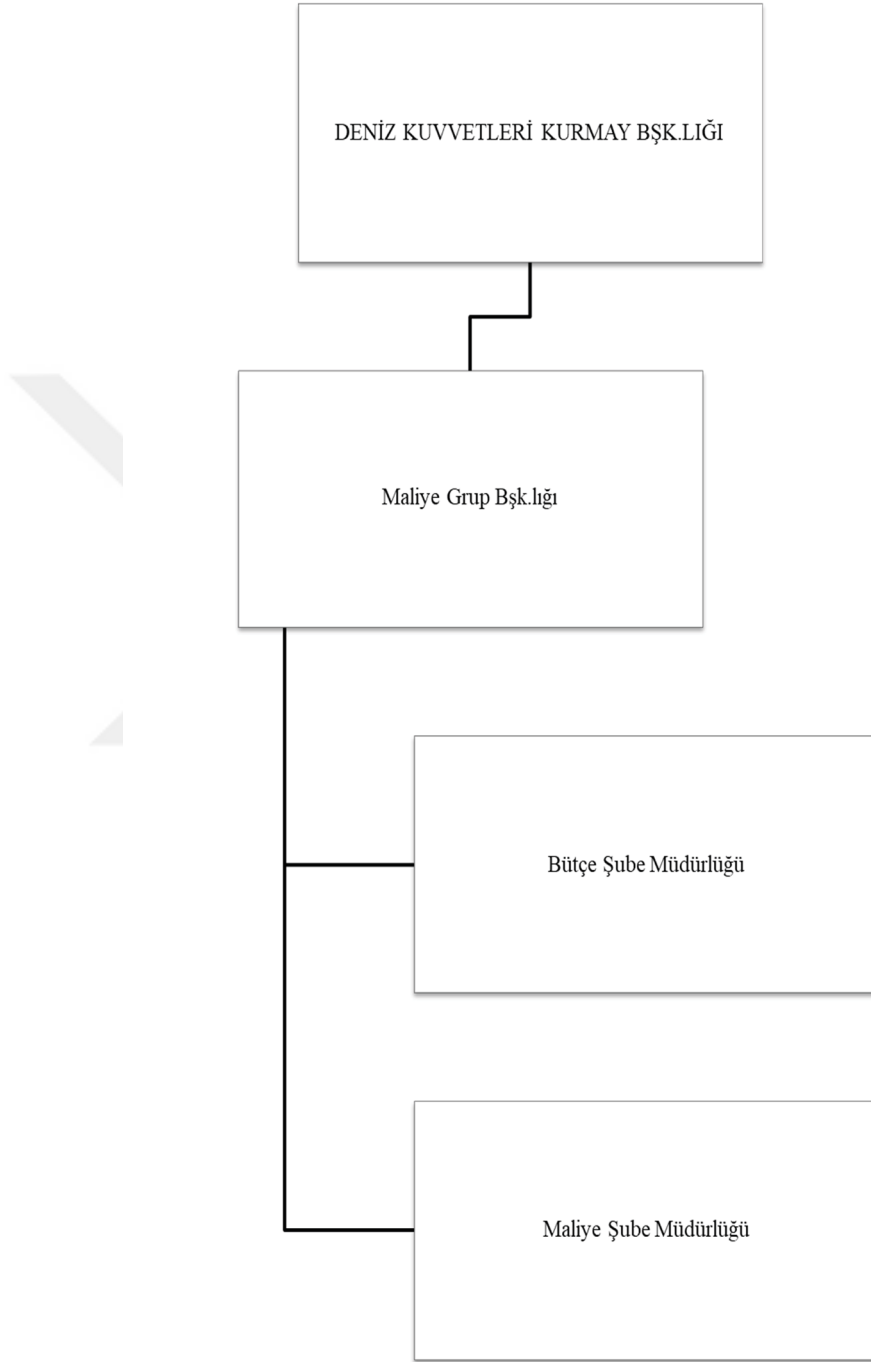

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndaki ikmal subaylığı sistemi, 1950 yılında henüz uygulanan bir sistem olmamıştır. O dönemde Kuvvette, ikmal ve para işleri ile ilgili hizmetlere bakan subaylara “Levazım Subayı” denilmiştir.³⁰⁰

²⁹⁹ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 9.

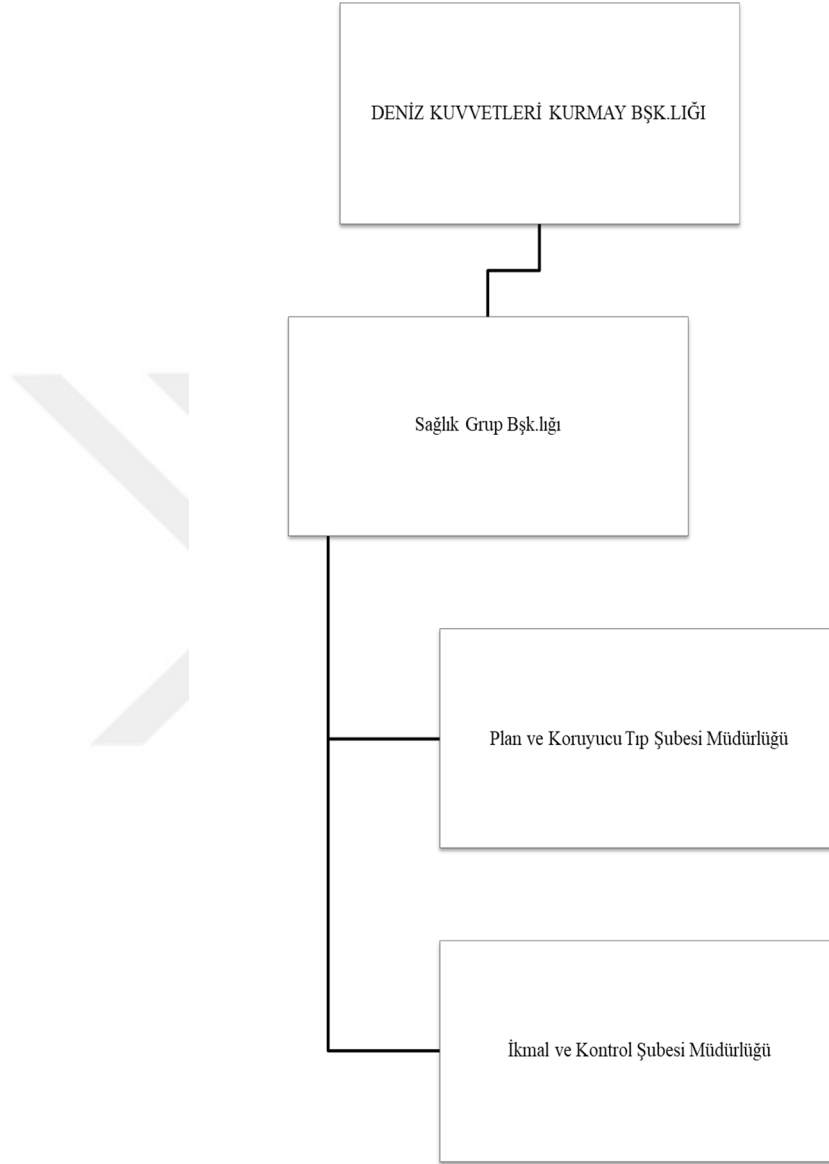
³⁰⁰ A.g.e., s. 10.

Tablo: 2.13. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Levazım Grup Başkanlığı'nın Kuruluşu³⁰¹

³⁰¹ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 11.

Tablo: 2.14. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Sağlık Grup Başkanlığı'nın Kuruluşu³⁰²

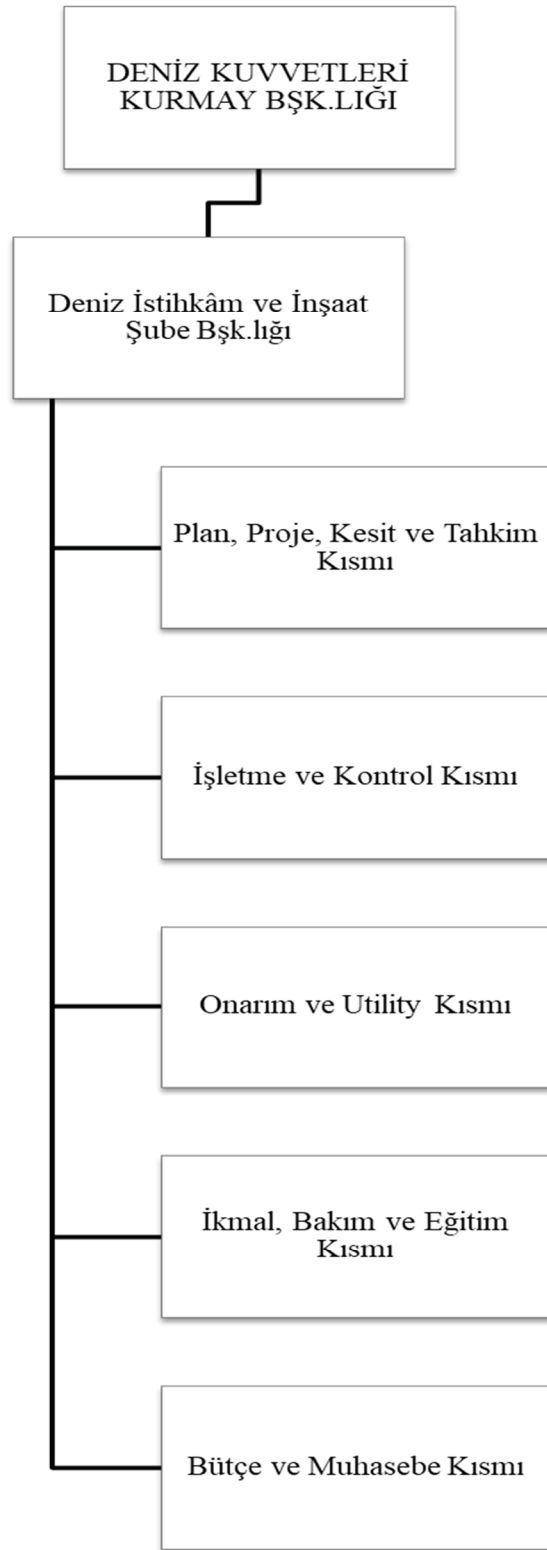

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda Deniz İstihkâm ve İnşaat Şubesi Müdürlüğü, 1950 yılında Kuvvette yeni oluşturulacak olan tahkimat ve kara tesislerinin yapımı ve bakımı maksadıyla teşkil edilmiştir. Bu Müdürlük; Gölcük, Yassıada, Heybeliada, Boğazlar, İskenderun ve Karadeniz Ereğlisi'nde yeni kurulacak olan savunma, eğitim, ikmal ve moral tesislerini planlamış ve yapılmasını sağlamıştır.³⁰³

³⁰² LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 12.

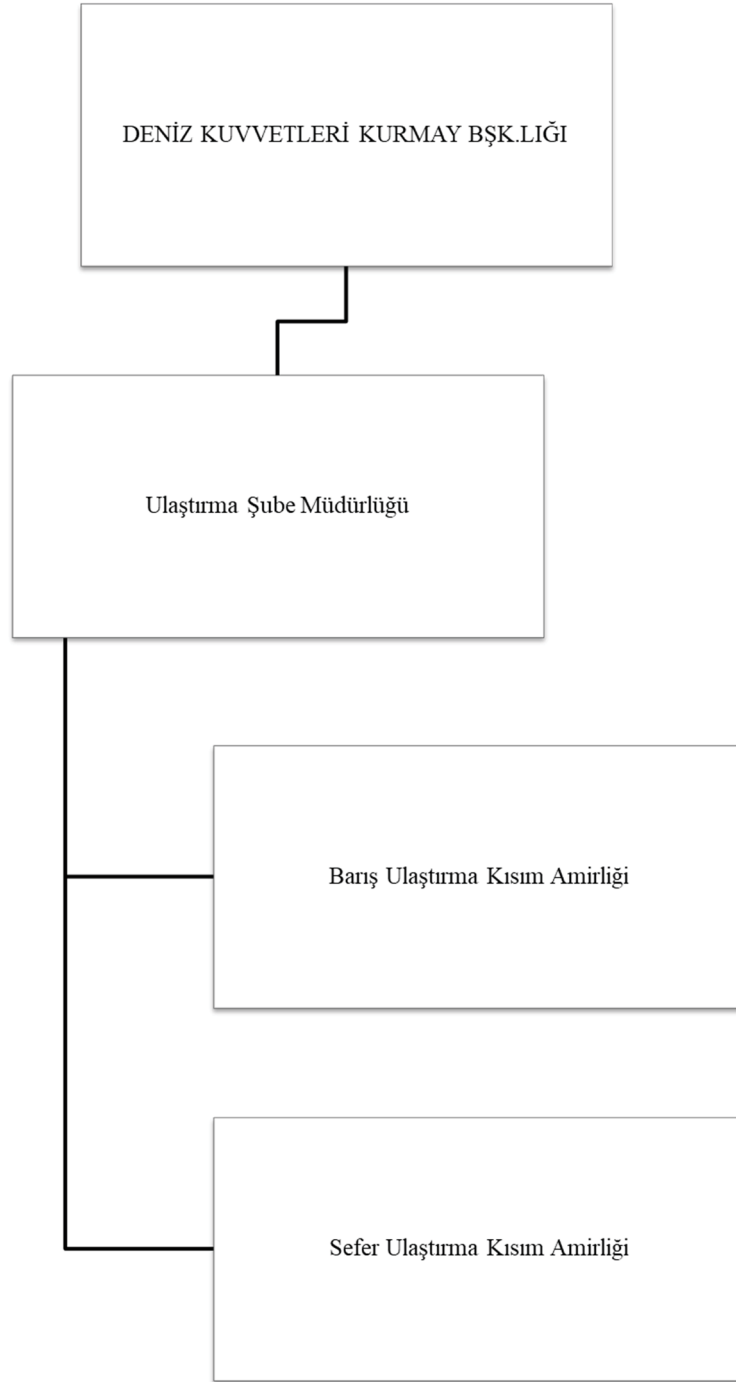
³⁰³ A.g.e., s. 13.

Tablo: 2.15. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Deniz İstihkâm ve İnşaat Şubesi Müdürlüğü Kuruluşu³⁰⁴

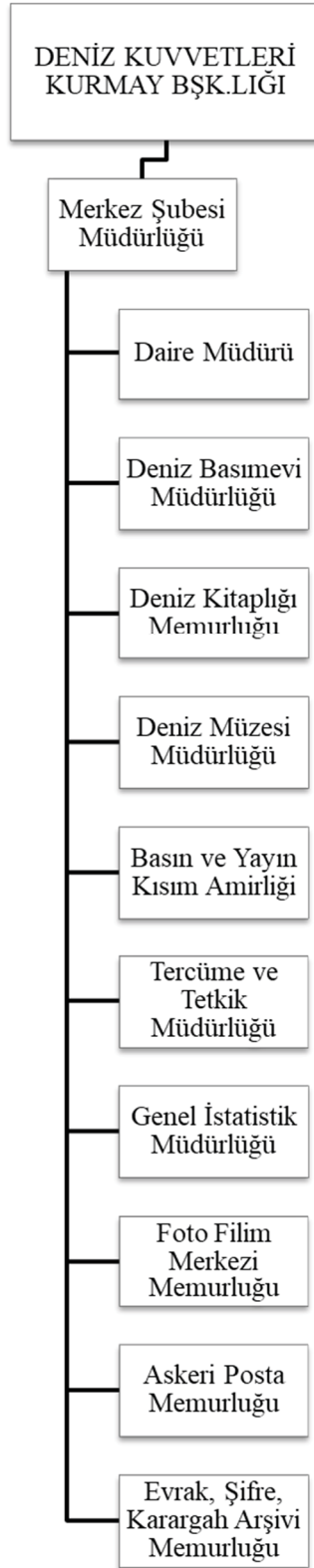
³⁰⁴ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 13.

Tablo: 2.16. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Ulaştırma Şube Müdürlüğü Kuruluşu³⁰⁵

³⁰⁵ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 15.

Tablo: 2.17. Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Merkez Şubesi Müdürlüğü Kuruluşu³⁰⁶

³⁰⁶ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 16.

Tablo: 2.18. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Alt Birliklerinin Kuruluşu³⁰⁷

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın teşkil edilmesinden sonra, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda dört ana mevzuda köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler aşağıda verilmiştir;

³⁰⁷ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 17.

1- Deniz Kuvvetleri, tüm temel ve yardımcı hizmetlerinin sistemlerinde, önemli derecede değişiklikler yaparak, geliştirmiştir. Kuvvetin bünyesinde bulunan, hidrografi ve neşriyat gibi yardımcı hizmetlere ait olan bu kuruluşlar, modern çağın gereksinimleri doğrultusunda, yeniden düzenlenme işlemi yapılmıştır.

2- Deniz Kuvvetleri, Yurtiçinde faaliyet gösteren harp ve ticaret gemilerinin inşaat yapımı üzerinde özgün ve modern ilerlemeler kaydetmiş ve tersanelerini de her açıdan çağdaştırmıştır.

3- Kuvvet, ihtiyaç görülen ve talep edilen tüm tesislerinin inşasını sağlamıştır.

4- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın savaş gücünün ilerlemesi ve geliştirilmesi amacıyla bir kısmı yurtiçinden bir kısmı da yurt dışından olmak üzere; gemi, silah ve teçhizat temininde kayda değer aşamalara gelinmiştir.³⁰⁸

2.4.1. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Daire ve Şubelerinin Görev Talimatı

T.C.

Ankara

M.S.B.

Temmuz 949

Deniz K.leri Komutanlığı

Teşkilat Ş. 1. Ks.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı

Daire ve Şubeleri Görev Talimatı

Deniz Kuvvetleri K.lığı

Deniz Kuvvetleri Komutanı

Deniz Kuvvetleri Komutanı, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı olarak Deniz Kuvvetlerinin emir, komuta ve idare işlerinden sorumludur.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanlığı

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı karargâhındaki daireler arasındaki koordinasyonu ve

³⁰⁸ Şemsi Bargut, a.g.e., s. 11.

bu daireler muamelelerinin tespit edilmiş prensipleri, kararlar, talimat, talimnameler ve kanunlar çerçevesi içinde ceryan etmesini sağlar.

Deniz Kuvvetleri Komutanı adına verilen emirleri takip ve intaç eder.³⁰⁹

-Teftiş İşleri-

Genel Esaslar:

Teftiş İşleri kadrosunda bulunan Subaylar (Gv. ve Mk. Alb.) Deniz Kuvvetleri Komutanının teknik müşavirleridir.

Deniz Kuvvetleri Komutanının yapacağı teftişlerde bu kadroda bulunmayan Levazım ve Tabip Subaylar için ilgili dairelerin başkanlarından faydalanılır.³¹⁰

-Hukuk İşleri-

- 1- Komutanlık makamına bağlı ve bu makama karşı sorumludur.
- 2- Hukuk Müşaviri, hukuk işlerine ait bütün muameleleri, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanlığı'ndan itibaren komutanlık üs kadrosuna doğru yürütür.³¹¹

-Adli İşler-

- 1- a) Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın kuruluşunda bulunan askeri şahısların, sorumlu olanlar hakkında kavuşturma yapmak,
- b) Bir soruşturma ve kavuşturmaya başlamak, devam etmek, kanun yollarına başvurmak hususlarında, ast adli amirlere talimat vermek,
- c) Ast adli amirle arasında çıkan icabı ve selbi uyuşmazlıkları çözmek,
- d) Hazırlık soruşturması sonunda verilen karara karşı yapılacak itirazları incelemek,
- e) Tutukluk kararlarına karşı yapılan itirazları incelemek, disiplin cezalarına karşı yapılan itiraz ve şikâyetleri incelemek,
- f) Belgede f harfi atlanılmış,

³⁰⁹ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 5, Gömlek No: 4.

³¹⁰ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 6, Gömlek No: 4.

³¹¹ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 7, Gömlek No: 4.

- g) İcra ve infaz işleri,
- h) Askeri Adalet ve Teftiş Kurulu ile diğer makam ve kurullardan gelecek rapor veya dosyalarının incelenmesi ve gereğinin yapılması,
- 1) Deniz Kuvvetleri Komutanlığı kaza yetkisinde bulunan şahıslar hakkında iddia ve şikâyetlerinin incelenmesi ve karara bağlanması,
- 2) Adalet Şubesi'nde görevli bulunan en kıdemli yargıç şube müdürlüğü görevini yapar.
- 3) Şubedeki muamele memurunun kıdemlisi, bütün dosyaların tanziminden ve kayıtlarının yapılmasından ve dosyaları noksansız olarak muhafazasından ve kalem işlerinden sorumludur.³¹²

-Bütçe-

- 1- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın yıllık bütçesinin hazırlanması için, Genelkurmay Müşavirliği ile temas etmek sureti ile gerekli direktifleri, ilgili dairelere bildirmek.
- 2- Deniz Kuvvetleri Dairelerinde hazırlanan yıllık bütçeleri incelemek ve birleştirerek Deniz Kuvvetleri Komutanlığı kanalı ile Genelkurmay Başkanlığı'na sunmak.
- 3- Komutanlık dairelerinden Bütçe Şubesi veya kısmı bulunmayanların yıllık bütçelerini hazırlamak.
- 4- Genelkurmay Başkanlığı'nca onaylanmış olan bütçeye nazaran, Deniz Kuvvetlerine ayrılan tahsisatın ödeme emirlerini gerekli deniz birlikleri ve mevkilerine göndermek.
- 5- Alınan ve dağıtılan örneklerin hesap ve kayıtlarını tutmak ve bu hesapları, ilgili dairelere belirli zamanlarda karşılaştırma yaparak kontrolünü sağlamak.
- 6- Bütçede teknik bakımdan yapılması gereken işlemleri kanun ve yönetmeliklere göre incelemek.

³¹² LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 8, Gömlek No: 4.

7- Gerek eski yıllardan gerekse yeni yıl içerisinde mevcut avansların bakiyelerini tespit, takip etmek ve sonuca bağlamak.

8- Gerek eski yıllardan gerekse bir yıl evvelinden kalmış borçları tespit etmek ve bunların ödeme şekillerini bularak bir an evvel ödenmesini sağlamak.³¹³

Deniz Personel Başkanlığı

Görevleri:

1- Personel işleriyle; talimat, kanunlar, karar ve prensiplere göre Deniz Kuvvetleri Personel işlerini yürütür.

2- Amiraller hariç muvazzaf ve yedek subaylarla As. Öğretmen memur ve sanatkârın ve Erbaşların nisbetini mahrut esaslarını ve ihtiyaçlarına uygun nitelikte personel ile doldurulmasını sağlamak.

3- 2. Maddesindeki Subay, As. Öğretmen, Memur ve Sanatkârın görev yerlerini düzenlemek, yükselmelerini sağlamak, mükâfatlandırmak, askerlik hizmet, sağlık ve benzeri işlerini kavuşturmak, bu bakımdan özlük ve gizli dosyalarını tutmak, nakil, tayin, mübadele, Tekâütlük, değişik sebeplerle Deniz Kuvvetlerinden çıkarılma işlerini yapmak. Personelin şahsi haklarını korumak.

4- Deniz Kuvvetlerindeki sivil personelin her türlü özlük işlerini yürütmek.

5- Deniz Kuvvetleri, birlik ve kuruluşlarında disiplin ve morali her bakımdan yüksek derece tutmak ve bu konular üzerinde gerekli görülecek yeni esas ve usulleri teklif etmek.

6- Mülteciler ve harp esirleri işlemlerini, mevcut kanun ve yönetmelikler hükümlerine göre yürütmek.

7- Deniz Kuvvetleri merasim ve protokolüne ait işleri, mevcut yönetmelikler ve genel emirler hükümlerine göre yürütmek ve bunlar üzerinde yapılması gerekli düzeltmeler hakkında teklifler hazırlamak.

8- Deniz neşriyatının basın ve yayın işlerini yürütmek.

³¹³ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 9, Gömlek No: 4.

9- Yabancı dilden Türkçeye çevrilen eserlerin asıllarına uygunluk derecesini tespit etmek ve onamak.

10- Deniz yayınlarına malzeme ve personele ait genel istatistikleri tutmak.

11- Deniz basımevinin ve deniz kitaplığının faaliyetlerini takip etmek ve işlemlerini yürütmek.

12- Deniz film ve fotoğraf işlerini düzenlemek.

13- Deniz Müzesi ve Deniz Arşivi'nin işlemlerini yürütmek.

14- Askeri posta işlemlerini düzenlemek.

15- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı karargâhı evrak ve şifre işlerini yürütmek.

Deniz Personel Başkanlığı, görevlerin ifası için personel ve moral şubeleriyle merkez grubuna ayrılmıştır.

-Personel Şubesi:

1- Deniz Personel Başkanlığı görevlerinin ve 3. maddesindeki görevleri icra ve ifa eder.

2- Levazım ve Tabip subayların nakil ve tayinlerini Levazım ve Sıhhiye Dairelerinin mütalaarına bağlı kalmak suretiyle ifa eder.

-Moral Şubesi:

1) Donanma evleri, Gazinolar, kantinler ve büfelerin tesisine ve bunların tabi olacağı hükümler hakkında esaslar hazırlamak ve bunların uygulanmasını takip etmek.

2) Fikri dinlendirmeyi sağlayacak her türlü sinema, tiyatro, oyun ve buna benzer diğer eğlencelerin tertibine ait esaslar hazırlamak ve uygulamak.

3) Deniz bandosu ve orkestrasının gelişmesini sağlamak.

4) Deniz birliklerinin moralini arttıracak radyo, mecmua, gazete ve kitaplardan faydalanmasını sağlamak.

5) Er eğlence işleri bakımından sivillerle ve sivil teşekküllerle yapılacak koordinasyonun esaslarını tespit etmek ve uygulamak.

- 6) Deniz Kuvvetleri hakkında basına verilecek olan yayınları tespit etmek (haberalma ile işbirliği yaparak)
- 7) Mülteciler ile Harp esirlerine ait işlemleri, mevcut kanun ve yönetmeliklerin hükümlerine göre yürütmek.
- 8) Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın merasim ve protokolüne ait işleri, mevcut yönetmelik ve genel emirler hükümlerine göre yürütmek ve bunlar üzerinde yapılması gerekli düzeltmeler hakkında tekliflerde bulunmak.
- 9) Kıyafet kararnamesinin uygulanmasıyla ilgili işlemleri yürütmek ve bu kararname üzerinde yapılması gerekli değişiklikler hakkında teklifler hazırlamak.
- 10) Deniz Kuvvetlerine bağlı birlik ve kurulların disiplini ile ilgili yönetmelik ve genel emirlerin uygulanmasını takip ve buna ait muameleleri yürütmek.³¹⁴

Merkez Grubu:

Merkez Grubu

Deniz personel Başkanlığı görevlerinin 7-14. maddelerindeki görevleri icra ve ifa eder.

(7 Deniz neşriyatının basın ve yayın işlerini yürütmek.

14 Deniz Kuvvetleri Komutanlığı karargâhı evrak ve şifre işlerini yürütmek.)

Merkez Grubu bu görevlerin ifası bakımından, özel personel ve personel temin şubesiyle idari hizmetler şubesine ayrılmıştır.

a) Özel personel ve personel temin şubesi:

- Askeri öğretmen, memur, sanatkâr, gedikli erbaşların nisbetini mahrut esasını ve ihtiyaçların uygun nitelikte personel ile doldurulmasını sağlamak.

b) İdari hizmetler şubesi:³¹⁵

³¹⁴ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 11, Gömlek No: 4.

³¹⁵ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 12, Gömlek No: 4.

Deniz Haber Başkanlığı

- 1- Dz. Haber Başkanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlıdır. Haber Başkanlığı, görev başkanlığına gönderilen değerlendirilmiş haberleri alır ve ilgililere lüzumu kadar yayar.
- 2- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın haber alma kaynakları ile elde edilemeyen taktik, teknik ve idari alandaki bilgilerin sağlanması için Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nca Genelkurmay Başkanlığı'na arz edilmek üzere tekliflerde bulunur.

Harp, cephede haber alınmasının düzenlenmesini sağlar. vb.³¹⁶

Emniyet ve Propaganda Ş:

- 1- Barışta ve seferde Deniz Kuvvetlerinde iç emniyeti sağlar ve bu hususta gerekli tedbirleri alır ve yayınlar.
- 2- Deniz Kuvvetlerinde fena propagandalara karşı mücadele eder ve faydalı propagandaları tertipleyerek yayınlar.
- 3- Deniz Kuvvetleri nezdinde maneviyatı takviye etmek için gerekli tedbirleri alır ve zararlı ideolojiler ile mücadele eder.
- 4- Sansür işlerini düzenler ve bu işleri yukarıdaki maddelerle muvazi götürür.
- 5- Mültecileri ve harp esirlerini sorguya çeker ve gerekli bilgileri ilgili kısım ve katlara ulaştırır.
- 6- Askeri birliklerde gizliliği te'min eder ve bozanlara karşı mücadele eder ve bu yönde gerekli tedbirleri alır.
- 7- Yabancı uzmanların harekâtını kontrol eder.
- 8- Deniz Kuvvetlerinde çalışan sivillerin harekâtını kontrol eder ve emniyet soruşturmasını yapar.

Haberler Ş:

- 1- Haberleri tasnif etmek ve Deniz Kuvvetlerine yaymak.

³¹⁶ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 13, Gömlek No: 4.

- 2- Aylık deniz haber alma özetini düzenler ve Deniz Kuvvetlerine yayar.
- 3- Telsizle dinleme ve kestirme yoluyla elde edilen bilgileri kıymetlendirir ve takip eder.
- 4- Kıyılarımızda görülen yabancı gemilerin harekâtını takip eder.
- 5- Karasularımıza vaki tecavüzleri takip eder.

Haber ve Eğitim Ks:

- 1- İhtiyaca göre haber alma ve casuslukla mücadele kurslarına personel gönderir.
- 2- Haber Alma Başkanlığı'nın personel işlerine bakar.
- 3- Evrak işlerine bakar.
- 4- Deniz Haber almanın gizli kitaplığını ve arşivini tutar ve bunları muntazam bulundurur.
- 5- Fotoğraf işlerini ve teksir işlerini yapar ve bunları tasnif eder. İlgililere verir.

Protokol ve İrtibat Ks:

- 1- Deniz Ordusu namına yapılan yabancı ziyaretleri düzenler. Programlarını hazırlar.
- 2- Türk Deniz Kuvvetlerine mensup birlik veya şahısların harici yapacakları ziyaretleri düzenler.
- 3- Yabancı ataşelerle irtibatı sağlar ve bunların muamelatına bakar.
- 4- Deniz Ordusu namına yapılacak merasim, resmi geçit, ziyaret ve saire gibi hususlar ile meşgul olur.
- 5- Yabancı uzmanların işleri ile meşgul olur.
- 6- Kendi ataşelerimizin işlerine bakar.³¹⁷

Hareket Başkanlığı:³¹⁸

Deniz Harekât Şubesi:

³¹⁷ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 15, Gömlek No: 4.

³¹⁸ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 16, Gömlek No: 4

Deniz Harekât Başkanlığı'nın görevleri,

- a) Müşterek harekât plan ve projelerine göre Deniz Kuvvetlerine harekât plan ve projelerini yapmak ve bunları seferde uygulamak.
- b) Harekât plan ve projelerine göre muhavere planlarını, Genelkurmay Başkanlığı'nın tespit edeceği esaslar dâhilinde Deniz Kuvvetlerinin hazar ve sefer çevrimleri ile frekanslarını ve kullanılacak şifrelere ait işleri yürütür.
- c) Deniz Kuvvetlerinin harekât ve eğitim isteklerine göre Deniz Haritası çıkarılması amacıyla gerekli bölgeleri tespit eder ve haritalarını yaptırır.
- d) Kara ve Hava Kuvvetleri ile yapılacak müşterek harekât için lüzumlu haritaların denize ait esaslarını hazırlar.
- e) Deniz Ticaret Filosu için lüzumlu deniz haritaları hakkında esaslar hazırlar.
- f) Deniz Hidrografi Dairesi'nin yıllık çalışma programını hazırlar ve gerekli veçheleri verir.
- g) Ticaret Filosunun askeri maksatlarla kullanılması imkânlarını tetkik eder ve buna ait esasları hazırlar.

Deniz Teşkilat Şubesi:

- a) Dz. Harekât Başkanlığı görevlerinin;

Teşkilat ve kuruluş hakkındaki onay alındıktan sonra uygulanmasını sağlar.

Deniz Eğitim Şubesi:

- a) Deniz Harekât Başkanlığı görevlerinin deniz harekât projesi esaslarına göre Deniz Kuvvetleri eğitimi için lüzumlu prensipleri tespit etmek ve uygulamak.³¹⁹
- p) Deniz Kuvvetlerinin barış ve sefer teşkilat ve kuruluşunu düzenler.³²⁰

Deniz İkmal Başkanlığı:

- a) İkmal işleri bakımından Deniz Kuvvetleri Komutanının müşaviridir.

³¹⁹ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 17, Gömlek No: 4

³²⁰ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 19, Gömlek No: 4

- b) Diğer başkanlıklarla koordine halinde çalışarak deniz ikmal projelerine esas olacak malzeme ve mevcut ihtiyaçlarını tespit eder.
- c) Deniz Harekât Başkanlığı tarafından düzenlenen deniz geri hizmet ve ikmal projelerinin ve teçhiz planlarının tatbiki için lüzumlu esasları hazırlar ve ilgili daire ve şubelere direktifler verir.
- d) Deniz Kuvvetlerince ikmali gereken malzemenin ve prensiplere uygun olarak sağlanması için takip ve kontrol eder.
- e) Tespit edilen ihtiyaçlara göre sağlanan ve sağlanacak olan malzemenin dağıtılması, depolanması ile ilgili talimat ve prensiplerin uygulanmasını temin eder.
- f) Gerek teşkilat ve gerekse ikmal mevzuatına giren konulardan değiştirilmesi faydalı görülenler hakkında Deniz Kuvvetleri komutanına gereken tekliflerde bulunur.
- g) Deniz silah ve malzemesinin bakım ve tutumuna ait talimatnamelerin günün şartlarına uygun bir halde bulunabilmesi için gerekli incelemeleri yaptırır ve bunlardan düzeltilmesi icap edenler ile yeni silah ve malzemeye ait hazırlanması gerekli talimatnameleri hakkında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na tekliflerde bulunur.³²¹

İhtiyaçlar ve Plan Şubesi:

- a) Deniz Harekât Başkanlığı tarafından hazırlanan deniz geri hizmet ve ikmal projesi ile teçhiz planlarının uygulanmasına ait esasları tespit eder ve ilgili daire ve şubelere İkmal Başkanlığı tarafından verilecek direktifleri ve emirleri hazırlar.
- b) Seferi malzeme, teçhizat ve silahlara ait ihtiyaçları toplar.
- c) Sefere ait malzemenin muhafaza ve depolama işlerini ve bununla ilgili planları hazırlar.
- d) Barışa ait silah cephane, teçhizat, yıllık levazım devri çark, sıhhiye, muharebe, istihkâm, gemi onarım ve inşa malzemesi mevcut ve ihtiyaçlarını

³²¹ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 18, Gömlek No: 4

ilgili daire ve şubelerle temas etmek suretiyle toplar. Bunlara ait cetvelleri düzenler.³²²

Deniz Levazım Dairesi:

- 1- Her türlü levazım hizmetinin yürütülmesinden Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na karşı sorumludur.
- 2- Deniz Kuvvetlerinin barıştan itibaren stok edilmesi gerekli sefer ihtiyaçları ile barış için gerekli yiyecek, yakacak, giyim, kuşam bakım, tutum ve devri çark malzemesi ihtiyaçlarını tespit etmek ve elde mevcut en son bilgilere göre bunları kıymetlendirmek.
- 3- 2. maddede yazılı ihtiyaçlar için gerekli yıllık bütçeyi hazırlamak ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Bütçe Şubesi'ne yollamak.
- 4- Evvelce tedarik ve ikmali planlanmış olan ihtiyaçlara verilen ödenekle sağlamak, bunları saklamak, dağıtmak, kontrol etmek.
- 5- Mevcut ve yetiştirilecek olan Deniz Kuvvetleri personelinin levazım yeterlik derecelerini eğitim kurumlarında ve hizmet kollarındaki başarılarına göre tespit ederek her elemanın kendi kabiliyetine göre en fazla randıman vereceği sahalarda kullanılması için Personel Dairesi'ne gerekli tekliflerde bulunmak.
- 6- Deniz levazım mesleğinin geliştirilmesine yararlı etütler yaparak ilgili dairelere sunmak.

NOT: Levazım hizmeti:

İaşe (yiyecek-yem-yakacak-aydınlatma), genel malzeme (giyim-kuşam ve denizin her sınıfına lüzumlu teknil deri ihtiyaçları), bakım tutum malzemesi (boya-halatlar-temizlik malzemesi-fırçalar ve buna benzer çeşitli malzeme), devri çark malzemesi (akaryakıt madeni-yağlar- kömür- su ve devri çark araçları).³²³

Deniz Levazım Dairesi 3 şubeden müteşekkildir. Bu şubeler;

- 1- Bütçe ve Personel Şubesi

³²² LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 20, Gömlek No: 4

³²³ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 22, Gömlek No: 4

2- Plan ve İhtiyaçlar Şubesi

3- Tedarik Şubesi³²⁴

Silah Şubesi:

Kuruluş:

Silah Şubesi görevlerinin ifası bakımından,

- Top ve Optik Torpido
- Mayın arama ve tarama
- Deniz ve mania, seyir, işaret ve demirbaş olmak üzere 5 kısım halinde çalışır.

a) Deniz ikmal projelerinin ve ikmal teçhizin gerektiği silah, cephanе, teçhizat ve malzemeyi te'min eder. Bunların mevcut plan ve yönetmeliklere göre depolama ve bakım tutumunu sağlar³²⁵

Muharebe Şubesi:

Kuruluş:

Muharebe Şubesi görevlerinin ifası bakımından,

- Plan eğitim ve tarifname
- Talimnameler
- Radar denizaltı savunma aletleri
- Telsiz ve telefon olmak üzere 4 kısım halinde çalışır.³²⁶

Gemi onarım ve yapım Şubesi:

Kuruluş:

Yukarıdaki görevlerin ifası bakımından bu şube;

- Gemi onarım gemi yapımı
- Malzeme seferberlik

³²⁴ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 23, Gömlek No: 4

³²⁵ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 25, Gömlek No: 4

³²⁶ LDGAM, Klasör Kdı: Dz. K. K. Haber Alma Dairesi Başkanlığı, Kutu No: 1949-188, Belge No: 25, Gömlek No: 4

- Teknik Etüt ve Tercüme
- Degaussing ve Vayping
- İşçi ödenek kısımlarından müteşekkildir.³²⁷

Deniz İstihkâm Şubesi:

Deniz İstihkâm Şubesi 5 kısımdan müteşekkildir. Bu kısımlar;

- Plan, proje ve keşif ks.
- İşletme ve kontrol ks.
- Tamir ve Utility Ks.
- Bütçe ve Muharebe Ks.
- İkmal ve Muhasebe Ks.³²⁸

Deniz Ulaştırması:

Görevlerin ifası bakımından bu şube;

- Sefer Ulaştırma
- Barış Ulaştırması

Kısımlarından müteşekkildir.³²⁹

Deniz Sıhhat İşleri Dairesi

Deniz Sıhhat İşleri Dairesi Bakanlığı³³⁰

Deniz Kuvvetleri Sıhhat İşleri Dairesi Şubelerinin vazife talimatı:

- 1- Personel ve Rapor İşleri Şubesi
- 2- Koruyucu Tababet ve İkmal İşleri³³¹

Teşkilat eğitim ve neşriyat işleri³³²

³²⁷ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 28, Gömlek No: 4

³²⁸ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 29, Gömlek No: 4

³²⁹ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 30, Gömlek No: 4

³³⁰ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 32, Gömlek No: 4

³³¹ LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 33, Gömlek No: 4

³³² LDGAM, Kutu No: 1949-188, Belge No: 34, Gömlek No: 4

2.5. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1949-1953 Yılları Arasındaki Karargâh Kuruluşu

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1949 yılındaki kadrolarına göre Kuvvet Komutanı'nın Oramiral, Kurmay Başkanı'nın Koramiral, Daire ve Grup Başkanlarının da Tümamiral ya da Tuğamiral rütbesinde olmaları uygun görülmüştür. Yeni kurulmuş olan bu kuruluşa göre, Deniz Kuvvetlerinin karargâhı, Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Kurmay Başkanı'nın emri altında; harekât, lojistik, personel, teknik ve sağlık birimleri teşkil edilmiştir.

Deniz Kuvvetlerinin karargâh teşkilatı, bu hususlara istinaden hazırlanmıştır. Bu teşkilattaki sistem, ilk defa uygulandığı için bir takım eksik ve aksak hususları da beraberinde getirmiştir. Fakat; zaman içerisinde, teşkilattaki ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmış olan bu hususlar, bir takım değişikliklerin yapılması gerektirdiğini gündeme getirmiş ve bu durum kapsamında da teşkilatta ihtiyaca göre yeni düzenlemeler yapılmıştır.³³³

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda 1951 yılında karargâh teşkilatında yapılmış olan kayda değer değişim, Silah Grup Başkanlığı'nın kaldırılarak onun yerine Ordonat Başkanlığı'nın getirilmesi olmuştur. Bu yapılmış olan değişimin kaynağı, Genelkurmay Başkanlığı ve Kara Kuvvetlerinin muvazzaf subay sınıflarına "Ordonat Sınıfı"nı ilave etmesi ve böylelikle silah ile ilgili işlemlere de uzman kişilerin tefrik edilmesi olmuştur.

Deniz Kuvvetleri, 1951 yılı içerisinde Ordonat ile ilgili işlemlerde daha önceki dönemlerde olduğu gibi güverte subaylarını görevlendirmiştir. Kuvvet, kısa bir zaman içerisinde Ordonat sınıfını görevlendirdikten sonra modern ve çağdaş çalışma yöntemi içerisine girmiştir. Ordonat sınıfının kurulmasıyla, "Ordonat Dairesi" ilave edilmiş ve alt birlik olarakta İstanbul, İskenderun, İzmir ile Donanma ve Deniz Üs'lerine de birer Ordonat hizmeti teşkil edilmiştir. Ordonat hizmetinin açılmasıyla birlikte silah, cephane, atış aletlerine ait alım, muhafaza, bakım, kontrol, onarım ve dağıtma işlemlerini Ordonat şubeleri yürütmeye başlamıştır. Ayrıca 1951 yılında yapılmış olan bir başka önemli değişim ise Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın alt birlikleri olmuştur.

Karadeniz ve Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın kadrosuna geçmesi sebebiyle de Ana Üs Komutanlığı

³³³ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 22.

kaldırılmış ve onun yerine Marmara Üs Komutanlığı getirilmiş; fabrikaların, mevcut bulunan statüsünün değişmesi sebebiyle de Tersaneler Genel Müdürlüğü kaldırılarak onun yerine Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın doğrudan başlısı olarak hizmet verecek olan Gölcük Tersanesi Müdürlüğü getirilmiştir. Daha sonra bu kuruluşlara, İskenderun Tersanesi Müdürlüğü de ilave edilmiştir.³³⁴

³³⁴ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 18.

Tablo: 2.19. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1951-1953 Yılları Arasındaki Alt Birlik Kuruluşları³³⁵

³³⁵ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 18.

Boğazlar ve Marmara Kor Komutanlığı, stratejik bir düşüncenin sonucu olarak kurulmuştur. 1951 yılına kadar olan zaman diliminde Karadeniz ve Çanakkale Boğazları, birer kara müstahkem mevki olarak 1'inci ve 2'nci ordu komutanlıkları teşkiline eklenmiştir. 1'inci ve 2'nci ordu komutanlıkları, Albay rütbesinde görev yapan bir deniz subayının danışmanlığı kapsamında, boğazların politik ve stratejik konulardaki deniz sorunları ile ilgili çözümler bulmaya çalışmıştır.³³⁶

Boğazlar ve Marmara Kor Komutanlığı'nın karargâhı, İstanbul'da bulunan eski Bahriye Nezareti binasında kurulmuştur.

Karadeniz ve Çanakkale Boğaz Komutanlıkları ise karargâhlarını, Anadolu Kavağı ile Çanakkale'de bulunan eski müstahkem mevki komutanlıklarının karargâhında teşkil etmiştir. Ayrıca, her iki Boğaz Komutanlığı'ndaki komutan kadro unvanının Tümamiral olması kararı alınmıştır.

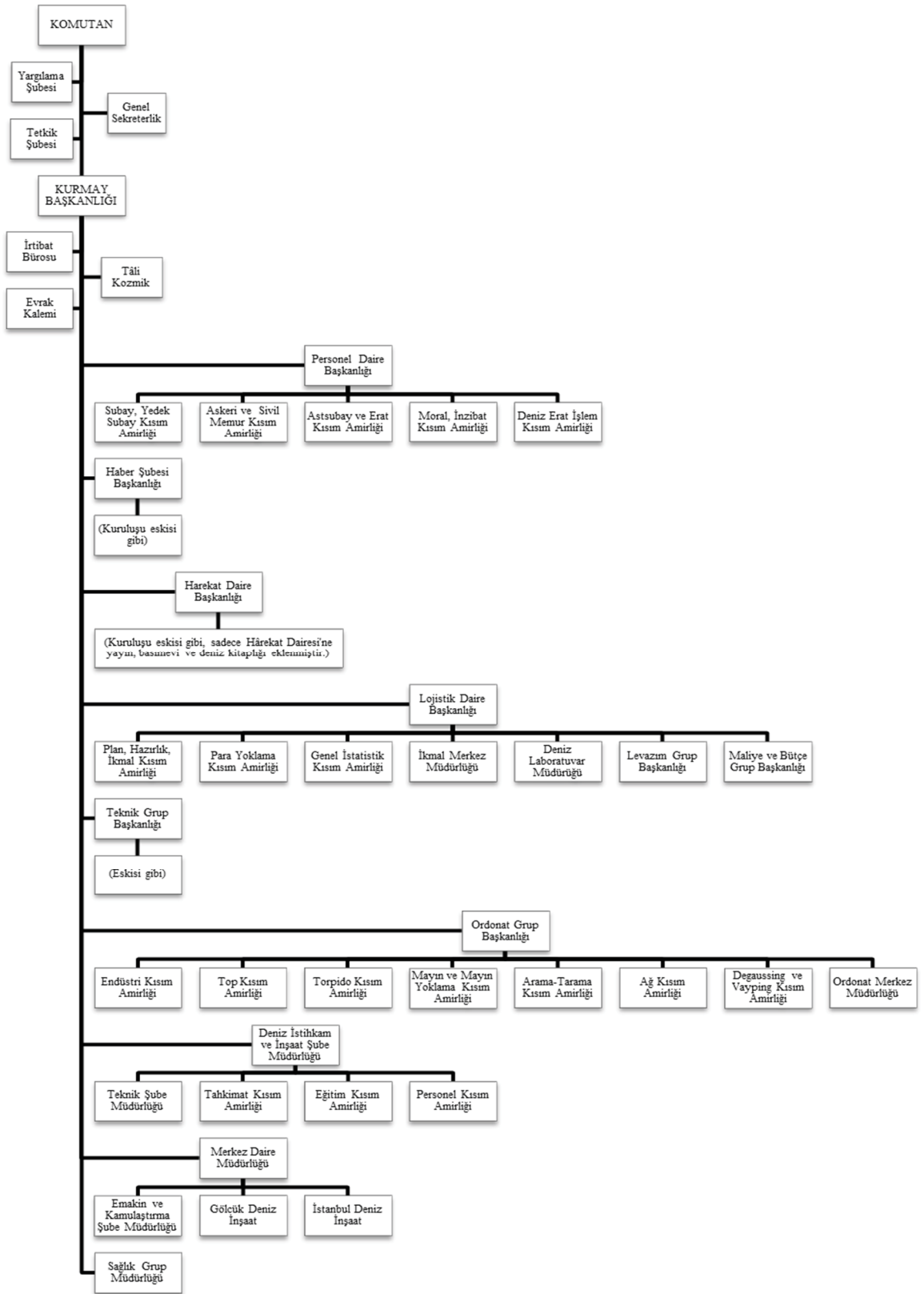
Deniz Eğitim Komutanlığı'na da "Kor Komutanlık yetkisi" verilmiştir. Boğazlar ve Marmara Komutanlığı ile Eğitim Komutanlığı'na Kor yetkisinin verilmiş olması, bu makamlara bağlı olarak görev yapan alt birliklerinde kolordu alt birliklerinin sayısı kadar artmasına neden olmuştur.³³⁷

Türkiye Cumhuriyeti'nin; 18 Şubat 1952 tarihinde Kuzey Atlantik Savunma paktına (NATO) üye olması ve Amerikan askeri yardımların daha önceki dönemde 1 Eylül 1947 tarihinde fiilen başlamış olması, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın modernleşmesine ve teknik alanda gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda 1953 yılında, kuvvetin karargâh kuruluşunda birtakım değişiklikler yapılmıştır.

³³⁶ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 19.

³³⁷ A.g.e., s. 20.

Tablo: 2.20. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1953 Yılında Karargâh Kuruluşundaki Değişimi³³⁸

³³⁸ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 21.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 18 Şubat 1952 tarihinde üye olmuş olduğu Kuzey Atlantik Savunma Paktı (NATO); kara, deniz ve havadaki savaş teknik ve kurallarının gelişmesini, savunmada ihtiyaç duyulmuş olan ittifak çerçevesinde materyalin standarize edilmesini, farklı bir devletin vereceği silah ve teçhizatların kullanım mecburiyetini, barış döneminde dahi birleşik olan karargâhların kullanılmasını gerektirirken; ayrıca daire temsilcileri, Kuvvet Komutanları, Genelkurmay Başkanları, Savunma, Dışişleri ve Maliye Bakanları arasında dönemsel olarak toplantılar yapılmasını ve konseylerin de kurulmasını gerekli hale getirmiştir.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Denizaltı Filo Komutanlığı da bu teşkil edilmiş olan Komutanlığın emri altında bir NATO alt Komutanlığı olarak görev yapmıştır. Deniz Kuvvetleri, ihtiyaçlar doğrultusunda Kurmay Başkanlığı bağlısı olan iki küçük teşekkülü kurmuştur. Bu iki teşekkülden ilki "İrtibat Bürosu" olmuş ve bu kuruluş Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ile NATO Deniz Kuvvetleri arasındaki bağlantıyı sağlamıştır. Bu İrtibat Bürosu'nda bilhassa gerektiği dönemlerde, Deniz Kuvvetlerinin emri altına gemi ve personel verilmiş ve Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ile birleşik manevrayı yapacak olan Müttefik Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın mürettebatı burada çalışmıştır.

İkinci olarak kurulmuş olan "Tali Kozmik Evrak Kalemi" teşekkülü, NATO bünyesinde ve haberleşmedeki gizliliği sağlamak amacıyla kurulmuştur. Tali Kozmik Evrak Kalemi görevini, NATO'nun özel talimatları gereğince yerine getirmiştir.

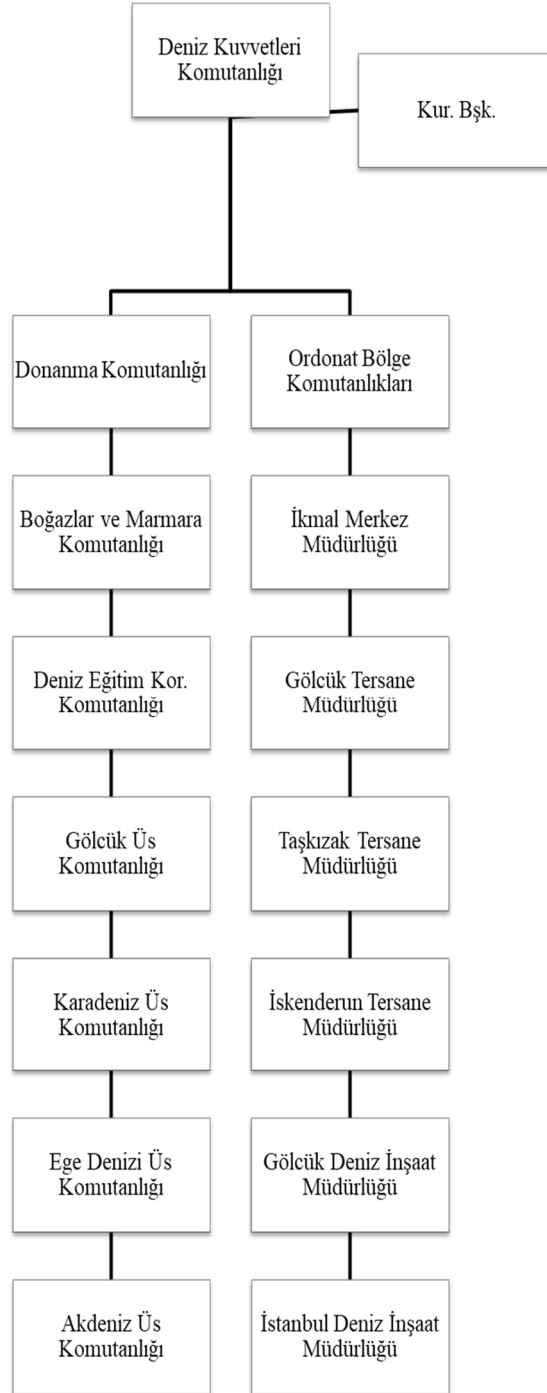
Deniz Kuvvetlerinin 1953 yılındaki karargâh teşkilatında bazı değişikliklerin yapılmasını gerekli hale getiren zorunluluklar; Kuvvetin çalışma alanlarının büyümesi, Kuvvetteki personelin sınıf ve sayı olarak miktar bazında artış göstermesi ve lojistik ile teknik hususlarda takip edilen yenilikler olmuştur. Bu mevcut değişikliklere mevzu olmayan daire ve grupların teşkilleri ise hiçbir şekilde değiştirilmemiştir. Değişiklik yapılmış olan daire ve grup teşkilleri; personel daire, çok az olmak üzere harekât, lojistik, ordonat ve merkez dairesi kuruluşları olmuştur.³³⁹

Personel Daire Başkanlığı bünyesinde mevcut olan eski şubeler kaldırılmış ve bu şubelerin başkanlığa bağlı bir birim haline getirilme çalışması yapılmıştır. Eski teşkilat bünyesinde yer alan "Öğretmenler ve Öğrenciler Şubesi" ise Deniz Eğitim Kor Komutanlığı'na devrolmuştur. Merkezde bulunan eski "Öğretmenler ve Öğrenciler

³³⁹ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 22.

Şubesi'nin" yeni teşkilattaki görevini ise, Personel Daire Başkanlığı'nın subay, yedek subay ve astsubay kısım amirlikleri ifa etmeye başlamıştır.³⁴⁰

Tablo: 2.21. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1953 Yılında Alt Birliklerinin Kuruluştaki Değişimi³⁴¹

³⁴⁰ LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 23.

³⁴¹ A.g.e., s. 24.

Üs Komutanlıkların isimleri değişmiş ve “Marmara Üs Komutanlığı, Gölçük Üs Komutanlığı; Karadeniz Üs’ler Komutanlığı, Karadeniz Üs Komutanlığı; İzmir’deki Akdeniz Üs’ler Komutanlığı, Ege Denizi Üs Komutanlığı ve İskenderun İleri Üs’ler Komutanlığı da Akdeniz Üs Komutanlığı”³⁴² isimlerini almıştır.

İstanbul, İzmit, İskenderun, İzmir ve Karadeniz Ereğlisi’nde birer Ordonat Bölge Komutanlığı kurulmuş ve bu bölgelerde silah, cephane ve teçhizat ambarları ile silah atölyeleri teşkil edilmiştir.³⁴³

2.6. Türkiye’nin NATO İttifakına Girmesi ve Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı

İkinci Dünya Savaşı’nın açılma sebeplerinden birisi de hiç kuşkusuz Hitlerin dünyaya yeni bir düzen getirme isteği olmuştur. Bu durumdan dolayı ABD Başkanı Franklin Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Winston Churchill, Atlantik’te buluşarak “Atlantik Bildirisini” 15 Ağustos 1941 tarihinde imzalamıştır. Atlantik Bildirisi’nde yer alan maddeler aşağıda verilmiştir;

ABD ve İngiltere Krallığı hiçbir suretle arazi ya da başka bir kazanım aramamaktadırlar. Başka devletlerinde rızası olmadan bir devletin topraklarını işgal etmesine razı değillerdir. Bunlar, milletlerin kendi istekleriyle geçtikleri rejimle yönetilmelerine taraflı olup, bu rejimi zorla değiştirmek isteyenlere karşı duracaklardır. Savaştan sonra bütün milletlerin eşit haklarla birleşik bir örgüt kurmasına çaba harcayacaklar, Nazi Almanya’sının yıkılmasından sonra da milletlerin her türlü korku ve tehlikeden uzak yaşamalarını sağlamaya uğraşacaklardır.³⁴⁴

Roosevelt ve Churchill’in ikinci gayreti de 14-24 Ocak 1943 tarihleri arasında yapılmış olan Kazablanka buluşmasında, “Kayıtsız şartsız teslim” stratejisini tespit etmek ve barış sonrası kurulacak olan Birleşmiş Milletler teşkilatının temel taşlarını ortaya çıkartmak olmuştur.³⁴⁵ Bu durum temel olarak, milletler arasında sonsuz barış ve

³⁴² LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 24.

³⁴³ A.g.e., s. 24.

³⁴⁴ LDGAM, *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi: 1950-1973b*, Cilt:3 Dosya: 2, s. 465; Churchill’in bu husustaki fikirleri hakkında bilgi edinmek için bkz. Martin Gilbert, *Churchill Bir Yaşam*, (Çev. Süha Sertabiboğlu), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 830.

³⁴⁵ LDGAM, 1950-1973b, a.g.e., s. 465; ayrıca bkz. Martin Gilbert, a.g.e., ss. 870-871.

güvenceyi sağlarken hiçbiri ayrı tutulmaksızın tüm milletin insan haklarına saygılı davranılıp, sistemli olarak tetkik edilmesini sağlamıştır.

“Kayıtsız şartsız teslim” stratejisi, ilk başta Almanya Hükümeti olmak üzere, savaşta mağlûp olmuş tüm milletlerin bildiride geçen şartlara uymasını sağlayacak tek çıkar yol olarak kabul edilmiştir.³⁴⁶

Bu arada Sovyet Rusya, 17 Aralık 1925 tarihli Dostluk ve Saldırmazlık Paktını uzatmayacağını bir nota ile 19 Mart 1945 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti’ne bildirirken, Kars ve Ardahan illerinin Rusya’ya verilmesi ve Boğazların Türk-Sovyet Birleşik Kuvvetleri tarafından savunulmasının yapılması gerektiği gibi ayrıca önem arz eden isteklerde de bulunmuştur:

Sovyet Rusya’nın mevcut isteklerine karşılık, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, “Kimseden toprak istediğimiz yok; kimseye de verilecek bir karış toprağımız yok” cevabını vermiştir.³⁴⁷ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü sergilemiş olduğu bu davranışı ile Sovyet Rusya’yı bu emellerinden vazgeçirmiş ve bu durumun sonucu olarakta Türkiye Cumhuriyeti’nin Avrupa’daki saygınlığı arttırmıştır.³⁴⁸

İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru Hiroşima ve Nagazaki tahribatı, Sovyetler Birliğini korkutmuş ve yapmayı düşündüğü saldırı planını geciktirmek için zorlamıştır. Joseph Stalin, atomu Sovyetler Birliği’nin keşfetmesi için çok gayret sarfetmiştir.

Alman tank mareşali Heinz Guderin’in ifadesiyle, Avrupa bu durumla birlikte geçmişte yaşamış olduğu, Slav tehlikesini yeniden yaşamaya başlamıştır. Bu Slav tehlikesine karşı İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg’dan oluşan devletler topluluğu savunmayı düşünmüştür. Bu devletler arasında 17 Mart 1948 tarihinde Belçika’nın Brüksel şehrinde, Brüksel Antlaşması imzalanmıştır. ABD, büyük tehlike içeren Sovyet kuvvetlerinin karşısındaki Batı Birliği Paktı savunmasının yeterli derecede olmadığını düşünerek kendisinin dışında; İngiltere, Fransa, Kanada, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Norveç, İtalya, İzlanda, Danimarka, Portekiz ülkelerini de dâhil ederek 4 Nisan 1949 tarihinde Washington’da “NATO” kısa ismiyle Kuzey Atlantik İttifak Örgütü’nün kurulması amacıyla bir antlaşma imzalanmıştır.

³⁴⁶ LDGAM, 1950-1973b, a.g.e., s. 465.

³⁴⁷ A.g.e., s. 468.

³⁴⁸ A.g.e., s. 468.

NATO'nun kuruluşunu tamamlamasıyla birlikte, Türkiye ve Yunanistan bu ittifak örgütünün dışında kalmıştır. Fakat, bu her iki ülkenin toprak ve denizleri, NATO için stratejik olarak önem arzeden bir bölgeyi teşkil etmekte olduğu için Sovyetler Birliği'ne ait zayıf bir bölge konumunda olan bu bölgeler, Sovyetlerin deniz trafik ve ticaretini de etkisi altına alırken, Yakın Doğu'da yer alan petrol bölgelerini de etkisi altına almıştır. NATO'nun kuruluşunu tamamlamış olduğu ilk dönemlerde, İskandinav Devletleri bilakis Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya alınmasına taraftar olmamıştır. Türkiye'nin, 25 Haziran 1950 tarihinde icra etmiş olduğu Kore Savaşı'nda, muhteşem savaş harekâtını ortaya çıkartması ile birlikte Türkiye'nin mevcut askeri itibarı dahada yükselmiş ve bu durum sonucunda İskandinav Devletleri, Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya girmesini kabul etmiştir. TBMM, 18 Şubat 1952 tarihinde 5886 sayılı yasa ile NATO protokolünü onaylamış ve bu karar Brüksel'de yer alan NATO merkezinde yapılan görüşmelerin sonucunda, kanunlaşmıştır.³⁴⁹

NATO protokolü imzalandığı dönemde iki tane önem arzeden özellik, Avrupa'nın mevcut durumunu ortaya çıkartmıştır.

1- İkinci Dünya Savaşı sonuç olarak, Avrupa Devletlerinin sanayisini ve ekonomisini yıpratmıştır. Böylece Avrupa Devletlerinin tümü savunma yapmadan önce ekonomilerini düzeltmek için ABD'nin yapacağı yardımlara ihtiyaç duymuştur.

2- Atom bombası ise yalnızca ABD'nin tekelinde olmuştur. Bu sebeplerden dolayı Avrupa Devletleri, ABD'nin tutumuna bağlı kalmıştır. Bu devletler ABD'ye "Ne kadar para verirsiniz savunma için o kadar tümen hazırlarız" demiştir.³⁵⁰ Fakat daha sonra Avrupa Devletlerinin ekonomileri düzelmeye başladığında bu durum tamamen değişmiş ve önceden Amerika'nın yardımını bekleyen bu devletler, az gelişmiş olan ülkelere yardım edecek duruma gelmiştir.

Bu meydana gelen önemli olaylar, NATO politikasında bir takım değişikliklerin yapılmasını ve güvenlik stratejisinin bırakılıp, onun yerine caydırma stratejisinin uygulanmasını zorunlu olarak gerekli hale getirmiştir. Bu değişiklik, 1960 yıllarında yapılmıştır. Bu dönemde ABD, "klasik silahları arttıralım, Atomu taktik alanda kullanalım; atomun stratejik alanda kullanılmasını, mümkün olduğu kadar geciktirelim" demiştir.³⁵¹

³⁴⁹ LDGAM, 1950-1973b, a.g.e., s. 469.

³⁵⁰ A.g.e., s. 470.

³⁵¹ LDGAM, 1950-1973b, a.g.e., s. 470.

Amerikan askeri yardımlarından sonra, Türkiye'nin 18 Şubat 1952 tarihinde NATO kuruluşuna üye olması ile birlikte Deniz Kuvvetlerindeki teknik gelişmeler önemli derecede artmıştır.

İlk olarak Türkiye Cumhuriyeti, NATO'nun emri altına modern araç ile malzemesi eksik fakat üstün askeri nitelikleri sahip olan bir Ordu kazandırmıştır. O dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik olanakları, Orduya modern araç ve malzeme verilmesine imkân tanımadığı için ilk başta ABD olmak üzere diğer NATO Müttefikleri de Türk Silahlı Kuvvetlerinin ve böylelikle de Türk Deniz Kuvvetlerinin modernleşmesi için çalışmalara başlamıştır.

Bu kapsamda da Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, NATO ittifakı dolayısıyla karargâhı Malta'da mevcut olan AFMED (Akdeniz Müttefik Kuvvetleri Komutanlığı) ile yakın işbirliği içine girmiştir. AFMED'in emri altında sırasıyla; Cibralta Saha Komutanlığı (Cibralta'da), Batı Akdeniz Komutanlığı (Malta'da), Orta Akdeniz Saha Komutanlığı (Napoli'de), Doğu Akdeniz Saha Komutanlığı (Atina'da) ve Kuzeydoğu Akdeniz Saha Komutanlığı (Ankara'da) mevcut olmuştur.

Türkiye'nin NATO'ya üye olmasından hemen sonra "AFMED" (Akdeniz Müttefik Kuvvetleri Komutanlığı)'in bağlısı olarak teşkil olan "COMEDNOREAST" (Kuzeydoğu Akdeniz Komutanlığı) Ankara'da kurulmuştur. Türk Deniz Kuvvetleri Komutanları, kendilerine verilmiş olan vazifeleri ile beraber "MONNOREAST" (Kuzeydoğu Akdeniz) Komutanlığı'nın vazifesini de icra etmeye başlamıştır. MONNOREAST Komutanlığı'nın Kurmay Başkanlığı görevini Türk subayları icra ederken, harekât subaylığı görevini de Türk, Amerikan, İngiliz ve Yunan Deniz Kuvvetlerinin subayları icra etmiştir.

Harp Filosu ile Denizaltı Filosu gemileri, NATO kuruluşu için tahsis edildiğinden Türk Denizaltı Filosu Komutanı, Kuzeydoğu Akdeniz Denizaltı Komutanlığı görevini ilave bir NATO vazifesi almıştır.

Türk Donanması'nın milli karakterde mevcut kalan birimi yalnızca, "Boğazlar ve Marmara Komutanlığı, avcı ve hücumbotları ile mayın arama tarama gemileri" olmuştur.³⁵²

³⁵² Afif Büyüktuğrul, 1967, a.g.e., s. 131.

Türkiye Cumhuriyeti'nin NATO kuruluşuna üye olmasına müteakip, NATO'nun deniz taktiklerinin hepsinde adaptasyon sağlayan Türk Deniz Kuvvetleri, bütün Akdeniz'i kapsayan NATO tatbikatlarına katılmaya başlamıştır. Bu duruma istinaden, eylül ayının 1952 yılında Türk Donanma personeli ilk defa LONG STEP adlı NATO deniz tatbikatına katılmıştır.³⁵³ Ayrıca harp ve okul gemileri de bütün Akdeniz limanlarına ve farklı Avrupa Devletlerine ziyaret görevlerinde bulunmuştur. Türk Deniz Kuvvetleri bağlı tüm okullar, eğitim tesisleri ile lojistik teşkiller, NATO olanaklarından da yararlanarak modernleştirilmeye başlanmıştır.

1958 yılında ise CENTO (Güneydoğu Asya İttifakı)'nın teşkil edilmesi ile de Türk Deniz Kuvvetlerine mensup olan muhrip ve denizaltılar, Pakistan sularında gerçekleştirilen deniz tatbikatlarına tefrik edilmiştir.³⁵⁴

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda "Long Step Tatbikatı" ile ilgili bir takım yazışmalar yapılmıştır. Bu yazışmalar aşağıda verilmiştir.

Belge: 2.1. Long Step Tatbikatı Konulu Yazışma

Deniz Kuvvetlerimiz Ağustos 952 ayında Yunanlılarla müştereken yapılan ve Kuzey Ege denizine inhisar eden 2. Gün devam eden küçük çaptaki Friendship manevrasından sonra İlk defa olarak büyük çapta ve 6 devletin Dzeniz Kuvvetleri ile birlikte Long Step manevralarına iştirak etmişlerdir.

Bu tatbikat bizlere Batı Deniz Kuvvetleri ile beraber yüzümüzü daima ak çıkaracak bir durumda olduğumuzu ve bu husustaki itimadımızı yükselttiği şüphesi görülmektedir.³⁵⁵

³⁵³ Fahir Armaoğlu, Yirminci Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1999, Timaş Yayınları, İstanbul 2015 s.154.

³⁵⁴ Şemsi Bargut, a.g.m., s.15.

³⁵⁵ LDGAM, Kutu No: 1952-230, Belge No: 6-8, Gömlek No: 5, ss. 19-20.

Belge: 2.2 Long Step Tatbikatında Kullanılacak Olan Elektrikli Şifre Makinası Konulu Yazışma

13 Ekim 1952

Dz. Teknik Grup ve Bşk. Dz. İ. Ve İnş. Ş. Md.

1- NATO çerçevesinde kullanılmak üzere verilen Long Step tatbikatında kullanılacak olan yüksek emniyet derecelerine haiz çok gizli CCM elektrikli şifre makinası Dz. K. K. Lığına verilmiştir.³⁵⁶

2.6.1. Milli Tatbikat ve NATO Manevraları

Türk Deniz Kuvvetleri personeli, kuvvete verilecek olan akaryakıt ve cephanenin kısıtlı olması sebebiyle 1950 yılına kadar geçen dönem içerisinde tatbikat ve manevralarını Marmara Denizi'nin dar olan alanı içinde yapmıştır. Ayrıca yılda bir defa gerçekleştirmiş olduğu donanma gezisinden farklı olarak Akdeniz'e ve kuvvetin Sovyet Rusya ile yaşamış olduğu siyasi gerginlik sebebiyle de Karadeniz'e hiç gidememiştir.

Bu yapılan tatbikat ve manevraların amacı; Deniz Kuvvetlerini, milli talimnamelerin koymuş olduğu şartlar kapsamında savaşa hazır duruma getirmek olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu modern taktik ve teknik yenilikler o dönemde henüz Türk Donanması'nın çalışmaları kapsamına girmemiştir.

Taktik olarak eğitim alanında yapılmış olan ilk gelişme, ABD'nin Türkiye'ye sağladığı askeri yardımlar ile olmuştur. ABD'ye mensup olan denizci personelle çalışma, alınan silah ve teçhizat ile Deniz Kuvvetleri personelinin ABD'nin deniz eğitim kuruluşlarında eğitim görmüş olduğu çalışmaları, donanmanın mevcutta gerçekleştirmiş olduğu hizmetlerinde modernleşme sağlamıştır. Şnorkelli denizaltı gemileri, 21 gün cephedeki mevcut vazifelerini icra ederken, muhrip ve denizaltı gemileri ise savaş şartlarında seyir devam etmiş ve mayın arama-tarama gemileri de mıknatıslı mayın arayıp, tarama çalışmalarına başlamıştır.³⁵⁷

Türkiye'nin NATO kuruluşuna üye olması ile birlikte NATO çerçevesinde birleşik manevralara başlanmıştır. Türk milli manevralarının amacı doğrultusunda, ittifak talimnameleri hazırlanmıştır. Bu talimnamelerin tümü, kısa bir zaman aralığında

³⁵⁶ LDGAM, Kutu No: 1952-205, Belge No: 153, Gömlek No: 1.

³⁵⁷ LDGAM, 1950-1973b, a.g.e., s. 380.

Türkçe'ye çevrilmiş ve milli manevralar esnasında da Deniz Kuvvetleri personeli, İngilizce olarak muharebe düzenlemeye başlamış ve başarılı sonuçlar elde eden Türk Donanması da müşterek birleşik manevralarda takdir edilmiştir.³⁵⁸

Türk Deniz Kuvvetleri NATO üyesi olmasına karşın, bu kuruluşun Atlantik ve Batı Akdeniz'de yapılmış olan manevralarına dâhil olmamış ve bu denizde yalnızca İtalyan sularında yapılmış olan müşterek mayın tarama eğitimi ile Türk-İtalyan müşterek tatbikatını icra etmiştir. Türk Deniz Kuvvetlerinden iki denizaltı gemisinin katılmış olduğu bu tatbikatta; denizaltı, hücum ve savunma faaliyetleri icra edilmiştir.

Türk Deniz Kuvvetlerinin katılmış olduğu NATO deniz manevraları, ağırlıklı olarak Orta ve Doğu Akdeniz ile Ege Denizi'nde icra edilmiştir.³⁵⁹

Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın icra etmiş olduğu deniz manevraları aşağıdaki hedefler doğrultusunda yapılmıştır;

- a- Deniz üsleri ulaştırmasında fikir birliği ve güvenlik sağlanması,
- b- Konvoyların su üstü, denizaltı ve hava emniyetleri,
- c- Deniz Kuvvetlerinin çıkarma harekâtına ve çıkarmalara karşı korunma harekâtına hazırlanması,
- d- Başkanlara karşı emniyet sağlanması,
- e- Nükleer savaşa hazırlık
- f- Muharebede sür'at sağlamak,
- g- Denizaltı avcılığı,
- h- Mayın tarama hizmetlerinin geliştirilmesi,
- ı- Shiping control adı verilen seyirde ve limanlarda konvoy ve ticaret gemilerinin harekâtını tanzim eğitimi.³⁶⁰

Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, bu manevraların birçoğuna yılda üç dört defa katılmış ve bu manevralarda emir komuta görevini icra etmiştir.³⁶¹

³⁵⁸ LDGAM, 1950-1973b, a.g.e., s. 381.

³⁵⁹ A.g.e., s. 385.

³⁶⁰ A.g.e., s. 384.

³⁶¹ LDGAM, 1950-1973b, a.g.e., s. 385.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, Osmanlı Devleti'nin Mondros Mütarekesi'ni imzalamasıyla birlikte donanmadaki gemiler, Haliç'te bulunan tek deniz Üs bölgesine tutsak edilmiştir. Donanmadaki gemilerinin denetimi ise Müttefik ülkelerin mevcut temsilcilerinden meydana gelmiş olan Uluslararası Komisyona verilmiştir.

Donanmanın Haliç'te, hareket kabiliyetinden yoksun bir duruma getirilmesi ve Anadolu'nun Kurtuluş Savaşı'na şahit olması gibi hususlar ilk başlangıçta Türk Donanması'na bu savaşa katılma ortamı hazırlamamıştır. Fakat; 1920 yılında, Kurtuluş Savaşı'nın mevcut durumundaki gidişatının ana çizgileriyle görülmeye başlanması ve kazanılmış olan başarıların zaman ilerledikçe artması, donanmaya ve donanma mürettebatına duyulan gereksinimi arttırmıştır. Türk Donanması üç yılda 26 adet irili ufaklı gemi ile 300 bin ton teçhizatı, Sovyetlerin Karadeniz Limanı'ndan Türk Limanlarına doğru nakil etmeyi başarmıştır. Türk Donanması, o dönemin deniz gücü ile gerçekleştirmiş olduğu çalışmaları ile milli mücadelenin kazanılmasına büyük katkı sağlamıştır.

Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde, denizlerde gerçekleşmiş olan mücadelenin başlıca hizmet yeri Karadeniz olmasının sebebi ise İstanbul ile Ege ve Antalya'nın sahillerinin İtilaf Devletleri tarafından işgal altında bulunması olmuştur. Ayrıca Kurtuluş Savaşı'na teçhizat yardımı sağlayan Rusya ile Karadeniz Limanı üzerinden bağlantının yapılmış olması da Karadeniz Bölgesi'nin merkez olmasındaki bir diğer önemli neden olmuştur.

Ege ve Akdeniz kıyıları ile İstanbul işgal altında olsa bile Türk Donanması, buralarda çok önemli mücadeleler vermiştir. Muavenet-i Bahriye Grubu'nun gerektiğinde İstanbul İli'nden Anadolu'ya teçhizat göndermesi, gerektiğinde sığınılacak liman görevi görmesi gibi faaliyetlerle Donanma, Kurtuluş Savaşı'na büyük bir katkı sağlamıştır.

Kurtuluş Savaşı'ndaki deniz gücünde, Anadolu'nun bütün kıyılarına büyük destek gelmiştir. Bu destek sayesinde ki Kurtuluş Savaşı süresince, özellikle Batı Cephesi'ne olan silah, cephane ve malzeme taşımacılığı, tüm zorluklara rağmen kesintisiz bir şekilde devam etmiştir.

Türk Donanması'nın en mühim vazifesi, mevcut teçhizatın nakil edilebilmesi olsa da bu görevinin yanında ayrıca donanma, deniz yoluyla Kurtuluş Savaşı'na katılmış olan birçok kişiyi kurmuş olduğu düzenle Anadolu'ya geçişini sağlamıştır. Denizciler bu vazifelerinin dışında, ellerinde mevcut olan gemilerin bakımı ve tadilatını, tersane

hizmetlerinin küçük boyutta da olsa yapılması, kıyıda bulunan birliklerin deniz topları ile kuvvetlendirilmesi, mayın tespiti, keşif yapılması, kontrol ve istihbarat vazifelerini de sıkça icra etmiştir. Ayrıca, Kurtuluş Savaşı'nın son zamanlarına doğru kendini iyice geliştirmiş olan donanma, uçak Üs'sü kurmuş ve tren yollarınının onarımını yaparakta, büyük başarılar elde etmiştir. Kurtuluş Savaşı süresince donanmanın icra etmiş olduğu tüm bu hizmetler, bir ülkenin donanmasının en mühim hayat damarlarından bir tanesinin olduğunu göstermiştir.

Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim 1923 tarihinde, artık donanma Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin emri altına girmiş ve Cumhuriyet Donanması ismi altında teşkil edilmeye başlamıştır.

Cumhuriyetin ilan edilmesinden bir yıl sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün, 11-24 Eylül 1924 tarihleri arasında, Hamidiye Kruvazörü ile Karadeniz gezisine çıkmış olması, donanmanın oluşum ve gelişimi için çok büyük bir adım olmuştur. Bahriyenin, bu gezi sonunda, Kurtuluş Savaşı'nda kurulmuş olan Umur-u Bahriye Müdürlüğü ismi altında Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlı olarak kurulmuş küçük bir teşkil ile yönetilemeyeceği anlaşılmıştır. Böylelikle, 29 Aralık 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 539 numaralı kanun ile bahriye yasası kabul edilmiştir. Bu 539 numaralı kanun ile Bahriye Vekâleti, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanmıştır. Bahriye Vekâleti'nin en mühim vazifesi ise ülkenin mali imkânlarını gözönüne alarak, yeni ve çağdaş bir donanmanın teşkil edilmesini sağlamak olmuştur.

Mali kaynakların kısıtlı olduğu bir bütçe ile kurulmuş olan Bahriye Vekâleti, ülkenin bulunmuş olduğu zor dönemlerinde, büyük ilerlemeler kaydetmiş ve Vekâlet, iki adet gemiden teşkil edilmiş bir denizaltı filosunun kurulması kararını kabul ederek, çağdaş ve güçlü bir Türk Donanması için büyük atılımlar gerçekleştirmiştir.

Yavuz-Havuz Davası sonucunda Bahriye Vekâleti, TBMM, 16 Ocak 1928 tarih ve 1198 sayılı yasa ile Bahriye Vekâleti teşkilinin Milli Müdafaa Vekâletine bağlı olarak görev yapacak bir müsteşarlık olması kararını almış ve kabul etmiştir. 21 Ocak 1928'de ise tarihte ilk Denizcilik Bakanlığı olan Bahriye Vekâleti teşkili, lağv edilmiştir.

Bahriye Vekâleti lağv edildikten sonra, Genelkurmay Başkanlığı'nda Milli Müdafaa Vekâleti başlısı olarak bir Deniz Müsteşarlığı teşkil edilmiştir. Deniz Müsteşarlığı, bahriyenin içinde bulunmuş olduğu vaziyetten uzaklaştırmak amacıyla ilk olarak, Donanma Komutanlığı'nın harekât ve eğitim-öğretim yönünden

Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı olarak görev yapmasını sağlamıştır. Müsteşarlık Dönemi'nde, yeni gemileri bünyesine katmış olan donanma, bölgede bir güç haline gelmiştir.

Bu dönemde diğer bir taraftan da Deniz Harp Akademisi teşkil edilerek savaş sevki ve yönetim gücü yükseltilmiş; kara subayları ile deniz subayları arasında görev dayanışması yapılmıştır. Ayrıca Akademi, “yüksek mühendis, askeri hâkim, askeri öğretmen, yüksek levazım” subayı yetiştirilmek amacıyla bu alanlarda eğitim sağlama yoluna gidilmiştir. Deniz subaylarının meslek eğitim kültürleri artmıştır.

20 Temmuz 1936 tarihinde imzalanmış olan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni takip eden günlerde ise Karadeniz ile Çanakkale Boğazı birbirlerinden ayrı olarak iki Müstahkem Mevkii Komutanlığı durumunda kurulmuş ve bu komutanlıklar, İstanbul'da mevcut olan Birinci Ordu Komutanlığı'na bağlı olarak görevini ifa etmiştir.

Müsteşarlık Dönemi'nde, mali olanakların kısıtlı derecede olması, donanmanın teşkilat yapısının oturmamış bir düzende olması ve bu belirtilmiş olan durumlara rağmen iyi yetişmiş personel ile birlikte donanmanın icra etmiş olduğu ana hatlarıyla ifa edilmiş olan hizmetler, dönemin koşullarında göz önüne alınarak başarı ile gerçekleştirilmiş ve günümüzdeki donanmanın temelleri atılmaya başlanmıştır.

Modernize edilmiş güçlü bir donanmayı oluşturmak için uzun vadede kademeli olarak bir sistem doğrultusunda teknik ve ekonomik faaliyetlere bağlı olarak program yapılmış, Kurtuluş Savaşı'nda düşmanın ülkede yakıp yıkmış olduğu yerler, imar edilerek ekonomiye karşı mücadele edilerek başarıya ulaşılmıştır.

1923 senesinde donanma bütçesi, yaklaşık olarak 2 milyon lira olmasına rağmen Mustafa Kemal Atatürk, dönemin sıkıntılı ekonomik şartlarında dahi devletin mali bütçesinden azami bir bütçeyi, genç ve güçlü olan Türkiye Cumhuriyeti Donanması'na tahsis etmiştir. Döneminde yapılmış olan bu durum, donanmaya ve deniz gücüne verilmiş olan önemi, net bir şekilde ortaya koymaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın çıkacağını tahmin etmiş olan Atatürk, İngiltere'den “dört adet muhrip ve dört adet denizaltı gemisi, iki adet mayın gemisi, beş adet mayın tarama gemisi, on adet avcı botu, sekiz adet liman savunma botu ile Almanya'dan da dört adet denizaltı gemisini” satın almak istemiştir. Siparişi verilmiş olan bu gemilerin inşa aşaması uzun sürdüğü için Mustafa Kemal Atatürk, yapımı tamamlanan bu gemilerin

yurda gelişlerini ve faal olarakta hizmete giriş süreçlerini görememiştir. Almanya'ya sipariş vermiş olduğumuz "Ay" sınıflı denizaltı gemilerinden Batray Denizaltı Gemisi, İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine, Almanya tarafından teslim edilmemiştir. Ay sınıflı olan diğer bir denizaltı gemisi Yıldıray'ın monte işlemleri ise yıllarca sürmüştür. İngiltere'ye sipariş edilmiş olan dört adet muhrip ile 4 adet denizaltı, iki adet mayın gemisi ve on iki adet araba vapuru da İkinci Dünya Savaşı sebebiyle teslim alınamamıştır.

İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce yalnızca ticaret filomuzun büyüklük derecesi, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonraki dönemde mevcut olan askerî ve ticari gemilerimizin toplam büyüklük miktarının yaklaşık olarak iki buçuk katına, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonraki dönemdeki ticaret filosu ise savaş öncesi miktarına göre iki katına çıkmıştır.

Gerek savaş öncesi, gerekse savaş zamanında ortaya çıkmış, dünyada ve ülke koşullarından kaynaklanmış olan ekonomik sıkıntılar, siyasi zorluklar, teknik ve teknolojik kaynaklı bütün zor şartların mevcudiyetinde dahi hem kıyı ve liman tesislerin gelişmesine katkı sağlanmış, hem de teknolojik gelişmelerle beraber donanmanın güçlendirilme ve modernleştirilme faaliyetlerine devam edilmiştir. Fakat; mevcut dönemin bulunduğu gerek uluslararası ekonomik koşullar, gerekse savaşın tesirleri, tam olarak istenilen hedefe ulaşılmasına izin vermemiştir. Bu koşullara rağmen donanmamız ile ticari denizciliğimiz, İkinci Dünya Savaşı'nı en az kayıpla atlatırken, savaşa girebilme olasılığına karşı da teknik askerî yardım ve donanmanın gelişmesi için modernizasyon desteği almıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan Rusya'nın saldırgan emellerini bertaraf etmek amacıyla politik düşünceyle ABD ve Batı dünyasına olan yakınlaşma, askerî sahada da sonuçları ortaya çıkartırken, bu vaziyetin de Türk Donanması'na olan yansımaları görülmüştür. O güne kadar yaklaşık kırk yıldır genelde Alman sistemlerinin uygulandığı donanmamız, bu dönemden itibaren Amerikan askeri uzmanların rehberlikleri doğrultusunda, Amerikan Donanma sistemine geçmeye başlamıştır.

Amerikan askeri yardım, Rusya'nın saldırgan tehdidine istinaden Amerikan Deniz Grubu'nun tespit etmiş olduğu gereksinimlerle belirlenmiştir. Donanmaya yapılacak olan yardımların başlaması ile beraber günden güne gemi sayısının artış göstermesi ve yedek parça miktarı sebebiyle de ilk olarak donanmanın lojistik alanında sistem değişikliğinin yapılmasına karar verilmiştir. Bu sebeple de, Amerikan Donanması'nda tatbik edilen

lojistik sistem alınıp, hiçbir şekilde değiştirilmeden Türk Donanması'nda uygulanmaya başlanmıştır.

Türk Donanması'na çeşitli türde gemi ve silah sistemlerinin alınması, mesleki konuda bilgi sahibi olacak ehliyetli subay ve astsubay yetiştirme gereksinimini de doğurmuştur. Bu mevcut gereksinime istinaden, yeni sistemde eğitim-öğretim kurumları teşkil edilmiş ve çok sayıda donanma personeli eğitim amaçlı Amerika'ya gönderilmiştir. Amerika'nın eğitim-öğretim programı aynen alınarak, Askeri okulların programlarına ve kuruluştaki kadro sistemlerine uygulanmıştır.

Ayrıca Amerikan askeri yardımı çerçevesinde, Türk ve Amerikan Generaller ile amiraller arasında birlikte yapılmış olan çalışmalar, Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Yüksek Komuta örgütü konusunda, yeni fikirler ortaya çıkarmıştır. Bu durum Askeri Yüksek Şura da ve hükümetin programında ele alınmış ve sonuç olarak; 5398 sayılı kanun ile "Kuvvet Komutanlıkları Yasası" çıkarılmıştır.

Böylece 1928 yılından itibaren "Deniz Müsteşarlığı" olarak adlandırılan, Genelkurmay Başkanlığı karargâhında teşkil edilen Türk Donanması, 1949 yılından itibaren Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ismini almıştır.

Türkiye'nin NATO üyeliğiyle beraber, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda kuruluş, eğitim-öğretim, personel ve kadro, teknik ve lojistik hususlarda reform özelliği taşıyan bir takım değişiklikler yapılmıştır. Amerikalı, mesleki bilgiye sahip olan uzmanların rehberliğinde çalışmalar yapılarak "Türk savunma planları" NATO ülkeleri ile mutabakat sağlayacak bir konuma getirilmiştir. Deniz Eğitim Komutanlığı'nda teşkil edilmiş olan çeviri bürosu aracılığıyla, NATO ile ilgili dökümanlarının çevirisi yapılmış ve dokümanlar, ana kaynak olarak tatbik edilmeye başlanmıştır. Yeniden düzenlenen eğitim kuruluşlarında Amerika'dan alınmış olan teçhizat ve elektronik laboratuvarlar teşkil edilmiştir.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yaşanmış olan ekonomik olanaksızlıklar sebebiyle kıyılarımızı azami ölçüde müdafaa edecek kıyı donanması özelliğindeki Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Amerikan askeri yardımlar çerçevesinde şekillenmiş ve günümüzde Kuvvet, günden güne ilerleme kaydetmiş ve suüstü gemileri, denizaltı gemileri, uçakları, amfibi kuvveti, "SAT-SAS"³⁶² ile dönemimizde talep edilen

³⁶² SAT-SAS açılımı, "Sualtı Taarruz Grup Komutanlığı", Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın mevcut personeli olan subay ve astsubaylardan seçilmiş, üstün kabiliyetli askerlerden meydana gelmiş komando birliğine denilmektedir.

bölgeye güç gönderme işlemi de yapılmak üzere görev verilecek olan her türdeki deniz harekâtında, zafer kazanabilecek niteliklere sahip, Akdeniz'in en güçlü ve en modern donanmalarından biri durumuna ulaşmanın gururunu yaşamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkaya, İbrahim (1987). Yavuz Geliyor Yavuz. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 535, 25-34.
- Armaoğlu, Fahir (1991). *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Armaoğlu, Fahir (2015). *Yirminci Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1999*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Atabay, Mithay (2017). *Çanakkale Cephesi'nde Türkiye Büyük Millet Meclisi*. Çanakkale: Çanakkale Belediyesi.
- Atabay, Mithat (2018). *Türk Kurtuluş Savaşı*. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.
- Atabey, Figen (2006). *Karadeniz'de Türk Donanması: Birinci Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Bargut, Şemseddin (2000). *Birinci Dünya Harbi'nde ve Kurtuluş Savaşı'nda Türk Deniz Harekâtı: Seferberlikten Lozan'a*. İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi.
- Bargut, Şemsi (1975). 1945'ten 1974'e Kadar Türk Deniz Kuvvetleri. *Derya Dergisi*, 94, 10-13.
- Baş, Ersan (2008). *Türk Tarihinde Yavuz Zırhlısının Rolü*. İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları.
- Bayar, Methi (2004). *İstiklal Savaşında Türk Denizciler*. (Çev. Güner Ohrılı), Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi.
- Besbelli, Saim (1957). İki Dost Bahriye. *Donanma Dergisi*, 417, 12-16.
- Besbelli, Saim (1973). Cumhuriyet Deniz Kuvvetlerinde 50 Yılda Önemli Gelişmeler Oldu. *Türk Donanma Vakfı Dergisi*, 73, 10-12.
- Bozkurt, Abdurrahman (2017). Boğazlar Komisyonu'nun Kuruluşu ve Faaliyetleri (1924-1936). *MHB*, 37(1), 1-28.
- Büyüktuğrul, Afif (1967). *Cumhuriyet Donanması (1923-1960)*. İstanbul: Deniz Basımevi.
- Büyüktuğrul, Afif (1969a). *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Büyüktuğrul, Afif (1969b). *Çanakkale Olayı: İstiklal Harbi'nde Deniz Cephesi*. Cilt: 1, İstanbul: Yeni İstanbul Matbaası.
- Büyüktuğrul, Afif (1977). *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*. Cilt: 5, İstanbul: Deniz Basımevi.
- Büyüktuğrul, Afif (1981). Büyük Atatürk'ün Deniz Politikası. *Deniz Kuvveleri Dergisi*, 514, 9-10.
- Büyüktuğrul, Afif (1984). *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*. Cilt: 4, İstanbul: Deniz Basımevi.
- Büyüktuğrul, Afif (1989). *Atatürk ve Fatih'in Deniz Politikaları: XI. Türk Tarih Kongresi'nden Ayır Basım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çoker, Fahri (1994). Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 560, 39-50.
- Demiral, Cafer (1973). *Türkiye'nin 42. Hükümeti*. Ankara: Başbuğ Yayınları.
- Demirel, Ergün. Cumhuriyetin 60. Yılında Türk Deniz Kuvvetleri. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 523, 4-6.
- Erdem, Şerafettin (1991). Anılarda Gölcük. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 551, 28-40.
- Ertem, Barış (2009). Türkiye ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Yardımı= Truman Doctrine and Marshall Plan in Turkey-USA Relations. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (21), 377-397.
- Eyiceoğlu, Celal (1962). Geçmişten ve Şimdi Gölcük Deniz Fabrikaları. *Donanma Dergisi*, 3, 1-17.
- Gilbert, Martin (2013). *Churchill Bir Yaşam*. (Çev. Süha Sertabiboğlu), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gülen, Nejat (1988). *Dünden Bugüne Bahriyemiz*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Güngen, Coşkun (1985). Bahriye Vekâleti. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 531, 23-26.
- Hergüner, Mustafa (2003). *Cumhuriyetimizin Başlangıç Denizciliğimize İlişkin Bir İnceleme*. İstanbul: İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayınları.
- Işın, Mithat (1946). *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*. İstanbul: Deniz Matbaası.

- Kandemir, Ferudun (1954). Yavuz- Havuz Davası. *Resmi Tarih Mecmuası*, 58, 3408-3414.
- Kaptenleutnant, B.; Weyer, B (1917). *Teschenbach Der Kregslotten 18. Munchen: Jahrgano.*
- Kayabalı, İsmail; Arslanoğlu, Cemeder (1976a). Çağdaş Donanma Bakımından Türk Deniz Kuvvetlerinin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu. *Doruk Dergisi*, 1, 1-848.
- Kayabalı, İsmail; Arslanoğlu, Cemeder (1976b). Türk Deniz Kuvvetlerinin Tarihçesi. *Türk Kültürü ve Medeniyeti Dergisi Özel Sayısı*, 1, 1-848.
- Keser, Ulvi (2008). Hamidiye Zırhlısı: 1924 Karadeniz ve 1938 Kıbrıs Gezileri. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 301-357.
- Kış, Salih (2017). Birinci Dünya Savaşı'nın Seyrini Değiştiren Goeben ve Breslau Gerçeği. *Çanakakle Araştırmaları Türk Yıllığı*, 22 (15), 63-86.
- Korutürk, Fahri (1977). *F. Korutürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Kutay, Cemal (1966). Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal'in Arşiv ve Kitaplara Girmemiş Bir Hasretinin Metni. *Tarihi Sohbetleri* 1, 116-121.
- Langensiepen, Bernd; Güteryüz, Ahmet (2000). *1828-1923 Osmanlı Donanması*, İstanbul: Denizler Kitabevi.
- Lorey, Hermann (1936). *Türk Sularında Deniz Hareketleri*, (Çev. Tekirdağlı H. Sami), İstanbul: Deniz Matbaası.
- Maman, Kamil (2014). *Kara Defter: Atatürk'ün Silah Arkadaşı İhsan Eryavuz Anlatıyor Milli Mücadele ve Lozan*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Metel, Raşit (1960). *Türk Denizaltıcılık Tarihi*. İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü.
- Metel, Raşit (1966). *Atatürk ve Donanma*. İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü.
- Nadir, Latif İslam (1966). *Türkiye'de Gensoru ve Mecis Tahkikatı*. Ankara: Saygın Yayınları.
- Nutku, Emrullah (1962). Trabzon Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı. *Yakın Tarihimiz Dergisi*, 2 (18), 147-149.

- Oran, Erdoğan (2012). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Kurum Olarak Bahriye Vekâleti. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Özgür, Pınar Selçuk (2015). Yunanistan İç Savaşı ve Dış Güçlerin Rolü. *Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 101-129.
- Özkaya, Yücel (2002). *1919'un Siyasi Olayları, Milli Mücadele Tarihi-Makaleler*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Polat, Soner; Atabey, Figen (2008). *İstiklal Harbinde Bahriyemiz*. Ankara: Deniz Kuvvetleri İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Amirliği.
- Saner, Nejat (1947). Atatürk Dönemi 19 Altın Yılıın Öyküsü. *Radyo Dergisi*, 62, 80-85.
- Şimşir, Bilal (1990). *Lozan Telgrafları I (1922-1923)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tekeli, İlhan; İlkin, Selim (2004). *Cumhuriyetin Harcı Modernitenin Altyapısı Oluşurken*. Cilt 3, İstanbul: İstanbul Bilgi üniversitesi.
- Tunaboşlu, İskender (2006a). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Yavuz (Goeben) Zırhlısı*. İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü.
- Tunaboşlu, İskender (2006b). *Yavuz Zırhlısı*. İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü.
- Türkgeldi, Ali (1948). *Mondros ve Mudanya Mütarekeleri'nin Tarihi*. Ankara: Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayını.
- Uzun, M. Engin (2004). Atatürk Dönemi Türk Bahriyesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Ünlü, Rasim (1996). Atatürk Döneminde (1923-1938): Cumhuriyet Bahriyesinin Oluşumu ve Gelişim Süreci. İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Ünlü, Rasim (2003). Cumhuriyet Donanmasının Oluşumu ve Güç Haline Gelmesi: Takdim Metni ve Müzakereler. Donma Komutanlığı 1'inci Deniz Harp Tarihi Semineri, Gölcük/Kocaeli, 18-20 Şubat 2003, 263-284.
- Woods, Henry F. (1976). *Türkiye Anıları: Osmanlı Bahriyesinde Kırk Yıl*. (Çev. Fahri Çoker), İstanbul: Deniz Kuvvetleri Yayını.

Diğer kaynaklar:

Başbakanlık Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü (1975). *Ayın Tarihi. Ülkü Basımevi, 144, 60-71.*

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2007). *Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk.* Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşiv Daire Başkanlığı Yayınları.

Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü. Bahriye Vekaleti Teşkilat Tablosu. Bölüm: Bahriye Vekâleti, Eski Bölüm: Mülga Bahriye Nezareti: 26, Dosya No: 1345.

Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü. Yavuz Zırhlısı'nın Havuz Hadisesi ile İlgili Fen Müşavirliği ve Heyet-i Müşaverenin Çizim ve Fotoğraflarda İçeren Raporlarına Ait Dosya. Bölüm: Bahriye Vekâleti, Dosya No: 1466, 1926-1927.

Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü. Deniz Teşkilat ve Talimatnamesi 1929 (Deniz Müsteşarlığı Teşkilatnamesi) Dosyası. Bölüm: Deniz Müsteşarlığı, Eski Dosya No: MBN 1222-D,1929, 2.

Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü. Deniz Teşkilat ve Talimatnamesi 1929 (Deniz Müsteşarlığı Teşkilatnamesi) Dosyası. Bölüm: Deniz Müsteşarlığı, Eski Dosya No: MBN 1222-D, 1929.

Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü. Deniz Teşkilat ve Talimatnamesi 1929 (Deniz Müsteşarlığı Teşkilatnamesi) Dosyası. Bölüm: Deniz Müsteşarlığı, Eski Dosya No: MBN 1222- 1929, 2.

Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü, Deniz Teşkilat ve Talimatnamesi 1929 (Deniz Müsteşarlığı Teşkilatnamesi) Dosyası, Bölüm: Deniz Müsteşarlığı, Eski Dosya No: MBN 1222-D, 1929, 2-10

Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Arşivi. Atatürk Salonu. TCG Hamidiye Hatıra (Şeref) Defteri, No: 2290.

Cumhuriyet Gazetesi (15 Mayıs 2006).

Cumhuriyet Gazetesi (23 Kanunuevvel 1927).

Cumhuriyet Gazetesi (14 Mart 1926).

Cumhuriyet Gazetesi (13 Temmuz 1947).

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (2002). *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*. (Haz. Figen Atabey), Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Basımevi.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (2003a). *Denizcilerin Koruyucuları*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (2003b). *İstiklal Harbinde Bahriyemiz*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi.

Genelkurmay Başkanlığı (1961). *Türk İstiklal Harbi: Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*. Cilt: 5, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi.

Genelkurmay Başkanlığı (1964). *Türk İstiklal Harbi: Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*. Cilt: 5, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (1994). *Cumhuriyetin 70'inci Yılında TSK Tarihi*. Ankara Genelkurmay Basımevi.

Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı (1965). Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, *Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayını*, 1192 (52), 1-48.

Gölcük Tersanesi Komutanlığı (1999). *Gölcük Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi: 1926-1999*, Gölcük: Gölcük Tersanesi Komutanlığı.

LDGAM. Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü. *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi*, Cilt:2, Dosya:1, 84.

LDGAM. Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü. *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi: 1923-1925*, 4.

LDGAM. Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü. *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi: 1923-1935*, 4.

LDGAM. Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü. *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi: 1935-1950*, 4.

LDGAM. 1950 Yılı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Teşkilatı Tarihçe Dosyası.

LDGAM. *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1950-1973a*. Cilt: 3, Dosya: 1, 499.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi: 1950-1973b. Cilt: 3 Dosya: 2.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1942-151, Belge No: 14-15-17-18,
Gömlek No: 25.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1942-151, Belge No: 20,
Gömlek No: 25.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1942-151, Belge No: 23,
Gömlek No: 25.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 5,
Gömlek No: 4.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 6,
Gömlek No: 4.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 7,
Gömlek No: 4

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 8,
Gömlek No: 4.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1952-230, Belge No: 6-8,
Gömlek No: 5, 19-20.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 9,
Gömlek No: 4.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 11,
Gömlek No: 4.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 12,
Gömlek No: 4.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 13,
Gömlek No: 4.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 15,
Gömlek No: 4.

LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 16,
Gömlek No: 4

- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 17,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 19,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 18,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 20,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 22,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 23,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 24,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 25, Gömlek
No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Klasör Kdı: Dz. K. K. Haber Alma Dairesi
Başkanlığı, Kutu No: 1949-188, Belge No: 25, Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 28,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 29,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 30,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1949-188, Belge No: 32,
Gömlek No: 4
- LDGAM. Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi. Kutu No: 1952-205, Belge No: 153,
Gömlek No: 1.

Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar ve Belgeler (1973). (Çev. Saha L. Meray), Takım: 2 Cilt: 2, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Piri Reis Araştırma Merkezi (2006). *Gazi Hamidiye ve Akın Harekâtı*, İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü.

Piri Reis Araştırma Merkezi (2010). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Adları Süre Gelen Gemiler*. İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü.

Tanin (11 Teşrinievvel 1923).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı (2011). Tarihe Düşülen Notlar 1: Yasama Yılı Açılışlarında Cumhurbaşkanlarının Konuşmaları – 1 (1 Mart 1924 - 14 Aralık 1987), Ankara: TBMM Basımevi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi. Dönem: II, Cilt: II.

Türk Parlamento Tarihi. Dönem: III. (1927-1931), I, Ankara.

Türk Silahlı Kuvvetleri (1982). *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında TSK Tarihi*. Ankara: Harita Genel Müdürlüğü.

TBMM Zabıt Ceridesi. Devre: III, Cilt: 2, İçtima: 1, 32, İnikat, 16.01.1928a, 7-8.

TBMM Zabıt Ceridesi. Devre: III, Cilt: 2, İçtima: 1, 32, İnikat, 16.01.1928b. 6.

TBMM Zabıt Ceridesi. Devre: III, Cilt: 3.

İnternet kaynakları:

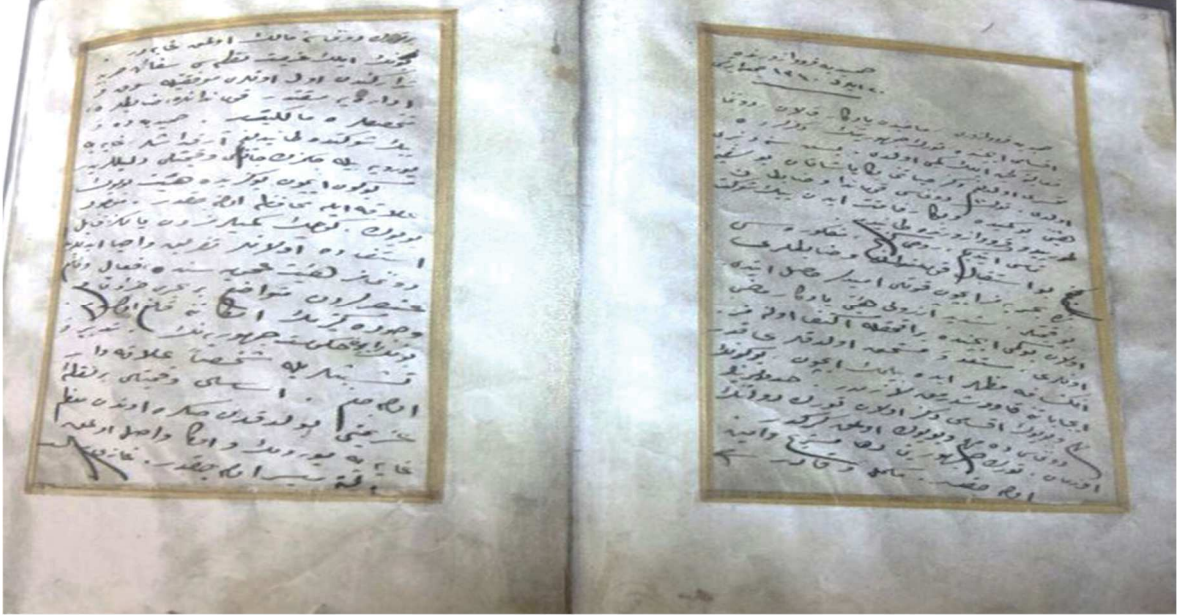
MF. Military Factory,

https://www.militaryfactory.com/ships/detail.asp?ship_id=SMS-Goeben

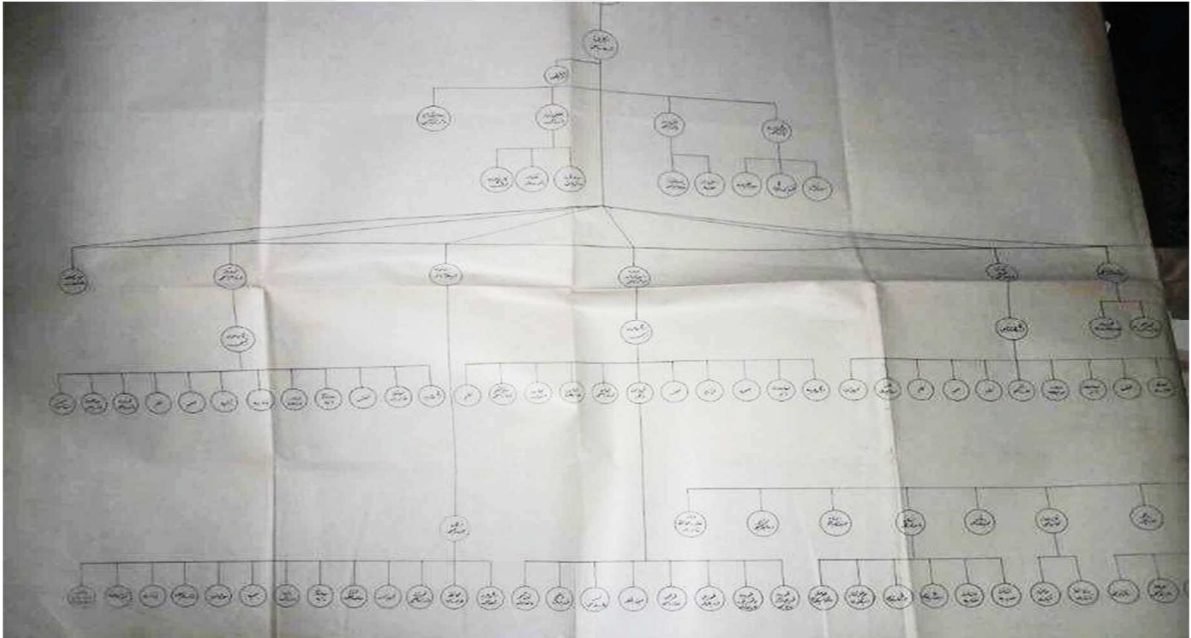
(Erişim Tarihi: 10.7.2019)

EKLER

EK-1: Atatürk'ün Hamidiye Kruvazörü'nün Hatıra Defterine Yazmış Olduğu Metin*

EK-2: Bahriye Vekâleti Teşkilat Tablosu**

* Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü; Atatürk Salonu, TCG Hamidiye Hatıra (Şeref) Defteri, No: 2290.

** Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı Tarihi Deniz Arşivi Müdürlüğü, Bahriye Vekâleti Teşkilat Tablosu, Bölüm: Bahriye Vekâleti, Eski Bölüm: Mülga Bahriye Nezareti: 26, Dosya No: 1345.

von Wünschen, die mit dem Docken von
 Jawas nichts zu tun haben, sind nun
 für das Docken des Jawas gewisse Schwierigkeiten
 entstanden, die nicht aufzutreten wären,
 wenn das Dock lediglich für Jawas gebaut
 worden wäre. Die Schwierigkeiten sind aber
 nicht gross und sind bei richtiger Handhabung
 des Dockes zu überwinden. Bei der allgemeinen
 Lage der Türkischen Marine hätte ich es für
 Geldverschwendung gehalten, wenn das Dock
 lediglich für das Docken von Jawas gebaut
 wäre, es war richtig, dass man auch weitere
 Zwecke damit verband, das Dock also auch
 dann verwenden kann, wenn aus irgend einem
 Grunde Jawas nicht mehr in Frage kommt.

Im Übrigen habe ich gegen die Bauweise
 des Dockes keine Befehke, grade der
 Unglücksfall hat gezeigt, dass das Dock
 sehr stark gebaut ist und bei weitem
 höhere Anstrengungen aushalten kann,
 als die, für die es gebaut ist.

Die erste Frage beantwortete ich also
 dahin, dass unter Berücksichtigung der
 besonderen an dies Dock gestellten
 Anforderungen die allgemeine Bauart

تکرار آنکه اولی ، با دوزخ عرضده
 عرضده بود که گمانم کندنی سبب و برشود .
 شایه جرمه باین با دوزخ عرضده
 ایچیه انشا الهیه بولونسه ایدی بالیج
 بوشکلات عادت اولجه قیدی .
 مع مانیه بوشکلات اوندن اظمین
 اولویب ایچ اولاره ایدیکلی ندرده
 بولون ایدی گمانده . توربا جریپینه
 دضنه غریپینه کوره ، عرضده باین
 با دوزخ جرمه اولاره انشا الهیه
 پاره نه ایلن دیکده . کونا
 نایه عرضده دهکایته عرضده
 انورین اولن و دهکایته بر سببه
 با دوزخ عرضده بیله نایه بایته
 خایته عرضده بیله برانده برانده .
 سببه عرضده جرمه اولاره نایه
 برشود . کور سبب . و توربا جرمه
 عرضده خایته سببه اولاره انشا الهیه
 اولدین انشا الهیه دهکایته
 کورده تمهله بیله سبب انشا الهیه .
 بالیج برنی سوله درجه جمه ایلن
 عرضده کله ایدی عرضده تکرار
 عرضده جرمه اولاره انشا الهیه

des Locks durchaus gut ist und keine Konstruktionsfehler vorhanden sind.

2). Ob das Lock dem Vertrage gemäss gebaut ist.

Die Türkische Regierung hat während der ganzen Bauzeit eine Bauaufsicht beim Lock gehabt. Diese ist dafür verantwortlich, dass das Lock dem Vertrage gemäss gebaut ist. Nach der Art, wie nach meiner bisherigen Beobachtung die Bauaufsicht ausgeübt ist, habe ich keinen Zweifel, dass das Lock genau nach dem Vertrag und mit den von der Türkischen Regierung genehmigten Änderungen gebaut ist.

3) Bestehen die nach dem Unfall am Lock auszuführenden Arbeiten aus denjenigen Veränderungen und Verstärkungen, die zur Beseitigung der nicht dem Vertrage entsprechenden Mängel erforderlich sind, oder handelt es sich um Arbeiten, welche die durch den Soudjour-Unfall hervorgerufenen Schäden beseitigen sollen.

Antwort: Das Unglück ist nicht dadurch hervorgerufen, dass irgend etwas an dem Lock nicht dem Vertrage entsprechend ausgeführt ist, sondern dadurch,

قطعیاً ایجاب و صحیح بر آنست خطای مندرکده

حوضه فرنگی را در طبقه آن بنا کرده

اولیاً اولدین

بر آنست آن توپوچی بر نوبه شد

پوشید . حوضه فرنگی را قوتان بر حوضه

آنست ایندیشنده مشول بر نوبه اولدین

سویه به قدر پوشیدگی از زمانس عقده که

مصادره نم زلزلای حوضه تماماً توسط آنادول

در ترکیه موقوف بر حوضه فرنگی اولدین

تجدید آنست موافقه اولدین آنست ایندیشنده

اولدین سویه آنچه بود

۲ - تفاوتی مابین حوضه فرنگی اولدین

اینست اساساً شرایط تفاوتی مابین

مخدر لیک از الزامات اینجوریه بایبلا به بعد اولدین

و تقابله مابین حوضه فرنگی و حوضه اولدین

تفاوتی مابین اولدین حوضه فرنگی حوضه

تعمیر حوضه

جواب : تفاوتی مابین حوضه فرنگی و

حوضه فرنگی مابین حوضه اولدین آنست

المیة بر نوبه اولدین موقوف بر حوضه فرنگی

بایبلا اولدین حوضه فرنگی

EK-5: İkinci Dünya Savaşı Dönemi İçinde Taarruza Uğrayan ya da Batan Gemi ve Motorların Tablosu*

Tarih	Olay
7 Ekim 1941	Türk yelkenlisi Türk-Bulgar sınırına yakın yerde üstünde bir Sovyet denizaltı gemisi gördü.
2 Kasım 1941	Sovyet denizaltı gemisi top ateşiyle bir Türk yelkenlisini batırdı; denizaltının markası SC 214 idi.
5 Kasım 1941	Aynı denizaltı gemisi liman burnunu 18 mil mesafesinde 3336 tonluk Torcello İtalyan tankerini batırdı.
18 Kasım 1941	Sovyetlerin SC 215 denizaltı gemisi Bulgaristan'a gitmekte olan bir Türk yelkenlisini batırdı.
1 Ocak 1942	SC 214 denizaltı gemisi bayrağını tespit edemediği bir yelkenliyi topçu ateşiyle batırmıştı. Türk olduğu sanılıyordu.
23 Şubat 1942	SC 213 markalı Sovyet denizaltı gemisi boğaz açıklarında 454 tonluk Çankaya Motoru'nu batırdı.
4 Mart 1942	Adana Gemi boğaz önünde Sovyet denizaltı gemisinin taarruzuna uğradı. Yaptığı sakınma manevrasıyla batmaktan ve yara almaktan kurtuldu.
18 Mayıs 1942	SC 205 marka Sovyet denizaltı gemisi Türk-Bulgar sınırında Duatepe Motor'na hücum etti. Duatepe yandı.
23 Mayıs 1942	SC 205 Bulgar sularında Şafak Motoru'nu batırdı.
29 Mayıs 1942	SC 214 Sovyet denizaltı gemisi milliyetini tespit edemediği bir motor batırdı.
31 Mayıs 1942	SC 214 markalı Sovyet denizaltı gemisi İğneada dolaylarında milliyetini tespit edemediği bir motor batırdı.
7 Eylül 1942	Bir Sovyet denizaltı gemisi boğazdan çıkan Albaro ve Celeno, girmekte olan Recele Ferdinondo İtalyan tankerlerine başarısız hücumlar yapmış, Romenlerin Rejina Maria Muhribi'ne de aynı şekilde hareket etmiş fakat başarı kazanamamıştır. Romen muhribi de kendisine su bombası atmıştır.

* LDGAM, 1950-1973a, a.g.e., s. 508.

	Regina Margarito Muhribi Boğaz sularına bir Alman tankerini emniyete almak için gelmişti.
8 Aralık 1942	Sovyet denizaltısı Gelibolu Motoru'nu batırdı.
22 Temmuz 1943	Sovyet denizaltı gemisi Tayyar Motoru'nu batırdı.
23 Temmuz 1943	Sovyet denizaltı gemisi Karadeniz Boğazı'na yakın bölgede Gürpınar Motoru'nu batırdı.
6 Ağustos 1943	SC 216 markalı Sovyet denizaltı gemisi Almanların el koyduğu 7.327 tonluk Fransız Firuz tankerine hücum etti. Tanker iki Alman hücum botunun emniyetinde idi. Buna rağmen yara aldı ve boğaza döndü.
25 Ağustos 1943	Sovyet denizaltısı gemisi Yılmaz motorunu batırdı.
29 Ağustos 1943	SC 215 Sovyet denizaltı gemisi 2 Romen muhribi refakatin seyreden 1.782 tonluk Thisbe Alman tankerini Boğazın 2 mil kuzeyinde batırdı.
16 Aralık 1943	Sovyet denizaltı gemisi 1986 tonluk Kalkavan Gemisi'ni batırdı.
31 Mart 1944	Sovyet denizaltı gemisi Krom Şilebi'ni batırdı.

EK-6: 13 Kasım 1947 Tarihli Amerikan Askeri Yardımları Kapsamında Deniz Müsteşarlığı Tarafından Yazılmış Olan Belge*

13 Kasım 1947

Deniz Müsteşarlığı

Don. S. III. Ks.

Sayı: 16131

Genel Talimat

1- Gelecek gemiler

100 milyon dolarlık Amerikan kredisi ile 1 fabrika gemisi

1 Akaryakıt gemisi

1 arama-Tarama gemisi ve bir Ağ gemisinin alınması sağlanmıştır.

2- Kadro ve Personeli

a) Yurdumuza getirilecek olan bu gemilerden 1 Tamir gemisi,1 Akaryakıt gemisi, 1 Ağ gemisi, 2 Arama-Tarama gemisinin her birine muvakkat seyir personeli olarak Donanma K.lığı ile mutabık kalınmak suretiyle tertiplenmiş olan subay, gedikli subay ve gedikli erbaşlarla mükellef erlerin sayısı, sınıf ve isimleri ilişik (1) numaralı çizelgede gösterilmiştir.

b) Geriye kalan 6 arama-Tarama gemisi için tertiplenecek ve Amerika'ya gönderilecek personelin çizelgesi ve hareket tarihi zamanında ayrıca bildirilecektir.

3- Emir ve Komuta

a) Fabrika gemisi komutanı en kıdemli subay sıfatı ile gemileri getirmek üzere Amerika'ya gidecek personelin amiridir.

k) Gemilerin Anavatana dönüşleri için gerekli akaryakıt, makine yağları ve sair ikmal malzemesi Washington Dz. Ataşesi tarafından Amerikan Deniz Makamları ile anlaşma sureti ile temin edilecektir.

* LDGAM, Kutu No: 1942-151, Belge No: 14-15-17-18, Gömlek No: 25.

8- Gidiş

a) İstanbul'dan İskenderun'a

İlişik (1) numaralı çizelgede yazılır.

Personel 17 Kasım 1947 günü saat 14.40 ta Haydarpaşa'dan hareket edecek 60 numaralı katarlarla hareket ederek 28 Kasım 1947 günü İskenderun'a varacaklar ve bu tarihte İskenderun'a gelmiş bulunacak olan Amerikan Marsia gemisine geçeceklerdir.

Erbaş ve mükellef erlerin İstanbul'dan İskenderun'a kadar iaşeleri İstanbul Dz. K. lıgınca temin olunacaktır.

b) İskenderun'dan Amerika'ya

Personeli götürececek olan Amerikan Marsia Gemisi 20 Kasım 1947'de İskenderun'a gelecek ve 21 Kasım 1947'de Amerika'ya hareket edecektir.

c) Kıdemli komutan Amerikan gemisindeki tahlisiye araçlarından Türk personelinin faydalanması hususunda gemi komutanı ile iş birliği yaparak gereken tertibatı alacaktır.

d) İskenderun'da hareketten itibaren kıdemli komutanın Amerikan gemisi komutanı ile anlaşarak tertipleyeceği program gereğince güverte ve makine personeli bütün seyir müddetince geminin kendi personelinin vazifelerini ihmal etmeksizin köprü üstü ve makine de gündüz ve gece devamlı olarak vardiya tutacaklarıdır. (Amerikan gemisi komutanının bu programın tatbikine imkân vermesi hususu Amerikan deniz Ataşeliği ile yapılan temasla sağlanmıştır.)

Amerika da hareket tarzı:

9- Personelin Amerika'ya varışını müteakip Amerikan Deniz Bakanlığına ait barakalarda iskânı ve zamanın da gemilere intikali Washington Deniz Ataşeliğince tertiplenecektir.

10- Gemiler personelinin Amerika'da tabi tutacakları eğitim Amerikan deniz makamları tarafından tertiplenecek programa göre yapılacaktır.

11- Gemilerin tesellümü ve sancak çekme töreni, ilgili Amerikan makamları ile temas edilecek Washington Dz. Ataşeliğince tertiplenecektir. Töreni müteakip kıdemli komutan tarafından bir defaya mahsus olmak üzere (60) kişilik bir kokteyl parti verilecektir.

12- Kıdemli komutan Vaşington Deniz Ataşeliği ile temas ederek her gemiye ait demirbaş ve sair eşya ve ayniyata ait envanter listelerinin Amerikan Deniz Makamlarınca verilmesini temin edecek ve her gemi komutanı bu listelerle gemisindeki eşyayı mukayese ederek neticeyi kıdemli komutana bildirecektir. Zuhur edecek eksiklikleri kıdemli kıdemli komutan Washington Deniz Ataşesine bildirecek ve düzenlenmesini sağlayacaktır.

Yurda Avdet

13- Gemilerin yurda dönüş seyri için gerekli seyir talimatı Amerikan Deniz Makamları ile temas edilmek suretiyle Washington Deniz Ataşeliği tarafından düzenlenecek ve her gemi grubunun kıdemli komutanına grubun hareketinden evvel verilecektir.

14- Gemilerin yurda dönüş seyrinde Anavatana ne suretle ve hangi yabancı ara istasyonların yardımı ile telsiz irtibatı sağlanacağına ve bu husus için düzenlenmesi gerekli haberleşme esasları Washington Deniz Ataşeliğine tertiplenerek Gnkur. Bşk.lığına ve bu makam tarafından Donanma Komutanlığına gönderilecekti.

15- Hususi emir ve talimatlar

Fabrika gemisine, akaryakıt gemisine, ağ gemisine ve arama-tarama gemilerinin kıdemli komutan gemisine beynelmilel işaret kitpları, şifre ile Donanma K.lığınca lüzumlu görülecek diğer talimat ve kitaplar onarımdaki gemilerden alınmak sureti ilk giden kafiiledeki ilgililere verilecekti.

Buna göre gereğinin yapılmasını rica ederim.

16- Gnkur Bşk. lığına arz edilmiş, Dz. Ok ve Krs.; İstanbul Dz.k.lıklarına ve Washington Deniz Ataşeliğine yazılmıştı.

EK-7: 12 Aralık 1947 Tarihinde Yazılmış Belge. Amerika'dan Yurdumuza Getirilecek Gemiler Hakkındaki 10 Kasım 947 Gün ve 16131 Sayılı Talimata Ek Talimat.*

Ankara

12 Aralık 947

Amerika'dan yurdumuza getirilecek gemiler hakkındaki 10 Kasım 947 gün ve 16131 sayılı talimata ek talimat.

1- 100 milyon dolarlık Amerikan yardımı ile alınmaları sağlanan gemileri yurda getirmek üzere Amerika'ya gönderilen bir kabile personel için düzenlemiş olan 13 Kasım 947 gün ve 16131 sayılı genel talimat hükümleri, bu talimatın 2. Maddesinin (6). Fıkrasına yazılı 6 mayın arama-tarama gemisini yurda getirmek üzere tertiplenen ikinci kabile personel için de uygulanacaktı.

2- Bu 6 gemi için Donanma K.lığı ile mutabık kalınmak sureti ile muvakkat seyir personeli olarak tertiplenen (26) subay, (36) gedikli erbaş ve (87) erin sınıf ve isimleri ilişik çizelgede gösterilmiştir.

3- Güverte Yarbay Vehbi Dümer komutasında bulunacak olan 6 arama-tarama gemisine ait bu personel Amerika'ya varışta kabile komutanı Lütfü Kerma'nın emrine girecek ve Yarbay Vehbi Dümer 8 arama-tarama gemisinin komutasını üzerine alacaktı.

* LDGAM, Kutu No: 1942-151, Belge No: 20, Gömlek No: 25.

EK-8: 30 Eylül 1948 Tarihinde Yazılmış Belge. 1. Parti olarak Amerika'dan Alınacak İki Muhrip Hakkında*

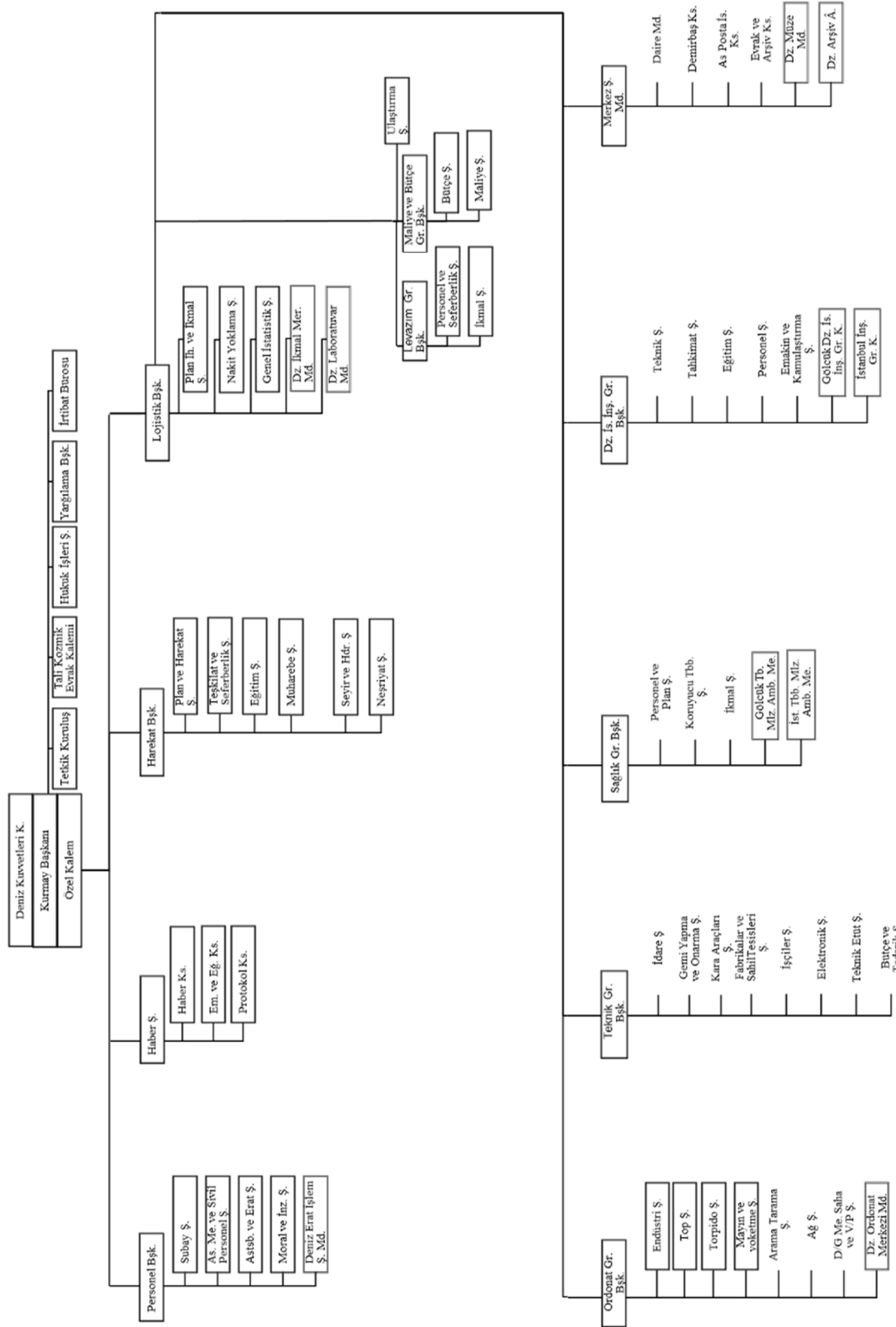
30 Eylül 1948

Özet: 1. Parti olarak Amerika'dan
Alınacak iki muhrip Hk.

- 1- 2. Amerikan yardımından 1. Parti olarak 2 muhrip Amerikan Dz. K. leri tarafından Dz. Kuvvetlerimize devir edilecektir.
- 2- Bunların Dz. Kuvvetlerimize devri için onarım, tecrübe, eğitim ve seyahat hazırlığı takriben (3) ay sürecek, buna müteakip gemiler Amerikan personeli ile İstanbul Limanı'na gelecek ve müteakip 2 hafta içinde İstanbul Limanı'nda devir ve teslim edilecektir.
- 3- Muhriplerin tecrübe hazırlıklarında bulunmak ve eğitim görmek üzere beher muhrip için (6) subay, (17) erbaş Amerika'ya gönderilecektir. Çekirdek personelin görev ve sınıfları ile isimleri bağlı listede gösterilmiştir.
- 4- Kıdemli gemi komutanı Kur. Alb. Bahri Geyer kafilenin komutanıdır.
- 5- Çekirdek personel 11 Ekim 1948'den 4 Ekim 1948 gününe kadar hareket hazırlıklarını tamamlamış oldukları halde İstanbul Dz. K. lığında emir bekleyeceklerdir.

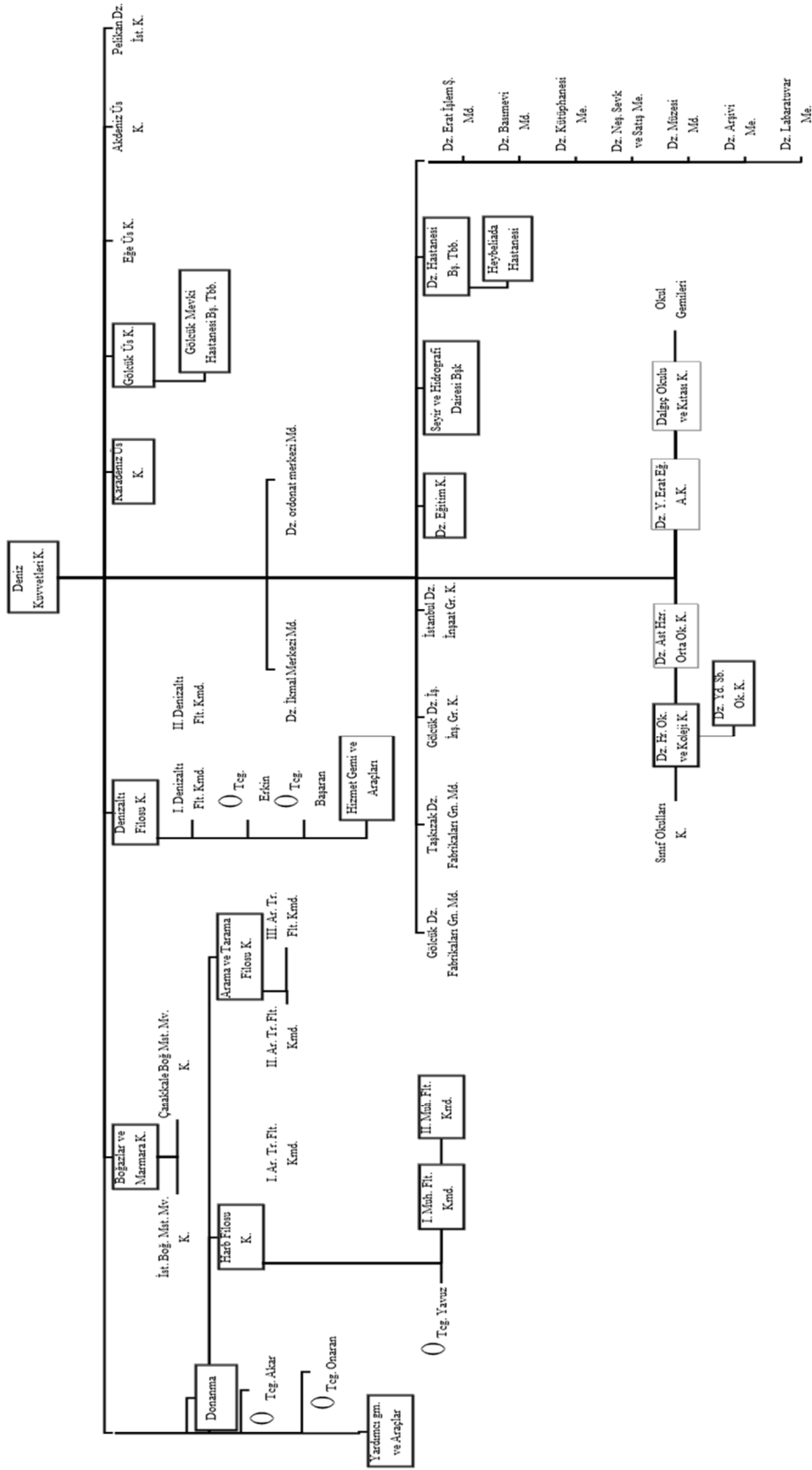
* LDGAM, Kutu No: 1942-151, Belge No: 23, Gömlek No: 25.

EK-9: 1950 Yılı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Teşkilatı *

* LDGAM, 1950 Yılı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Teşkilatı Tarihçe Dosyası.

EK-10: 1950 Yılı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Deniz Barış Kuruluşu*

* LDGAM, 1950 Yılı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargah Teşkilatı Tarihçe Dosyası.

EK-11: 1950-1959 Yılları Arasında Donanmaya Katılan Gemiler*

1950’de Mustafa Kemal Atatürk döneminde Cumhurbaşkanlığı yatı olarak tesis edilmiş olan Almanya’dan satın alınma işlemleri tamamlandıktan sonra “Savorona Gemisi”, “Denizyolları İdaresi” teşkilinden çıkartılmış ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nda okul gemisi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yine ay yıl içerisinde, ilk kurtarma gemisi “TCG Kurtarma” ile “TCG Dumlupınar” ve “TCG Çanakkale” Denizaltıları ABD’den alındıktan sonra “Türk Denizaltı Filosu” bünyesine dâhil edilmiştir.

1952’de ABD’den alınmış olan “TCG Mersin”, “TCG Marmaris”, “TCG Mordoğan” Mayın dökücü Gemileri “Donanma Komutanlığı’nın bünyesi altında göreve başlamıştır.

1954’te ABD’den satın alınan, “TCG Cerbe” ve “TCG Preveze” Denizaltıları, “II. Denizaltı Filotillası” teşkilinde, hizmette bulunmuştur.

1958’de Kanada’dan “TCG Bartın, TCG Bandırma, TCG Bafra, TCG Beykoz, TCG Bodrum, TCG Biga, TCG Bornova, TCG Beylerbeyi, TCG Bozcaada, TCG Büyükdere Refekat Gemileri ile “T” sınıfı “TCG Trabzon, TCG Tirebolu, TCG Tekirdağ, TCG Terme” Mayın Arama-Tarama Gemileri Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’na alınmıştır.

Yine aynı yıl içerisinde, ABD’den satın alınan “TCG Turgutreis Denizaltısı” Kuvvette hizmete başlamış, “II. Denizaltı Filotilla Komodorluğu” teşkilinde bulunmuş olan “TCG Saldıray, TCG Yıldıray, TCG Muratreis, TCG Oruçreis ve TCG Burakreis” Denizaltı Gemileri ise hizmet dışına ayrılmıştır.

1959’da ABD’den alınmış olan “S” sınıfı; “TCG Samsun, TCG Sinop, TCG Sürmene, TCG Seddülbahir” Mayın Arama-Tarama Gemileri, göreve başlamıştır. Bu mevcut olan gemiler de “T” sınıfındaki gemilerle beraber, “I. Arama-Tarama Filotillası Komodorluğu” teşkilatına alınmıştır. Bununla beraber 1959 yılında, İngiltere’den “paşa” sınıflı muhripler “TCG Alparslan, TCG Mareşal Fevzi Çakmak, TCG Piyalepaşa ve TCG

* LDGAM, 1950-1973b, a.g.e., s. 287.

Kılıçalıpaşa” isimlerindeki gemiler, temin edilmiştir. Ayrıca 1959’da, NATO hesabına Almanyaya sipariş verilmiş olan 4500 tonundaki yüzer havuz satın alınmış ve “Gölcük Tersane Komutanlığı” emri altında hizmete girmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : ERKİN AKDOĞAN, Dilek

Uyruğu : T.C

Doğum Tarihi ve Yeri : 15.06.1981 / Nazilli

Telefon : 0530 877 86 66

Faks :

E-mail : dilek_erkin@hotmail.com

Eğitim

<i>Derece</i>	<i>Eğitim Birimi</i>	<i>Mezuniyet Tarihi</i>
Yüksek Lisans	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	-----
Lisans	Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi	2005
Lise	Nazilli Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi	2000

İş Deneyimi

<i>Yıl</i>	<i>Yer</i>	<i>Görev</i>
28.11.2008	Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığı	Kütüphane Uzmanı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

Erkin, Dilek (2015). Üsteğmen Hasan Hulusi Efendi. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 622, 53-57.

Erkin, Dilek (2016). Çanakkale’de Bir Kahraman Mustafa Kemal Atatürk. *Atatürk Haftası Armağanı*, 43, 151-180.

Erkin, Dilek (2017). Evladını Vatanı Miras Bırakan Kahraman: Üsteğmen Hasan Hulusi Efendi, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 431, 76-81.

Erkin, Dilek (2018). “Tekirdağ Limanı’nda Müttefik Denizaltılarının Faaliyetleri”, *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 631, 85-93.

Erkin, Dilek (2019). “Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın Hayatı ve Çanakkale'ye Bıraktığı Eserler”, *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 634, 32-43.

